

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

ยุวสล่า : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานศิลปหัตถกรรมศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่
Young Buddhist Art : Transmission and development of skills for
young Buddhist art in Phrae Province

ภายใต้แผนวิจัย เรื่อง

การพัฒนาและเพิ่มมูลค่าภูมิปัญญางานพุทธศิลป์จังหวัดแพร่
The Development and Value-Added of Wisdom of Buddhist Art
in Phrae Province

โดย

ผศ.ดร.เกรียงศักดิ์ ฟองคำ

พระครูสุนทรธรรมนิทัศน์, ผศ.ดร.

ดร.ดำเนิน หมายดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766071

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

ยวสเล่า : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสเล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่
Young Buddhist Art : Transmission and development of skills for
young Buddhist art in Phrae Province

โดย

ผศ.ดร.เกรียงศักดิ์ ฟองคำ

พระครูสุนทรธรรมนิทัศน์, ผศ.ดร.

ดร.ดำเนิน หมายดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766071

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Sub-Project 2

Young Buddhist Art : Transmission and development of skills for
young Buddhist art in Phrae Province

BY

Asst. Prof.Dr. Kriengsak Fongkam

Phrakru Soontorndhammanithas, Asst. Prof.Dr.

Dr. Dumnern Maidee

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus

B.E.2566

Research Project Funded

by Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 8007660171

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย	: ยวสเล่า : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่
ผู้วิจัย	: ผศ.ดร.เกรียงศักดิ์ ฟองคำ พระครูสุนทรธรรมนิทัศน์, ผศ.ดร. และดร.ดำเนิน หมายดี
ส่วนงาน	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
ปีงบประมาณ	: ๒๕๖๖
ทุนอุดหนุนการวิจัย	: กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ยวสเล่า : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัย คือ ๑) เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการถ่ายทอดและทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ ๒) เพื่อถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ ๓) เพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญางานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่สู่สาธารณะเป็น การวิจัยเชิงคุณภาพในรูปแบบของ (R&D & Action Research) โดยการศึกษาองค์ความรู้ด้าน พุทธศิลป์ของจังหวัดแพร่ การจัดเสวนากลุ่มย่อย เพื่อหาข้อมูลที่จะนำมาทำการวิเคราะห์หารูปแบบ กระบวนการถ่ายทอด และพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ ผลการวิจัยพบว่า

๑. รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ ใช้วิธีการเชิงระบบ (Sytemmatic Approach) ในการสังเคราะห์ รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอด และพัฒนาทักษะงานสล่ารุ่นเยาว์ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) การควบคุม (Control) ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback)

๒. ถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ เพื่อสร้างสล่ารุ่นใหม่ จากพระภิกษุและสามเณรของโรงเรียนบวรวิซชาลัย วัดร่องฟอง จังหวัดแพร่ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างของ งานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ที่มีใจรักในงานพุทธศิลป์ที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ผู้ที่ ประกอบอาชีพในด้านสล่าพุทธศิลป์ และเป็นการอนุรักษ์ฝีมืองานสล่าพุทธศิลป์ให้มีการตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น การพัฒนาทักษะงานพุทธศิลป์ในจังหวัดแพร่เป็นการนำเอาความรู้ด้านศิลปะ มาถ่ายทอดลงบนแผ่นไม้ ซึ่งเป็นวัสดุที่ค่อนข้างหาได้ง่ายตามพื้นที่ต่าง ๆ ในจังหวัดแพร่ โดยเฉพาะไม้สัก ที่ปราชญ์ชาวบ้านหรือครูภูมิปัญญาท้องถิ่นในอดีตนำมาสร้างเป็นที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ต่างๆ ในครัวเรือน ปัจจุบันการถ่ายทอดงานเกี่ยวกับพุทธศิลป์ ยังมีลักษณะของการทำงานเป็นทีมเดี่ยวหรือเฉพาะกลุ่ม อยู่ ด้วยปัจจัยของช่วงอายุ ช่วงประสบการณ์ แนวคิด ทักษะคติ เป็นรูปแบบของแต่ละคนที่มีรูปแบบ

เฉพาะตน ผลการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะทำให้ได้ผลสำเร็จของต้นแบบงานพุทธศิลป์เมืองแพร่ที่เกิดขึ้นมูลค่าทางปัญญาควรแก่การสืบทอดและอนุรักษ์ ๔ ผลงาน ได้แก่ ธรรมาสัน บุษบก ตุงกระด้าง และพระพุทธรูปไม้แกะสลัก

๓) การเผยแพร่ภูมิปัญญางานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่สู่สาธารณะ โดยเผยแพร่ให้กลุ่มคนที่มีความรักและความสนใจในงานสล่า งานสล่าจะบังคับให้เรียนรู้ที่ไม่ประสบผลสำเร็จ ถ้าไม่มีใจรักในงานประเภทนี้ งานสล่าพุทธศิลป์เป็นงานที่เกิดขึ้นจากจิตใจของแต่ละบุคคลเท่านั้น ที่จะสามารถทำให้ประสบผลสำเร็จ และสามารถพัฒนาฝีมือให้มีความเชี่ยวชาญในงานสล่าพุทธศิลป์ได้ การเผยแพร่โดยกลุ่มสล่าสู่สล่ารุ่นเยาว์โดยการเริ่มต้นจากวัด เป็นการเรียนรู้จากกลุ่มสามเณรนักเรียนโรงเรียนบวรวิซาลัย วัดร่องฟอง จังหวัดแพร่ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างของงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ และวัดทุ่งกวาวได้นำบุษบกซึ่งเป็นผลงานวิจัยได้นำไปใช้บรรจุสรีระศพพระเดชพระคุณพระราชวิสุทธี อดีตเจ้าอาวาสวัดทุ่งกวาว และพระพุทธรูปไม้แกะสลักได้นำไปประดิษฐานในอุโบสถในพุทธศาสนิกชนได้สักการะบูชา และธรรมาสันได้นำไปถวายแด่พระเดชพระคุณเจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรจารย์ อธิบดีสงฆ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานครซึ่งพระเดชพระเจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้าได้มอบถวายให้แก่วัดยางน้อย ตำบลก่อเอ้ อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดอุบลราชธานีเพื่อใช้ในการเทศน์มหาชาติและในงานบุญต่างๆของวัดสืบไป นอกจากนี้ได้พัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาให้กับหน่วยงาน และองค์กรต่างๆ อีกด้วย

Research Title : Young Buddhist Art : Transmission and development of skills for young Buddhist art in Phrae Province

Researcher : Asst.Prof.Dr.Kriengsak fongkam
Phrakrusunthondammanithat, Asst.Dr.
Dr.Dumnern Maidee

Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus

Fiscal Year : 2023

Research Scholarship : Thailand Science Research and Innovation Fund

Sponsor

Abstract

This qualitative study aimed to 1. To study the format of the transfer process and skills of young Buddhist art sala, Phrae Province. 2. To transfer and develop young students' skills in Buddhist art work, Phrae Province 3. To disseminate the wisdom of the Young Buddhist Arts Sala, Phrae Province, to the public. Research and development and action research approaches were integrated into this study. In order to analyze to find patterns in the transmission process. And develop young students' skills in Buddhist art work.

The results were as follows.

1. The model for the process of transferring and developing the skills of young Buddhist art sala, Phrae Province, uses a systematic approach for synthesis. The format and process for transferring and developing youth skills include inputs, processes, outputs, controls, and feedback.

2. Transferring and developing skills in the Buddhist arts festival for young people in Phrae Province. To create a new generation of Sala from monks and novices of Bowonwichalai School, Wat Rong Fong, Phrae Province. which is a sample of the young generation's Buddhist art festival Phrae Province, which has a passion for Buddhist art that can generate income for those who work in the field of Buddhist art. and to conserve the craftsmanship of Buddhist art to be passed down from

generation to generation. The development of Buddhist art skills in Phrae Province involves the use of art knowledge. transferred onto a piece of wood This is a material that is relatively easy to find in various areas in Phrae Province. Especially teak that were used by local philosophers or teachers of local wisdom in the past to build houses and various household appliances. At present, the broadcast of works related to Buddhist art There are still characteristics of working as a single team or a specific group. With the factor of age The range of experiences, ideas, and attitudes are patterns that each person has their own unique style.

3. Disseminate the wisdom of the Young Buddhist Arts Sala, Phrae Province, to the public. The distribution of the sala event is only distributed in the form of a teacher in prison among people who are interested in the sala event. Even if the job forces you to learn, it won't be successful. If you don't have passion for this type of work. Sala Buddhist Art is a work that arises only from the mind of an individual. That can be successful and be able to develop skills to be proficient in the Buddhist arts. Dissemination by the young Sala to Sala group starting from the temple. It is learning from a group of monks and novices of Bowonwichalai School, Wat Rong Fong, Phrae Province, which is a sample group of the Young Buddhist Arts Sala, Phrae Province. and Wat Thung Kwao took Busabok, which was the result of research, and used it to fill the body of His Majesty Phrarajwisuddhi. Former abbot of Thung Kwao Temple and carved wooden Buddha images were enshrined in the chapel for Buddhists to worship. and the pulpit was presented to His Royal Highness Somdet Phra Maha Theerachan. Chief monk of Wat Phra Chetuphon Wimon Mangkhalaram Bangkok, which His Royal Highness Somdej gave to Wat Yang Noi, Ko Ae Subdistrict, Khueang Nai District Ubon Ratchathani Province for use in Mahachat sermons and in various merit-making ceremonies of the temple. In addition, it has been developed to be a source of learning wisdom for the agency. and various organizations as well

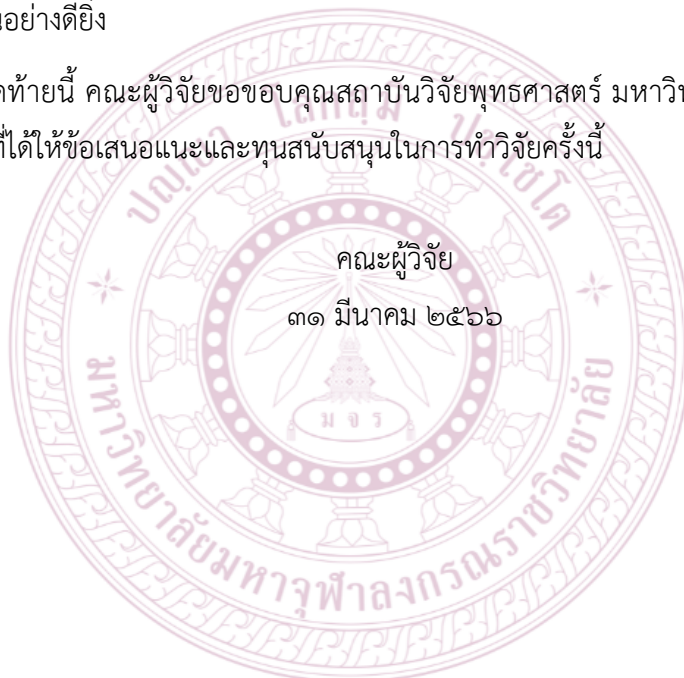
กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง ยวสลา : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดี เนื่องจากได้รับคำแนะนำจาก พระราชเชษฐาภรณ์,รศ.ดร.รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ที่ได้รับความอนุเคราะห์ให้คำปรึกษาการทำงานวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณคณะผู้บริหาร ครูอาจารย์ สามเณรนักเรียนโรงเรียนบวรวิษาลย์ หมู่ช่างสล่า และปราชญ์ชาวบ้านทุกคนที่เสียสละเวลาอันมีค่าในการให้ข้อมูล ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัย โดยได้ให้ความร่วมมือและให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญแก่คณะผู้วิจัยเป็นอย่างดี

สุดท้ายนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะและทุนสนับสนุนในการทำวิจัยครั้งนี้

คณะผู้วิจัย
๓๑ มีนาคม ๒๕๖๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญภาพ	ณ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	๖
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๘
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย	๘
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙
๒.๑ แนวคิดชุมชนสร้างสรรค์.....	๙
๒.๒ ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้	๑๒
๒.๓ แนวคิด ทฤษฎี และหลักการต่างๆเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้	๑๙
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนและการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	๒๗
๒.๕ แนวคิด ทฤษฎีระบบ (System Theory)	๓๗
๒.๖ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับงานพุทธศิลป์	๓๘
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๕๐
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๕๘
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๕๘
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๕๙

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๖๓
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๖๔
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๕
๓.๖ การนำเสนอผลการวิจัย.....	๖๕
บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๖๖
๔.๑ รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่.....	๖๗
๔.๒ การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่	๗๒
๔.๓ การเผยแพร่ภูมิปัญญางานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่.....	๘๒
๔.๔ สรุปองค์ความรู้.....	๘๘
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๙๖
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๙๖
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๑๐๖
๕.๓ ข้อเสนอแนะการวิจัย.....	๑๑๖
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	๑๑๖
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	๑๑๖
๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป.....	๑๑๖
บรรณานุกรม.....	๑๑๗
ภาคผนวก	๑๒๔
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๒๕
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญผู้ให้ข้อมูล.....	๑๒๙
ภาคผนวก ค การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์.....	๑๓๑
ภาคผนวก ง ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย	๑๓๓

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ ๓.๑ รายชื่อผู้เข้าสนทนากลุ่มย่อย	๖๐
ตารางที่ ๓.๒ รายชื่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาทักษะงานสถาปัตย์ศิลป์รุ่นเยาว์	๖๒

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
ภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิด	๘
ภาพที่ ๔.๑ ทฤษฎีระบบ	๖๙
ภาพที่ ๔.๒ การสนทนากลุ่มย่อย.....	๗๓
ภาพที่ ๔.๓ ขั้นตอนการขึ้นฐานและทำธรรมมาสน์.....	๗๖
ภาพที่ ๔.๔ ขั้นตอนการทำตุ๊กกระด้าง.....	๗๘
ภาพที่ ๔.๕ ขั้นตอนการทำส่วนยอดและหลังคาบุษบก.....	๗๙
ภาพที่ ๔.๖ การแกะสลักพระพุทธรูปไม้.....	๘๑
ภาพที่ ๔.๗ การจัดเวทีผลงานสล่าพุทธศิลป์สู่ชุมชน	๘๕
ภาพที่ ๔.๘ สาธิตวิธีทำงานสล่าพุทธศิลป์โดยสามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่	๘๖
ภาพที่ ๔.๙ สาธิตการติดคำแปลงานสล่าพุทธศิลป์โดยผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่.....	๘๖
ภาพที่ ๔.๑๐ องค์ประกอบในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้.....	๘๙
ภาพที่ ๔.๑๑ สรุปลองค์ความรู้.....	๙๒
ภาพที่ ๔.๑๒ ธรรมาสน์.....	๙๓
ภาพที่ ๔.๑๓ ตุ๊กกระด้าง.....	๙๔
ภาพที่ ๔.๑๔ บุษบก.....	๙๕
ภาพที่ ๔.๑๕ พระพุทธรูปไม้แกะสลัก	๙๖

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อ้างอิงพระคัมภีร์สูงสุดโดยใช้ระบบอักษรย่อ ตามที่บัณฑิตวิทยาลัยกำหนดโดยระบุชื่อคัมภีร์ตามด้วยหนังสือ (ถ้ามี) ข้อ/หน้า เช่น ต.ค.ฎีกา (บาลี) ๑/๒๗๖/๓๗๓ หมายถึง ดิกนิกา เลนธปะกสินี สลักชั้นตติยกะ ภาษาบาลี เล่ม ๑ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๓๗๓ ฉบับมหาจุฬาฯ ภาษาบาลีสมบูรณ์เฉพาะฉบับมหาจุลติกะ และมีฉบับแปลเป็นภาษาไทยพิมพ์เผยแพร่เป็นคัมภีร์บางเล่ม

๑. คำอธิบายคำย่อในภาษาไทย

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์ฎีกา

ฎีกาพระสูตรตันตปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ม.ม.ฎีกา (บาลี)	= มชฌมินิกาย สันตถูปภาสนี มชฌมปณณาสกฎีกา	(ภาษาบาลี)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเผยแพร่ในรูปแบบของสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรมต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในแต่ละยุคสมัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผลงานทางด้านพุทธศิลป์เกิดจากความศรัทธาของคนในสังคมที่นับถือพระพุทธศาสนา จึงเป็นรากเหง้าของการสร้างสรรค์ทั้งปวง เพื่อบันทึกความรู้ความเข้าใจในศาสนาพุทธ เพื่อเป็นการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นการบันทึกกาลเวลา คุณค่า ความดี ความงามของวิถีพุทธทำให้คนรุ่นหลังได้ตระหนักถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้อุทิศช่วงเวลาในชีวิตของตนฝากไว้บนผืนแผ่นดิน ผ่านกาลเวลาส่งมายังลูกหลานอนุชนคนรุ่นหลัง^๑ งานพุทธศิลป์เป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่สำคัญในการเผยแผ่คตินิยมความเชื่อ ความศรัทธาในทางพระพุทธศาสนาให้เป็นรูปธรรม ได้ผ่านกระบวนการลงมือปฏิบัติจนเกิดความลงตัว ทั้งทางด้านศิลปะ และเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา ดังความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะและศาสนาที่ว่า “มีศิลปะอยู่ที่ไหนศาสนาก็สว่างไสวอยู่ที่นั่น”^๒ การถ่ายทอดความคิดความเชื่อหรือคตินิยมทางพระพุทธศาสนาผ่านงานพุทธศิลป์จึงเป็นเครื่องมือที่สื่อถึงความรู้สึกที่มีต่อพระพุทธศาสนาได้ดีและเข้าใจได้ง่าย ทำให้เกิดความเชื่อ ความศรัทธา และนำหลักพุทธธรรมนั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี

คำว่า “พุทธศิลป์” (Buddhist Art) คือ ศิลปะอันเป็นความงดงามของรูปพระพุทธรูป หรือความสวยงามเกี่ยวกับพระพุทธรูป หรือพุทธปฏิมาซึ่งเกิดมาจากความเพียรพยายามและความศรัทธาของมนุษย์ และอีกศัพท์หนึ่งคือคำว่า “ศิลปะในพระพุทธศาสนา” (Art in Buddhism) คือ

^๑ มานิตย์ กันทะลัก, “พุทธศิลปกรรมล้านนา: แนวคิด คุณค่า การสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณและการเรียนรู้ของสังคม”, รายงานการวิจัย, วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐, หน้า ๑.

^๒ อารี สุทธิพันธ์, ศิลปะนิยม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กระดาศา, ๒๕๒๘), หน้า ๑๓๒.

ศิลปะที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอันเกิดจากฝีมือของมนุษย์สร้างขึ้นโดยศิลปิน ที่ได้รับอิทธิพลและแรงจูงใจมาจากความเชื่อ ความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธเจ้าหรือเหล่าพระสาวก ตลอดถึงอิทธิพลแนวคิดคำสอนในพระพุทธศาสนาในมิติต่าง ๆ ที่เป็นแรงบันดาลใจให้ศิลปินสร้างศิลปะอันเนื่องด้วยแนวคิด หลักธรรมคำสอน สะท้อนออกมาให้มีมิติต่าง ๆ ทั้งวัตรธรรม และนามธรรม ซึ่งใช้พระพุทธศาสนาเป็นแกนหลักในการนำเสนอผ่านผลงานศิลปะ โดยเน้นการศึกษาในมิติประวัติศาสตร์ ศิลปะที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาโดยเป็นสื่อให้เข้าถึง “ความจริง ความดี และความงามในพระพุทธศาสนา” เรียกสั้น ๆ ว่าศิลปะทุกชิ้นมีจุดเชื่อมโยงกับแนวคิดคำสอนในพระพุทธศาสนา โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นฐาน กระทั่งโดยภาพรวมครอบคลุมไปถึงประติมากรรม วิจิตรกรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม คีตกรรม (คีตกวี/คีตศิลป์) เป็นต้น เป็นสื่อผ่านทะลุไปถึงหลักธรรมคำสอนที่เป็นแก่นพระพุทธศาสนา^๓

งานพุทธศิลป์จึงเป็นผลงานที่แสดงถึงความพรากเพียรพยายามสร้างขึ้นด้วยร่างกายและแรงใจในการสร้างสรรค์งานพุทธศิลป์ที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ โดยเป็นเครื่องมือที่แสดงออกถึงความระลึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้แก่ ศาสนสถานที่เป็นโบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ สถูป เจดีย์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ พระธรรมคำสอน วิถีชีวิตชาวบ้าน ส่งผลให้งานพุทธศิลป์เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย สะท้อนลักษณะนิสัย บุคลิกภาพของคนไทยที่มีความสุภาพ อ่อนน้อม รักสงบ แจ่มใส สนุกสนาน เป็นสื่อการเรียนรู้ที่สร้างความรู้ ความเข้าใจและจินตนาการที่ส่งผลเชิงบวกต่อพฤติกรรมของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ในขณะที่การจัดการความรู้เป็นการรวบรวม การสร้าง การแลกเปลี่ยน และการประยุกต์ใช้ความรู้ในวิถีชีวิต โดยพัฒนาระบบจากข้อมูลไปสู่สารสนเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนาสติปัญญา จึงจำเป็นต้องมีการจัดการความรู้และพัฒนาองค์ความรู้เพื่อสร้างคุณค่าในประเด็นที่เกี่ยวกับงานพุทธศิลป์เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่ถูกต้อง สะดวกแก่การเข้าถึงเพื่อการศึกษาค้นคว้าอย่างกว้างขวาง ครอบคลุม ในทุกภูมิภาคของประเทศ โดยเฉพาะการปลูกฝังให้เยาวชนไทยเกิดความตระหนักในคุณค่า เห็นคุณค่าเชิงบวกของทัศนศิลป์ ผ่านภารกิจของสถาบันการศึกษาทุกระดับในลักษณะของงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมไทย^๔

^๓ คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พุทธศิลปะ**, (พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๙-๑๐.

^๔ โกสุม สายใจ, ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการนิเทศภายในกับทักษะการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ของวิทยาลัยเทคนิคสุพรรณบุรีหน้า, **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ (ตุลาคม ๒๕๖๐ – มกราคม ๒๕๖๑): ๑.

ในอดีตนั้นวัดเป็นศูนย์กลางของสมาคม (ชุมชน) เป็นสถานที่ให้การศึกษาระดับตั้งแต่เริ่มต้นหัดเขียนและอ่านเป็นแหล่งควบคุมจริยธรรมของส่วนรวมเป็นที่สอนความรู้ทางพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์ท้องถิ่นเป็นที่ปูพื้นฐานทางด้านศิลปะเป็นแหล่งให้เกิดการสร้างสรรคในทางศิลปะสำคัญ ดังนั้น วัดจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนโดยเฉพาะงานช่างศิลปะเพราะการสร้างสรรควัดให้มีความสวยงามก็เป็นเรื่องสำคัญนอกจากจะเป็นสถานที่บำเพ็ญบุญแล้ววัดยังเป็นหน้าตาของชุมชนอีกด้วยการสร้างวัดให้สวยงามตามความเชื่อและตามความนิยมของศิลปะในชุมชนจึงเป็นเรื่องสำคัญเช่นกันเมื่อวัดเป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นศูนย์รวมงานช่างแขนงต่าง ๆ แล้วพระภิกษุสามเณรและบรรดาลูกศิษย์ผู้สนใจก็จะมีฝีมือทางช่างไม่น้อย^๕ การจะเป็นผู้สร้างงานพุทธศิลป์ย่อมมีความรู้ทางพระพุทธศาสนาหรือผ่านการบวชเรียนมาดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่นายช่างหรือสถาปนิกที่ชาวล้านนามีศัพท์เฉพาะว่า สล่า^๖

ในภาคเหนือจังหวัดที่เป็นที่รู้จักมากด้านพุทธศิลป์ คือ จังหวัดเชียงราย ที่ถูกพัฒนาจนเป็นเมืองแห่งพุทธศิลป์ มีอัตลักษณ์และความโดดเด่นสวยงามเป็นที่ประจักษ์ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นเมืองเก่าแก่และมีงานด้านพุทธศิลป์จำนวนมาก ส่วนงานพุทธศิลป์ในจังหวัดแพร่ โดยเฉพาะด้านงานประติมากรรม ได้แก่ การสร้างธรรมมาสน์ล้านนา บุษบก ตุงกระด้าง และลวดลายต่าง ๆ ที่นำไปสู่การสร้างสถาปัตยกรรมทั้งดงามแบบเมืองแพร่ ที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นจากภูมิปัญญาร่วมสมัย จากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ที่มีการสืบทอดและพัฒนาจนเป็นงานพุทธศิลป์ที่คนในจังหวัดแพร่รู้จัก เช่น งานธรรมมาสน์ที่วัดร่องพอง วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร วัดชัยมงคล วัดสุวรรณนิเวศ วัดพระธาตุช่อแฮ วัดเทพสุนทรีนทร์ เป็นต้น และยังมีลายบุษบกที่ปรากฏตามวัดต่าง ๆ ทั่วจังหวัดแพร่ ที่สำคัญหลักฐานทางประวัติศาสตร์สำคัญที่เป็นภูมิปัญญางานพุทธศิลป์บันทึกไว้ในคัมภีร์ใบลานพื้นเมืองล้านนาที่วัดสูงเม่นที่ถือเป็นแหล่งภูมิปัญญาสำคัญด้านคัมภีร์ของโลกในตอนนี้ มีปรากฏการบันทึกด้านการสร้างพระพุทธรูปไม้ล้านนา ตำราสร้างพระพุทธรูป สร้างพระธาตุ สร้างยอดฉัตร สร้างวัด และอื่น ๆ อีกจำนวนมาก และคัมภีร์ใบลานของวัดในจังหวัดแพร่หลาย ๆ แห่งที่เกี่ยวกับงานพุทธศิลป์ยังมิได้มีการเผยแพร่อย่างกว้างขวางมากนัก และต้องการการพัฒนาเพื่อนำมาสร้างองค์ความรู้และพัฒนางานพุทธศิลป์แบบร่วมสมัยและเป็นอัตลักษณ์ที่คนจังหวัดแพร่รู้จัก และอาจนำไปสู่การพัฒนาเมืองรองแห่งศิลปะบนรากฐานของพระพุทธศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรมในอนาคต

^๕ ศาสตราจารย์โชติ กัลยาณมิตร,สถาปัตยกรรมแบบไทยเดิม, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมสถาปนิกสยาม, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒.

^๖ (พัฒนาการทำงานประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดเชียงใหม่, ๒๕๔๒,๑๓๐)

จากความสำเร็จในข้างต้น ภูมิปัญญางานพุทธศิลป์จังหวัดแพร่ จึงเป็นมรดกอันล้ำค่าของคนในจังหวัดแพร่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงคุณสมบัติพิเศษสูงสุดทางสุนทรียภาพอันงดงาม ที่ได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นเวลาอันยาวนานหลายศตวรรษ งานพุทธศิลป์โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานปฏิมากรรม การแกะสลักและอื่น ๆ ตลอดถึงยังได้ทำหน้าที่เป็นข้อมูลสนับสนุนหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี คติความเชื่อ รวมถึงวิถีชีวิตของผู้คนในจังหวัดแพร่ แต่ด้วยสถานการณ์ทางวัฒนธรรมในปัจจุบันนี้มีวัฒนธรรมจากภายนอกมาในรูปแบบของวัฒนธรรมตะวันตกนั้นได้หลั่งไหลเข้ามาอย่างไม่ขาดสาย เกิดการผสมผสานวิถีวัฒนธรรมและบริบทของคนในสังคมให้เปลี่ยนแปลงไป ภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ที่ทรงคุณค่า นับวันจะเริ่มสูญหายไปทุกขณะ เนื่องด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น ปราชญ์ภูมิปัญญางานพุทธศิลป์เหลือน้อย ไม่มีผู้สืบทอด พระภิกษุ สามเณร เยาวชน ประชาชนขาดความสนใจที่จะศึกษา เพราะเห็นว่าไม่ทันสมัย ไม่มีมูลค่า ต้องอาศัยประสบการณ์ และไม่สามารถตอบโจทย์ของการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ คณะผู้วิจัยเห็นความสำคัญของการที่ถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ ให้เกิดเป็นชุมทรัพย์ทางปัญญาภายใต้แนวคิด การเสริมสร้างคุณค่าให้เกิดมูลค่าบนฐาน พระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม เพื่อเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาทางพุทธศิลป์ และการสร้างยุวสล่าด้านงานพุทธศิลป์ให้คงอยู่ และการสร้างกลไกการพัฒนาเครือข่ายช่างพุทธศิลป์แบบมีส่วนร่วม จังหวัดแพร่ จะมีแนวทางที่เป็นรูปธรรมอย่างไร อันจะเป็นการตอบสนองความต้องการของคนในสังคมปัจจุบัน สอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมที่นำสังคมไปสู่การพัฒนาปัญญาและคุณธรรม และองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยจะก่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงวิชาการ ด้านการศึกษาภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ของนักวิชาการ นักศึกษา เยาวชน ตลอดจนถึงประชาชนทั่วไปได้เล็งเห็นความสำคัญแล้วเกิดความรัก ความหวงแหน และช่วยกันทำนุบำรุงรักษาให้คงความเป็นมรดกอันทรงคุณค่าสืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการถ่ายทอดทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่

๑.๒.๒ เพื่อถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่

๑.๒.๓ เพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญางานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ สู่สาธารณะ

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ การเผยแพร่ภูมิปัญญางานสล่าพุทธศิลป์ รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่สู่สาธารณะมีประโยชน์อย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (R&D: Research & Development) โดยการศึกษายุวสล่า : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาในการศึกษา คือ

- ๑) ศึกษากระบวนการถ่ายทอดทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่
- ๒) การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่
- ๓) การเผยแพร่ภูมิปัญญางานสล่าพุทธศิลป์ จังหวัดแพร่ สู่สาธารณะ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับงานพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ ดังนี้

- ๑) วัดร่องฟอง ตำบลร่องฟอง อำเภอเมืองแพร่
- ๒) ชุมชนบ้านร่องฟอง ตำบลร่องฟอง อำเภอเมืองแพร่
- ๓) โรงเรียนบวรวิทยาลัย ตำบลร่องฟอง อำเภอเมืองแพร่

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

งานวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับยุวสล่า : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ คณะผู้วิจัยจึงกำหนดขอบเขตด้านประชากร ได้แก่

กลุ่มสนทนากลุ่มย่อย กลุ่มอบรมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด ๒๔ รูป/คน ดังนี้

๑. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มย่อย ครั้งที่ ๑ เพื่อระดมสมองในการสร้างกระบวนการถ่ายทอดทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จำนวน ๑๐ คน ประกอบไปด้วย

๑.๑ กลุ่มปราชญ์และช่างภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ในจังหวัดแพร่ จำนวน ๕ รูป/คน

๑.๒ กลุ่มปราชญ์และช่างภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ในล้านนา จำนวน ๕ รูป/คน

๒. กลุ่มประชากรเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการการถ่ายทอดทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จำนวน ๑๔ รูป/คน ประกอบด้วย

๒.๑ วิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบงานพุทธศิลป์ร่วมสมัย จำนวน ๒ คน

๒.๒ กลุ่มปราชญ์และช่างภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ในจังหวัดแพร่ จำนวน ๒ รูป/คน

๒.๓ กลุ่มยุวสลา (หมายถึงสามเณรช่างสิบหมู่) ในจังหวัดแพร่ จำนวน ๑๐ รูป

๓. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มย่อย ครั้งที่ ๒ เพื่อถอดองค์ความรู้ ถอดบทเรียน และสภาพปัญหา เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาในขั้นสุดท้าย จำนวน ๑๐ รูป/คน ประกอบด้วย

๓.๑ กลุ่มปราชญ์และช่างภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ในจังหวัดแพร่ จำนวน ๕ รูป/คน

๓.๒ กลุ่มปราชญ์และช่างภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ในล้านนา จำนวน ๓ รูป/คน

๓.๓ กลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ วัด สำนักงานพระพุทธศาสนา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล และ มจร วิทยาเขตแพร่ จำนวน ๕ รูป/คน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ ยุวสลา หมายถึง สล่าหรือช่างพุทธศิลป์ที่เป็นสามเณรกลุ่มช่างสิบหมู่โรงเรียนบวรวิศาลัย พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ตำบลร่องฟอง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

๑.๕.๒ การถ่ายทอด หมายถึง กระบวนการอบรมให้ความรู้และการปฏิบัติด้วยทักษะงานสล่าพุทธศิลป์ที่ปราณีตจากปราชญ์ผู้มีความรู้และฝีมือเป็นที่ยอมรับ ๔ ประเภท คือ การสร้างธรรมาสน์เมืองแพร่ บุซบก ตุงกระด้าง การแกะสลักพระพุทธรูปไม้

๑.๕.๓ การพัฒนาทักษะ หมายถึง การยกระดับความรู้ความเข้าใจในงานช่างอย่างเป็นระบบและมีความปราณีต

๑.๕.๔ พุทธศิลป์ หมายถึง ศิลปะทางพระพุทธศาสนาสร้างขึ้นโดยเฉพาะด้านงานประติมากรรม ได้แก่ การสร้างธรรมมาสน์เมืองแพร์ บุษบก ตุ๊กกระด้าง และพระพุทธรูปไม้แกะสลัก ซึ่งมีลวดลายต่าง ๆ ที่นำไปสู่การสร้างสถาปัตยกรรมทั้งดงามแบบเมืองแพร์

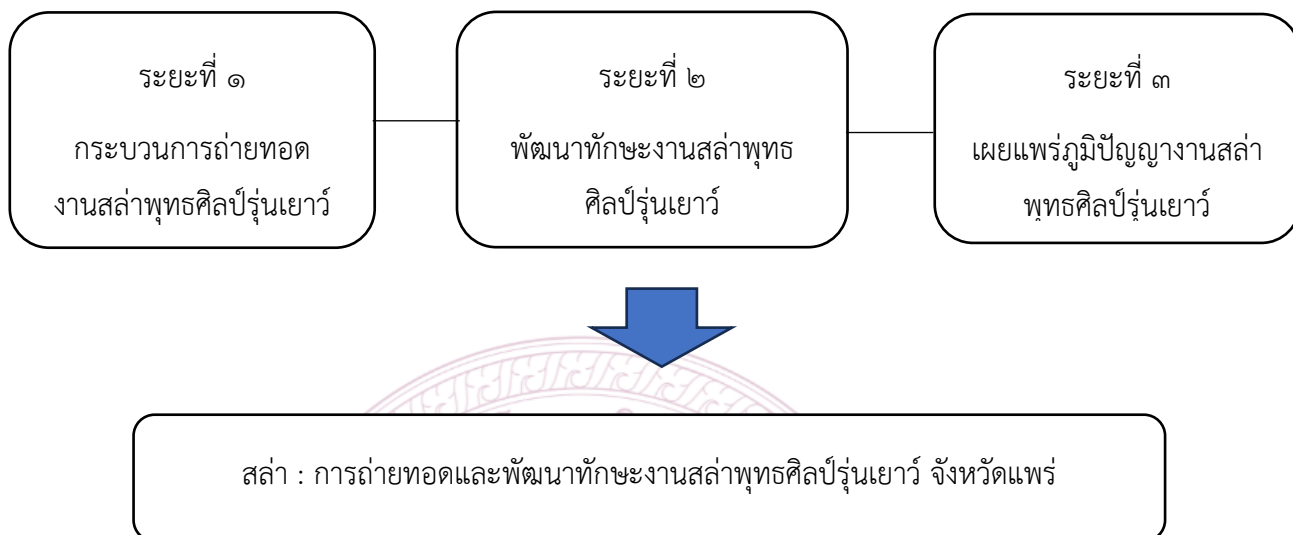
๑.๕.๕ ธรรมมาสน์ หมายถึง ที่สำหรับให้พระภิกษุสามเณรนั่งแสดงพระธรรมในการประกอบศาสนกิจพิธีโดยเฉพาะการแสดงพระธรรมเทศนาต่อพุทธศาสนิกชน โดยงานวิจัยนี้จะศึกษาเฉพาะธรรมมาสน์ทรงปราสาทที่สร้างจากไม้ที่มีหลังคาซ้อนกันหลายชั้น ธรรมมาสน์ทรงปราสาทนิยมสร้างถวายเป็นพุทธบูชาหรือสร้างเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ เรียกว่าธรรมมาสน์เมืองแพร์

๑.๕.๖ ตุ๊กกระด้าง หมายถึง เครื่องสักการะในพระพุทธศาสนาและประเพณีที่สำคัญของทางภาคเหนือ โดยจะสร้างจากวัสดุที่มีความแข็งแรง เช่น ไม้ และมีขนาดใหญ่จะตั้งอยู่หน้าพระประธานมีความสูงประมาณ ๒-๓ เมตร ตุ๊กกระด้างจะมีรูปทรงเป็นแผ่นยาวมีปลายแคบทั้ง ๒ ด้าน โดยยอดเสาจะมีการแกะสลักรูปต่าง ๆ หงส์ นกหัสดีลิงค์ ดอกบัว และรูปบุคคล เป็นต้น

๑.๕.๗ บุษบก หมายถึง งานพุทธศิลป์ที่สร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางพระพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูป พระบรมสารีริกธาตุ เป็นต้น บุษบกที่มีขนาดใหญ่ ชาวล้านนาเรียกว่า ผาสาท ส่วนบุษบกที่มีขนาดเล็ก เรียกว่า ผาสาทน้อย

๑.๕.๘ พระพุทธรูปไม้แกะสลัก หมายถึง รูปองค์พระปฏิมากรที่สลักจากไม้ให้เป็นพระพุทธรูป ชาวล้านนานิยมเรียกว่า พระเจ้าไม้ มีหลายขนาดและมีลักษณะตามพุทธลักษณะที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันตามวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยอาศัยความเชื่อ ความศรัทธา และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ที่มีความละเอียดละอ่อน

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิด

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคในกระบวนการถ่ายทอดทักษะงานส่วพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่

๑.๗.๒ ได้กระบวนการพัฒนากระบวนการถ่ายทอดทักษะงานส่วพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่

๑.๗.๓ ได้องค์ความรู้การพัฒนาทักษะงานฝีมือด้านพุทธศิลป์ของส่วรุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่

๑.๗.๔ ได้เผยแพร่ภูมิปัญญางานพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่สู่สาธารณะ

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “ยุวสล่า : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่” เป็นการวิจัยและพัฒนาที่มุ่งนำองค์ความรู้มาเสริมสร้างเพื่อถ่ายทอดและพัฒนาทักษะช่างงานพุทธศิลป์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ให้เกิดคุณค่าและแนวทางในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า ต่อวิถีชีวิตที่ดีงาม โดยต้องมีการใช้แนวคิดการถ่ายทอด การพัฒนาทักษะงานฝีมือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาเกี่ยวข้องดังที่ผู้วิจัยจะได้ศึกษา แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดชุมชนสร้างสรรค์

๒.๒ ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้

๒.๓ แนวคิดทฤษฎี และหลักการต่าง ๆ เกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนและการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒.๕ แนวคิด ทฤษฎีระบบ (System Theory)

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดชุมชนสร้างสรรค์

ชุมชนเมืองสร้างสรรค์เป็นชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมที่นำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีชาวชุมชนมีอาชีพและทักษะที่คล้ายกันและบ้านสามารถเป็นพื้นที่แสดงงานศิลปะและอัตลักษณ์ของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีจึงสามารถเป็นจุดเริ่มต้นของเศรษฐกิจสร้างสรรค์และอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ซึ่งเป็นการผลิตสินค้าที่มีเอกลักษณ์แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของสถานที่นั้นโดยจะเป็นที่สนใจของกลุ่มที่เรียกว่ามวลชนสร้างสรรค์ซึ่งต้องการที่จะอยู่อาศัยภายในเมืองที่มีสภาพแวดล้อมดีและมีสิ่งอำนวยความสะดวกก่อให้เกิดการคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ

แนวคิดและองค์ประกอบของชุมชนเมืองสร้างสรรค์ คือ สภาพแวดล้อมของชุมชนเมืองที่น่าอยู่ สิ่งอำนวยความสะดวกต่อการคิดสร้างสรรค์พื้นที่สาธารณะและพื้นที่ทางวัฒนธรรม ชุมชนเมืองสร้างสรรค์มีการเปิดกว้างทางความคิดและเสรีภาพในการอยู่อาศัย ไม่มีการจำกัดเพศ อายุ หรือชน

ชาติซึ่งประโยชน์จากการวิจัยคือ แนวคิดและรายละเอียดขององค์ประกอบชุมชนเมืองสร้างสรรค์ในประเทศไทย

การศึกษาแนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับทฤษฎีของเมืองสร้างสรรค์และอัตลักษณ์ของสถานที่ ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอกรอบแนวคิดทฤษฎีในการศึกษาชุมชนเมืองสร้างสรรค์ดังที่แสดงในภาพที่ ๑ โดยประกอบด้วยแนวคิดการเกิดเมืองสร้างสรรค์ภายใต้เศรษฐกิจสร้างสรรค์ตามที่ การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและพัฒนา^๑ (UNCTAD - United Nations Conference on Trade and Development) ให้ไว้ใน^๒ Creative Economy Report (๒๐๐๘) หมายถึง เมืองที่มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่หลากหลายเป็นส่วนสำคัญของเศรษฐกิจและสังคมของเมืองนั้นๆ และต้องประกอบไปด้วยรากฐานที่ มั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรม มีการรวมกลุ่มกันอย่างหนาแน่นของการทำงานสร้างสรรค์และมีสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดการลงทุนเพราะความยั่งยืนของสถานที่ในเชิงวัฒนธรรมและ Landry^๓ กำหนดว่า เมืองสร้างสรรค์มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคนสถานที่และอัตลักษณ์รวมทั้ง ทฤษฎีอัตลักษณ์ของสถานที่ โดย Harold Milton Proshansky^๔ ซึ่งปัจจัยทั้ง ๓ ข้อที่ได้กล่าวมานี้ เป็นองค์ประกอบหลัก นอกจากนั้นงานวิจัยของ Borchardt (๒๐๑๓) ซึ่งได้ศึกษาเมืองสร้างสรรค์ที่ Glasgow และ Portland พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเมืองสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ๑) ประชากร ๒) การมีส่วนร่วมของชุมชน ๓) กลุ่มมวลชนสร้างสรรค์ (ซึ่ง Richard Florida ได้กล่าวถึงปัจจัยนี้ด้วย) และ ๔) นวัตกรรมสร้างสรรค์ ปัจจัยที่ Borchardt กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด ๔ ปัจจัย จัดให้อยู่ในกลุ่มปัจจัยด้านคน ส่วนปัจจัยด้าน ๑)ตำแหน่งที่ตั้ง ๒) ลักษณะทางภูมิประเทศ ๓) วิวัฒนาการของเมือง ๔) รูปทรงของเมือง ๕) อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ และ ๖) สาธารณูปโภค/สาธารณูปการ ทั้ง ๖ ปัจจัยนี้ จัดให้อยู่ในกลุ่มปัจจัยด้านสถานที่ ส่วนปัจจัยด้านศิลปะประเพณีและวัฒนธรรม จัดให้อยู่ในกลุ่มปัจจัยด้านอัตลักษณ์

พิจารณาจากลักษณะอาชีพที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์กลุ่มคนสร้างสรรค์ในแต่ละเมือง รวมถึงเสรีภาพของสิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียมของคนทุกเพศ ทุกวัย และเกณฑ์ที่ใช้จำแนกดัชนีวัดที่ส่งผลต่อความสร้างสรรค์เชิงกายภาพในระดับเมืองสร้างสรรค์พิจารณาจากระบบเศรษฐกิจ

^๑ Creative Economy Report (2008), The Challeng of Assessing the Creative Economy: towards Informed Policy-making,

^๒ Landry (2000, 2006, 2017) , The Creative City: A Toolkit for Urban Innovator: Earthscan.

^๓ Harold Milton Proshansky, (1978) , The city and self-identity. Environment and Behavior, 10,147-169.

การส่งออกสินค้าและบริการ อัตราการจ้างงานระบบอุตสาหกรรม^๔ ตำแหน่งที่ตั้ง ลักษณะทางภูมิประเทศ วิวัฒนาการของเมือง รูปทรงของเมืองอุตสาหกรรมสร้างสรรค์และสาธารณูปโภคต่างๆ ที่จำเป็นต่อการทำธุรกิจ^๕ ย่านสร้างสรรค์พิจารณาจาก กลุ่มของคนในชุมชนหลายชุมชนอยู่อาศัยร่วมกันจนเกิดเป็นเครือข่ายของย่านกลุ่มของธุรกิจที่เกิดขึ้นภายในเมือง ซึ่งในอดีตพื้นที่ต่างๆ ในประเทศไทยถูกแบ่งด้วยความเป็นย่าน แตกต่างจากในปัจจุบันซึ่งถูกแบ่งด้วยขอบเขตการปกครอง รวมถึงระบบของวัฒนธรรมที่คล้ายกันอยู่ใกล้กัน และกลุ่มอาชีพที่คล้ายคลึงกันอยู่รวมกันจนทำให้สะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ของสถานที่ชุมชนเมืองสร้างสรรค์พิจารณาจาก การใช้ชีวิตของคนที่อยู่อาศัยภายในชุมชนเมือง การรวมกลุ่มของอาชีพประเภทต่างๆ ความสัมพันธ์ของคนที่อยู่ในพื้นที่ที่มีความใกล้ชิดกัน ความหลากหลายของวัฒนธรรม สินทรัพย์และนวัตกรรมสร้างสรรค์ที่ส่งผลให้เกิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ถูกคิดค้นโดยคนที่อยู่อาศัยภายในชุมชนเมืองนั้น โดยดัชนีชี้วัดความสร้างสรรค์เชิงกายภาพทั้ง ๓ ประเภทมีองค์ประกอบดังนี้

๑. ประเภทของอัตลักษณ์เมืองประกอบ ๑๐ อย่าง ได้แก่ ๑) สินทรัพย์แห่งความคิดสร้างสรรค์ ๒) การกระจายรายได้ ๓) การจ้างงาน ๔) การส่งออก ๕) กิจกรรมทางสังคม ๖) ความหลากหลายของวัฒนธรรม ๗) นวัตกรรมสร้างสรรค์ ๘) สัดส่วนการจดทะเบียนสิทธิบัตรการประดิษฐ์ ๙) อุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง และ ๑๐) ศิลปะประเพณีและวัฒนธรรม

๒. ประเภทของสถานที่ เมืองประกอบ ๑๗ อย่าง ได้แก่ ๑) ตำแหน่งที่ตั้ง ๒) ลักษณะทางภูมิประเทศ ๓) วิวัฒนาการของเมือง ๔) รูปทรงของเมือง ๕) อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ๖) สาธารณูปโภคต่างๆ ที่จำเป็นต่อการทำธุรกิจ ๗) การเลือกใช้วัสดุท้องถิ่น ๘) อัตลักษณ์ของเมือง ๙) พื้นที่พัฒนาทางด้านเทคโนโลยีภายในเมือง ๑๐) พื้นที่สร้างผลงานศิลปะที่มีความหลากหลาย ๑๑) งานเทศกาลที่มีความสำคัญต่อเมือง ๑๒) สวนสาธารณะ ๑๓) ถนนคนเดิน ๑๔) การออกแบบที่มีช่องทางจักรยาน ๑๕) สาธารณูปโภคต่างๆ ที่จำเป็นต่อการทำธุรกิจ ๑๖) พื้นที่บริเวณโดยรอบมหาวิทยาลัย และ ๑๗) แหล่งอบรมและเรียนรู้

๓. ประเภทของคน เมืองประกอบ ๑๙ อย่าง ได้แก่ ๑) ขนาดของกลุ่มมวลชนสร้างสรรค์ ๒) นักท่องเที่ยว ๓) การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น ๔) วิศวกร ๕) อาจารย์ ๖) นักเรียนนักศึกษา ๗) นักวิทยาศาสตร์ ๘) นักเขียน ๙) นักแสดง ๑๐) ศิลปิน ๑๑) นักออกแบบ ๑๒) สถาปนิก ๑๓) นักวิชาการ ๑๔) นักธุรกิจ ๑๕) นักกฎหมาย ๑๖) นักวิเคราะห์การเงิน ๑๗) จำนวนประชากรเมือง

^๔ UNCTAD Annual Report 2008, **Creative Economy Report 2008**. United Nations, 332.

^๕ Borchardt, A. (2003), *The Creative City: Place & Creativity & People*, Glasgow and Portland, (Research Term), the Machintosh School of Architecture, the Glasgow School Art.

๑๘) เพอร์เซ็นต์ของผู้ที่มีภูมิสำเนาในต่างประเทศที่อาศัยอยู่ในพื้นที่/จำประชากรเมือง และ ๑๙) การรณรงค์บุคคลข้ามเพศ เป็นต้น

จากงานวิจัยและแนวคิดที่เกี่ยวกับชุมชนสร้างสรรค์ จะเห็นได้ว่า เป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับการนำอัตลักษณ์ชุมชนมาเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญ และสะท้อนระบบวิถีชีวิตที่จะนำไปต่อยอดในการพัฒนานวัตกรรมชุมชนบนฐานภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรม ดังนั้น ภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ ก็เป็นอัตลักษณ์หนึ่งของชุมชนในจังหวัดแพร่ จึงสามารถนำแนวคิดนี้ไปประยุกต์ในการพัฒนางานพุทธศิลป์ที่มีฐานของวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของชาวแพร่ โดยเฉพาะงานด้านปฎิมากรรมที่มีชื่อเสียง ให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางมากขึ้น เป็นการเสริมสร้างมูลค่าทางภูมิปัญญาบนฐานพระพุทธศาสนา ผ่านกระบวนการวิจัยและพัฒนาตามแนวคิดของชุมชนสร้างสรรค์ได้อย่างยั่งยืน

๒.๒ ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้

๒.๒.๑ การจัดการความรู้ และแนวคิดในการถ่ายทอดความรู้

การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการรวบรวม การสงวนรักษา และการถ่ายทอดสารสนเทศไปสู่ความรู้ ที่สามารถเข้าถึงได้เพื่อนำไปปรับปรุงการปฏิบัติงานในองค์กร โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ การนำสินทรัพย์ความรู้ (Knowledge Assets) ไปสร้างคุณค่า (Value Creation) หรือเพิ่มผลิตผล (Productivity) เพื่อสนับสนุนเป้าหมายหรือตอบสนองการดำเนินการขององค์กร

๒.๒.๒ ความหมายของการจัดการความรู้ (Knowledge Management)

ความรู้ (Knowledge) หมายถึง การเรียนรู้ที่เน้นถึงการจำและการระลึกได้ถึงความคิด วัตถุและปรากฏการณ์ ซึ่งเป็นความจำที่เริ่มจากสิ่งที่ง่าย ที่เป็นอิสระแก่กัน ไปจนถึงความจำในสิ่งที่ซับซ้อนและมีความสัมพันธ์ระหว่างกันศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช ได้ให้ความหมายของ “การจัดการความรู้” ไว้ว่าสำหรับนักปฏิบัติ การจัดการความรู้ คือ เครื่องมือเพื่อการบรรลุเป้าหมายอย่างน้อย ๔ ประการไปพร้อม ๆ กัน ได้แก่

๑. บรรลุเป้าหมายของงาน
๒. บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน
๓. บรรลุเป้าหมายการพัฒนาองค์กรไปเป็นองค์กรเรียนรู้

๔. บรรลุความเป็นชุมชน เป็นหมู่คณะ ความเอื้ออาทรระหว่างกันในที่ทำงาน^๖

การจัดการความรู้ หรือเคเอ็ม (KM = Knowledge Management) คือ การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพอันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด โดยที่ความรู้มี ๒ ประเภท คือ

๑. ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์ หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้ง จึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม

๒. ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวม ถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่าง ๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่าง ๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม^๗

๒.๒.๓ องค์ประกอบสำคัญของการจัดการความรู้ (Knowledge Process)

๑. คน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นแหล่งความรู้ และเป็นผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์

๒. เทคโนโลยี เป็นเครื่องมือเพื่อให้คนสามารถค้นหา จัดเก็บ แลกเปลี่ยน รวมทั้งนำความรู้ไปใช้อย่างง่าย และรวดเร็วขึ้น

๓. กระบวนการความรู้ เป็นการบริหารจัดการ เพื่อนำความรู้จากแหล่งความรู้ไปให้ผู้ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดการปรับปรุง และเกิดนวัตกรรม

๒.๒.๔ แนวคิดการจัดการความรู้

สามารถสรุปได้ว่าการจัดการความรู้แบ่งได้เป็น ๖ ลักษณะ

๑. Transactional Knowledge Management การจัดการความรู้ที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) เป็นเครื่องมือสนับสนุน เช่น Frequently Asked Questions (FAQs) หรือคำถามที่

^๖ วิจารย์ พานิช, การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสยามกัมมาจล, ๒๕๕๖), หน้า

พบบ่อย ซึ่งรวบรวมคำถาม/คำตอบที่คาดว่ากลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ต้องการรู้ เพื่อให้ผู้ที่ต้องการใช้ข้อมูลสามารถสืบค้นด้วยตนเอง

๒. Analytical Knowledge Management การสร้างองค์ความรู้ใหม่จากการวิเคราะห์ข้อมูลและความรู้ที่มีอยู่เดิมโดยการจัดกลุ่มและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลที่มีอยู่เป็นจำนวนมากแล้วสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ เช่น การวิเคราะห์พฤติกรรมของลูกค้าจากประวัติการซื้อสินค้าเพื่อนำมาทำโปรแกรมส่งเสริมการขาย

๓. Asset Management การให้ความสำคัญความรู้ในฐานะสินทรัพย์ขององค์กรที่สามารถก่อให้เกิดประโยชน์และผลตอบแทน เช่น การบริหารสินทรัพย์จากความรู้ในรูปของสิทธิบัตรและลิขสิทธิ์

๔. Process Based Management การจัดการความรู้ที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากกระบวนการต่าง ๆ เช่น กระบวนการปรับปรุงคุณภาพการผลิต และการปรับกระบวนการธุรกิจ (Business Process Reengineering)

๕. Developmental Knowledge Management การจัดการความรู้ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ และการพัฒนาบุคลากร เช่น การสร้างชุมชนการเรียนรู้และการสร้างสื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่เข้าใจง่าย

๖. Innovation Knowledge Creation การสร้างความรู้และผลักดันให้เกิดผลลัพธ์ในเชิงนวัตกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาสินค้าและบริการหรือกระบวนการใหม่ๆ เช่น การวิจัยและพัฒนาเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ สิ่งประดิษฐ์ สินค้าบริการและเทคโนโลยี

จะเห็นว่าการจัดการความรู้สามารถทำได้ในหลายมิติและหลายรูปแบบ เช่น การรวบรวมและจัดเก็บองค์ความรู้ที่มีอยู่ให้เป็นระบบการวิเคราะห์เพื่อถ่ายทอดและนำเสนอองค์ความรู้ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบของการประชุม การระดมความคิดเห็น หรือการให้ผู้เชี่ยวชาญมาถ่ายทอดองค์ความรู้ เป็นต้น ในความเป็นจริงหลายองค์กรมีการดำเนินกิจกรรมในลักษณะของการจัดการความรู้อยู่แล้ว เพียงแต่ยังไม่แน่ใจว่าเป็นการจัดการความรู้หรือไม่ ทั้งนี้จุดเน้นของการจัดการความรู้อยู่ที่การสามารถนำความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาศักยภาพมนุษย์เป็นสำคัญ

๒.๒.๕ กระบวนการจัดการความรู้

สิ่งที่กำหนดก่อนเริ่ม คือ เป้าหมาย Knowledge Management และหน่วยที่วัดผลได้

เป็นรูปธรรม สิ่งที่มีในแต่ละกิจกรรม คือ ตัวบ่งชี้ของกิจกรรม และเป้าหมายของกิจกรรม ตามแนว
 กพร. กระบวนการจัดการความรู้มี ๗ กิจกรรม ดังนี้

๑. การบ่งชี้ความรู้ คือ การระบุประเด็นความรู้ รูปแบบ และผู้รู้ที่สอดคล้องกับนโยบาย
 ขอบเขตและเป้าหมายขององค์กร

๒. การสร้างและแสวงหาความรู้ คือ การรวบรวมความรู้ใหม่ รักษาความรู้เดิมและกรอง
 ความรู้ที่ไม่ใช่ออกจากแหล่งรวบรวม

๓. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ คือ การวิเคราะห์และคัดแยกความรู้เป็นกลุ่มประเด็นให้
 ง่ายต่อการเข้าถึงอย่างมีขั้นตอน

๔. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ คือ การปรับปรุงให้ความรู้มีรูปแบบมาตรฐานไม่
 ซ้ำซ้อน มีความสมบูรณ์ มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ

๕. การเข้าถึงความรู้ คือ การสร้างแหล่งเผยแพร่ที่สามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา

๖. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ คือ การนำความรู้เข้าสู่เวทีแลกเปลี่ยนที่มีฐานความรู้
 หรือฐานข้อมูลรองรับให้ง่ายต่อการเข้าถึงและสืบค้น

๗. การเรียนรู้ คือ การใช้ความรู้เป็นส่วนหนึ่งของงาน เป็นวงจรความรู้ที่มีการเรียนรู้และ
 พัฒนาให้เกิดประสบการณ์ใหม่อยู่เสมอ

นอกจากนี้ กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management) เป็นกระบวนการที่
 จะช่วยให้เกิดพัฒนาการของความรู้ หรือการจัดการความรู้ที่จะเกิดขึ้นภายในองค์กร มีทั้งหมด ๗
 ขั้นตอน

๑. การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification) เป็นการพิจารณาว่าองค์กรมีวิสัยทัศน์
 พันธกิจ ยุทธศาสตร์ เป้าหมายคืออะไร เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ต้องใช้อะไร ปัจจุบันมีความรู้อะไรบ้าง
 อยู่ในรูปแบบใด และอยู่ที่ใคร

๒. การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) เป็นการ
 สร้าง แสวงหา รวบรวมความรู้ทั้งภายใน/ภายนอก รักษาความรู้เดิม แยกความรู้ที่ไม่ได้แล้วออกไป

๓. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) เป็นการกำหนดโครงสร้าง
 ความรู้ แบ่งชนิด ประเภท เพื่อให้สืบค้น เรียกคืน และใช้งานได้ง่าย

๔. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) เป็นการปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐาน ใช้ภาษาเดียวกัน ปรับปรุงเนื้อหาให้ครบถ้วนสมบูรณ์

๕. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) เป็นการทำให้ผู้ใช้ความรู้เข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก เช่น ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) Web board บอร์ดประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

๖. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) เป็นการแบ่งปัน สามารถทำได้หลายวิธีการ โดยกรณีที่เป็นความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) อาจจัดทำเป็นเอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือกรณีที่เป็นความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) จัดทำเป็นระบบทีม ข้ามสายงาน กิจกรรมกลุ่มคุณภาพและนวัตกรรม ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงานการ ยืมตัว เวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น

๗. การเรียนรู้ (Learning) เป็นการนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ แก้ปัญหา และทำให้เป็นส่วนหนึ่งของงาน เช่น เกิดระบบการเรียนรู้จากสร้างองค์ความรู้ การนำความรู้ไปใช้ เกิดการเรียนรู้ และประสบการณ์ใหม่ และหมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง

๒.๒.๖ ประโยชน์ของการจัดการความรู้

๑. ช่วยลดขั้นตอนในการทำงานได้ เช่น เมื่อมีปัญหาในการทำงานเกิดขึ้นผู้ปฏิบัติงานก็จะสามารถหาแนวทางหรือวิธีการแก้ปัญหาได้รวดเร็ว โดยค้นคว้าจากผลการจัดการความรู้ในเรื่องนั้น ๆ

๒. การจัดการความรู้ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานไม่ต้องทำงานด้วยการลองผิดลองถูก เพราะก่อนทำงานถ้ามีการเรียนรู้ความผิดพลาดของคนอื่นจากบทเรียนในอดีตได้ก่อน เพื่อเป็นการต่อยอดความรู้ ก็จะทำให้ช่วยประหยัดเวลา ประหยัดทรัพยากรที่ใช้ในการทำงานได้มากกว่าและไม่ต้องเสียเวลาลองผิดลองถูกอีก

๓. การจัดการความรู้ที่ได้มาโดย วิธีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันในงานที่ปฏิบัติในเรื่องเดียวกัน ก็จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถจัดปัญหาที่ตนกำลังเผชิญอยู่ได้ เมื่อมีการแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้ปฏิบัติงานอื่น ๆ ในเรื่องเดียวกัน ทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๔. องค์การที่มีระบบการจัดการความรู้ที่ดี จะทำให้ผู้ที่แสวงหาความรู้มีช่องทางการเข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้อย่างรวดเร็ว เช่น ระบบ internet ทำให้สามารถค้นหาความรู้ได้ตลอดเวลา เป็นการพัฒนาตนเองโดยการศึกษาตลอดชีวิตที่มีประโยชน์ทั้งต่อตนเองและต่อองค์กร

๕. การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้ปฏิบัติเป็นการสร้างนวัตกรรมใหม่ (Innovation) โดยการเรียนรู้ต่อยอดจากความรู้ที่ฝังในตัวคน (tacit knowledge) ของผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานมาก่อน

๖. หน่วยงานไม่ต้องเสียเวลาทำวิจัยและพัฒนาในความรู้บางเรื่อง เพราะสามารถใช้ความรู้ที่ได้มาจากการสะสมไว้แล้วจากบุคคล (tacit knowledge) หรือจากส่วนต่าง ๆ ขององค์กรเพื่อนำมาต่อยอดความรู้ได้เลย

๗. ทำให้เกิดแหล่งความรู้ในองค์กรที่สามารถเรียกใช้ประโยชน์ได้อย่างรวดเร็ว และเผยแพร่ให้หน่วยงานอื่นได้รับรู้ และได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป

๘. งานบางเรื่องที่ผู้ปฏิบัติไม่ต้องเรียนรู้จากประสบการณ์ตนเอง เพราะบางทีเกิดผลเสียมากกว่า เพราะต้องลองผิดลองถูก แต่ถ้าเรียนรู้จากประสบการณ์ของคนที่เก่งและประสบความสำเร็จในการทำงาน/บริหารงานมาก่อนก็จะช่วยย่นระยะเวลาในการทำงานได้มากกว่า

๙. “การจัดการความรู้” จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อวัฒนธรรมการทำงานของคนในองค์กรปรับเปลี่ยนจากเดิมมาสู่การมีวินัยในตนเอง มีการศึกษา ค้นคว้า เรียนรู้ ตลอดชีวิต ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น มีพลังในการคิดสร้างสรรค์ มีความขยัน อดทน มีจิตสำนึกของการเป็น “ผู้ให้” และมีจิตใจเป็นประชาธิปไตย ดังนั้น การจัดการความรู้ จะสำเร็จได้ บุคลากรทุกคนในองค์กรก็จะต้องมีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำงานใหม่ให้สอดคล้องกับ “การจัดการความรู้”

๒.๒.๗ เครื่องมือในการจัดการความรู้

เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการความรู้ถูกสร้างขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อนำมาใช้ในการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ โดยแบ่งเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ เครื่องมือที่ช่วยในการเข้าถึงความรู้เหมาะกับความรู้ประเภทความรู้เด่นชัด (Explicit knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผลสามารถรวบรวมและถ่ายทอดออกมาในรูปแบบต่างๆ และเครื่องมือที่ช่วยในการถ่ายทอดความรู้เหมาะกับความรู้ประเภทความรู้ที่อยู่ในตัวตน (Tacit knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลเกิดจากประสบการณ์ การเรียนรู้ หรือพรสวรรค์ ความรู้ชนิดนี้พัฒนาและแบ่งปันกันได้ และเป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน นอกจากนี้แล้ว เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการความรู้มีหลากหลายประเภท แต่ละประเภทมีความแตกต่างกันซึ่งผู้ปฏิบัติควรเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการความรู้ให้เหมาะสมกับแต่ละกิจกรรม รายละเอียดเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการความรู้ มีดังต่อไปนี้

๑. ชุมชนนักปฏิบัติ (Community of practice: CoP) เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการเกิดจากความใกล้ชิด ความสนใจในเรื่องเดียวกันและพื้นฐานที่ใกล้เคียงกัน เครื่องมือ

จัดการความรู้ประเภทชุมชนนักปฏิบัตินี้จะเอื้อต่อการเรียนรู้และการสร้างความรู้ใหม่ ๆ เพราะมีลักษณะแบบไม่เป็นทางการ

๒. การทบทวนหลังปฏิบัติการหรือการถอดบทเรียน (After action review: AAR) เป็นการคุยกันถึงกิจกรรมที่ช่วยให้แต่ละคนเรียนรู้ด้วยตนเองเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่าเป็นไปตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ เรื่องที่เป็นสิ่งดี เรื่องที่ควรปรับปรุง และบทเรียนที่ได้จากการทำงานเรื่องหนึ่งเรื่องใดแล้วเสร็จ การถอดบทเรียน มี ๓ รูปแบบ คือ

๒.๑ แบบเป็นทางการ โดยการประชุมทันที หลังเสร็จกิจกรรมมีการตั้งคำถามและให้ผู้ร่วมกิจกรรมบันทึกคำตอบอย่างสั้น ๆ ลงในกระดาษแผ่นน้อย แล้วรวบรวมสรุปเป็นบทเรียน

๒.๒ แบบไม่เป็นทางการ โดยการประชุมหรือนำเสนอหลังเสร็จกิจกรรมย่อยในโครงการใช้การพูดคุยสั้น ๆ เป็นกันเองตรงไปตรงมา แต่ควรมีบันทึกเก็บไว้เป็นบทเรียนของตนเองประเภทสุดท้าย

๒.๓ แบบเป็นส่วนตัว คือ ถามตัวเอง หรือเพื่อนสนิทที่ร่วมกิจกรรมหรือโครงการ ๒ – ๓ คน ถามคำถามสั้น ๆ ง่าย ๆ แล้วบันทึกไว้เป็นบทเรียนของตนเองเช่นเดียวกัน

๓. เรื่องเล่าเร้าพลัง (Springboard storytelling) เป็นการถอดความรู้โดยการมอบหมายให้บุคคลที่มีผลงานเด่นหรือจากมุมมองคนสำคัญคนใดคนหนึ่งของการทำกิจกรรมนั้น มาเล่าให้คนอื่นฟังว่าทำอะไร โดยเล่าสิ่งที่ตนเองทำจริงแบบเข้าใจง่าย มีการสอดแทรกแนวคิด เป็นเรื่องสั้น ๆ หนึ่งเรื่องมีหนึ่งประเด็นเพื่อเป็นตัวเชื่อมต่อความรู้ความเข้าใจให้ผู้ฟังเกิดความคิดใหม่ ๆ และกระตุ้นให้ผู้ฟังนำบทเรียนที่ได้ไปใช้กับงานของตน

๔. เวทีเสวนาหรือสุนทรียสนทนา (Dialogue) เป็นการปรับฐานความคิดโดยการฟังจากผู้อื่นทำให้เกิดความหลากหลายทางความคิด ผู้ที่รับฟังเห็นภาพที่ใกล้เคียงกัน เวทีเสวนาเป็นการพูดคุยโดยไม่มีหัวข้อหรือวาระล่วงหน้า ไม่มีประธาน ไม่เหมือนการประชุมอย่างมีเป้าหมายเพื่อหาข้อสรุปเป็นการพูดคุยกันระหว่างคนสองคน หรือเป็นกลุ่มเป็นการพูดออกมาจากใจ จากความรู้สึกจากประสบการณ์โดยตรง และฟังอย่างลึกซึ้งไม่ตัดสินถูกผิด ไม่แย้งแต่ฟังไปจนจบ โดยยังไม่ตัดสินใจ หลังจากนั้นเราจึงจัดประชุมหรืออภิปรายเพื่อแก้ปัญหาหรือหาข้อยุติต่อไปได้โดยง่ายและผลหรือข้อยุติที่เกิดขึ้นจะเกิดจากการที่เราเห็นภาพในองค์รวม

๕. เพื่อนช่วยเพื่อน (Peer assist) เป็นการเชิญ ทีมอื่นหรือบุคคลอื่นมาแบ่งปันประสบการณ์ดี ๆ (Best practice) โดยมีการเสนอแนะการสอน การเล่าให้ฟังเกี่ยวกับกิจกรรมที่ปฏิบัติเพื่อจะได้นำไปประยุกต์ใช้ในองค์กรหรือการดำเนินงานในครั้งต่อไป

๖. การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ (Action Learning) เป็นการรวมกลุ่มกันของผู้ปฏิบัติเพื่อจะแก้ไขปัญหาใดปัญหาหนึ่ง โดยการวิเคราะห์สาเหตุและทางเลือก เลือกที่เหมาะสมแล้วนำไปปฏิบัติ พร้อมทั้งติดตามประเมินผลเพื่อปรับให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ

๗. มาตรฐานเปรียบเทียบ (Benchmarking) เป็นการตกลงกันเองในกลุ่มผู้ปฏิบัติโดยกำหนดประเด็นร่วมกันแล้วนำมาเปรียบเทียบเพื่อร่วมมือกันในการยกระดับงานให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ในการเปรียบเทียบ มี ๒ แบบ คือ เปรียบเทียบกระบวนการ (Process benchmarking) และ เปรียบเทียบผลลัพธ์ (Result benchmarking) เป็นการเปรียบเทียบให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนางานไม่ใช่เปรียบเทียบเพื่อแข่งขันเอารางวัล

๘. ฐานความรู้บทเรียนและความสำเร็จ (Lesson learned and best practices databases) เป็นการจัดการองค์ความรู้ในองค์กรได้มีการจัดเก็บองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ทั้งในรูปแบบของความสำราญ ความล้มเหลวและข้อเสนอแนะในเรื่องที่สนใจในรูปแบบฐานข้อมูล โดยมีช่องทางการเข้าถึงข้อมูลได้ตลอดเวลา เช่น ระบบอินเทอร์เน็ต หรือระบบอินทราเน็ต หรือระบบอื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งการค้นหาข้อมูลจะมีความสะดวกและถูกต้องเป็นหลักการสำคัญ^๔

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎี และหลักการต่างๆเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้

๒.๓.๑ ความหมายของการถ่ายทอดองค์ความรู้ หรือ Knowledge Transfer : KT

Knowledge Transfer คือขั้นตอนหนึ่งของ knowledge management เป็นการเรียกกระบวนการแบ่งปันความรู้ถูกถ่ายทอดจากคนหนึ่งไปยังอีกคน กลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่ม หรือจะเป็นจากองค์กรหนึ่งไปยังอีกองค์กร กล่าวคือเป็นการถ่ายทอดความรู้จากผู้รู้ไปยังผู้ที่ต้องการความรู้ หรือการได้มาซึ่งความรู้ของผู้ที่ต้องการความรู้

๒.๓.๒ ทฤษฎีของการถ่ายโยงการเรียนรู้ (Transfer of Learning)

ธอร์นไดค์ (Thorndike) กล่าวถึง การถ่ายโยงการเรียนรู้จากสถานการณ์หนึ่งไปสู่อีกสถานการณ์หนึ่งนั้น สถานการณ์ทั้งสองจะต้องมีองค์ประกอบที่คล้ายคลึงกัน (เนื้อหาวิธีการและจิตคติที่สัมพันธ์กันกับสถานการณ์เดิม)

เกสตัลท์ (Gestalt) กล่าวว่า การถ่ายโยงการเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้มองเห็นรูปร่างทั้งหมดของปัญหา และรับรู้ความสัมพันธ์นั้นเข้าไป กล่าวคือสถานการณ์ใหม่จะต้องสัมพันธ์กับ

^๔ บุญดี บุญญาภิจและคณะ, การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๔๕.

สถานการณ์เดิมการถ่ายโอนการเรียนรู้ หมายถึง การถ่ายโอนให้ไปมีผลกับสิ่งที่กำลังจะเรียนรู้ใหม่ ทำให้การเรียนรู้ใหม่ดีขึ้นหรือแย่ลงได้ การถ่ายโอนการเรียนรู้มี ๓ ลักษณะ

๑. Positive Transfer การถ่ายโอนการเรียนรู้ทางบวก หมายถึง สิ่งที่ได้เรียนรู้แล้วหรือประสบการณ์เดิมที่ส่งผลทำให้การเรียนรู้ในสิ่งใหม่ได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น เช่น คนที่เรียนจิตวิทยาทั่วไปมาแล้วจะเรียนวิชาจิตวิทยาการศึกษาได้ง่ายขึ้น เป็นต้น

๒. Negative Transfer การถ่ายโอนการเรียนรู้ทางลบ หมายถึง สิ่งที่ได้เรียนรู้แล้วหรือประสบการณ์เดิมมีผลไปขัดขวางการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ให้ล่าช้าหรือสับสน เช่น เคยใช้มวยไทยซึ่งสามารถใช้อาวุธได้ทุกส่วน แล้วหันไปชกมวยสากลซึ่งใช้หมัดอย่างเดียว ทำให้ชกได้ไม่ดีเท่าที่ควร

๓. Zero Transfer การถ่ายโอนการเรียนรู้ชนิดศูนย์ หมายถึง สิ่งที่ได้เรียนรู้แล้วหรือประสบการณ์เดิมที่ไม่ก่อผลต่อสิ่งที่จะเรียนรู้ใหม่ ไม่ว่าจะในทางบวกหรือทางลบก็ตาม

การถ่ายโอนการเรียนรู้ การพึ่งพาการปฏิบัติของมนุษย์การเรียนรู้หรือผลการดำเนินงานในประสบการณ์ก่อน ความคิดที่ได้รับการแนะนำให้รู้จักกับการถ่ายโอนของการปฏิบัติโดย เอ็ดเวิร์ด Thorndike และ โรเบิร์ต เอสเวิร์ธ สำรวจว่ามนุษย์จะถ่ายโอนการเรียนรู้ในบริบทหนึ่งไปยังอีกบริบทที่คล้ายกัน - หรือว่า “การปรับปรุงในการทำงานของจิตหนึ่ง” อาจมีอิทธิพลต่อการที่เกี่ยวข้อง หนึ่ง ทฤษฎีของพวกเขาโดยนัยของการถ่ายโอนการเรียนรู้ที่ขึ้นอยู่กับวิธีการที่คล้ายกันกับงานการเรียนรู้ และการถ่ายโอนงานมีหรือที่ “องค์ประกอบที่เหมือนมีความกังวลในการที่มีอิทธิพลและการทำงานที่มีอิทธิพลต่อ” ตอนนี้เรียกว่าเป็นทฤษฎีองค์ประกอบเหมือนกัน

๒.๓.๓ แนวคิดการสร้างและการถ่ายทอดความรู้

ความรู้ทั้งสองประเภทมีสำคัญต่อองค์กร โดยเฉพาะความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์การทำงาน หากมีการดึงความรู้โดยนัยออกมาใช้แล้วแปลงให้เกิดเป็นความรู้ใหม่จนเกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น ซึ่งกระบวนการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของความรู้ที่เรียกว่า เกลียวความรู้ (Knowledge Spiral) หรือ SECI Model ของ Nonaka และ Takeuchi (1995) เป็นการอธิบายการถ่ายทอดความรู้และการเปลี่ยนรูปแบบของความรู้ทั้งสองประเภท จนเกิดเป็นความรู้ใหม่ มีขั้นตอนทั้งหมด ๔ ขั้นตอน ได้แก่ Socialization, Externalization, Combination และ Internalization

๑. ในขั้นตอน Socialization หรือวิธีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ความรู้ถูกสร้างขึ้นผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และโครงสร้างทางสังคม การกระทำที่มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมส่งผลให้เกิดการขยายความรู้ผ่านกระบวนการแปลงความรู้โดยนัยเป็นความรู้ ชัดแจ้ง การสร้างความรู้เริ่มต้นด้วยกระบวนการขัดเกลาทางสังคม หรือ Socialization เป็น การแลกเปลี่ยนความรู้แบบความรู้โดยนัยไปเป็นความรู้โดยนัย (Tacit to Tacit) ซึ่งเป็นขั้นตอนในการแปลงความรู้โดยนัย หรือ

ความรู้ที่อยู่ภายในตัวบุคคล ผ่านการแบ่งปัน ประสบการณ์ร่วมกัน สร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในแต่ละวันเนื่องจากความรู้โดยนัยเป็นเรื่อง ยากที่จะถูกถ่ายทอดอย่างเป็นทางการ เพราะมักจะเกิดขึ้นจากการมีประสบการณ์ตรง เช่น การใช้เวลาร่วมกัน หรืออยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกัน การพบปะพูดคุยในรูปแบบทั้งทางการ และไม่เป็นทางการ วิธีการในกระบวนการ Socialization จึงเป็นการจัดให้คนมีปฏิสัมพันธ์ กันในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะการฝึกทักษะในทางปฏิบัติที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้โดยนัย ได้การปฏิบัติจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความรู้ฝังลึกเนื่องจากได้รับการพัฒนาโดยผ่านการมีปฏิสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างใกล้ชิด ดังนั้น Socialization จึงเป็นการแบ่งปันและสร้างความรู้จากความรู้โดยนัยไปสู่ความรู้โดยนัย โดยมีสิ่งสำคัญคือการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ตรงระหว่างผู้ที่สื่อสารและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน

๒. Externalization หรือกระบวนการกระจายสู่ภายนอก เป็นการแลกเปลี่ยน ความรู้แบบความรู้โดยนัยไปเป็นความรู้ชัดแจ้ง (Tacit to Explicit) ซึ่งเป็นหัวใจของกระบวนการสร้างความรู้เนื่องจากเป็นการดึงความรู้โดยนัยจากตัวบุคคลผู้ถ่ายทอดออกมาเป็นความรู้ที่ชัดเจนขึ้นผ่านการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อที่จะสามารถถ่ายทอด หรือส่งต่อความรู้นั้นไปสู่บุคคลอื่นๆ จนกลายเป็นฐานความรู้ใหม่ เช่น แนวคิด รูปภาพ เอกสาร หรือผ่านการการพูดคุยถกเถียงที่ทำให้เกิดกระบวนการสังเคราะห์ความรู้ แปลงความรู้โดยนัยออกมาเป็นความรู้ชัดแจ้งที่อยู่ในลักษณะเป็นแนวคิดต้นแบบ

๓. Combination ขั้นตอนนี้เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้แบบความรู้ชัดแจ้งไปเป็นความรู้ชัดแจ้ง (Explicit to Explicit) โดยความรู้ชัดแจ้งที่รวบรวมทั้งภายในและนอกองค์กรจะถูกรวม แกะไข และประมวลผล เพื่อจัดการความสลับซับซ้อนให้เป็นระบบผ่านกระบวนการรวบรวมความรู้จนกลายเป็นองค์ความรู้ใหม่เป็นกระบวนการที่ทำให้ความรู้สามารถจับต้องได้นำไปใช้ได้และใช้งานร่วมกันได้ ความรู้ชัดแจ้งจะถูกรวมกันโดยอาศัยการแลกเปลี่ยนของบุคคลเป็นหลักและเกิดการรวมตัวกันผ่านการสื่อสารช่องทางต่างๆ เช่น การประชุม การสัมมนา การติดต่อผ่านฐานข้อมูลบนระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ซึ่งความแตกต่างของความรู้ที่นำมารวมนั้นสามารถจัดการได้ด้วยการคิดเชิงตรรกะมากกว่าการสังเคราะห์เป็นการจัดระบบ ความรู้จากหลักความเป็นเหตุเป็นผลที่มีประสิทธิภาพในกระบวนการรวมความรู้ชัดแจ้ง

๔. Internalization เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้แบบความรู้ชัดแจ้งไปเป็นความรู้ โดยนัย (Explicit to Tacit) เกิดจากการทำความเข้าใจในความรู้แบบชัดแจ้งของบุคคลจนเกิดเป็นความรู้ขึ้น ขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการเรียนรู้จากการกระทำ (Learning by doing) เนื่องจากความรู้ชัดแจ้งที่สร้างขึ้นและใช้ร่วมกันจะถูกแปลงเป็นความรู้โดยนัยโดยตัวบุคคล ผ่านกระบวนการรวมความรู้สู่ภายในตัวตนขั้นตอนนี้เรียกได้ว่าเป็นความเข้าใจในทางปฏิบัติ ซึ่งองค์ความรู้นั้นจะถูกประยุกต์และ

นำมาใช้ในสถานการณ์จริง จนกลายเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติครั้งใหม่ ดังนั้น ความรู้ชัดแจ้งที่มีจะต้องถูก นำมาปฏิบัติหรือสะท้อนคิดอันก่อให้เกิดประสบการณ์จึงจะสามารถกลายเป็นความรู้โดยนัยของบุคคลได้อย่างแท้จริง ความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นจึงมีลักษณะที่เรียกว่า “ความรู้เชิงปฏิบัติการ” ยกตัวอย่างเช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการที่สามารถช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมเข้าใจเนื้อหาของความรู้ได้ มากกว่าการนั่งฟังเพียงอย่างเดียว ความนิยมในการเรียนรู้โดยการกระทำคือวิธีการที่มี ประสิทธิภาพ โดยผ่านการอ่านหนังสือ เอกสารแล้วทำความเข้าใจ หรือผ่านการฝึกปฏิบัติ การนำเอาความรู้ไปใช้ กระบวนการต่าง ๆ จะเกิดขึ้นหมุนวนกันไปซ้ำแล้วซ้ำเล่า ซึ่งในแต่ละกระบวนการที่เกิดการเปลี่ยนแปลงระหว่างความรู้โดยนัยกับความรู้ชัดแจ้งจะทำให้เกิดความรู้ใหม่เพิ่มขึ้นยังสามารถกระตุ้นให้กระบวนการทั้ง ๔ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นเกลียวความรู้ (Knowledge Spiral) และยังเกลียวความรู้หมุนเร็วเท่าไรก็จะทำให้เกิดความรู้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์กับองค์กรได้มากขึ้น

๒.๓.๔ กลยุทธ์การถ่ายทอดองค์ความรู้

วิธีการที่น่าเชื่อถือมากที่สุดในการถ่ายทอดความรู้คือการเอาอย่าง หรือพยายามเลียนแบบโดยปกติแล้วยังไม่มีโครงสร้างการถ่ายทอดความรู้ต่อการประสบความสำเร็จของบริษัท ซึ่งมีวิธีการต่าง ๆ จำนวนมากในการถ่ายทอดความรู้

๑. สภากาแฟและห้องสำหรับแลกเปลี่ยน การแลกเปลี่ยนพูดคุยที่สภากาแฟถือเป็นโอกาสในการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งลักษณะของการจัดการนั้นสันนิษฐานกันว่า สังคมของสภากาแฟเป็นสังคมที่ใช้เวลาโดยเปล่าประโยชน์ โดยที่การสนทนาในสภากาแฟส่วนใหญ่มุ่งความสนใจในเรื่องงานเท่านั้นการแลกเปลี่ยนพูดคุยความรู้ในสภากาแฟจะอยู่ในลักษณะที่ว่าใครชอบก็ซื้อไป ไม่ชอบก็ไม่เป็นไร โดยจะอยู่ในรูปแบบของปัญหาธุรกิจต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหรือการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งเป็นโอกาสที่ดีที่เกิดขึ้นทำให้เกิดการสร้างสรรคความคิดใหม่ ๆ หรือแก้ไขปัญหากว่า ๆ ที่ยังไม่มีทางออก

๒. The Culture of Knowledge Transfer ปัจจัยด้านวัฒนธรรมการหลายอย่างที่ยับยั้งการแลกเปลี่ยนความรู้ เราเรียกว่า ความตระกลัวเพราะการที่ชะลอหรือสงวนการแลกเปลี่ยนความรู้ เหมือนกับการโดนกัดเซาะของความรู้ ซึ่งจะทำให้องค์การไม่สามารถแข่งขันได้ ซึ่งวิธีแก้ไขก็มีหลายอย่างเช่น ถ้าไม่มีความเชื่อมั่นต่อกัน ก็ต้องสร้างความสัมพันธ์ ถ้ามีวัฒนธรรมที่แตกต่าง ก็สร้างการเรียนรู้การอภิปราย การสร้างทีม เป็นต้น บางทีการส่งต่อความรู้จะทำได้ก็ต่อเมื่ออยู่กันหลายคนอย่างโครงการทดลองเชื่อมต่ออ่าวบอสตันกับโครงการคลองเชื่อมต่อที่นิวซีแลนด์ ที่มีลักษณะเหมือนกัน ทั้ง ๒ ที่ผู้สร้างได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้กัน โดยที่ทีมหนึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้ ทั้งเทคโนโลยีต่าง ๆ เทคนิคในการบริหารทรัพยากรที่ใช้สร้าง บางทีการแก้ปัญหายาก ๆ ก็สามารถทำได้ง่าย ๆ ด้วยการส่งต่อข้อมูลจากที่รู้จริง จากการเคยแก้ปัญหามาก่อนด้วยคำพูดง่าย ๆ ที่ไม่สลับซับซ้อน

๓. สถานะของผู้รู้ ผู้คนตัดสินใจข้อมูลและความรู้ที่พวกเขาได้รับ โดยให้ระดับความสำคัญบนพื้นฐานของใครคือให้ข้อมูลกับพวกเขา องค์กรที่ปฏิเสธความจริงข้อนี้มักจะได้รับความผิดหวังโดยผลลัพธ์ของการถ่ายทอดความรู้เป็น เรื่องธรรมดาที่ตัวอย่างเช่น สำหรับองค์กรส่งวิศวกรฝึกงานไปสัมมนา เพราะบริษัทสามารถจะสำรองงานไว้ได้ งานของพวกเขาไม่ได้สำคัญเท่างานของวิศวกรหลักซึ่งไม่สามารถปลีกเวลาจากโครงการสำคัญได้ วิศวกรรุ่นน้องมักจะกลับมาจากการประชุมและพูดว่าพวกเราเรียนรู้สิ่งนี้ เราคิดว่าบริษัทจะได้รับผลประโยชน์ ถ้าเราเปลี่ยนแปลงกระบวนการในแนวทางต่อไปนี้แต่น้อยคนนักที่จะรับฟังพวกเขา แม้ว่ามันจะถูกหรือผิดก็ตาม ความรู้ที่พวกเขานำกลับมา มักจะได้รับการปฏิเสธ เช่นกับเหตุผลที่เค้าได้รับคัดเลือกไปประชุม พวกเขาไม่ได้รับการยอมรับเทียบเท่ากับระดับพนักงานสำคัญ ปัญหาเดียวกันเกิดขึ้นกับ MCC คอมพิวเตอร์ค้นพบ consortium ในออสเตรเลียหลาย ๆ บริษัทส่งพนักงานที่ไม่มีประสิทธิภาพในฐานะผู้ได้รับการมอบหมายเพราะพวกเขายังสามารถพัฒนาได้ ไม่เพียงแต่พวกเขาจะเสียสละเทียบเท่ากับพวกนักค้นคว้าที่เป็นระดับสูง เพื่อไปค้นคว้าแต่พวกเขายังไร้ประสิทธิภาพเทียบได้กับเพียงแค่ผู้ส่งข้อมูลเท่านั้น

การตอบสนองของประธานบริษัทเป็นตัวอย่างที่ดีของการตัดสินใจ โดยภาพลักษณ์ชื่อเสียงซึ่งไม่ได้เป็นเรื่องเลวร้ายเสมอไปพวกเราต่างก็ทำลักษณะเดียวกัน ภาพลักษณ์มีความสำคัญที่พวกเราใช้ในการประเมินข้อมูลต่างๆ ที่หลังไหลเข้ามาพวกเรามีเวลาจำกัดที่จะมองทุกอย่างอย่างรอบคอบ ดังนั้น พวกเราจึงคิดว่าสถานะของข้อมูลมีความสำคัญบนพื้นฐานของผู้ส่งกล่าวได้ว่า “ฉันรู้ว่า susan เป็นคนฉลาด และเธอก็เคยให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในอดีตดังนั้นเราจึงให้ความสำคัญกับข้อมูลของเธอ” แต่บางครั้ง พวกเราอาจจะผิดก็ได้ถ้าเราตัดสินใจโดยพื้นฐานของสถานะมากกว่าผลงานในอดีต

๔. การถ่ายย่ายโอนองค์ความรู้ประกอบด้วย ๒ การกระทำ คือ การสื่อสาร (ส่งและนำเสนอองค์ความรู้ไปยังผู้รับ) และการดูดซับโดยบุคคลหรือกลุ่ม ถ้าองค์ความรู้ไม่ใช่ว่าการถูกดูด มันจะไม่เกิดการถ่ายโอนเคลื่อนย้าย เป้าหมายของการโยกย้ายองค์ความรู้คือการพิสูจน์ความสามารถขององค์กรในการทำสิ่งต่าง ๆ และเนื่องจากการเพิ่มมูลค่าของมัน อย่างไรก็ตามการสื่อสาร และการดูดซับทั้งสองอย่างไม่มีการใช้คุณค่า ถ้าองค์ความรู้ใหม่ไม่สามารถนำไปให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือเกิดการพัฒนาของบางแนวความคิด ถ้ามันสามารถนำไปสู่พฤติกรรมใหม่ มันก็ยุติธรรมสำหรับบางคนที่จะเข้าใจ และดูดซับองค์ความรู้ แต่ไม่สามารถนำไปใช้ได้หลากหลายตามแต่เหตุผล ไม่นับถือ และไว้วางใจ แหล่งที่มาขององค์ความรู้เป็นสิ่งสำคัญ Pride คือตึง ขาดซึ่งเวลา ขาดซึ่งโอกาส กลัวความเสี่ยง ส่วนตัวจะอ้างอิงบนว่าเรารู้อะไร และเราจะทำมันอย่างไร ถ้าบางคนเข้ามา และพูดว่าทางของฉันทในการหาสิ่งนี้ที่ที่ดีที่สุดมากกว่าที่คุณได้ทำมาในอดีต ๕ ปี เราชอบที่จะต่อต้านเหมือนกับ Kanouse และ Jacoby พวกเขามีเหตุผลที่ดีที่จะเชื่อว่าพฤติกรรมที่เปลี่ยนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยากในองค์ความรู้ของ Wellsprings คุณ Dorothy Leonard-Barton พูดเกี่ยวกับทักษะลายมือชื่อ เธอกำหนดเป็น

ความสามารถโดยบุคคลที่กำหนดขึ้นเอง ผู้คนผูกพันกับทักษะ ความรู้สึกทางประสาทของพวกเขาในเรื่องของความสามารถ และความเป็นอยู่ในที่ทำงานอยู่ที่การใช้ของพวกเขา พวกเขาต่อต้านทุกนวัตกรรม ซึ่งอาจจะร้องขอให้พวกเขาละทิ้งทักษะลายมือชื่อของพวกเข การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงคือกำลัง ผู้คนมากมายในสหรัฐอเมริกาข้อมูลทุกอย่าง พวกเขาต้องการเกี่ยวกับความอันตรายของโรคอ้วนในการลดความอ้วนของพวกเขา ในบางเวลา ประชาชนสหรัฐอเมริกามีน้ำหนักเกินมิได้ ชาติและยอดขายของอาหาร Junk food ก็เติบโตขึ้น เป็นการรู้แต่ไม่มีการปฏิบัติ

๕. ความรวดเร็วและความเข้มข้นในการถ่ายทอดความรู้ ความรู้ที่ดีต้องมีการกระจายอย่างรวดเร็วและทั่วถึงภายในองค์กร ต้องเป็นข้อมูลที่ง่ายและสะดวกในการติดต่อสื่อสาร ความเข้มข้นของข้อมูลบางครั้งก็ทำให้ยากที่จะสื่อสารได้ ปัจจัยความสำเร็จในการถ่ายทอดความรู้ (Key Success Factors) จากนักวิชาการหลายท่านที่เกี่ยวข้อง (บุญดี บุญญากิจ, 2547; ณัฐ ประสุมิณ, 2558; ยรรพร ศุภรัตน์, 2552) พบว่า ปัจจัยความสำเร็จในการถ่ายทอดความรู้ประกอบด้วย

๑. ภาวะผู้นำและกลยุทธ์ (Leadership and Strategy) เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การถ่ายทอดความรู้ประสบความสำเร็จ เนื่องจากผู้บริหารต้องเข้าใจแนวคิดและตระหนักถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนผลักดันสร้างบรรยากาศให้เกิดการทำงานเป็นทีมทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ของผู้ปฏิบัติงาน

๒. วัฒนธรรมองค์กร (Organizational Culture) เช่น วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ระหว่างบุคคล ซึ่งบางครั้งอาจเกิดปัญหาไม่ยอมแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันเพราะกลัวความสำคัญของ ตนเองจะหมดไป ซึ่งเป็นหนึ่งในสิ่งที่กีดกันไม่ให้เกิดการถ่ายทอดความรู้จึงต้องมีการจัดการการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Transition and Behavior Management) เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับองค์กรเพราะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนและเป็นที่เปลี่ยนแปลงได้ยาก การจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพต้องเริ่มต้นจากการที่คนในองค์กรมีการแลกเปลี่ยนแบ่งปันและถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกัน การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความเชื่อและพฤติกรรมที่องค์กรต้องการปรับเปลี่ยนเพื่อเป็นบรรทัดฐานและค่านิยมจนก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมขึ้นมาได้ โดยกระบวนการนี้ต้องเน้นไปที่เรื่องการบริหารเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในองค์กรให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

๓. การสื่อสาร (Communication) เป็นหัวใจหลักที่ทำให้คนเข้าใจถึงสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้น สิ่งที่ต้องรู้คือต้องสื่อสารให้ทุกคนเข้าใจคือ เป้าหมายคือ อะไร สิ่งที่กำลังทำคืออะไร และมีแนวทางการไปถึงเป้าหมายอย่างไร ซึ่งองค์กรจะต้องมีการวางแผนการสื่อสารอย่างเป็นระบบและทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอราบเท่าที่องค์กรต้องการให้การจัดการความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการถ่ายทอดความรู้เกิดขึ้นจนกลายเป็นวัฒนธรรมโดยต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหลัก ๓ อย่างด้วยกัน คือ เนื้อหาที่

ต้องการสื่อสาร กลุ่มเป้าหมาย และช่องทางในการสื่อสาร เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความรู้ทำได้ง่ายขึ้นสามารถค้นหาความรู้และดึงองค์ความรู้ไปปรับใช้เพื่อพัฒนาการทำงาน หรือต่อยอดสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้ง่ายยิ่งขึ้น

๔. กระบวนการและเครื่องมือ (Processes and Tools) เปรียบเสมือนแกนหลักที่จะช่วยให้พฤติกรรมของการแลกเปลี่ยนความรู้ในองค์กรสามารถเกิดขึ้นได้รวดเร็วและสะดวกยิ่งขึ้นซึ่งการเลือกใช้เครื่องมือและกระบวนการต้องให้ความสำคัญกับความรู้ทั้ง ๒ ประเภท คือ Tacit คือ ความรู้ที่อยู่ในตัวคนจะสามารถสื่อสารได้ดีที่สุดผ่านการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้ให้ความรู้และผู้รับความรู้ และ Explicit เทคโนโลยีสารสนเทศจะช่วยให้สามารถแลกเปลี่ยนความรู้ประเภทนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้เครื่องมือยังสนับสนุนให้เกิดการถ่ายทอดข้อมูลระหว่างบุคคลหรือหน่วยงานรวมถึงอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลต่างๆได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสามารถแบ่งออกได้ ๒ กลุ่ม ดังนี้

๔.๑ เครื่องมือที่ช่วย ในการเข้าถึงความรู้ ซึ่งเหมาะกับความรู้ประเภท Explicit ได้แก่ การจัดเก็บความรู้ และวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศไว้ในรูปแบบเอกสารหรือสารสนเทศที่คนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้ง่าย

๔.๒ เครื่องมือที่ช่วยในการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งเหมาะกับความรู้ประเภท Tacit แม้ องค์กรจะพยายามจัดทำเอกสารและฐานข้อมูล หรือสร้างช่องทางต่างๆ เพื่อให้คนเข้าถึงความรู้ได้ แต่สำหรับความรู้ Tacit ต้องอาศัยการถ่ายทอดโดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นหลัก

๕. การวัดผล (Evaluation) เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยบ่งบอกถึงสถานะของกระบวนการหรือกิจกรรมต่างๆ ซึ่งผลจากการวัดจะสะท้อนถึงประสิทธิภาพประสิทธิผลที่จะช่วยให้องค์กรสามารถทบทวนแก้ไขข้อบกพร่องในกระบวนการต่างๆได้ ทั้งนี้จุดประสงค์ของการวัดผลแท้จริงแล้วไม่ใช่เชิงควบคุมแต่เป็นเชิงการจัดการและการเรียนรู้พัฒนา

๖. โครงสร้างขององค์กร (Organizational Structure) ต้องเอื้อต่อการถ่ายทอดแลกเปลี่ยน เรียนรู้

๗. การเรียนรู้ (Learning) เป็นองค์ประกอบเพื่อเตรียมความพร้อมของบุคลากรทุกระดับ ในการสร้างความเข้าใจ และสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการแลกเปลี่ยน ส่งต่อความรู้ระหว่างกัน

ดังนั้น การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transfer) นอกจากการพัฒนาให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ ขึ้นแล้ว การถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุคคลอื่นๆ หน่วยงานอื่นๆ ภายในองค์กร หรือชุมชนท้องถิ่นก็เป็นส่วนสำคัญเช่นกัน หากองค์กรชุมชนท้องถิ่นหรือสังคมใดขาดการถ่ายทอดความรู้ที่ดี

ความรู้ที่บุคคลองค์กร หรือชุมชนท้องถิ่นมีอยู่อาจจะไม่เกิดประโยชน์แก่องค์กรหรือชุมชน ท้องถิ่นเลย การถ่ายทอดความรู้ที่มีประสิทธิภาพที่สุด คือ การพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็น ดังนั้น องค์กรหรือชุมชนท้องถิ่นควรสร้างบรรยากาศและเปิดโอกาสให้บุคลากรในองค์กร หรือประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้พบปะพูดคุยกัน เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน นอกจากนี้การสนับสนุนให้มีการถ่ายทอดความรู้อาจใช้แนวทางดังนี้ คือ

๑. การสร้างระบบในการค้นหาความรู้ เป็นการสร้างเครื่องมือในการบ่งชี้ว่า แหล่งความรู้ที่สำคัญขององค์กรอยู่ที่ใด เพื่อให้ผู้ที่ต้องการความรู้สามารถทราบว่าความรู้ที่ตน ต้องการนั้นมีแหล่งความรู้อยู่ที่ใดบ้าง โดยอาจอยู่ในรูปของฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ หรือรายชื่อบุคลากรที่มีความรู้เรื่องนั้นๆอยู่ก็ได้ การถ่ายทอดความรู้โดยการสร้างระบบในการค้นหาความรู้ เน้นเฉพาะความรู้เปิดเผย หรือความรู้ชัดแจ้งที่จับต้องได้ (Explicit Knowledge) เท่านั้น

๒. การสร้างเครือข่ายการถ่ายทอดความรู้เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อมุ่งเน้นให้ พนักงานในองค์กรหรือประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกันเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ชนิดที่เป็นความรู้ฝังลึกหรือซ่อนเร้นจับต้องไม่ได้ (Tacit Knowledge) ได้ดียิ่งขึ้น

๓. การจัดตั้งหน่วยงานเพื่อทำหน้าที่สนับสนุนและให้บริการถ่ายทอดความรู้ มีการจัดตั้งหน่วยงานเพื่อทำหน้าที่สนับสนุนและให้บริการในการถ่ายทอดความรู้โดยตรง ทำหน้าที่คอยช่วยเหลือ กระตุ้น และสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาความรู้ใหม่ๆ และถ่ายทอดความรู้นั้น ให้กับหน่วยงานอื่น ๆ ขององค์กร หรือให้กับองค์กรท้องถิ่นอื่นๆ ภายในชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้สามารถนำความรู้นั้น ๆ ไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่องค์กรหรือชุมชนท้องถิ่นโดยส่วนรวมในการถ่ายทอดความรู้นั้น จะต้องเกิดจากความไว้วางใจ ความใจกว้าง การยอมรับกันระหว่างตัวผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอด มีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและควรส่งเสริมให้มีบรรยากาศสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและกลไกต่าง ๆ ที่เหมาะสม เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดการ ถ่ายทอดความรู้^๔

^๔ ยुरพร ศุทธรัตน์, องค์การเพื่อการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนและการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒.๔.๑ ความหมายของวัฒนธรรมชุมชน

คำว่า “วัฒนธรรมชุมชน” หรือวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นคำที่มีความหมายบ่งบอกถึงความเจริญงอกงามในแต่ละชุมชน ซึ่งส่งผลให้แก่ชุมชนมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละท้องถิ่น และลักษณะของวัฒนธรรมท้องถิ่นเหล่านี้ มีนักวิชาการและองค์กรต่าง ๆ ให้ความหมายวัฒนธรรมชุมชนไว้ดังนี้

เดวิดสัน ให้ความหมายวัฒนธรรมชุมชน หมายถึง วัฒนธรรมของสามัญที่ปรากฏในรูปแบบของความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติ รวมทั้งวัตถุที่ชุมชนประดิษฐ์คิดสร้างขึ้นมาแล้วมีการเอาแบบอย่างสืบทอดกันมา มีการสืบทอดทั้งที่เป็นด้วยความตั้งใจ และไม่ตั้งใจ เพื่อให้สภาพหรือคงคุณภาพไว้จนปรากฏให้เห็นเป็นประเพณีหรือเป็นสิ่งที่สังเกตเห็นได้^{๑๐}

ยิ่งยง เรืองทอง ได้กล่าวถึงความหมายของวัฒนธรรมระดับชุมชนไว้ดังนี้

๑. เป็นรูปแบบของพฤติกรรมของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือท้องถิ่นหนึ่งแตกต่างจากคนกลุ่มใหญ่ของประเทศชาติ

๒. เป็นแนวปฏิบัติของกลุ่มในท้องถิ่นนั้น มีเอกลักษณ์หรือแนวปฏิบัติของตนโดยเฉพาะ

๓. วัฒนธรรมท้องถิ่นมีลักษณะเด่นเฉพาะตนก็จริง แต่ยังมีลักษณะสอดคล้องกับวัฒนธรรมระดับชาติ^{๑๑}

กรมศิลปากร ได้ให้คำจำกัดความของวัฒนธรรมชุมชน หมายถึง วัฒนธรรมของประชาชนโดยทั่วไป ประชาชนหรือชาวบ้านกำหนดหรือสร้างขึ้นมา เอาเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา และตอบสนองความต้องการของสังคมพื้นบ้าน ซึ่งเป็นสังคมย่อยในสังคมไทย^{๑๒}

^{๑๐} ปฐมภรณ์ จันทรแก้ว, การสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและฟื้นฟูการท่องเที่ยวของตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์ธุรกิจ, (คณะนิเทศศาสตร์: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๕), หน้า ๒๙.

^{๑๑} ยิ่งยง เรืองทอง, พื้นฐานวัฒนธรรมไทย, (อุบลราชธานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๒), หน้า ๒๑.

^{๑๒} กรมศิลปากร, วัฒนธรรม อารยธรรม ภูมิปัญญาและเทคโนโลยี, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๗.

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ ให้ความหมายของวัฒนธรรมชุมชนว่า หมายถึง วัฒนธรรมที่เป็นชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านทั่วไป สามารถมองเห็นได้จากพฤติกรรมผลงานทั้งมวลที่สร้างสรรค์เป็นความคิด ความเชื่อ ความรอบรู้ในการประกอบอาชีพและงานฝีมือช่าง^{๑๓}

๒.๔.๒ ประเภทของวัฒนธรรมชุมชน

วัฒนธรรมชุมชนมีการสืบทอดต่อกันมาด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรม มีนักวิชาการแบ่งประเภทของวัฒนธรรมชุมชนดังนี้

ประเทือง คล้ายสุบรรณ ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมชุมชนไว้ดังนี้

๑. ประเภทมุขปาฐะ หมายถึง การสืบทอดที่สามารถรับรู้โดยประสาทสัมผัสด้วยการฟัง เนื่องจากใช้การถ่ายทอดด้วยวาจาเป็นสำคัญ เพราะวัฒนธรรมเหล่านี้มีลักษณะที่จำเป็นต้องใช้การบอกเล่า ซึ่งอาจทำได้ด้วยการพูด การสวด การร้องเป็นทำนอง วัฒนธรรมชุมชนที่สืบทอดแบบมุขปาฐะ ได้แก่ นิทานพื้นบ้าน ความเชื่อ ภาษิต ปริศนาคำทาย

๒. ประเภทมุขปาฐะ หมายถึง การถ่ายทอดที่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสต่าง ๆ ที่นอกเหนือไปจากการรับรู้ด้วยการใช้การสังเกต และปฏิบัติฝึกฝน ได้แก่ จิตรกรรมประติมากรรม หัตถกรรม ศิลปกรรม งานช่างต่าง ๆ การแต่งกาย กิริยาท่าทาง อาหารพื้นบ้าน

๓. ประเภทสืบทอดวัฒนธรรมแบบผสมผสาน ซึ่งเป็นการสืบทอดที่สามารถกระทำได้ทั้งประเภทมุขปาฐะและอมุขปาฐะประกอบกัน ซึ่งได้แก่ การละเล่นพื้นบ้าน การแสดงพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน^{๑๔}

กรมศิลปากร ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมชุมชนไว้ดังนี้

๑. วัฒนธรรมการดำรงชีวิต (Cultural Life) ได้แก่ การทำมาหากิน อาหาร เสื้อผ้า ยา รักษาโรค และที่อยู่อาศัย

๒. วัฒนธรรมด้านภาษา (Language) ที่สามารถสร้างการสื่อสารกันเข้าใจสร้างความสามัคคีและพัฒนาความรู้

^{๑๓} รำไพพรรณ แก้วสุริยะ, เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว : เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: อักษราพิพัฒน์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗.

^{๑๔} ประเทือง คล้ายสุบรรณ, วัฒนธรรมพื้นบ้าน, (กรุงเทพมหานคร: สุทธิสารการพิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า

๓. วัฒนธรรมด้านศาสนา (Religion) ที่สามารถสร้างสันติสุข ความเข้าใจให้แก่สังคมมนุษย์

๔. ศิลปะและการละเล่น (Aesthetics) คือ ความงามทางสุนทรียภาพ ความสะอาด ร่มรื่น ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ

๕. สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง คือ รูปแบบการอบรมต่อครอบครัว ชุมชน หรือ ร่วมสุขร่วมเสพในสภาพแวดล้อมและทรัพยากรอย่างเอื้ออาทร ตลอดจนการแก้ไขความยุติธรรมในสังคม^{๑๕}

สรุปจากการแบ่งประเภทของวัฒนธรรมชุมชน พบว่า หากเป็นการยึดหลักการสืบทอดด้วยวาจาและการรับรู้จากการฟัง การใช้การสังเกตและปฏิบัติฝึกฝน จนทำให้เกิดวัฒนธรรมแบบผสมผสาน มีผลให้วัฒนธรรมระดับท้องถิ่น ประจำภาคต่าง ๆ มีความแตกต่างในด้านการดำรงชีวิต ภาศาสนา ศิลปะ และการละเล่น สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

๒.๔.๓ ลักษณะของวัฒนธรรมชุมชน

นักวิชาการได้แบ่งลักษณะของวัฒนธรรมชุมชน ไว้ดังนี้

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ได้กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมชุมชนไว้ดังนี้

๑. วัฒนธรรมชุมชนมีลักษณะที่เป็นตัวร่วมมากกว่าตัวแปร ลักษณะที่สำคัญที่สุดของวัฒนธรรมชุมชน คือ ลักษณะที่เป็นมรดกร่วมของกลุ่มชน

๒. วัฒนธรรมชุมชนมีการสืบทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ

๓. วัฒนธรรมชุมชนมีธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงและการประสมประสาน

๔. วัฒนธรรมชุมชนมีลักษณะเป็นวิทยาการ^{๑๖}

ประเทือง คล้ายสุบรรณ ได้อธิบายลักษณะของวัฒนธรรมชุมชนว่ามีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. เป็นสิ่งที่รับทอดกันต่อมาจากบรรพบุรุษชั่วอายุคนหนึ่ง ๆ ต่อ ๆ กันมา

๒. เป็นอมตะหรือสิ่งไม่เคยตาย

^{๑๕} กรมศิลปากร, ระบบวัฒนธรรมและคุณภาพมาตรฐาน, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๔๔), หน้า ๖๓-๖๔.

^{๑๖} สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, วรรณคดีวิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๒-๑๒.

๓. ไม่ปรากฏว่าใครเป็นผู้คิด ผู้ประดิษฐ์ หรือผู้แต่ง

๔. รับทอดกันมาด้วยการบอกเล่า หรือมุขปาฐะ

๕. รักษาไว้ด้วยการจดจำหรือปฏิบัติกันต่อ ๆ มา มากกว่าจะรักษาไว้ด้วยการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร^{๑๗}

สรุป จากลักษณะของวัฒนธรรมชุมชน มีความเกี่ยวข้องกับงานพุทธศิลป์ ในแง่ที่ว่า การกำเนิดหรือที่มาของความคิดในการผลิต จะมีลักษณะเป็นแบบประเพณี หรือมีแรงบันดาลใจมาจากความเชื่อทางศาสนาในท้องถิ่น และมีความยึดมั่นในประเพณีหรือศาสนาซึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวผลงานทางศิลปะส่วนใหญ่จึงมีลักษณะเป็นแบบประเพณีซึ่งสร้างขึ้นตามความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา

๒.๔.๔ ความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชน

วัฒนธรรมชุมชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีคุณค่าสำหรับมนุษย์และสังคมเป็นอย่างยิ่ง ได้มีนักวิชาการกล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชนไว้ดังนี้

สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชนว่า

๑. ช่วยผดุงเสถียรภาพ และเป็นกำลังสนับสนุนการแผ่ขยายของแบบอย่างดำเนินชีวิตเป็นแบบของการควบคุมความประพฤติ และให้การศึกษาแก่เยาวชน เป็นเครื่องกระตุ้นให้มวลชนรวมพลัง และทำให้สังคมเพิ่มความมั่นคงขึ้น

๒. มีบทบาทสำคัญในการสร้างรากฐานทางเศรษฐกิจ และถ้ามีวิธีการที่ดีแล้ว วัฒนธรรมชุมชนจะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจทั้งลดประมาณการบริโภค และยังเพิ่มพูนรายได้ และผลผลิตการฟื้นฟู วัฒนธรรมชุมชน จะลดข้อขัดแย้งและเกิดความสำนึกว่าคนเป็นเจ้าของวัฒนธรรม ก่อให้เกิดความหวงแหนและปกป้องวัฒนธรรมชุมชน ดังนั้น วัฒนธรรมชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญต่อความมั่นคงของชาติ เพราะได้ส่งเสริมความเป็นชาตินิยมมากกว่าสากลนิยม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชนไว้ดังนี้

๑. เป็นเครื่องแสดงลักษณะเฉพาะของกลุ่มชน

๒. ทำให้เกิดความรักและผูกพันต่อท้องถิ่น

^{๑๗} ประเทือง คล้ายสุบรรณ, วัฒนธรรมพื้นบ้าน, หน้า ๔.

๓. เป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในวิทยาการแขนงต่าง ๆ^{๑๘}

สรุปได้ว่า วัฒนธรรมชุมชนเป็นมรดกของชุมชนและของชาติที่มีอัตลักษณ์เฉพาะ มีความสำคัญในการกำหนดแนวทางในการดำเนินชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นเป็นไปตามปทัสถาน พิธีกรรม ความเชื่อ และประเพณีของสังคมได้อย่างถูกต้อง ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญและเอกลักษณ์ท้องถิ่น ตลอดจนแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ สามารถนำสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติมาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเหมาะสม และยังเป็นการเพิ่มพูนรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นอีกด้วย

๒.๔.๕ แนวคิดการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑) ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเวศ วะสี คำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านเรียกชื่อต่างกัน แต่มีความหมายเดียวกัน และเป็นแนวคิดคิดที่มีการหยิบยกขึ้นมาอย่างจริงจังมากกว่า ๒๐ ปีโดยประมาณ ซึ่งกลุ่มพัฒนาองค์การเอกชน ที่ทำงานในระดับหมู่บ้านเป็นกลุ่มแรกที่เริ่มรื้อฟื้นเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ เพื่อนำมาเชื่อมโยงกับกิจกรรมการพัฒนาที่พวกเขารับผิดชอบอยู่ก่อนหน้านี้ที่จะศึกษาเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างจริงจังนั้น ได้มีการศึกษาเรื่องราวทำนองนี้ แต่เรียกชื่อว่า การศึกษาวัฒนธรรมชุมชนหรือการพึ่งพาตนเองของชาวบ้าน ทำให้ประเด็นสำคัญในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงไม่ได้นำมาใช้โดยตรงในการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ทั้งนี้ความสนใจเริ่มนี้จึงเป็นเพียงการกระตุ้นให้เกิดการตระหนักในภูมิปัญญาชาวบ้านและวัฒนธรรมท้องถิ่น^{๑๙}

นอกจากนี้ กรมส่งเสริมการเกษตร กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้ชาติและชุมชนผ่านพ้นวิกฤติและดำรงความเป็นชาติหรือชุมชนได้ซึ่งภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าและความดีงามที่จรรโลงชีวิตและวิถีชุมชนให้อยู่กับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมได้อย่างกลมกลืนและสมดุล อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานการประกอบอาชีพและรากฐานการพัฒนาที่เริ่มจากการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง การพัฒนาเพื่อการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และการพัฒนาที่เกิดจากการผสมผสานองค์ความรู้สากลบนฐานภูมิปัญญาเดิม เพื่อเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่เหมาะสมกับยุคสมัยดังนั้น ภูมิปัญญาจึงมีคุณค่าไม่

^{๑๘} สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, วรรณคดีวิเคราะห์, หน้า ๒๒๔.

^{๑๙} ประเวศ วะสี, การสร้างภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๐), หน้า ๖.

เพียงแต่ต่อท้องถิ่นและผู้คนเท่านั้น แต่ยังเอื้อประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อการวางแผนพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนอีกด้วย^{๒๐}

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือเป็นองค์ความรู้ ที่มีความหมายเช่นเดียวกับองค์ความรู้พื้นบ้าน Keyes ได้ให้ความหมายของระบบความรู้พื้นบ้านว่าหมายถึง ความคิด ความเข้าใจ ทักษะที่ได้พัฒนาก่อนก่อรูปขึ้นมา โดยชาวบ้านเพื่อที่จะสามารถนำเอามาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกับความคิด หรือระบบคิดเชิงปฏิบัติ (Practical Thought) มีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการใช้เพื่อปรุงอาหาร การสร้างบ้าน การรักษาพยาบาล หรือการจัดสรรบทบาททางสังคม และการจัดความสัมพันธ์ทางสังคม ระบบความรู้พื้นบ้านจะดีหรือจะมีประสิทธิภาพอย่างไร จะต้องวัดกันที่ว่าสิ่งนั้นเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวันมากน้อยเพียงใด วิธีการศึกษาระบบความรู้พื้นบ้านจำแนกออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. การสร้างระบบการจำแนกสรรพสิ่ง เป็นวิธีการที่กลุ่มชาติพันธุ์ หรือคนในสังคมกลุ่มหนึ่งจัดระบบปรากฏการณ์ หรือจัดสรรพสิ่งต่างๆ ในโลกของความเป็นจริงที่อยู่ล้อมรอบตัวเขาเอง ความเชื่อหรือฐานคติเบื้องต้นของแนวทางการศึกษาที่เรียกว่า “วิทยาศาสตร์ชาติพันธุ์” (Ethno Science)

๒. วิธีการศึกษาระบบคิดพื้นบ้าน (Indigenous Conceptual System) เป็นวิธีการที่ไม่ได้ศึกษาเพียงการจำแนกประเภทแบบที่เรียกว่า เอธโนไซ (Ethno Science) เพียงเท่านั้น การศึกษาระบบพื้นบ้านเป็นการศึกษาระบบคิดซึ่งเป็นพื้นฐานของความเข้าใจกับประสบการณ์ของมนุษย์ เช่น แทนที่จะศึกษาแต่เพียงว่าระบบหรือชาวบ้านมีวิธีจำแนกพืชและสัตว์ หรือชีววิทยารอบตัวเกษตรทั้งหมดว่า ระบบเกษตรของชนกลุ่มนั้น เขามีความเข้าใจระบบทั้งหมดอย่างไร ศึกษา ระบบคิด กระบวนการของระบบ และเป็นการศึกษาอย่างมีการเคลื่อนไหว อย่างไรก็ตามการศึกษา ระบบคิดพื้นบ้านนี้ยังให้ความสำคัญกับการศึกษาทัศนคติของคนในระบบนิเวศหรือคนในชุมชนโดยให้ความสนใจต่อวิธีการที่ชนกลุ่มนั้น หรือกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งในสังคมตีความและความหมายต่อระบบ หรือที่เราเรียกว่าประสบการณ์ของมนุษย์ กิจกรรมทางสังคมของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการเกษตร การแพทย์ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมว่าคนในสังคมให้ความหมาย และให้ความสำคัญอย่างไร เช่น ระบบคิดพื้นบ้านเกี่ยวกับรักษาพยาบาล โดยศึกษาว่าชาวบ้านมีความรู้เกี่ยวกับโรคต่างๆ ได้อย่างไร เช่น โรคของอาการซึ่งเกิดจากการปวดท้อง คำว่า เจ็บท้อง ความจริงคำว่าเจ็บท้องเป็นภาษาคำเมืองมากกว่าไทยกลางแทน ความหมายคำว่า ปวดท้อง ในภาษาเหนือ

^{๒๐} กรมส่งเสริมการเกษตร, ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://tkagri.doae.go.th/temp.php?gpg=title01> [๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๕].

จึงใช้คำว่าเจ็บท้องซึ่งเป็นการสื่อความหมายให้เห็นความหมายของอาการโรค อันเป็นวิธีการที่ชาวบ้านอาจตีความโดยอาศัยความเข้าใจในลักษณะที่เป็นสามัญสำนึกจะนำไปสู่วิธีการรักษาพยาบาลหรือการแก้ปัญหาดังกล่าวขึ้นมา

๓. การศึกษาระบบคุณค่าของพื้นบ้าน (Local Value System) มีความหมายเหมือนกับคำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นวิธีการศึกษาที่ต่างไปจากการศึกษาระบบคิด การศึกษาระบบคุณค่า หรือระบบภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นการศึกษาว่าคนไหนสังคมมองเห็น หรือให้คุณค่าต่อความสัมพันธ์ของเขากับคนอื่นในสังคมอย่างไร และระหว่างเขากับโลกที่เขาอาศัยอย่างไรบ้าง รวมถึงความรู้พื้นบ้านซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีการปฏิบัติต่อกันและกัน ภูมิปัญญาชาวบ้านมีลักษณะของศักยภาพของชาวบ้านและชุมชนในการปรับตัวและในการแก้ไขปัญหาในการดำรงชีวิต

๔. การศึกษาระบบความรู้พื้นบ้าน โดยการศึกษาผ่านการศึกษาโลกทัศน์ หรือการศึกษา คอสมोलोजี (Cosmology) การตีความของชาวบ้านอาจจะเรียกว่าเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของมนุษย์ว่ามีความเชื่อพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างไร มีการตีความเกี่ยวกับเรื่องของเวลา เรื่องสถานที่และบุคคลในสังคม สิ่งที่จะนำมาศึกษาก็คือ แนวคิดเรื่องของเวลาว่า คนในสังคม มีวิธีการและระบบการทำงานให้สัมพันธ์กับเวลาและฤดูกาล และการสังเกตความสัมพันธ์ของกิจกรรมเหล่านี้ที่มีต่อสิ่งแวดล้อม การตีความและการให้คุณค่าของการเปลี่ยนแปลงในเชิงอายุหรือว่าการเปลี่ยนแปลงจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งแนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถนำไปใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ดังนี้ ทำให้เข้าใจความหมายของคำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมของประสบการณ์ของผู้รู้ในชุมชน และเป็นประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษที่มีความรู้และจากสถาบันต่างๆ มากมาย ซึ่งมีอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วยและมีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน ภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่มีความนานมีการปฏิบัติโดยผู้คนในชุมชนนั้นซึ่งการศึกษาในระยะแรกๆเป็นเรื่องของวัฒนธรรมในชุมชน เรื่องการพึ่งพาตนเองของชาวบ้าน ต่อมาได้ศึกษากว้างขึ้นในลักษณะของนักปราชญ์ชาวบ้าน ดังนั้นภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจและควรได้รับการรื้อฟื้นและเผยแพร่มากขึ้น^{๒๑}

^{๒๑} ชยันต์ วรรธนะภูมิ, แนวคิดเรื่องกลุ่มอุปถัมภ์ของ ม.ร.ว.คิน รพีพัฒน์: นักมานุษยวิทยาที่ข้าพเจ้ารู้จัก คนธรรมดา: รวมบทความและข้อเขียนในวาระครบรอบ ๖๐ ปี ม.ร.ว.คิน รพีพัฒน์, (ขอนแก่น: สถาบันวิจัยเชิงพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๐), หน้า ๘-๑๑.

๒) ลักษณะและประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

นักวิชาการได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึง ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ๑ ลักษณะคือ ๑) เป็นความจำเพาะกับท้องถิ่น เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่งๆ เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาจากภายนอก โดยที่ไม่อาจนำไปใช้กับท้องถิ่นอื่น ๆ ที่แตกต่างกันได้ แต่ถ้าใช้ได้ก็ไม่ดีมากนัก ๒) มีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการสูงซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีการเชื่อมโยงกันระหว่างชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อมมีการพยายามนำเอาธรรมชาติมาอธิบายเป็นรูปธรรมที่สามารถแตะต้องได้ เช่น ความคิดเรื่องแม่ธรณี แม่คงคา แม่โพสพ พระภูมิเจ้าที่ ทำให้คนเคารพธรรมชาติและไม่ทำลายสิ่งนั้น และ ๓) มีความเคารพผู้อาวุโส ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญกับประสบการณ์จึงให้ความเคารพผู้อาวุโสเพราะผู้อาวุโสเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มาก^{๒๒}

ในขณะที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ๔ ลักษณะคือ ๑) ความรู้และระบบความรู้ซึ่งภูมิปัญญาไม่ได้เกิดขึ้นมาชั่วขณะมาในหัว แต่เป็นระบบความรู้ที่ชาวบ้านมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ เป็นระบบความรู้ที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ฉะนั้นในการศึกษาจะเข้าไปดูว่าชาวบ้านรู้อย่างเดียวไม่พอต้องศึกษาว่าเขาเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ เหล่านั้นอย่างไร ๒) การส่งสมความรู้ภูมิปัญญาเกิดจากการส่งสมและการกระจายความรู้ซึ่งไม่ได้ลอยอยู่เฉยๆ แต่ถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ภายในท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นการบริการคนอื่น เช่น หมอพื้นบ้าน ส่งสมความรู้ทางการแพทย์ไว้ในตัวคนๆ หนึ่งซึ่งมีกระบวนการที่ทำให้เขาส่งสมความรู้ซึ่งเราควรศึกษาด้วยว่ากระบวนการนี้เป็นอย่างไร และหมอคนหนึ่งสามารถสร้างหมอคนอื่นต่อมาได้อย่างไร เป็นต้น ๓) การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้มีสถาบันในการถ่ายทอดความรู้โดยตรง แต่กลับมีกระบวนการถ่ายทอดที่ซับซ้อน ซึ่งถ้าเราต้องการเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น เราต้องเข้าใจกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากคนหนึ่งสู่อีกคนหนึ่งด้วย ๔) การสร้างสรรค์การปรับปรุงระบบความรู้ของชาวบ้านไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่ถูกปรับเปลี่ยนตลอดมาโดยอาศัยประสบการณ์ของชาวบ้านเองซึ่งเรายังขาดการศึกษาว่าชาวบ้านปรับเปลี่ยนความรู้และระบบความรู้เพื่อเผชิญความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างไร^{๒๓}

^{๒๒} ประเวศ วะสี, การสร้างภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา, หน้า ๑๐.

^{๒๓} นิธิ เอียวศรีวงศ์, “ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากร”, วารสารทิศทางไทย, ๕ สิงหาคม

เสรี พงศ์พิศ ได้แบ่งลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น ๒ ลักษณะ คือ ๑) ลักษณะที่เป็นนามธรรมอันเป็นโลกทัศน์ ชีวิตทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย และคุณค่า ความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน และ ๒) ลักษณะที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับเรื่องเฉพาะด้านต่างๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรี และด้านอื่น ๆ^{๒๔}

แม้ว่าลักษณะของภูมิปัญญาดังกล่าวข้างต้นจะมีความแตกต่างกันเรื่องของคุณลักษณะแต่พบว่าภูมิปัญญามีคุณสมบัติที่สำคัญที่มีความสอดคล้องกัน ได้แก่ ๑) เป็นองค์รวม (Holistic) คือมีบูรณาการกับองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ คือ บุคคล สังคมและธรรมชาติ ๒) ให้ความสำคัญกับคุณภาพและเอกภาพขององค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ๓) มีความเชื่อมโยงกับระบบต่างๆ ของสังคม ทั้งระบบ ๔) มีความหลากหลาย (Diversity) ๕) มีพลวัต (Dynamic) คือ มีการเปลี่ยนแปลงและมีความยืดหยุ่นตามสภาพสังคมวัฒนธรรมที่ปรับเปลี่ยนตลอดเวลา และ ๖) มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งโดยกระบวนการขัดเกลาทางสังคมและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ^{๒๕}

แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของภูมิปัญญา สามารถนำไปใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ดังนี้ ทำให้สามารถแบ่งประเภทของภูมิปัญญาที่จะศึกษาได้ โดยสรุปว่า ภูมิปัญญามีสองลักษณะ คือ ลักษณะที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ วัตถุและการกระทำทั้งหลาย และอีกอย่างลักษณะหนึ่งที่เป็นนามธรรม คือ ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ หรือแนวทางในการแก้ปัญหาและป้องกันปัญหา รวมทั้งการสร้างความสุขสงบให้กับชีวิตมนุษย์นั่นเอง นอกจากนี้ยังทำให้เข้าใจว่า ภูมิปัญญาจะต้องประกอบด้วยกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจในเรื่องภูมิปัญญา และรู้ว่าภูมิปัญญามีลักษณะเป็นการผสมผสานการเรียนรู้จากที่มาของความรู้ที่หลากหลายโดยไม่ยึดติดอยู่กับความรู้ชนิดใดชนิดหนึ่งอย่างเดียวและการเรียนรู้ต้องมีการกระทำอย่างต่อเนื่อง และต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเอง เข้าสังคม รวมถึงความสามารถในการปรับตัวพร้อม ๆ กับมีจุดยืนที่หนักแน่นมั่นคงในทางที่ดีงามและถูกต้อง จากการกล่าวข้างต้น การทำความเข้าใจกับลักษณะของภูมิปัญญาช่วยให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้ สามารถเลือกลักษณะภูมิปัญญาที่อยู่ในประเภทเดียวกันได้อย่างถูกต้อง นั่นคือ ภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรม เนื่องจากการศึกษานี้มีลักษณะการศึกษาแบบเปรียบเทียบระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมกับภูมิปัญญากลุ่มใหม่ ดังนั้น การกำหนดฐานในการเปรียบเทียบที่ถูกต้องจะช่วยทำให้งานวิจัยมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

^{๒๔} เสรี พงศ์พิศ, คีนสู่รากเหง้าทางเลือกและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน, (กรุงเทพมหานคร: ชาวบ้าน, ๒๕๒๙), หน้า ๑๔๕.

^{๒๕} พชรินทร์ สิริสุนทร, ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้: แนวคิด เทคนิคและวิธีการ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๙.

๓) การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาเป็นเรื่องของการสืบทอดประสบการณ์ จากอดีตถึงปัจจุบันที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องและไม่ขาดสายเป็นธรรมชาติของชาวบ้านที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์สืบทอดกันมามีได้ขาด เป็นลักษณะของความสัมพันธ์ภายในโดยชาวบ้านเอง ภูมิปัญญาจึงนับเป็นความคิดทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่งทั้งในลักษณะที่เป็นนามธรรมคือปรัชญาแนวทางในการดำเนินชีวิต และในลักษณะที่เป็นรูปธรรมซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น การทำมาหากิน ศิลปะ ดนตรี หัตถกรรม และสิ่งอื่น ๆ ซึ่งในสังคมใดที่มีการดำรงอยู่มายาวนานย่อมจะต้องมีภูมิปัญญาด้วยกันทุกสังคม ระบบดังกล่าวจะประกอบด้วยลักษณะสำคัญ ๔ ประการ คือ ความรู้และระบบความรู้ การสั่งสมและการเข้าถึงความรู้ การถ่ายทอดความรู้และระบบความรู้ รวมทั้งการสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาความรู้ นอกจากนี้ชาวบ้านทุกชุมชนได้ใช้สติปัญญาของตนสั่งสมความรู้และประสบการณ์เพื่อดำรงชีพมาโดยตลอดและย่อมถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีการต่างๆ ที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยอาศัยศรัทธาทางศาสนาความเชื่อถือผีสาธิตต่างๆ รวมทั้งความเชื่อบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดเรียนรู้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษในอดีตถึงลูกหลานในปัจจุบัน^{๒๖}

สำหรับวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นได้มีนักวิชาการเสนอวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่น่าสนใจ ตัวอย่างเช่น จารุวรรณ ธรรมวัตร^{๒๗} ได้แบ่งวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นตามช่วงวัยออกเป็น ๒ วิธี คือ ๑) วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็กโดยใช้กิจกรรมการถ่ายทอดแบบง่ายๆ ไม่ซับซ้อนและดึงดูดใจ เช่น การเล่นเกม การละเล่น การทายปริศนา เป็นต้น ซึ่งเป็นวิธีการสร้างนิสัยและบุคลิกภาพที่สังคมปรารถนา และมุ่งเน้นด้านจริยธรรมเป็นสำคัญ และ ๒) วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ซึ่งมีวิธีการถ่ายทอดหลายรูปแบบ เช่น วิธีการบอกเล่า การสังเกตด้วยตนเองผ่านพิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น

สรุปแนวคิดเกี่ยวกับ การถ่ายทอดภูมิปัญญา สามารถนำไปใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ทำให้ทราบวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และสามารถนำประยุกต์ในการสร้างสรรค์รูปแบบการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานพุทธศิลป์แบบร่วมสมัย และเน้นในการเสริมสร้างมูลค่าทางภูมิปัญญา

^{๒๖} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, รายงานการสัมมนาเชิงวิชาการ เรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้าน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๓), หน้า ๙๐.

^{๒๗} จารุวรรณ ธรรมวัตร, วิเคราะห์ภูมิปัญญาอีสาน, (มหาสารคาม: โรงพิมพ์สิริธรรมออฟเซต, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒-๑๓.

ให้กับช่าง และเผยแพร่ให้คนรุ่นใหม่ในการตระหนักคุณค่าของภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะ เป็นมรดกของชุมชนในจังหวัดแพร่ และร่วมการพัฒนาภาคเครือข่ายการพัฒนางานภูมิปัญญาพุทธศิลป์ให้เกิดความเหมาะสมกับวิถีการดำเนินชีวิต และสามารถนำคุณค่าไปสู่การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจแบบสร้างสรรค์ได้ในอนาคต

๒.๕ แนวคิด ทฤษฎีระบบ (System Theory)

๒.๕.๑ ประเภทของระบบ จำแนกออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

ระบบปิด และระบบเปิด ในองค์การแบบปิด (Closed System) จะไม่เกี่ยวข้องและไม่ได้รับผลกระทบจากสิ่งแวดล้อม ส่วนในองค์การแบบเปิด (Open System) จะได้รับอิทธิพลอย่างมากจากสิ่งแวดล้อม หากพิจารณาโดยรายละเอียด พบว่าระบบปิด (Closed System) คือ ระบบที่มีความสมบูรณ์ภายในตัวเอง ไม่พยายามผูกพันกับระบบอื่นใด และแยกตนเองออกจากสภาพแวดล้อมต่างๆ ในสังคม

ระบบเปิด (Open System) คือ ระบบที่ต้องอาศัยการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคล องค์กร หรือหน่วยงานอื่นๆ ในลักษณะเป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน และผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นมีความสมดุล รวมทั้งสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปก็มีผลหรืออิทธิพลต่อการทำงานขององค์การเช่นกัน

๒.๕.๒ องค์ประกอบของระบบ

ทุกระบบต้องมีองค์ประกอบหรือสิ่งต่าง ๆ เพื่อดำเนินงานสัมพันธ์กันเป็นกระบวนการเพื่อให้ได้ ผลลัพธ์ ตามวัตถุประสงค์ที่องค์การได้ตั้งไว้ ดังนั้น ภายในระบบจึงมีองค์ประกอบ ดังนี้

สิ่งที่ป้อนเข้าไป (Input) หมายถึง ปัจจัยต่าง ๆ และองค์ประกอบแรกที่จะนำไปสู่การดำเนินงานของระบบ โดยรวมไปถึงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ อันเป็นที่ต้องการของระบบนั้นด้วย ในระบบการศึกษาตัวป้อนเข้าไป ได้แก่ นักเรียน สภาพแวดล้อมของนักเรียน โรงเรียน สมุด ดินสอ และอื่น ๆ เป็นต้น

กระบวนการ (Process) เป็นองค์ประกอบที่สองของระบบ หมายถึง วิธีการต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่ผลงานหรือผลผลิตของระบบ และในระบบการศึกษาได้แก่ วิธีการสอนต่าง ๆ เป็นต้น

ผลงาน (Output) หรือ ผลผลิต (Product) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสุดท้ายของระบบ หมายถึง ความสำเร็จในลักษณะต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพ หรือประสิทธิผล ในระบบการศึกษา ได้แก่ นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในลักษณะต่าง ๆ หรือนักเรียนที่มีความรู้ ความสามารถที่จะดำรงชีวิตในอนาคตได้ตามอัตภาพ เป็นต้น

ทั้ง ๓ องค์ประกอบ มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ขาดสิ่งใดไม่ได้ นอกจากนั้นทั้ง ๓ องค์ประกอบยังมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานขององค์การด้วย ในขณะที่ยังต้องการดำเนินกิจกรรมนั้น สิ่งที่จะช่วยให้องค์การสามารถตรวจสอบว่ากิจกรรมต่าง ๆ นั้น บรรลุวัตถุประสงค์ หรือไม่ มีส่วนใดที่ต้องแก้ไขปรับปรุง จึงต้องอาศัย ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) ซึ่งจะช่วยให้องค์การสามารถปรับปรุง ตัวป้อน (Input) กระบวนการ (Process)

ระบบการปฏิบัติงานขององค์การนั้นจะประกอบไปด้วยส่วนสำคัญ ๓ ส่วน คือ สิ่งที่ป้อนเข้าไป (Input) กระบวนการ (Process) และผลงาน (Output) โดยแต่ละส่วนจะต้องมีความสัมพันธ์และผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายขององค์การทฤษฎีนี้ได้ เข้ามามีบทบาทในการศึกษาทางสายสังคมศาสตร์ด้วยเช่นกัน อาทิ Claud Levin และทฤษฎีที่ได้รับอิทธิพลโดยตรงจาก System Theory ก็คือแนวพวก Radical Constructivism ที่เชื่อว่าโลกหรือการรับรู้ของเรานั้น เกิดจากสิ่งที่สมองของเราสร้างขึ้นทั้งสิ้น

ดังนั้น วิธีคิดของ System Theory จึงต่างกับวิธีคิดแบบเส้นตรง (Linear thinking) หรือการคิดที่ว่า “ถ้าเหตุเป็นอย่างนี้แล้ว ผลจะต้องเป็นอย่างนั้น” อย่างสิ้นเชิง เพราะ System Theory จะเป็นการคิดบนพื้นฐานของระบบที่มีความซับซ้อน (Complex System) คือถ้าเป็นอย่างนี้ก็อาจเป็น อย่างนั้นหรือเป็นอย่างโน้นได้ไม่ตายตัว (not only...but also...) คือมีความเป็นไปได้หลายอย่าง ๆ ฉะนั้น หัวใจของ System Theory จึงไม่ได้อยู่ที่ การวิเคราะห์วิจัยเฉพาะส่วนนั้นๆ เท่านั้น แต่จะเป็นการพิจารณา “ความสัมพันธ์” ของปัจจัยสิ่งต่าง ๆ ทั้งหมดว่าสัมพันธ์กัน^{๒๘}

๒.๖ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับงานพุทธศิลป์

๒.๖.๑ ความหมายของพุทธศิลป์

คำว่า “พุทธศิลป์” แยกศัพท์เป็น “พุทธ” และ “ศิลป์” ดังนี้ คำว่า “พุทธ” แปลตามรูปศัพท์ว่า รู้ ตื่น เบิกบาน หรือโดยนัยยะก็คือ พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้รู้หรือผู้ตรัสรู้ริยสัจ ๔ คำว่า “ตื่น” คือตื่นจากโง่หรืออวิชชา และคำว่าเบิกบาน คือความเบิกบานพระหฤทัยที่ได้หลุดพ้นจากสรรพกิเลสตัณหาทั้งปวง โดยตรงพุทธะก็คือพระพุทธเจ้า ใช้เป็นพระนามเฉพาะของพระบรมศาสดาแห่งพระพุทธศาสนา เรียกเป็นสามัญว่า พระพุทธเจ้า คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า หรือศาสนาของพระพุทธเจ้า จึงเรียกว่า “พระพุทธศาสนา” ดังนั้นคำว่า “พุทธะ” ในที่นี้จึงหมายถึงพระพุทธเจ้า อีก

^{๒๘} ทิศนา ขัมมณี, ศาสตรการสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔๗-๑๔๘.

นัยหนึ่งว่าพุทธะ โดยปริยายคือพระพุทธศาสนาโดยองค์รวมนั่นเอง อันได้แก่ วัตรธรรม และนามธรรมที่รวมเรียกว่า พระพุทธศาสนา

คำว่า “ศิลปะ” ในบาลีท่านวิเคราะห์ว่า “สิปปนติ ยงฺกิญฺจิ หตฺถโกสฺสํ ๑” มัชฌิมปณาสกเถวเสฏฺฐสฺสทฎฺฐิกายมปิ “เตหิ เตหิ อุปาเยหิ สิกฺขิตตพฺพตฺเถน สิปปํ, ตตฺถ หตฺถโกสฺสณฺติ วุตฺตํ ๒๙” แปลว่า ความเป็นผู้ฉลาดในหัตถกรรม (งานฝีมือ) อย่างใดอย่างหนึ่ง ชื่อว่าศิลปะ (สิปป) ๑ แม้ในฐีกาวาเสฏฐสูตร มัชฌิมปณาสกเถว ท่านพระภิกษุจารย์ก็กล่าวไว้ว่า “ความเป็นผู้ฉลาดเฉียบแหลมในหัตถกรรม ในศิลปะนั้น ชื่อว่า ศิลปะ เพราะอรรถว่าอันบุคคลพึงศึกษาโดยอุบายทั้งหลายเหล่านั้น ๑” ในมงคลสูตร ศิลปะจัดเป็นมงคลสูงสุดของชีวิต

“ศิลปะ” คือผลแห่งพลังความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่แสดงออกในรูปลักษณะต่าง ๆ ให้ปรากฏในสุนทรียภาพ ความประทับใจหรือความสะเทือนอารมณ์ ความมีอัจฉริยภาพ พุทธิปัญญา ประสพการณ์ รสนิยม และทักษะของแต่ละคน เพื่อความพอใจ ความรื่นรมย์ ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี หรือความเชื่อในลัทธิศาสนา^{๓๐}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) คำว่า “ศิลป์” (หรือศิลปะ) ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า “ศิลป์” และภาษาบาลีเรียกว่า “สิปป” แปลว่าฝีมือ ความฉลาดในฝีมือทางการช่าง การแสดงออกให้ปรากฏอย่างงดงามน่าชม วิชาที่ใช้ฝีมือ วิชาชีพต่าง ๆ มีฝีมืออย่างยอดเยี่ยมหมายถึง ฝีมือทางการช่าง การทำให้วิจิตรพิสดาร เช่น เขาทำดอกไม้ประดิษฐ์ประดอยอย่างมีศิลปะ ผู้หญิงสมัยนี้มีศิลปะในการแต่งตัว หรือรูปสลักวินัส เป็นรูปศิลป์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีความหมายครอบคลุมถึงการแสดงออกซึ่งอารมณ์สะเทือนใจให้ประจักษ์ด้วยสื่อต่าง ๆ อย่างเช่น เสียง เส้น สี ผิว รูปทรง เป็นต้นได้แก่ ศิลปะการดนตรี ศิลปะการวาดภาพ ศิลปะการละคร วิจิตรศิลป์ เป็นต้น^{๓๑}

พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตฺโต) ได้อธิบายความหมายไว้ว่า เจตีย์ที่เคารพนับถือบุคคลสถานที่หรือวัตถุที่ควรเคารพบูชา เจตีย์เกี่ยวกับพระพุทธเจ้ามี ๔ อย่าง คือ

๑. ธาตุเจตีย์ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ
๒. บริโภคเจตีย์ คือ สิ่งหรือสถานที่ที่พระพุทธเจ้าเคยทรงใช้สอย

^{๒๙} ม.ม.ฐีกา. (บาลี) ๒/๔๕๗/๒๓๙, มงคล. (บาลี) ๑/๑๑๕/๑๓๔.

^{๓๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิชชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๒๖.

^{๓๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๓๙๓.

๓. ธรรมเจดีย์ บรรจุพระธรรม คือพุทธพจน์

๔. อุทเทสิกเจดีย์ คือ พระพุทธรูป ; ในทางศิลปกรรมไทย หมายถึง สิ่งที่เกี่ยวข้องแต่เป็นยอดแหลมเป็นที่บรรจุสิ่งที่เคารพนับถือ เช่น พระธาตุ และอัฐิบรรพบุรุษ^{๓๒}

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ท่านได้อธิบายความหมายเกี่ยวกับพุทธศิลป์นี้ เนื้อความสรุปได้ว่า ยอดของศิลปะนั้น เป็นเรื่องดำรงชีวิตจิตใจให้อยู่เหนือความทุกข์ นี่เป็นศิลปะสูงสุดในพระพุทธศาสนา เรียกว่า เป็นศิลปะของชาวพุทธในการที่ช่วยกันปลดปล่อยความทุกข์ในทางจิตใจ หรือปัญหาสังคมในปัจจุบันเปลี่ยนไปเป็นเรื่องทางวัตถุ ศิลปะของชาวพุทธเลยกลายเป็นเรื่องโบสถ์เจดีย์และพระพุทธรูปสวย ๆ ^{๓๓}

สงวน รอดบุญ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับพุทธศิลป์ไว้ว่า พุทธศิลป์ คือศิลปกรรมที่สร้างขึ้นรับใช้พระพุทธศาสนาโดยตรง ทั้งในด้านจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรมในลัทธิมหายานและเถรวาท^{๓๔}

อำนาจ เย็นสบาย ได้แสดงพุทธศิลป์ตามทรรศนะไว้ว่า คำว่าพุทธศิลป์ มิใช่เป็นอุบัติการณ์ทางภาษาคำใหม่ หรือเป็นปรากฏการณ์ทางศิลปะล่าสุด หรือเป็นมิติใหม่ในการแสวงหาที่เพิ่งค้นพบ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากคำว่า พุทธศิลป์ มีรากฐานที่ผูกพันกับการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมไทยมาเป็นเวลานาน มีลักษณะเฉพาะของความเป็นตะวันออก มีเฉพาะพิเศษแบบชนชาติไทย ศิลปะกับสถาปัตยกรรมและวรรณกรรมซึ่งศิลปะแขนงต่าง ๆ เหล่านี้ ได้รับการกล่าวขานว่าเป็นพุทธศิลป์ โดยมีเหตุผลสำคัญประการหนึ่ง เพราะสร้างขึ้นในปริณิณทลของวัด มีเนื้อหาสาระมีส่วนเกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น พุทธประวัติ พุทธปฏิมาเกี่ยวข้องกับคำสอนโดยอาศัยวิธีการต่าง ๆ เช่น ทฤษฎีสากลในไตรภูมิ และอีกประการหนึ่ง เพราะศิลปินหรือช่างจะแสดงเจตจำนงในการเนรมิตรศิลปกรรมด้วยพลังศรัทธาและเป็นพุทธบูชา^{๓๕}

สรุปจากการศึกษาแนวคิดพุทธศิลป์ พบว่า ศิลปะทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องเนื่องกับพระพุทธเจ้าโดยตรง รวมถึงพระจริยวัตรของพระพุทธเจ้าและพระสาวก ที่พุทธศาสนิกชนสร้างขึ้น

^{๓๒} พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), ศิลปะศาสตร์เพื่อการศึกษาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทส่งสยาม จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๕.

^{๓๓} พระกวีวงศ์ (รวบรวม), ศิลปะและสุนทรียภาพทางวิญญาณ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๒-๑๔๓.

^{๓๔} สงวน รอดบุญ, ศิลปกรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๙), หน้า ๑๙๐.

^{๓๕} อำนาจ เย็นสบาย, ศิลปะวิจารณ์, (กรุงเทพมหานคร: แสงศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๙๕-๙๖.

เป็นที่ระลึกถึงพระพุทธองค์ ทั้งที่เป็นพุทธลักษณะ และพุทธคุณ ในฐานะเป็นพุทธานุสติ สะท้อนถึงความสวยงามหรือความเป็นระเบียบเรียบร้อย ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนที่มีมาแล้ว โดยฝีมือที่เป็นมนุษย์ที่สร้างเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธเจ้าในพระชาติที่เป็นชาติต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนา มีรากฐานสำคัญที่ผูกพันกับการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมไทยมาเป็นระยะเวลาช้านาน กลายเป็นภูมิปัญญา และทุนทรัพย์ทางปัญญา ซึ่งการสร้างงานพุทธศิลป์สร้างขึ้นเพื่อแผ่แผ่คตินธรรมคอยเตือนใจจนเกิดแรงบันดาลใจในการทำมาตค้า ละความชั่ว และชำระจิตใจของตนให้ผ่องใส เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้เข้าถึงเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา คือ มรรค ผล และนิพพาน ดังนั้น การเสริมสร้างคุณค่าการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าทางปัญญางานพุทธศิลป์ในจังหวัดแพร่ จึงถือเป็นความจำเป็นและความสำคัญในการอนุรักษ์ให้คงอยู่เพื่อสืบทอดวิถีชีวิต และการรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่สั่งสมทางพระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไป

๒.๖.๒ ประเภทของงานพุทธศิลป์

พุทธศิลป์ก่อให้เกิดผลอันเป็นค่าทางจิตใจ ให้เกิดความเกษมเบิกบานกลั่นเป็นความสุข และร่มเย็น จึงกล่าวได้ว่า พุทธศิลป์เป็นเสมือนสะพานบุญ หรือเป็นสื่อที่น้อมนำความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา พุทธศิลป์ปรากฏอยู่ทุกประเภท จึงเป็นประจักษ์พยานแห่งความศรัทธาอันของพุทธบริษัทต่อ ๆ กันมาทุกยุคสมัย จนมาถึงปัจจุบัน กว่าจะออกมาเป็นงานพุทธศิลป์ได้นั้น ต้องประกอบไป ๕ ส่วนด้วยกัน คือ ๑) มนุษย์ ๒) ความคิด ๓) การกระทำของมนุษย์ ๔) ความงามที่พึงพอใจ และ ๕) ความนิยมชมชอบ^{๓๖} และสามารถแบ่งประเภทได้ ๒ ประเภท คือ

๑. วิจิตรศิลป์ (Fine Art) คือ ผลงานศิลปะที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยความรัก แสดงออกถึงคุณค่าทางสุนทรียภาพ และอารมณ์สะเทือนใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้ดูเกิดความรู้สึกทางความงามบริสุทธิ์ และให้ข้อคิดอันเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ และวิจิตรศิลป์ ถือว่าเป็นศิลปะบริสุทธิ์ เป็นการสร้างงานศิลปะเพื่อศิลปะโดยแท้จริง เป็นการสร้างงานศิลปะ เพื่อสนองความต้องการทางจิตใจและอารมณ์ เป็นสำคัญถือเอาความรู้สึกสะท้อนจากงานนั้นเป็นคุณค่า วิจิตรศิลป์สามารถแยกย่อยได้ ๕ ประเภท^{๓๗} ได้แก่

^{๓๖} อภัย นาคคง, ความรู้เบื้องต้นวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ, (กรุงเทพมหานคร: ท. วัฒนาการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๕.

^{๓๗} บุญเยี่ยม แยมเมือง, สุนทรียภาพทัศนศิลป์, (กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๗), หน้า ๒๓๖-๒๓๘.

๑) จิตรกรรม (Painting) หมายถึง ภาพวาดด้วย สีหรือภาพวาดระบาย สี อาจจะ เป็นสีเดียว สองสี หรือหลายสี ภาพที่วาดนั้นอาจจะเหมือนจริง ตามธรรมชาติหรือจิตรกรคิดประดิษฐ์ สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ อาจจะระบายสี ให้เหมือนจริงหรือกำหนด สีขึ้นใหม่ตามความรู้สึกนึกคิดและ จินตนาการของผู้วาดหรือจิตรกร (Painter) การวาดภาพระบายสี อาจจะวาดจำลองจากสิ่งที่มีอยู่ตาม ธรรมชาติให้เหมือนจริง หรือวาดจากความจำความประทับใจ เป็นรูปสัญลักษณ์ที่มีรูปร่าง สีเส้น ตาม วัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับความคิด อุดมคติหรือตรงตามความมุ่งหมาย ให้เหมาะสมกับสถานที่หรือ ความต้องการทางหนึ่งทางใดของจิตรกรผู้สร้างงานจิตรกรรมนั้น หรือจะวาดจากต้นแบบที่เป็นคน สิ่งของ ทิวทัศน์ ให้มีรูปร่างและสีเส้นเหมือนต้นแบบหรือคล้ายกับสิ่งเหล่านั้น

๒) ประติมากรรม หรือปฐุมการกรรม (Sculpture) หมายถึง งานศิลปะที่สร้างขึ้นเป็น รูปสามมิติ (Three Dimensions) โดยการปั้น แกะสลัก หล่อ หรือวิธีการอื่นๆ โดยใช้ดินเหนียว ไม้ หิน ปูน โลหะ เป็นวัสดุ รูปที่สร้างขึ้นนั้นอาจมีรูปร่างเหมือนจริงตามธรรมชาติ หรือเป็นรูปร่าง ที่ประติมากรสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ คำว่าประติมากรรมนั้นในภาษาไทยเดิมใช้กันอยู่ ๒ แบบ คือปฐุมการหรือ ปฐุมการกรรมซึ่งเป็นภาษาบาลี ส่วนอีกคำหนึ่ง คือประติมาหรือประติมากรรมเป็นคำในภาษาสันสกฤต ทั้งสองคำมีความหมายเหมือนกัน คือหมายถึงรูปที่สร้างขึ้นหรือรูปจำลอง ปัจจุบันนิยมใช้คำว่า ประติมากรรมมากกว่าคำว่าปฐุมการกรรมแม้คำว่า ประติมากรรมจะยังใช้อยู่บ้าง ก็มักใช้เฉพาะ พระพุทธรูปหรือรูปเคารพ เช่น พระพุทธรูปมักเรียกกันว่า พระพุทธรูปปฐุมการ หรือเทวรูปซึ่งบางครั้งเรียก กันว่า รูปปฐุมการ หรือประติมากรรม ประติมากรรมในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Sculpture หมายถึง ศิลปะที่ มีลักษณะเป็นสามมิติและกินเนื้อที่ในอากาศ ผลงานประติมากรรมอาจสร้างขึ้นโดยการปั้น แกะสลัก หล่อ หรือกรรมวิธีใดๆ ก็ได้ ผู้สร้างสรรค์งานประติมากรรมเรียกว่าประติมากรซึ่งตรงกับ ภาษาอังกฤษ ว่า Sculptor

๓) สถาปัตยกรรม (Architecture) หมายถึง งานที่เกี่ยวกับการก่อสร้างต่างๆ ได้แก่ อาคาร บ้านเรือน โบสถ์ วิหาร สถูป เจดีย์ เป็นต้น สิ่งก่อสร้างเหล่านั้นจะมีรูปแบบและวัสดุแตกต่างกันไปตามการใช้สอยและขนบนิยมแต่ละท้องถิ่น ซึ่งสามารถแยกตามการสร้างเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและ วัตถุประสงค์อื่น เช่น ใช้เป็นอาคารสำหรับประกอบพิธีทางศาสนา ปราสาท อนุสรณ์สถาน ป้อม ปราการ ซึ่งมีพัฒนาการจากวิธีการง่าย ๆ ขึ้นมาเป็นลำดับ จนมีรูปทรงและโครงสร้างที่ซับซ้อน ใช้ วัสดุแปลกใหม่ ใช้เทคโนโลยีสูง

๔) วรรณกรรม (Literature) หมายถึง ศิลปะในการเรียบเรียง หรือประพันธ์ถ้อยคำ มีทั้งร้อยแก้ว และร้อยกรอง โดยเฉพาะร้อยกรองนั้น มีการแยกประเภทต่าง ๆ ออกไป มีการเลือกใช้ ถ้อยคำ มีสัมผัส มีจังหวะ ท่วงทำนอง ทำให้เกิดความไพเราะของถ้อยคำ

๕) นาฏศิลป์และดุริยางค์ศิลป์ (Drama & Music) หมายถึง การดนตรี ซึ่งเน้นการนำเอาเสียงมาเป็นสื่อแสดง ความรู้สึก โดยผ่านเครื่องมือที่ใช้ในการตี ตี เป่า ทำให้ผู้ทำและผู้ฟังเกิดอารมณ์ หรือ ความรู้สึกร่วม เพลิดเพลิน เป็นสุข รัก อาลัย เป็นต้น วรรณกรรม และนาฏศิลป์และดุริยางค์ศิลป์ เป็นงานที่ใช้ผสมผสานความไพเราะ จึงเรียกว่า โสตศิลป์ ถ้านำเอาคีตกรรมไปรวมกับนาฏกรรม ซึ่งเป็นเรื่องของการฟ้อนรำ เต้นรำ โททศน์ ภาพยนตร์ เราจึงเรียกศิลปะแบบนี้ว่า โสตทัศนศิลป์^{๓๘}

๒. ประยุกต์ศิลป์ (Applied Art) ซึ่งเป็นงานศิลปะ ที่ไม่ได้เน้นแต่ทางด้าน สุนทรียภาพเท่านั้น แต่ได้นำมาเอาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น งานหัตถกรรม โภคภัณฑ์ อันเกี่ยวกับการแต่งกายของโขน ละคร ลิเก เป็นต้น ศิลปะสาขาประยุกต์ศิลป์ ได้แก่

๑) สถาปัตยกรรม คล้ายกับงานประติมากรรมนั้นถูกสร้างขึ้นเพื่อป้องกันมนุษย์จากสิ่งแวดล้อมส่วนประติมากรรมสร้างขึ้น เพื่อเคารพบูชาสักการะและความสวยงาม

๒) ศิลปะอุตสาหกรรม เป็นศิลปะในการค้นคิดกรรมวิธี ที่จะให้มีผลผลิตเพื่อประโยชน์ใช้สอยเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก งานศิลปะอุตสาหกรรมนี้ ส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับงานหัตถกรรม เช่น ทอผ้า ตัดเสื้อผ้า ทำเฟอร์นิเจอร์ ปัจจุบันศิลปะอุตสาหกรรมมีหลายแขนง เช่น งานตกแต่งภายใน งานออกแบบลวดลายผ้า งานออกแบบเสื้อผ้า งานไม้ งานโลหะ งาน ถ่ายภาพ ตลอดทั้งภาพยนตร์ โททศน์ และอื่นๆ

๓) ศิลปะหัตถกรรม เป็นงานศิลป์ที่ทำด้วยมือเป็นส่วนใหญ่ แบบที่ทำมักจะ ออกแบบตามใจของผู้ทำ เช่น การทำโต๊ะ เก้าอี้ การปั้นหม้อ ปั้นไห การทอผ้า และอื่นๆ ซึ่ง ปัจจุบันได้มีการนำเอาเครื่องจักร มาใช้แทนเพื่อเป็นเครื่องทุ่นแรง จึงกลายเป็นกึ่งอุตสาหกรรมไป (Semi Industrial) เห็นได้ว่า พุทธศิลป์จัดอยู่ในศิลปะสาขาจิตรศิลป์ และจัดเข้าในทัศนศิลป์ เพราะเป็น ศิลปะที่เราสามารถสัมผัสผสมผสานความงามได้โดยทางประสาทตา พุทธศิลป์ ได้แก่ พระอุโบสถ พระวิหาร หรือศาลาการเปรียญ พระสถูป พระปรางค์ จัดเป็นทัศนศิลป์ประเภทสถาปัตยกรรม พระพุทธรูปปฏิมา ในอิริยาบถหรือปางต่างๆ ลวดลายปูนปั้น งานแกะสลักไม้บานประตูตกแต่งต่างๆ จัดเป็นทัศนศิลป์ประเภทประติมากรรมรูปภาพฝาผนังตามสถานที่สำคัญต่าง ๆ จัดเป็นทัศนศิลป์ประเภทจิตรกรรม^{๓๙}

^{๓๘} วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, ศิลปะในประเทศไทย : จากศิลปะโบราณในสยามถึงศิลปะสมัยใหม่, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือลาดพร้าว, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๐.

^{๓๙} บุญมี แท่นแก้ว, พุทธปรัชญาเถรวาท, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๙๖-๙๗.

๒.๖.๓ คุณค่าของพุทธศิลป์

พุทธศิลป์ทั้ง ๓ ประเภท ได้แก่ จิตรกรรม ปติมากรรมและสถาปัตยกรรมนั้น เป็นศิลปะที่ช่างผู้มีความสามารถได้สร้างสรรค์ขึ้นด้วยความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และอุทิศเป็นพุทธบูชา พุทธศิลป์นั้น ยังแฝงไปด้วยปรัชญาธรรมและคุณค่าด้านต่าง ๆ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) คุณค่าจิตรกรรม คือ ภาพวาดฝาผนังสามารถบอกเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วย คุณค่าและจุดมุ่งหมายของการสร้างภาพจิตรกรรมมีหลายประการ สามารถจำแนกได้ดังนี้

คุณค่าด้านเป็นจุดกำเนิดหรือมูลเหตุการณสร้างที่เป็นเหตุเป็นผล สามารถแยกออกได้เป็น ๔ ประการ คือ

๑. เป็นการยกย่องเชิดชูศาสนา วรรณคดี และเสริมบารมีพระมหากษัตริย์ที่เป็นการยกย่องเชิดชูศาสนานั้น เพราะส่วนใหญ่จะแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติหรือชาดก ส่วนวรรณคดีนั้นเลือกแสดงเฉพาะวรรณคดีที่มีชื่อเสียง เช่น สังข์ทอง สุวรรณหงส์ รามเกียรติ์ เสริมพระบารมีพระมหากษัตริย์ก็เป็นการแสดงเรื่องราวพงศาวดาร หรือภาพเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ คุณธรรมอย่างใหญ่หลวงที่มีต่อประเทศชาติ เช่น พระนเรศวรมหาราช และพระปิยมหาราช ล้านเกล้ารัชกาลที่ ๕ เป็นต้น

๒. เพื่อประดับตกแต่งความสวยงามของอาคาร ภาพจิตรกรรมฝาผนังช่วยเพิ่มความสำคัญความสวยงามของอาคารหรือสถาปัตยกรรมนั้นให้มากยิ่งขึ้น การศึกษาในสมัย โบราณยังไม่มีระบบโรงเรียนสถาบันที่จะให้การศึกษาและความรู้แก่ประชาชนได้คือวัด วัดเป็น ศูนย์กลางของวิชาการหลายแขนงมากมายเหลือคณานับ ผู้ถ่ายทอดวิชาการ คือพระสงฆ์ ธรรมเนียม ไทยนิยมส่งลูกหลานเข้าไปศึกษาหาความรู้ในวัด โดยการส่งเข้าไปเป็นลูกศิษย์ปรนนิบัติพระอาจารย์ เมื่ออายุครบก็บรรพชาเป็นสามเณรและอุปสมบทเป็นภิกษุต่อไป การที่กุลบุตรได้อยู่ในวัดเป็น เวลานานย่อมสัมพันธ์กับรูปแบบของสถาปัตยกรรมที่มีความโอ่อ่า ทั้งยังมีการประดับตกแต่งด้วยข้อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ย่อมทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาภายใต้จิตสำนึก เมื่อเข้าไปในพระอุโบสถ นอกจากจะพบพระประธานที่มีอาการสงบนิ่ง แล้ว สิ่งที่ได้พบเห็นอีกอย่างหนึ่งก็คือ ”ภาพ จิตรกรรมบนฝาผนัง” ที่มีทั้งเรื่องพุทธประวัติหรือชาดกก็ ตามประดับไว้โดยรอบผนัง ก็ได้อาศัยภาพเหล่านี้ศึกษาหาความรู้ทำให้เกิดความเข้าใจในพุทธประวัติ ยิ่งขึ้น

๓. จิตรกรรมฝาผนังนอกจากจะเสริมความงามของอาคารแล้ว ยังใช้เป็นสื่อในการประกอบคำสอนในพุทธศาสนาด้วย คือ เมื่อพุทธศาสนิกชนได้ฟังพระสงฆ์แสดงธรรมเทศนาเรื่อง พุทธ

ประวัติในอดีตแล้ว หันมาชมภาพจิตรกรรมฝาผนัง ที่เปรียบเสมือนอุปกรณ์การสอน ย่อมทำให้เกิดความซาบซึ้ง อันเป็นการน้อมนำให้ประพติแต่สิ่งที่บุญกุศลยิ่งขึ้น

๔. เป็นการแสดงออกซึ่งฝีมือและอารมณ์ของศิลปินโบราณ เพราะถ้าไม่มีการสร้างจิตรกรรมฝาผนัง ศิลปินก็ไม่มีโอกาสที่จะแสดงความคิดของตนเองออกมาจากจิตรกรรมฝาผนัง จะเห็นได้ว่าศิลปินได้ถ่ายทอดสถานภาพของบุคคลระดับชั้นต่าง ๆ กัน ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงมาจนถึงสามัญชน ศิลปินจะแสดงออกให้เห็นความแตกต่างกันทั้งสี การเน้นความสำคัญเครื่องแต่งกาย ถ้าเป็นพระมหากษัตริย์ก็จะใช้สีสดใสวดอย่างประณีต มีการตกแต่งอาภรณ์อย่างตระการตา ถ้าเป็นบ่าวสามัญชนก็ใช้สีคล้ำลง เสื้อผ้าก็เป็นธรรมดา ตลอดจนการถ่ายทอดลักษณะของป่าเขา ลำเนาไพร บ้านเรือน ปราสาทพระราชวัง ล้วนแต่ถูกบันทึกอยู่ในจิตรกรรมฝาผนังทั้งสิ้น

๒) คุณค่าด้านการถ่ายทอดความศรัทธา ผู้เขียนจิตรกรรมฝาผนังทำขึ้นด้วยความศรัทธาในพุทธศาสนาอันสูงส่ง ดังนั้น เมื่อช่างเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติจึงทำด้วยใจศรัทธาโดยไม่หวังสินจ้าง รางวัลอะไรทั้งสิ้น โดยมีศรัทธาเป็นพื้นฐาน มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่หวังผลบุญกุศลเป็นสำคัญ ศิลปินจึงใช้สมาธิอย่างแรงกล้าในการสร้างจิตรกรรมฝาผนังเพื่ออุทิศเป็นบุญกุศล ภาพที่ออกมาจึงดู แน่นหนาเรื่องราวร้องไปทั้งอาคาร นั้นหมายความว่า ในการเขียนภาพแต่ละครั้งศิลปินต้องรวบรวมสมาธิให้แน่นแน่ เพื่อที่จะให้ได้ภาพที่มีความงดงามเป็นพิเศษสุดยอด ดังนั้น ผลงานที่สำเร็จออกมาจึงเป็นการบรรยาย บันทึกความจริงโดยไร้สิ่งอื่นใดเคลือบแฝง นั้นแสดงว่าหลักฐานจากจิตรกรรมฝาผนังเป็นความจริงที่ เชื่อถือได้อีกประการหนึ่งด้วย

๓) คุณค่าด้านสื่อในการบันทึกเรื่องราวร่องรอยของอดีต การวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นศิลปะอีกแบบหนึ่ง โดยธรรมชาติของศิลปะแล้ว ไม่ว่าศิลปินจะแสดงเรื่องราวอะไรเป็นจุดสำคัญที่ แฝงอยู่ในผลงานอันเป็นประสบการณ์เดิมที่ถูกแสดงออกของเรื่องมีอยู่ ๒ ประการ คือ

๑. การถ่ายทอดด้วยวิธีการสังเคราะห์ ซึ่งศิลปินจะนำสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวเอง ถ่ายทอดลงในภาพที่ตนสร้างขึ้น ด้วยเหตุนี้เราจะพบได้ว่าจะจะเป็นภาพพุทธประวัติหรือภาพ ชาดกก็ตาม ภาพจะแสดงเรื่องราวชีวิตประจำวันของชาวบ้านสามัญชนธรรมดาประกอบด้วย เช่น การทำมาหากิน การค้าขาย ซึ่งทำให้เราได้ศึกษารูปแบบของสังคมในอดีตได้

๒. การถ่ายทอดลักษณะท้องถิ่นนิยมหรือชาตินิยม ในกรณีนี้เราจะทราบได้จากลักษณะของวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนได้ เพราะสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวศิลปินจะเป็นประสบการณ์เบื้องต้นที่ถูกบันทึกลงบนจิตรกรรมฝาผนังอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น ตามพุทธประวัติ นั้นเป็นเรื่องราวที่เกิดในประเทศอินเดีย องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เป็นชาวอินเดียโดยเชื้อชาติและวัฒนธรรม แต่เมื่อพิจารณาจากจิตรกรรมฝาผนังของไทยแล้วเห็นได้ว่า ช่างได้เขียนพุทธประวัติ ให้มีลักษณะเป็นไทยทั้งการแต่งกาย รูปร่าง หน้าตา

๔) คุณค่าด้านใช้เป็นเครื่องกล่อมเกลาจิตใจ ความสำคัญในประเด็นนี้อาจจะเป็นความหมายแฝงที่เป็นความสำคัญที่มีผลต่อจิตใจโดยตรง จิตรกรรมฝาผนังนั้นไม่ว่าจะแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนาหรือวรรณคดีชาดกก็ตาม ล้วนแต่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาทั้งสิ้นเราถือว่าเรื่องราวเหล่านี้มีคุณค่าเป็นคติธรรม ที่เป็นข้อเตือนใจมนุษย์ให้ปฏิบัติในสิ่งที่เหมาะสมที่ควรจัดได้ว่าเป็นความสำคัญอีกประการหนึ่ง แยกได้ดังนี้

๑. เรื่องราวจากจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏอยู่ตามพุทธสถานโดยทั่วไป เป็นพุทธศิลปะที่สะท้อนเหตุการณ์ในอดีตและปัจจุบันได้อย่างมีสื่อมคล้ายดูได้ทุกยุคทุกสมัยทุกกาลเวลา ไม่มีอดีตไม่มีปัจจุบัน มุ่งสอนสั่งธรรมเป็นสำคัญ และแสดงให้เห็นว่าธรรมเป็นของคู่โลก

๒. เรื่องราวจิตรกรรมฝาผนังแฝงไว้ด้วยคติธรรม อบรม แนะนำ โดยเฉพาะเรื่องชาดกนั้นเป็นการสอนหลักในมหาปทานสูตรที่ว่าด้วยความสุขของมนุษย์จะเกิดขึ้นได้นั้น อยู่ที่การกระทำของตัวบุคคลนั่นเอง คือ ไม่ทำความชั่ว ทำความดี ชำระจิตใจให้ผ่องแผ้ว โดยสรุปแล้วภาพชาดกจากจิตรกรรมฝาผนัง ต้องการสะท้อนเรื่องหลักของกรรมเป็นสำคัญ

๓. จิตรกรรมฝาผนังหลาย ๆ ภาพชี้ให้เห็นผลของการเปลี่ยนแปลงทั้งผลดีและผลเสีย คือ เรื่องกฎแห่งกรรมนั่นเอง

๔. ภาพจากจิตรกรรมฝาผนังเป็นเครื่องเตือนสติมนุษย์ เช่น ภาพนรกสวรรค์จากภาพไตรภูมิที่นิยมเขียนไว้หลังพระประธานเป็นเครื่องให้เห็นว่า ผู้ประพฤติชั่วยอมมีนรกเป็นเครื่องรองรับ เท่ากับเป็นการเตือนให้คนดำรงชีพอย่างสุจริตชนนั่นเอง

๕) คุณค่าด้านเป็นเครื่องหมายแห่งความเจริญของประเทศชาติ จิตรกรรมฝาผนังเป็นร่องรอยของอดีต เป็นหลักฐานสำคัญในการบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ และยังแสดงถึงความเจริญในการสืบทอดพุทธศาสนา ถือได้ว่าเป็นมรดกของมนุษยชาติขึ้นสำคัญที่ตกทอดมาเป็นสมบัติของชาวไทยทุกคน ทั้งยังเป็นมรดกที่มีความหมายต่อการศึกษาหาความรู้ของอนุชนรุ่นหลัง นอกจากนี้จิตรกรรมฝาผนังยังมีผลต่อความภาคภูมิใจอันผลทางจิตใจที่มีต่อจิตรกรรมฝาผนัง คุณค่าของจิตรกรรมฝาผนังตามที่ได้กล่าวมานี้ อาจจะไม่ครอบคลุมไปทั้งหมด แต่คุณสมบัติของจิตรกรรมฝาผนังที่สำคัญนั้น อยู่ที่เป็นการจดบันทึกความรู้สึก จิตใจ ปัญญาของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์เราถือว่าเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติ ที่มีคุณค่าสูงส่งของประเทศไทย

ฉะนั้น จิตรกรรมฝาผนังเป็นทรัพยากรของชาติไทยและอาจจะเป็นทรัพยากรของมนุษยชาติขึ้นสำคัญ ที่มีคุณประโยชน์ในการใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาหาความรู้อย่างอนันต์ จึงควรที่จะได้มีการอนุรักษ์ให้อย่างจริงจัง เพื่อให้อยู่ในสภาพที่วัฒนาถาวรเป็นศักดิ์ศรีคู่กับประเทศไทยตราบนานเท่านาน

๖) คุณค่าด้านการรับใช้พระพุทธศาสนาในทางศิลปะ ความมุ่งหมายในการสร้างภาพจิตรกรรมไทย จะว่าไปแล้วจิตรกรผู้วาดภาพจิตรกรรมแต่ก่อนมีศรัทธาปสาทะอย่างแรงกล้าในการเขียนภาพ ซึ่งการทำเช่นนี้ก็เป็นบุญกุศลอีกประการหนึ่ง ด้วยเหตุดังกล่าว ภาพที่เขียนจึงดูละมุนละไม เต็มไปด้วยชีวิตชีวาเต็มไปด้วยพลัง จึงทำให้ภาพจิตรกรรมไทยมีความงดงามมาก จิตรกรรมไทยเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลแบบสหวิทยาการ ถือได้ว่าเป็นขุมแห่งความรู้โดยเฉพาะการศึกษาหาความรู้เรื่องราวจากอดีต เป็นความภาคภูมิใจและเป็นเครื่องแสดงถึงเรื่องราวในอดีตของบรรพบุรุษที่จะมีผลต่อความเป็นอยู่ในยุคปัจจุบัน คำกล่าวที่ว่า “ชาติที่ไม่มีอดีต ย่อมไม่รู้จักอนาคต” น่าจะเป็นคำกล่าวที่เหมาะสมกับภาพจิตรกรรมไทย

เห็นได้ว่า จิตรกรรมไทยได้ก่อให้เกิดคุณค่าทางศิลปกรรมซึ่งเป็นประโยชน์โดยตรงแล้ว จิตรกรรมไทยยังมีประโยชน์ในทางอ้อม ซึ่งได้ทำให้ทราบถึงสภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ศาสนา ประวัติศาสตร์ โบราณคดีและอื่น ๆ ประโยชน์ทางอ้อมของภาพจิตรกรรมไทย มีรายละเอียดพอสังเขปดังนี้

๑) ประโยชน์ในเชิงประวัติศาสตร์ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่มีปรากฏอยู่ในจิตรกรรมฝาผนังโดยทั่วไป เป็นการบันทึกเรื่องราวในอดีตไว้ในแง่มุมต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ผู้ดูต้องดูอย่าง พิจารณาและใช้วิจารณญาณ ติความจึงจะเกิดสาระขึ้นได้

๒) ประโยชน์ในเรื่องของการแสดงเชื้อชาติ โดยปกติแล้วศิลปินย่อมจะถ่ายทอดลักษณะท้องถิ่นนิยมหรือชาตินิยม (Nationalism) ของคนที่อยู่ในสังคมนั้น ๆ

๓) ประโยชน์ในเชิงโบราณคดี เรื่องราวโบราณคดีกับศิลปะนั้นครอบคลุมถึงซึ่งกันและกัน เช่น จากจิตรกรรมก็สามารถศึกษาเรื่องราวของอดีตได้จากจิตรกรรมฝาผนังวัดราชสิทธิาราม ธนบุรี แสดงชาดกเรื่องพระเวสสันดร เราจะเห็นว่า อาศรมของพระเวสสันดรนั้น มีรูปทรงหลังคาแบบจีน แสดงว่าสมัยนั้น (ร.๑) อิทธิพลของศิลปะจีนได้แพร่เข้ามาถึงประเทศไทยแล้ว

๔) ประโยชน์ในการศึกษาเรื่องราวทางประเพณี เรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีสมัยเก่ามีปรากฏอยู่ในจิตรกรรมฝาผนังหลายแห่ง เช่น ประเพณีการทำบุญ วันขึ้นปีใหม่ การเล่นรื่นเริง ฯลฯ

๕) ประโยชน์ในการบันทึกหรือเป็นตำราทางพุทธศาสนา จิตรกรรมฝาผนังของไทยนั้นนิยมเขียนแต่เรื่องราวที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาตามที่กล่าวมาแล้ว วิธีการนี้ถือได้ว่าเป็นการบันทึกเรื่องราวทางศาสนา และยืนยันได้ว่าทุกยุคทุกสมัยที่ผ่านมา ศาสนาพุทธไม่เคยเสื่อมความนิยมไปจากชาติไทยเลย และในเวลาเดียวกันก็ใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พุทธศาสนาตามที่กล่าวมาแล้ว ^{๔๐}

^{๔๐} สมชาติ มณีโชติ, **จิตรกรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์), ๒๕๒๖, หน้า ๑๕๙.

๒) คุณค่าประติมากรรม คือ พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นเป็นองค์แทนพระพุทธรเจ้าเพื่อเคารพกราบไหว้บูชา และนอกจากจะเป็นสื่อถึงตัวแทนพระพุทธรเจ้าแล้ว ยังบ่งบอกคุณค่าและจุดมุ่งหมายของการสร้างประติมากรรมหลายประการ สามารถแบ่งออกเป็น ๕ ประการ^{๔๑} ดังนี้

๑. คุณค่าด้านศรัทธาความเชื่อ พระพุทธรูปเป็นรูปเคารพตัวแทนพระพุทธรเจ้า ดังนั้นการสร้างพระพุทธรูปจึงมีความเชื่อว่า การสร้างพระพุทธรูปนั้นเป็นสืบต่ออายุพระพุทธรศาสนาให้ยืนยาว ไปตลอด ๕,๐๐๐ ปี และเชื่อเรื่องการสร้างพระพุทธรูปเพื่อการสร้างบารมี ดังจะเห็นได้จากพระราชพิธีสำคัญๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์จะมีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นด้วย และมีความเชื่อในเรื่อง การสร้างเพื่อบำเพ็ญกุศลหรืออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่เป็นญาติ

๒. คุณค่าด้านความงามทางศิลปกรรมพระพุทธรูปสามารถบ่งบอกความงามของศิลปกรรมในสมัยนั้น ซึ่งมีรูปแบบศิลปกรรมมีการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย โดยมีอิทธิพลทางศิลปะที่มีการติดต่อ รับ แลกเปลี่ยนกับอาณาจักรอื่น รวมถึงสนิยมของสกุลช่างในแต่ละท้องถิ่น จึงทำให้เกิดเป็นศิลปะสมัยต่างๆ สกุลช่างต่างๆ เช่น พระพุทธรชินราช เป็นพระพุทธรูปศิลปะสมัยสุโขทัยที่มีความงดงามที่สุดในประเทศไทย เป็นต้น

๓. คุณค่าด้านวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละสมัยยังปรากฏการสร้างพระพุทธรูปเพื่อใช้ในการประกอบในพิธีกรรม เช่น การสร้างพระเจ้าทันใจให้เสร็จภายในวันเดียว ในภาคเหนือเพื่อเป็นที่เคารพสักการะบูชาให้สำเร็จสมความปรารถนาดังชื่อของพระพุทธรูป ในแถบภาคอีสานมีการอัญเชิญพระพุทธรูปแห่ในประเพณีสงกรานต์เพื่อให้ประชาชนได้สรงน้ำอีกด้านหนึ่งก็มีความเชื่อว่าเป็นการขอฝนให้ตกตามฤดูกาล

๔. คุณค่าด้านความศักดิ์สิทธิ์เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง เกิดจากประชาชนที่มีความเคารพศรัทธากราบไหว้ขอพร โดยมีความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ในองค์พระพุทธรูป จะดลบันดาลให้ประสบความสำเร็จสมดังความปรารถนา เช่น การอธิษฐานขอบุตรขอให้เจริญ ประสบความสำเร็จ เป็นต้น

๕. คุณค่าด้านการท่องเที่ยว เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้นำการท่องเที่ยวไหว้พระพุทธรูปสำคัญ และเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อไหว้พระพุทธรูปสำคัญ ๙ วัด ซึ่งแพร่ไปยังจังหวัดต่าง ๆ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทยซึ่งทำให้พุทธศาสนิกชนได้รู้จักและเรียนรู้ประวัติศาสตร์ศิลปกรรม อันเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาวไทย

^{๔๑} ศักดิ์ชัย สายสิงห์, พระพุทธรูปในประเทศไทย : รูปแบบ พัฒนาการและความเชื่อของคนไทย, (กรุงเทพมหานคร : สมาพันธ์, ๒๕๕๖), หน้า ๕๖.

๓) คุณค่าสถาปัตยกรรม คือ อาคารสถานที่ก่อสร้างต่าง ๆ ได้แก่ อาคาร บ้านเรือน โบสถ์ วิหาร สถูป เจดีย์ เป็นต้น สามารถบ่งบอกคุณค่าและจุดมุ่งหมายทางสถาปัตยกรรมหลายประการ สามารถแบ่งออกเป็น ๕ ประการ ได้แก่ คุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ คุณค่าทางด้านสังคมและจิตใจ คุณค่าทางด้านวิทยาการและการศึกษา และคุณค่าทางเศรษฐกิจและประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบัน โดยคุณค่าแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้^{๔๒}

๑. คุณค่าทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมนั้นเป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์ และบุคคลในช่วงใดช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์ เป็นสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์สำคัญ คุณค่าทางประวัติศาสตร์ จะมี ความเด่นชัดเมื่อหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือบุคคลนั้นยังปรากฏอยู่ในพื้นที่ หรือสถานที่นั้นยังมีความสมบูรณ์อยู่ แต่บางครั้งสถานที่นั้นอาจเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญ อย่าง มากจนแม้ว่าสถานที่นั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงไปแล้วก็ตาม แต่ยังคงคุณค่าอยู่ได้ซึ่งระดับของความสำคัญ คุณค่าทางประวัติศาสตร์ย่อมขึ้นอยู่กับระดับของข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เช่น เป็น เหตุการณ์สำคัญหรือบุคคลสำคัญในระดับสากล ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น หรือระดับครอบครัว ซึ่งมัก เชื่อมโยงกับคุณค่าทางด้านสังคมและจิตใจ

๒. คุณค่าทางสุนทรียภาพ แม้ว่าสถาปัตยกรรมจะมุ่งเน้นประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญ แต่ ด้วยธรรมชาติของมนุษย์ผู้สร้างสรรค์ย่อมมีความงามในจิตใจและถ่ายทอดออกมาเป็นผลงาน สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เมื่อผ่านการถ่ายทอดรูปแบบจากภูมิปัญญาเป็นแบบแผน ที่เป็นลักษณะทาง กายภาพทั้งที่มองเห็นได้ และอยู่ในความนึกคิด ถือเป็นสิ่งเร้ากระทบต่อประสาทสัมผัสของผู้พบเห็น หรือใช้สอยให้บังเกิดอารมณ์และความรู้สึกทางสุนทรียภาพ อันเกิดจากการองค์ประกอบทาง สถาปัตยกรรม รูปร่าง รูปทรง ที่ว่าง โครงสร้าง วัสดุก่อสร้าง ลวดลายส่วนประดับทางสถาปัตยกรรม หรือศิลปกรรม ซึ่งต้องพิจารณาในความงามแบบชาวบ้านที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อนเป็นสำคัญ

๓. คุณค่าทางสังคมและจิตใจ ด้วยเหตุที่สถาปัตยกรรมมีปัจจัยการก่อรูปจากการมี ส่วน ร่วมกันสร้างของคนในชุมชน ด้วยศรัทธา ด้วยความรักและความสามัคคีที่มีภายในครอบครัว เครือ ญาติ หรือชุมชน เมื่อการสร้างสำเร็จลุล่วง สถาปัตยกรรมนั้นจึงที่เป็นศูนย์กลางของจิตใจ จิตวิญญาณ ความเชื่อ หรือสัญลักษณ์ทางสังคมของชุมชน และเมื่อผ่านการใช้สอยตามกาลเวลาจาก คนรุ่นสู่รุ่น ย่อมบังเกิดความรู้สึกผูกพันกับสถานที่ (Sense of Place) ซึ่งเป็นการรับรู้สำนึกสามารถ เกิดขึ้นได้ ตั้งแต่แรกเข้าไปสัมผัสในถิ่น จนถึงระดับของการที่คนรู้สึกหลอมรวมไปกับถิ่นทั้งในฐานะคน ใน และ คนนอกกับพื้นที่ ซึ่งมีปัจจัยที่เกิดขึ้นมีระยะเวลาของการอยู่ในพื้นที่เป็นสิ่งสำคัญถึงการ เชื่อมต่อกับถิ่น หรือความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Belonging)

^{๔๒} สมบัติ ประจักษ์สถานต์, กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น, วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๖๙), ๕๓.

๔. คุณค่าทางวิทยาการและการศึกษา สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่า ทางสุนทรียภาพ และคุณค่าทางสังคมและจิตใจ ย่อมเชื่อมโยงกับคุณค่าทางวิทยาการและ การศึกษา หากว่าสถาปัตยกรรมนั้นมีความเป็นแบบอย่าง หายาก เป็นตัวแทนที่ดีด้านการออกแบบ วิศวกรรม สถาปัตยกรรม ศิลปกรรมและมีความสามารถใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาและวิจัยได้ใน อนาคต

๕. คุณค่าทางเศรษฐกิจและประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบัน สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทาง ประวัติศาสตร์คุณค่าทางสุนทรียภาพ คุณค่าทางสังคมและจิตใจ หรือคุณค่าทางวิทยาการและ การศึกษา เมื่อผ่านการใช้สอยตามกาลเวลาย่อมเกิดการเสื่อมสภาพ หากเจ้าของอาคารตระหนักถึง คุณค่าย่อมเกิดแรงจูงใจต่อการอนุรักษ์ บำรุงรักษาสภาพให้อาคารมีความมั่นคงแข็งแรง ดำรงความ แท้ดั้งเดิมซึ่งอาจมีความเป็นไปได้ในการคงการใช้สอย หรือเปลี่ยนแปลงการใช้สอยในปัจจุบัน เพื่อให้ เกิดมูลค่าและคุณค่าทางเศรษฐกิจทั้งในระดับครอบครัว ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ หรือระดับในระดับ สากล

สรุป จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี พุทธศิลป์ เป็นศิลปะที่มนุษย์รังสรรค์ขึ้นที่มีเรื่องราว เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาด้วยความเลื่อมใสศรัทธา ที่ปรากฏในสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม เป็นการโน้มน้าวจิตใจของบุคคลที่ได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ศรัทธาผ่านงานพุทธศิลป์ จนทำให้เกิด พุทธิปัญญา ในการดำเนินชีวิตตามหลักการพระพุทธศาสนา การจะยังคงรักษาไว้งานพุทธศิลป์ให้อยู่ ในชุมชนสังคมประเทศชาติ จำต้องมีการเรียนรู้พัฒนาการออกแบบงานอยู่เสมอ เพื่อให้สอดคล้องกับ ความต้องการของสังคมร่วมสมัย นอกจากนี้การเรียนรู้ที่จะพัฒนาและออกแบบงานพุทธศิลป์ ยังเป็น การเพิ่มมูลค่าของงานและคุณค่าทางจิตใจแก่ช่างและบุคคลทั่วไป และสร้างความภาคภูมิใจให้กับ ชุมชน สำคัญกว่านั้นอาจทำให้เยาวชนหันมาให้ความสนใจและช่วยกันปกป้องคุ้มครองอนุรักษ์ไว้ซึ่ง ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษให้อยู่คู่กับวิถีชีวิตและชุมชนสืบต่อไป

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เมธาวี ธรรมชัย ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การสืบทอดและการสร้างงานช่างพุทธศิลป์ล้านนา : กรณีศึกษางานช่างฝีมือพระเบญจมิน สุตตา จากงานพุทธศิลป์วัดหาดนาค ตำบลสบเตี๊ยะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ประวัติและพัฒนาการพุทธศิลป์ในล้านนา เริ่มจากการก่อตั้งอาณาจักรล้านนา พบพุทธศิลป์เชียงแสนคือ พระสิงห์ ต่อมาแคว้นทริภูมิชัยพระนางจามเทวีได้กลุ่มช่างฝีมือจากเมืองลพบุรีเป็น อิทธิพลการสร้างงานช่างพุทธศิลป์แบบทวาราวดี เมืองเชียงใหม่สมัยพญากือนา พุทธศิลป์ได้รับอิทธิ ผลจากเมืองสุโขทัย และได้สร้างวัดวาอารามเป็นจำนวนมาก พุทธศิลป์คงมีการก่อสร้างเพิ่มขึ้นอีก จำนวนมาก โดยได้รับการอุปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์และเจ้าขุนมูลนาย ก่อนอาณาจักรล้านนาตก อยู่ใต้อำนาจของพม่า การสืบทอดและการสร้างงานช่างพุทธศิลป์

ล้านนา ในวัดหาดนาค เป็นงานช่างไม้ที่มี ความมุ่งหมาย ในการฝึกหัดให้กับพระภิกษุสามเณร และศิษย์ที่สนใจ เพื่อ ๑. เป็นพุทธบูชา ๒. เพื่อการศึกษาพุทธศิลป์ ๓. เพื่อเอาพุทธศิลป์กลับเข้ามาสู่วัด ผลสำเร็จในการสืบทอดงานช่างพุทธศิลป์ของพระเบญจมีน สุตา ในวัดหาดนาค พบว่ามี ปัจจัย ดังนี้ ๑. ความเชี่ยวชาญหรือฝีมืองานช่าง ที่ได้รับการสืบทอดและเรียนรู้จากครอบครัว ๒. ความสนใจของพระภิกษุสามเณร กลุ่มลูกศิษย์ ที่ร่วมฝึกหัดงานช่างพุทธศิลป์กับพระอาจารย์ ๓. กระบวนการศึกษา คือ วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ๔. อุดมการณ์สืบทอดและอุดมการณ์สร้างงาน และทำให้ทราบถึงประวัติการพัฒนาพุทธศิลป์ในล้านนา และทำให้ทราบการสืบทอดงานช่างพุทธศิลป์ ในวัดหาดนาค กระบวนการสร้างและการสืบทอดโดยผ่านการศึกษากายสิทธิ์หรือการศึกษานอก ระบบที่ยังมีอยู่ในแผนงานช่างพุทธศิลป์ถึงปัจจุบัน^{๔๓}

อดุลย์ หลานวงศ์และคณะ ศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธศิลป์ : คุณค่าและอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของประชาชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า คุณค่าและอิทธิพลของพุทธศิลป์นั้น พบว่า พระพุทธรูปส่งผลต่อความเชื่อความ เลื่อมใสศรัทธาของคนในชุมชน ยึดถือเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของพื้นที่นั้นๆ ทำให้เกิดความสันติสุขสงบ ร่มเย็นเกิดขึ้นในชุมชนและสังคม เกิดความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน เกิดจิตอาสาในการร่วมกันช่วย ทำงานบุญประเพณีที่จัดขึ้นทุกปี เกิดรายได้จากการขายของชำร่วย ที่ระลึกและการจ้างคนในชุมชนเกิดขึ้นเพื่อ ช่วยจัดสถานที่ให้เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว เกิดการท่องเที่ยวอันเป็นผลมาจากวัฒนธรรมประเพณีที่มีการ จัดติดต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นผลให้เศรษฐกิจในท้องถิ่นนั้นมีรายได้หมุนเวียน ประชาชนมีพื้นที่ เลี้ยงชีพนอกเหนือจากการอาชีพหลักด้านเกษตรกรรม^{๔๔}

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้สรุปถึงพุทธศิลป์ ในหนังสือ **“พุทธศิลป์”** ว่าเป็นศิลปะอันเป็นความงดงามของรูปพระพุทธรูปหรือความสวยงามเกี่ยวกับพระพุทธรูปหรือพุทธปฏิมาซึ่งเกิดจากความเพียรพยายามและความศรัทธาของมนุษย์และอีกศัพท์หนึ่งคือคำว่า **“ศิลปะในพระพุทธศาสนา” (Art in Buddhism)** คือ ศิลปะที่เกี่ยวข้องกับ

^{๔๓} เมธาวิ ธรรมชัย, “การสืบทอดและการสร้างงานช่างพุทธศิลป์ล้านนา : กรณีศึกษางานช่างฝีมือพระเบญจมีน สุตา จากงานพุทธศิลป์วัดหาดนาค ตำบลสบเตี๊ยะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

^{๔๔} อดุลย์ หลานวงศ์และคณะ, “พุทธศิลป์ : คุณค่าและอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของประชาชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, **Journal of Buddhist Education and Research : JBER**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๓): ๒๖๖.

พระพุทธศาสนาอันเกิดจากฝีมือมนุษย์สร้างขึ้นโดยศิลปินที่ได้รับอิทธิพลและแรงจูงใจมาจากความเชื่อ ความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธเจ้าหรือเหล่าพระสาวก ตลอดจนถึงอิทธิพลแนวคิดคำสอนใน พระพุทธศาสนามิติต่าง ๆ ที่เป็นแรงบันดาลใจให้ศิลปินสร้างศิลปะอันเนื่องด้วยแนวคิด หลักธรรมคำ สอนและสะท้อนออกมาให้มิติต่าง ๆ ทั้งวัตรธรรมและนามธรรมซึ่งใช้พระพุทธศาสนาเป็นแกนหลักใน การนำเสนอผ่านผลงานศิลปะโดยเน้นการศึกษาในมิติประวัติศาสตร์ศิลปะที่ปรากฏใน พระพุทธศาสนาโดยเป็นสื่อให้เข้าถึง “ความจริง ความดีและความงามในพระพุทธศาสนา” เรียกสั้น ๆ ว่า ศิลปะทุกชิ้นมีจุดเชื่อมต่อเชื่อมโยงกับแนวคิดคำสอนในพระพุทธศาสนาโดยมีพระพุทธศาสนา เป็นฐาน กระทั่งโดยภาพรวมครอบคลุมไปถึงประติมากรรม วิจิตรกรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม คีตกรรม (คีตกวี/คีตศิลป์) เป็นต้น เป็นสื่อผ่านทะลุไปถึงหลักคำสอนที่เป็นแก่นในพระพุทธศาสนา^{๔๕}

จารุวรรณ พึ่งเทียน ได้กล่าวถึงงานพุทธศิลป์ไว้ในหนังสือเรื่อง “พุทธศิลป์” สรุปความว่า งานพุทธศิลป์เป็นงานที่สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อเป็นการอุทิศและเป็นการรับใช้พระศาสนาโดยตรง ก่อให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนโดยองค์รวม และเป็นการสืบต่อ อายุของพระพุทธศาสนา จุดมุ่งหมายในการสร้างงานพุทธศิลป์ ก็เพื่อส่งเสริมเผยแพร่และการปฏิบัติ ทางพระพุทธศาสนาโดยตรง เป็นสิ่งที่ช่วยโน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้เกิดความศรัทธาปสาทะ หรือความเชื่อมั่นอันจะเป็นบ่อเกิดของฉันทะความฝักใฝ่ที่จะรู้ แล้วเกิดความรู้วิริยะ พากเพียร อุทิศตนในการอบรมกาย วาจา และใจ ส่งผลให้เกิดปัญญาปรีชาหยั่งรู้เหตุผล และวิมุติความหลุด พ้นในที่สุด ตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า พุทธศิลป์ คือ สื่อน้อมนำ ศรัทธา และในทางตรงกันข้าม พุทธศิลป์จึงเป็นเสมือนประจักษ์พยานแห่งความเลื่อมใสศรัทธาใน พระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน^{๔๖}

พระครูสุตขยาภรณ์ (เขียวสุข) และอัครเจตน ชัยภูมิ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษา กระบวนการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง” ผลการวิจัยพบว่า การแสดงออกต่องานพุทธศิลป์นคร ลำปางของชาวลำปาง เกิดขึ้นจากกำลังศรัทธาในพระรัตนตรัย และเชื่อในอาณิสย์ คือ ความสุข รมเย็นที่จะได้รับ เพราะการอุทิศตนในการอนุรักษ์งานที่เกี่ยวข้องกับพุทธศิลป์นั้นกำลังศรัทธาในพระ รัตนตรัยเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างสรรค์และสืบทอดงานพุทธศิลป์ให้คงอยู่ และปัจจัยที่ สร้างความสำเร็จในการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง ก็คือความมีศรัทธา ความเชื่อมั่นตนเอง มี

^{๔๕} คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พุทธศิลป์**, (พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๙-๑๐.

^{๔๖} จารุวรรณ พึ่งเทียน, **พุทธศิลป์**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ๑๒-๑๔.

ความอดทน เสียสละ ความสนใจวิธีการสืบทอดงานพุทธศิลป์ การจินตนาการ ความมุ่งมั่น การกล้าตัดสินใจ และความสมัครใจ^{๔๗}

สาริต ทิมวัฒนบรรเทง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาและสร้างสรรค์พุทธศิลป์ในวัดสี่สะเกด/หอพระแก้ว/พระธาตุหลวง/ประตู่ชัยเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในศิลปะรูปแบบโพสต์อิมเพรสชันนิซึม” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาพุทธศิลป์ที่ปรากฏอยู่ในโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่มีบทบาทต่อบริบทของสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ด้วยการแสดงออกในรูปแบบศิลปะโพสต์อิมเพรสชันนิซึม และการสร้างความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน ผ่านผลงานพุทธศิลป์โดยศึกษาข้อมูลจาก ๔ ศิลปิน ของ สปป.ลาว คือ บุนเลิง เวียนวิลาวง ไมสิง จัน บุตติ บุนแสง เทพพงศ์พันธุ์ และบุนสะหนอง ศรีราช โดยมีกลุ่มตัวอย่างผลงานพัฒนาสร้างสรรค์ของผู้วิจัยจำนวน ๓๑ ภาพ โดยใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ ๒ ประเด็นหลัก คือ แนวคิดในการสร้างผลงานและหลักการทางศิลปะ ซึ่งประกอบด้วย การจัดวางองค์ประกอบของภาพ (Composition) รูปทรง (Form) พื้นผิว (Texture) รูปและพื้น (Figure and Ground) สี (Color) โดยได้แสดงออกทางศิลปะตามแนวทางโพสต์อิมเพรสชันนิซึมตามตัวตนของผู้วิจัย เพื่อสะท้อนภาพพุทธศิลป์ในวัดสี่สะเกด หอพระแก้ว พระธาตุหลวง และประตู่ชัย

จากผลการศึกษาและสร้างสรรค์ พบว่า จากผลงานจำนวน ๓๑ ชิ้น จากสถานที่สำคัญ ๔ แห่ง ดังนี้ วัดสี่สะเกด เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางด้านความเชื่อถือ ทรงอิทธิพลทางด้านต้นฉบับเรื่องศิลปะลายลาวและพระพุทธรูปที่เป็นเอกลักษณ์แสดงออกเป็นลาวล้านช้าง หอพระแก้วเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ ศูนย์รวมทางด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์และเป็นศูนย์รวมผลงานทางด้านวิจิตรศิลป์ พระธาตุหลวง เป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนใครในแถบอาเซียน เป็นทรงบัวเหลี่ยม เป็นศิลปะสมัยล้านช้าง ซึ่งเจ้าไชยเชษฐาธิราชไปดำรงอยู่สถานที่ใดก็จะสร้างวัดเป็นรูปทรงดอกบัวเหลี่ยม ประตู่ชัยได้รับอิทธิพลจากที่ฝรั่งมาปกครองลาว ประตู่ชัยเป็นศิลปะสมัยใหม่ มีลักษณะร่วมสมัย เป็นจุดเข้าร่วมโอโลมราษฎร์ และประกาศชัยชนะในการรวมประเทศ

ในการสร้างสรรค์ผลงานของผู้วิจัยจึงเป็นการนำแรงบันดาลใจจากสถานที่สำคัญในทางพุทธศาสนาที่ปรากฏร่องรอยของพุทธศิลป์ในการประดับตกแต่งโดยผู้วิจัยได้แสดงออกทางศิลปะตามแนวทางรูปแบบศิลปะโพสต์อิมเพรสชันนิซึม มาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์จากเนื้อหาทั้ง ๔ กลุ่มทั้งจากการสร้างสรรค์ที่อยู่ในพื้นที่ของสปป.ลาว และที่สร้างสรรค์ขึ้นในประเทศไทยอยู่ด้วย

^{๔๗} พระครูสุตยาภรณ์ (เขียวสุข) และอัครเจตน์ ชัยภูมิ, “การศึกษาระบบการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง”, บทความวิจัย, วารสารพุทธอาเซียนศึกษา ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ ม.ค. - มิ.ย. ๒๕๕๙: ๗๔.

เช่นเดียวกัน เป็นต้น ในการสร้างสรรค์ผลงานของผู้วิจัยเป็นการนำแรงบันดาลใจจากศิลปิน สปป.ลาว ในลักษณะบูรณาการ ด้านเทคนิค กลวิธีการ และลักษณะเฉพาะของผู้วิจัยด้วยเช่นเดียวกัน เป็นต้น^{๔๘}

พูนชัย ปันธิยะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธศิลป์ล้านนา แนวคิด คุณค่า เพื่อเสริมสร้างจริยธรรมทาง สังคม : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน” ผลการวิจัยพบว่า ประวัติ แนวคิด และคุณค่าของพุทธศิลป์ล้านนา คือ ศิลปะเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์และการแสดงอารมณ์ความรู้สึกความชื่นชมในความงามภายในใจของมนุษย์ ศิลปะทางศาสนา ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์หลายประการ เช่น ๑. ประโยชน์ในการใช้สอย ๒. สร้างความเพลิดเพลินทางจิตใจ ๓. เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวความเชื่อถือในศาสนา ตัวอย่าง พระพุทธสิหิงค์ ล้านนามีลักษณะพระอุระงามดังราชสีห์ ในด้านหลักพุทธธรรม ได้พบว่า ศิลปินได้สื่อธรรมผ่านพุทธศิลป์บนพื้นฐานความศรัทธาที่มีปัญญาเป็นเครื่องกำกับ โดยมุ่งแสดงหลักแห่งความจริงและความเป็นเหตุเป็นผล ตั้งอยู่บนพื้นฐานของชีวิตที่ต้องการแสวงหาความสุขหรือการพ้นทุกข์

พุทธศิลป์ จึงมีคุณค่าต่อสังคมเป็นอย่างยิ่ง ในการส่งเสริมจริยธรรม คุณค่าดังกล่าวอาจมีมากน้อยแตกต่างกันไป นอกเหนือจากคุณค่าทางศิลปกรรมอย่างเห็นได้ชัดแล้ว ยังมีคุณค่าทางการศึกษา คุณค่าทางประวัติศาสตร์ หรือแม้แต่คุณค่าทางเศรษฐกิจ เช่น วัดที่นักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมกันอย่างมากมาย ซึ่งอาจจะไม่ใช่วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของวัด แต่เป็นผลลัพธ์ที่ประจักษ์แจ้ง ดังน่านาอารยประเทศที่มีมรดกทางวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมไทย ได้พัฒนาการจากแนวคิดทางด้านพุทธธรรมและพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อสังคมไทย^{๔๙}

พระครูภัทรจิตตาภรณ์ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธศิลป์ของอุโบสถในจังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่เป้าหมายโดยเฉพาะอุโบสถย่อมมีความสำคัญต่อชุมชนอย่างยิ่งในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แต่มีสิ่งหนึ่งที่ประดับตกแต่งให้เข้า

^{๔๘} สาทิต ทิมวัฒนบรรเทิง. “การศึกษาและสร้างสรรค์พุทธศิลป์ในวัดสี่สะเกต/หอพระแก้ว/พระธาตุหลวง/ประตูดงเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในศิลปะรูปแบบโพสต์อิมเพรสชันนิซึม”. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ปีที่ ๓๕ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม - มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๙): ๒๑๒-๒๒๕.

^{๔๙} พูนชัย ปันธิยะ, “พุทธศิลป์ล้านนา แนวคิด คุณค่า เพื่อเสริมสร้างจริยธรรมทาง สังคม : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๙).

กับเรื่องราวในพระพุทธศาสนา คือ พุทธศิลป์ของโบสถ์ที่จะส่งเสริมให้เกิดความเชื่อ ความศรัทธา วิจิตรตระการงดงามทางด้านจิตใจ

สภาพปัญหาสำคัญของพุทธศิลป์ของอุโบสถ คือ งานช่างที่มีรูปแบบที่หลากหลาย และไม่สามารถที่จะอนุรักษ์แบบพุทธศิลป์ดั้งเดิมได้ มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ทั้งยังไม่มีคนสืบทอดความสำคัญของพุทธศิลป์ของอุโบสถในจังหวัดนครราชสีมา พุทธศิลป์ของโบสถ์ที่ปรากฏมีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับความเชื่อ ความศรัทธาและประวัติเรื่องราวของพุทธศิลป์ที่นำมาประดับในโบสถ์หรือสร้างสรรค์จะต้องไม่ผิดเพี้ยนและสามารถพัฒนารูปแบบไปสู่โบสถ์อื่น ๆ ได้ ความสำคัญจึงอยู่ที่การกำหนดรูปแบบพุทธศิลป์ทั้งทางด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรมก็เป็นสิ่งหนึ่ง ในพุทธศิลป์นี้จะมีร่องรอยทางประวัติศาสตร์ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิด ความเชื่อของบุคคลในท้องถิ่นนั้นๆในแต่ละยุคแต่ละสมัย

การอนุรักษ์พุทธศิลป์ของอุโบสถในจังหวัดนครราชสีมา พุทธศิลป์จำแนกประเภทใหญ่ ๆ ก็แบ่งได้ ๓ ประเภท ได้แก่ สถาปัตยกรรม ประติมากรรมและจิตรกรรม งานด้านพุทธศิลป์นั้นคำว่า ศิลป์เป็นศิลปกรรมที่เกิดขึ้นตามคติความเชื่อความศรัทธาในศาสนา อิทธิพลคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งศิลปะที่สำคัญได้แก่ สถาปัตยกรรม ประติมากรรมและจิตรกรรม การอนุรักษ์พุทธศิลป์ที่ปรากฏในโบสถ์ คือ พุทธศิลป์ที่มีลักษณะความสำคัญด้านจิตรกรรม ทำให้เห็นคุณค่า ด้านพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะได้สะท้อนคำสอนออกมาที่สอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา จิตรกรรมส่วนมาก จะอธิบายภาพประวัติศาสตร์โดยเฉพาะอธิบายการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ ที่ได้สั่งสมบารมี จนกว่าจะเป็นพระพุทธเจ้า เป็นพุทธศิลป์ลักษณะ ที่ให้คุณค่า ทางด้านจิตใจมากกว่าสังคม^{๕๐}

รูปแบบการส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธศิลป์ของอุโบสถในจังหวัดนครราชสีมา พบว่ารูปแบบขึ้นอยู่กับ ๑) รูปแบบการก่อสร้าง ๒) ความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่ ในการก่อสร้าง ๓) ความเชื่อเกี่ยวกับวัสดุในการก่อสร้าง ๔) ความเชื่อเกี่ยวกับการตกแต่ง คือ เพื่อความสวยงาม เพื่อป้องกันภัยอันตรายจากสิ่งที่ไม่มองเห็น

ศรัณยู ประสพชิงชนะ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การสำรวจองค์ความรู้ทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชนบ้านมาบหม้อ ตำบลบ้านปึก อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” ผลการวิจัยพบว่า จากการสำรวจทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนบ้านมาบหม้อพบทรัพยากรด้านวัฒนธรรมที่หลากหลายและสามารถจำแนกเป็นกลุ่มวัฒนธรรมได้ ๒ ประเภท ได้แก่ ทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่

^{๕๐} พระครูภัทรจิตตาภรณ์ และคณะ, “รูปแบบการส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธศิลป์ของอุโบสถในจังหวัดนครราชสีมา”, วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓): ๑๓๕-๑๔๘.

การละเล่น งานประเพณี เทศกาลต่าง ๆ และทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ได้แก่ การทำแป้งท้าว ยายม่อม ผ้าทอมือ อาหารพื้นบ้าน วัดใหม่เกตุงาม และเรือนพิพิธภัณฑสถานผ้าทอเมืองยายหง่อน ยายไธ้ จากการวิเคราะห์ พบว่า ทรัพยากรวัฒนธรรมเหล่านี้มีคุณค่า ๔ ด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ เชิงหน้าที่ใช้สอย เชิงการศึกษา และเชิงสังคม การจัดการความรู้ พัฒนาปรับปรุงให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ตลอดจนนำไปใช้ทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่อไป^{๕๑}

วริวรรณ เจริญรูป ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม: กรณีศึกษาตุ้งล้านนา” ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มเป็นผู้สูงอายุ ผลิตภัณฑ์ในกลุ่มผลิต ได้แก่ โคมล้านนา ตุ้งชัย (ตุ้งไชย) และตุ้งไส้หมู ปัญหาในการผลิตที่สำคัญ คือ การผลิตตุ้งไส้หมูต้องใช้เวลาในการผลิตนานเนื่องจากขั้นตอนในการทำตุ้งไส้หมูนั้นมีกระบวนการผลิตที่ละเอียดหลายขั้นตอน ต้องใช้เวลาในการพับและการตัดกระดาดนาน ต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษในการตัดกระดาด ซึ่งในการตัดตุ้งไส้หมูนั้นจะใช้กรรไกรตัดสลับกันไม่ให้ขาดเป็นลายฟันปลาจนถึงส่วนปลายสุด จากเหตุผลดังกล่าว จึงนำไปสู่การพัฒนาต้นแบบกระบวนการผลิตตุ้งไส้หมู ซึ่งจะเป็นการพัฒนาต้นแบบเครื่องตัดตุ้งไส้หมู เพื่อช่วยลดระยะเวลาในการผลิตนอกจากนี้ยังพัฒนาตราสินค้าและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มเพื่อสร้างการจดจำที่สามารถใช้ในเชิงพาณิชย์ต่อไป^{๕๒}

ฉลองเดช คุภาณูมาต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวคิดพระอดีตพุทธเจ้าในงานพุทธศิลป์ล้านนาเพื่อการสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัย” ผลการวิจัยพบว่า คติเรื่องพระอดีตพุทธเจ้า คือ แนวคิดหลักที่ใช้เป็นปทัสถานในการสร้างงานพุทธศิลป์นับแต่อดีต โดยชี้ให้เห็นว่าพระธรรมเป็นอภิลิขิตดำรงคงอยู่อย่างไม่จำกัดกาลเวลา บุคคลผู้มีความรู้ทุกยุคทุกสมัยสามารถค้นพบได้ด้วยตนเอง อีกทั้งการระลึกถึงพระอดีตพุทธเจ้ายังเป็นการส่งเสริมให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา จากการศึกษางานพุทธศิลป์ล้านนา พบว่าคติความเชื่อเรื่องพระอดีตพุทธเจ้าซึ่งมีที่มาจากพุทธศาสนาแบบเถรวาท มีเนื้อหาปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก อรรถกถา และวรรณกรรมพุทธศาสนาในท้องถิ่น เช่น ชินกาลมาลีปกรณ์ ตำนานมูลศาสนา ตำนานพระเจ้าเลียบโลก ด้วยการสื่อ

^{๕๑} ศรัญญา ประสพชิงชนะ และคณะ, “การสำรวจองค์ความรู้ทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชนบ้านมาบหม้อ ตำบลบ้านปึก อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”, วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๕): ๑๕๕-๑๗๘.

^{๕๒} วริวรรณ เจริญรูป, “การพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม: กรณีศึกษาตุ้งล้านนา”, วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๒): ๓๑๕-๓๓๐.

ความหมายถึงจำนวนพระอดีตพุทธเจ้าทั้ง ๔ พระองค์ ๒๔ พระองค์ ๒๗ พระองค์ และพระอดีตพุทธเจ้าจำนวนมากจนไม่อาจนับได้ อันมีความเกี่ยวข้องอย่างสำคัญกับพระพุทธรูปเจ้าองค์ปัจจุบัน โดยสะท้อนความหมายผ่านรูปทรงสัญลักษณ์ในงานพุทธศิลป์แขนงต่าง ๆ เช่น สถาปัตยกรรม จิตรกรรม และประติมากรรมภายในพุทธสถานล้านนาอย่างเป็นองค์รวม นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำความรู้ที่ได้รับจากการศึกษามาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วมสมัย รูปแบบศิลปะสื่อผสมและศิลปะแนวจัดวาง จำนวน ๓ ชุด ที่ความหมายจากสัญลักษณ์พระอดีตพุทธเจ้าเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมวิถีคิดและความศรัทธาของชาวพุทธ ผลสัมฤทธิ์ของการสร้างสรรค์ยังทำหน้าที่เป็นสื่อศิลปะที่สะท้อนความหมายอันลึกซึ้งของหลักธรรมในพุทธศาสนา^{๕๓}

วีรณัฐ วอนแก่นน้อย และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการป่าชุมชนบ้านหินฮาว อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน” ผลการวิจัยพบว่า การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้านหินฮาว คือ เพื่การดำรงชีพโดยการเก็บหาของป่า (ร้อยละ ๗๓.๘๘) ของป่าที่คนในชุมชนนำมาใช้ประโยชน์มากที่สุด คือ พืชสมุนไพร (ร้อยละ ๗๗.๙๖) สาเหตุที่ทำให้ป่าชุมชนถูกทำลาย คือ มีการจุดไฟเพื่อล่าสัตว์ป่า (ร้อยละ ๘๙.๔๕) และการจุดไฟเผาไร่ เผานาแล้วลามเข้ามาในพื้นที่ (ร้อยละ ๕๖.๓๓) ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากป่าถูกทำลาย คือ ทำให้ฝนไม่ตกตามฤดูกาล (ร้อยละ ๘๐.๔๑) ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในกิจกรรมโครงการป่าชุมชนในระดับสูง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๘๔ มีแนวคิดในการปลูกป่าเพิ่มเติมให้พื้นที่เสื่อมโทรมหรือป่าชุมชนของหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ ๗๗.๑๔ จึงได้นำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำพิธีการบวชป่าและการปลูกป่าชุมชน เพื่อมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการป่าชุมชนบ้านหินฮาว^{๕๔}

สรุปได้ว่า จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัยพบประเด็นที่จะนำไปสู่การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสถาปัตยกรรมศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่เป็นการวิจัยและพัฒนาที่มุ่งนำองค์ความรู้มาเสริมสร้างเพื่อถ่ายทอดและพัฒนาทักษะช่างงานพุทธศิลป์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ให้เกิดคุณค่าและแนวทางในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า ต่อวิถีชีวิตที่ดำรง โดยต้องมีการใช้แนวคิดการถ่ายทอด การพัฒนาทักษะงานฝีมือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการสืบสานและสร้างยุวสลาให้เกิดพลังศรัทธาในการที่จะทำนุบำรุง สืบต่ออายุพระพุทธศาสนาต่อไป

^{๕๓} ฉลองเดช คุณานูมาต, “แนวคิดพระอดีตพุทธเจ้าในงานพุทธศิลป์ล้านนาเพื่อการสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัย”, วารสารวิจิตรศิลป์, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๑๘๒-๒๐๙.

^{๕๔} วีรณัฐ วอนแก่นน้อย และคณะ, “ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการป่าชุมชนบ้านหินฮาว อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน”, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๖๐).

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง “ยุวสล่า : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์
รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่” ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและเพิ่มมูลค่าภูมิปัญญางานพุทธศิลป์
จังหวัดแพร่” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการถ่ายทอดทักษะ
งานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ ๒) เพื่อถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์
จังหวัดแพร่ ๓) เพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญางานพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่สู่สาธารณะเป็นการวิจัยเชิง
วิจัยและพัฒนา ที่จะนำไปสู่การพัฒนางานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์เชิงสร้างสรรค์ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้
กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๑.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๖ การนำเสนอข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยและการพัฒนา (R&D: Research & Development) ซึ่ง
คณะผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบไว้ดังนี้

๓.๑.๑ ศึกษาสภาพปัญหาของกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์
รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่

๓.๑.๒ กระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่

๓.๑.๓ นำเสนองานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

งานวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เที่ยงตรงเกี่ยวกับศักยภาพ ความต้องการศึกษารูปแบบกระบวนการถ่ายทอดและทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่และการเผยแพร่ภูมิปัญญางานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ ผู้สาคูารณะดั่งนั้น คณะผู้วิจัยจึงต้องลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรหลักในเขตชุมชนภูมิปัญญางานสล่าพุทธศิลป์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๓๕ รูป/คน ได้แก่

กลุ่มสนทนากลุ่มย่อยจำนวน ๑๑ คน ประกอบ กลุ่มปราชญ์และช่างภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ในจังหวัดแพร่ จำนวน ๓ รูป/คน กลุ่มปราชญ์และช่างภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ในล้านนา จำนวน ๓ รูป/คน กลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ วัด สำนักงานพระพุทธศาสนา สำนักวัฒนธรรมจังหวัดแพร่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล และ มจร วิทยาเขตแพร่ จำนวน ๕ รูป/คน ดังนี้

	ชื่อ-นามสกุล	เชี่ยวชาญ	ที่อยู่/เบอร์โทร	หมายเหตุ
๑	พระสมุห์กิตติพัฒน์ สุทธิปภาโส	ป ร า ช ญ์ ภู มิ ปัญญางานพุทธ ศิลป์ในจังหวัด แพร่	ผอ.โรงเรียนบวรวิซาลัย	
๒	พระศักดา กम्मสุโข	แ ก ะ ส ลั ก / ป ร า ช ญ์ ภู มิ ปัญญางานพุทธ ศิลป์ในจังหวัด แพร่	วัดจองคำ	
๓	อาจารย์วิทยา สุริยะ	ด้านออกแบบ/ ป ร า ช ญ์ ภู มิ ปัญญางานพุทธ ศิลป์ในจังหวัด แพร่	โทร ๐๘๑-๗๘๓๔๐๙๔	
๔	นายเปรม คนท่า	แ ก ะ ส ลั ก / ป ร า ช ญ์ ภู มิ	บ้านร่องฟอง	

		ปัญญางานพุทธ ศิลป์ล้านนา		
๕	อ.ปฏิพล พรินทรากุล	แ ก ะ ส ลั ก / ป ร า ข ญ์ ญ ม ี ปัญญางานพุทธ ศิลป์ล้านนา	๑๔๐ ม.๑ บ้านสำเภา ต.เหมือง หม้อ อ.เมือง จ.แพร่ โทร. ๐๙๓- ๑๓๕๑๖๗๑	
๖	นายเดชฤทธิ์ สีต้อ	แ ก ะ ส ลั ก / ป ร า ข ญ์ ญ ม ี ปัญญางานพุทธ ศิลป์ล้านนา	โรงเรียนบวรวิทยาลัย	
๗	นายกิตติพร สิงคดิส	ผู้ทรงคุณวุฒิ งานพุทธศิลป์	วิทยาลัยชุมชน โทร ๐๘๑- ๘๘๖๖๙๓๙	
๘	นายจำรูญ สุคันธมัลย์	ผู้ทรงคุณวุฒิ งานพุทธศิลป์		
๙	นายทองสาม สิงห์เหาะ	ผู้ทรงคุณวุฒิ พุทธศิลป์		
๑๐	นายวินัย เรือนอินทร์	ผู้ทรงคุณวุฒิ งานพุทธศิลป์		
๑๑	นายโชติ อินสอน	ผู้ทรงคุณวุฒิ งานพุทธศิลป์		

ตารางที่ ๓.๑ รายชื่อผู้เข้าสนทนากลุ่มย่อย

กลุ่มจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จำนวน ๑๔ รูป/คน ประกอบด้วย กลุ่มวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบงานพุทธศิลป์ร่วมสมัย จำนวน ๒ คน กลุ่มปราชญ์และช่างภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ในจังหวัดแพร่ จำนวน ๒ รูป/คน กลุ่มยุวสล่า จำนวน ๑๐ รูป ดังนี้

	ชื่อ-นามสกุล	เชี่ยวชาญ	ที่อยู่/เบอร์โทร	หมายเหตุ
๑	อาจารย์วิทยา สุริยะ	ออกแบบงาน พุทธศิลป์ร่วม สมัย	โทร ๐๘๑-๗๘๓๔๐๙๔	
๒	อ.ปฏิพล พรินทรากุล	ออกแบบงาน พุทธศิลป์ร่วม สมัย	๑๔๐ ม.๑ บ้านสำเภา ต.เหมือง หม้อ อ.เมือง จ.แพร่ โทร. ๐๙๓- ๑๓๕๑๖๗๑	
๓	นายจำรูญ สุคันธมัลย์	กลุ่มปราชญ์งาน พุ ท ธ ศิ ล ปี จังหวัดแพร่		
๔	นายทองสาม สิงห์เหาะ	กลุ่มปราชญ์งาน พุ ท ธ ศิ ล ปี จังหวัดแพร่		
๕	สามเณรณนกร เชื้อทอง	นักเรียนช่างสิบ หมู่	โรงเรียนบวรวิชาลัย ตำบลร่อง ฟอง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่	
๖	สามเณรเอกรัตน์ กุศลส่ง	นักเรียนช่างสิบ หมู่	โรงเรียนบวรวิชาลัย ตำบลร่อง ฟอง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่	
๗	สามเณรภูวดล ศรีจันทร์แดง	นักเรียนช่างสิบ หมู่	โรงเรียนบวรวิชาลัย ตำบลร่อง ฟอง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่	
๘	สามเณรณัฐพงษ์ ถวาย	นักเรียนช่างสิบ หมู่	โรงเรียนบวรวิชาลัย ตำบลร่อง ฟอง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่	
๙	สามเณรแทนคุณ สายวงศ์	นักเรียนช่างสิบ หมู่	โรงเรียนบวรวิชาลัย ตำบลร่อง ฟอง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่	
๑๐	สามเณรนนทวัฒน์ ชัดมัน	นักเรียนช่างสิบ	โรงเรียนบวรวิชาลัย ตำบลร่อง	

		หนุ่ม	ฟอง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่	
๑๑	พระสันติ สนติกโร	นักเรียนช่างสิบ หนุ่ม	โรงเรียนบวรวิชาลัย ตำบลร่อง ฟอง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่	
๑๒	สามเณรรัชัญญ์ อินหอม	นักเรียนช่างสิบ หนุ่ม	โรงเรียนบวรวิชาลัย ตำบลร่อง ฟอง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่	
๑๓	สามเณรสรชัช นันตา	นักเรียนช่างสิบ หนุ่ม	โรงเรียนบวรวิชาลัย ตำบลร่อง ฟอง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่	
๑๔	สามเณรสมเดช อินแสง	นักเรียนช่างสิบ หนุ่ม	โรงเรียนบวรวิชาลัย ตำบลร่อง ฟอง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่	

ตารางที่ ๓.๒ รายชื่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์
รุ่นเยาว์

การจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะสล่างานพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ มีเกณฑ์การคัดเลือกสามเณรช่าง
สิบหนุ่มโดยคำนึงถึงคุณสมบัติดังต่อไปนี้

๑. เป็นสามเณรที่เรียนวิชาช่างสิบหนุ่ม
๒. มีความสนใจในงานช่างไม้
๓. มีความรู้ในการใช้เครื่องมือช่าง
๔. มีทักษะและสมาธิในการลงมือปฏิบัติงานช่าง
๕. มีเวลาในการลงมืองานช่างอย่างต่อเนื่อง

สนทนากลุ่มย่อย ครั้งที่ ๒ เพื่อถอดองค์ความรู้ ถอดบทเรียน และสภาพปัญหา เพื่อ
กำหนดแนวทางการพัฒนารูปแบบกระบวนการและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์ในขั้นสุดท้าย

๑. กลุ่มปราชญ์และช่างภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ในจังหวัดแพร่ จำนวน ๒ รูป/คน
๒. กลุ่มปราชญ์และช่างภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ในล้านนา จำนวน ๓ รูป/คน
๓. กลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ วัด สำนักงานพระพุทธศาสนา สำนัก
วัฒนธรรมจังหวัดแพร่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล และ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ จำนวน ๕ คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้ง การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) โดยการดำเนินงานและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

กิจกรรมที่ ๑ สันทนากลุ่มย่อย ครั้งที่ ๑ เพื่อระดมสมองในการสร้างกระบวนการ ถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จำนวน ๑๑ คน ประกอบไปด้วย

๑. กลุ่มปราชญ์และช่างภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ในจังหวัดแพร่ จำนวน ๓ รูป/คน
๒. กลุ่มปราชญ์และช่างภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ในล้านนา จำนวน ๓ รูป/คน
๓. กลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ วัด สำนักงานพระพุทธศาสนา สำนัก วัฒนธรรมจังหวัดแพร่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล และ มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ จำนวน ๕ คน

กิจกรรมที่ ๒ กิจกรรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์จำนวน ๑๔ รูป/คน

๑. วิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบงานพุทธศิลป์ร่วมสมัย จำนวน ๒ คน
๒. กลุ่มปราชญ์และช่างภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ในจังหวัดแพร่ จำนวน ๒ รูป/คน
๓. กลุ่มยุวสล่า (หมายถึงสามเณรช่างสิบหมู่) ในจังหวัดแพร่ จำนวน ๑๐ รูป (กิจกรรมอบรมการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์)

กิจกรรมที่ ๓ สันทนากลุ่มย่อย ครั้งที่ ๒ เพื่อถอดองค์ความรู้ ถอดบทเรียน และสภาพ ปัญหา เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนารูปแบบกระบวนการและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์ในชั้น สุดท้าย

๑. กลุ่มปราชญ์และช่างภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ในจังหวัดแพร่ จำนวน ๒ รูป/คน
๒. กลุ่มปราชญ์และช่างภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ในล้านนา จำนวน ๓ รูป/คน
๓. กลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ วัด สำนักงานพระพุทธศาสนา สำนัก วัฒนธรรมจังหวัดแพร่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล และ มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ จำนวน ๕ คน

กิจกรรมที่ ๔ จัดเวทีแสดงผลงานของสล่างานพุทธศิลป์ และเผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณชน

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษารูปแบบกระบวนการถ่ายทอดและการพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ เพื่อพัฒนากิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการในการถ่ายทอดและการพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ โดยพัฒนากระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ที่ผสมผสานกับอัตลักษณ์ของชุมชนในจังหวัดแพร่ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องลงพื้นที่ในการศึกษาจากกลุ่มประชากรหลักในเขตชุมชนภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ในจังหวัดแพร่ และปราชญ์พุทธศิลป์ในลำนานา โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. จัดสนทนากลุ่ม เพื่อระดมสมอง ในการสังเคราะห์องค์ความรู้ เพื่อพัฒนากิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการในรูปแบบกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์ผู้วิจัยจัดเวทีการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) แลกเปลี่ยนความรู้ในกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับรูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดและการพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์ของช่างพุทธศิลป์ จังหวัดแพร่ แบบคำถามการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยคณะผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นคำถามกึ่งปลายเปิด (Semi structure interview) ประกอบด้วย รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์และการเผยแพร่ภูมิปัญญางานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่สู่สาธารณะและข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาอื่น ๆ

๒. จัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการถ่ายทอดและการพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์

ชุดกิจกรรมยุวสล่าเมืองแป้ : พัฒนาทักษะช่างพุทธศิลป์สำหรับยุวสล่า (สามเณรช่างสิบหมู่) กลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๑๐ รูป ที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะในการสร้างสรรค์ปฏิมากรรม จำนวน ๔ ทักษะ คือ

(๑) ธรรมมาสน์เมืองแป้

(๒) ตุ๊กกระด้าง

(๓) บุซบก และ

(๔) การแกะสลักพระพุทธรูปไม้

๓. จัดสนทนากลุ่ม เพื่อระดมสมอง ประเมินประสิทธิผลการจัดกิจกรรม และประเมินทักษะสล่าพุทธศิลป์ ก่อนและหลังการอบรม การถอดบทเรียน และสังเคราะห์องค์ความรู้

๔. จัดเวทีแสดงผลงานการพัฒนาทักษะสล่างานพุทธศิลป์ และเผยแพร่ข้อมูลสู่ชุมชนสาธารณะ

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องด้วยการวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการแบบ (R&D Research & Action Research) โดยคณะผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลที่มาจากการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎีจากเอกสารตำราทางวิชาการ การเสวนากลุ่มย่อยกับผู้ทรงเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ การจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ แล้วนำมาทำการวิเคราะห์และนำเสนอเชิงพรรณนา

๓.๖ การนำเสนอผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการนำเสนอผลการวิจัยภายใต้ชุดองค์ความรู้ เรื่อง ยุวสล่า : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ โดยการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพทั้งในมิติของการจัดเสวนากลุ่มย่อยของปราชญ์ชาวบ้าน ช่างพุทธศิลป์ เอกสารตำราทางวิชาการ และจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ตามประเด็นของวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ เป็นการนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนาความ ประกอบภาพถ่ายเกี่ยวกับการลงพื้นที่สำรวจงานพุทธศิลป์ตามวัดวาอาราม ชุมชนในจังหวัดแพร่ และภาพกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ เช่น ธรรมมาสน์เมืองแพร่ ตุ๊กกระด้าง บุซบก และการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ เมื่อได้ข้อมูลมาครบถ้วนตามวัตถุประสงค์แล้ว นำมาทำการสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจนแล้วนำไปกลับคืนสู่ชุมชน เพื่อพัฒนาให้เป็นศูนย์การเรียนรู้งานพุทธศิลป์ให้แก่ นิสิต นักศึกษา นักเรียนและชาวบ้านในชุมชน และสามารถนำความรู้ที่ได้จากงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้จริง เพื่อเป็นต้นแบบในการพัฒนางานพุทธศิลป์แก่ชุมชนอื่นๆ นอกจากนี้ จะนำผลงานวิจัยที่สำเร็จแล้ว ไปจัดทำสื่อพิมพ์ วิดีโอ วิทยุทัศน์เผยแพร่สู่สาธารณชนบนสื่อออนไลน์ รวมไปถึงการจัดพิมพ์เป็นเอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

โครงการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง “ยุวสล่า : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์
รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่” ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและเพิ่มมูลค่าภูมิปัญญางานพุทธศิลป์
จังหวัดแพร่ มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการถ่ายทอดและทักษะงานสล่า
พุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ ๒) เพื่อถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัด
แพร่และ ๓) เพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญางานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่สู่สาธารณะ เป็นการวิจัยเชิง
วิจัยและพัฒนา ที่จะนำไปสู่การพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้
กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

๔.๑ รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัด แพร่

- ๔.๑.๑ ปัจจัยนำเข้า (Input)
- ๔.๑.๒ กระบวนการ (Process)
- ๔.๑.๓ ผลผลิต (Output)
- ๔.๑.๔ การควบคุม (Control)
- ๔.๑.๕ ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback)

๔.๒ การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่

- ๔.๒.๑ กิจกรรมการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะการทำธรรมาสน์
- ๔.๒.๒ กิจกรรมการถ่ายทอดและการพัฒนาทักษะการทำตุ๊กตาด่าง
- ๔.๒.๓ กิจกรรมการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะการทำบุษบก
- ๔.๒.๔ กิจกรรมการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะการทำพระพุทธรูปไม้สักแกะสลัก
- ๔.๒.๕ วิเคราะห์ผลการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัด

แพร่

๔.๓ การเผยแพร่ภูมิปัญญางานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่

- ๔.๓.๑ การจัดเวทีสู่ชุมชนเพื่อเผยแพร่งานวิจัย
- ๔.๓.๒ การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์
- ๔.๓.๓ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา

๔.๔ สรุปองค์ความรู้

๔.๑ รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสละพุทศิลปรั่นเยาว์ จังหวัดแพร่

การถ่ายทอดและการพัฒนาทักษะงานสละพุทศิลปรั่นเยาว์ จังหวัดแพร่ มีรูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะของงานสละโดยใช้วิธีการเชิงระบบ (Systematic Approach) ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) การควบคุม (Control) ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback)^๑ ในการสังเคราะห์ รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสละรั่นเยาว์ ดังนี้

๑) ปัจจัยนำเข้า (Input) ปัจจัยที่สำคัญ คือ การกำหนดเป้าหมายในการถ่ายทอดงานสละพุทศิลปรั่นเยาว์ การวิเคราะห์ผู้รับการถ่ายทอดงานสละพุทศิลปรั่นเยาว์ การออกแบบชิ้นงานในการกำหนดกิจกรรมที่จะถ่ายทอดงานสละพุทศิลปรั่นเยาว์ การพัฒนาทักษะงานสละพุทศิลปรั่นเยาว์

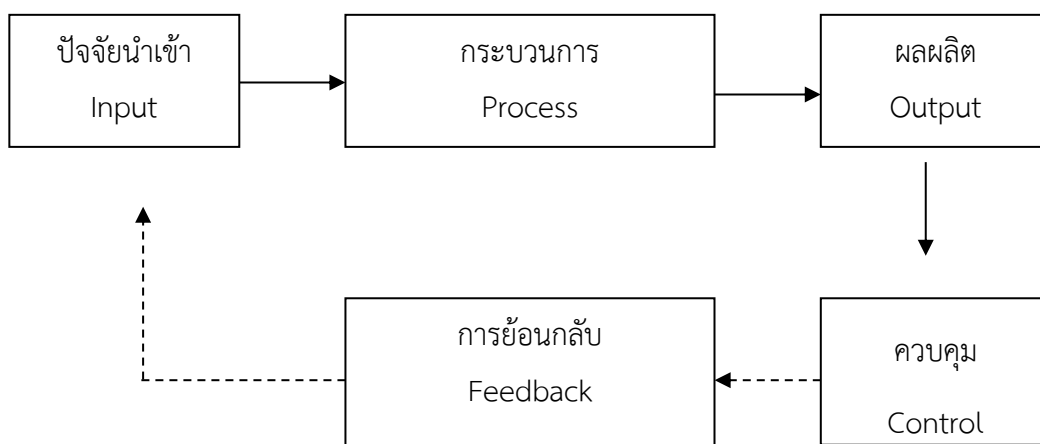
๒) กระบวนการ (Process) กระบวนการ ได้แก่ การกำหนดบทบาทของวิทยากรผู้ถ่ายทอดงานสละพุทศิลปรั่นเยาว์ การสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ของสละรั่นเยาว์ ดำเนินกิจกรรมการถ่ายทอดงานสละพุทศิลปรั่นเยาว์

๓) ผลผลิต (Output) ประสิทธิภาพของชิ้นงานแต่ละชิ้นความสวยงามและความคงทนของชิ้นงาน และทักษะความสามารถในการผลิตชิ้นงานแต่ละชิ้นของสละพุทศิลปรั่นเยาว์

๔) การควบคุม (Control) การตรวจสอบควบคุมการปฏิบัติงานการเรียนรู้ของสละพุทศิลปรั่นเยาว์ การสอบถามเป็นระยะ ๆ ระหว่างดำเนินกิจกรรมเพื่อทวนสอบความเข้าใจในความรู้และทักษะที่ได้จากถ่ายทอดองค์ความรู้ และการติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงาน

๕) ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เป็นการนำข้อมูลของสละพุทศิลปรั่นเยาว์จากการแสดงความคิดเห็นในผลงานที่แสดงถึงความบกพร่องของการปฏิบัติงานมาวิเคราะห์และปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่บกพร่องให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

^๑ ทฤษฎีระบบ (System Theory) (Kathryn & David, 1998, p.55)

ภาพที่ ๔.๑ ทฤษฎีระบบ (System Theory)

๔.๑.๑ ป้อนเข้า (Input)

๑. การกำหนดเป้าหมายในการถ่ายทอดงานสละพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ โดยมีการสำรวจความต้องการจำเป็นของกลุ่มเป้าหมายว่าต้องการความรู้ในงานสละพุทธศิลป์อย่างไร จากนั้นได้กำหนดจุดมุ่งหมายในการทำงานสละพุทธศิลป์เมืองแพร่เพื่อให้ผู้เข้ารับการถ่ายทอดงานสละพุทธศิลป์เข้าใจ และสามารถนำไปพัฒนางานสละพุทธศิลป์ให้สอดคล้องกับสิ่งที่ผู้เข้ารับการถ่ายทอดตามที่ต้องการ “โดยให้มีความรู้ ทักษะ และเจตคติในการทำงานสละพุทธศิลป์อย่างถูกต้อง และสวยงามตามที่คณะผู้วิจัย”^๒ ได้พัฒนาการออกแบบชิ้นงาน ๔ ชิ้น นอกจากนี้จำเป็นต้องมีทักษะ คือ “สามารถนำความรู้ที่ได้รับนำไปปฏิบัติงานหรือลงมือทำได้จริง จนทำให้เกิดความชำนาญ และปรับในการทำงานได้ตามเหตุการณ์หรือสถานการณ์”^๓ และ “สามารถทำงานพุทธศิลป์เชิงสร้างสรรค์ได้อย่างยั่งยืน”^๔ ซึ่งในการกำหนดเป้าหมายนั้น คณะผู้วิจัย/ช่างสร้างงานพุทธศิลป์คำนึงถึงเป้าหมายหลักที่จะทำให้ผู้เข้ารับการถ่ายทอดที่มีพื้นฐานงานสละที่แตกต่างกันได้รับความรู้ ความเข้าใจและทักษะในการทำงานพุทธศิลป์ได้ จนสามารถนำไปปรับและพัฒนาการทำงานสละพุทธศิลป์ให้ได้ผลอย่างแท้จริง

๒. วิเคราะห์ผู้รับการถ่ายทอดงานสละพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ ขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการวิเคราะห์คุณสมบัติของสามเณรที่เรียนช่างสิบหมู่ โดยนักวิจัยและสร้างงานพุทธศิลป์ได้กำหนดเนื้อหาหรือกรอบงานที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ จากการสังเกตและมอบหมายให้ลงมือปฏิบัติงานทำให้รู้ว่า “ควรจะเพิ่ม

^๒ สนทนากลุ่มย่อย ลำดับที่ ๓

^๓ สนทนากลุ่มย่อย ลำดับที่ ๕

^๔ สนทนากลุ่มย่อย ลำดับที่ ๗

หรือเน้นถ่ายทอดให้กับผู้รับการถ่ายทอดท่านใดเป็นพิเศษ”^๕ ดังนั้น เมื่อทราบพื้นฐานของสามเณรช่างสิบหมู่เช่นนี้แล้ว จะทำให้ถ่ายทอดองค์ความรู้และภาคปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง “โดยเฉพาะการถ่ายทอดภาคปฏิบัติกับผู้ที่ยังไม่ชำนาญก็จะเน้นหรือให้ลงมือในส่วนที่ง่าย ๆ ก่อนแล้วค่อยให้ไปในส่วนที่ยากและละเอียดมากยิ่งขึ้น”^๖ อีกด้วย

๓. การออกแบบชิ้นงานในการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ ขั้นตอนนี้จะได้มาจากความต้องการจำเป็นของกลุ่มเป้าหมาย โดยนักวิจัยและช่างสล่าจะนำมาตั้งประเด็นเพื่อออกมาเป็น “ความรู้และทักษะที่จะต้องลงมือปฏิบัติให้ได้ชิ้นงานให้เหมาะสมกับความรู้และทักษะเดิมของกลุ่มเป้าหมาย”^๗ ได้แก่ ธรรมาสัน ตุงกระด้าง บุษบก พระพุทธรูปไม้แกะสลัก

๔. การกำหนดกิจกรรมที่จะถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ ขั้นตอนนี้ นักวิจัยและช่างสล่าพุทธศิลป์จะเป็นผู้กำหนดกิจกรรมการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์แก่กลุ่มเป้าหมายโดยคำนึงถึงงานสล่าพุทธศิลป์ทั้ง ๔ ชิ้นและทักษะที่ผู้เข้ารับการถ่ายทอดงานสล่าจะต้องลงมือปฏิบัติกับเวลาที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมแต่ละกิจกรรมดังกล่าวให้เหมาะสม

๕. การพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ขั้นตอนนี้ เป็นการกำหนดงานสล่าพุทธศิลป์ที่สามเณรช่างสิบหมู่ได้ลงมือปฏิบัติแล้วจนสำเร็จได้ผลงานออกมาเป็นชิ้นงานทั้ง ๔ ชิ้นงานแล้ว มีการถ่ายทอดทักษะงานที่ละเอียดโดยเฉพาะเทคนิคในการเก็บรายละเอียดของชิ้นงาน เช่น การเซาะร่องให้ดูดี ไม่ลึกและพอดีจะทำอย่างไร จะใช้อุปกรณ์ตัวไหนในการทำรายละเอียดแต่ละอย่างจนเกิดความชำนาญและได้งานที่สวยงาม และทรงคุณค่า

๔.๑.๒ กระบวนการ (Process)

องค์ประกอบของกระบวนการในรูปแบบ/กระบวนการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์จากงานวิจัยแก่นักเรียนช่างสิบหมู่ โดยมีรายละเอียดของกระบวนการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ กำหนดบทบาทของวิทยากรผู้ถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์ ขั้นตอนนี้ จะเป็นการกำหนดบทบาทของนักวิจัยและช่างสล่าพุทธศิลป์ให้ “มีบทบาทในให้ความรู้ และควบคุมกิจกรรม

^๕ สทนากลุ่มย่อย ลำดับที่ ๑

^๖ สทนากลุ่มย่อย ลำดับที่ ๔

^๗ สทนากลุ่มย่อย ลำดับที่ ๓

งานสล่าพุทธศิลป์ให้ดำเนินการไปตามแผน”^{๘๘} “คอยให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือในการทำงาน” พุทธศิลป์ได้ชิ้นงานจนสำเร็จ^{๘๙}

ขั้นตอนที่ ๒ สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ของสล่ารุ่นเยาว์ เป็นการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ในลงมือปฏิบัติงานพุทธศิลป์แก่สามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ ให้รู้ถึงเป้าหมายของการทำงานที่เป็นความสำเร็จของชิ้นงาน และ “สามารถนำงานช่างพุทธศิลป์ไปเผยแพร่ให้กับชุมชน สังคม”^{๙๐} ตลอดจนจนสามารถเพิ่มคุณค่าและคุณภาพของชิ้นงานให้มีคุณค่าและมีคุณภาพที่เป็นที่ยอมรับของกลุ่มช่างพุทธศิลป์ได้อย่างสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ ๓ ดำเนินกิจกรรมการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์ เป็นกระบวนการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์ให้กับสามเณรช่างสิบหมู่ ให้เป็นไปตาม ๔ ขั้นตอนดังนี้

๑. สร้างความสนใจ โดยแบ่งกลุ่มเพื่อละลายพฤติกรรม มีการสอบถามความคาดหวังการรับการถ่ายทอดงานช่างพุทธศิลป์ ตอบคำถามเกี่ยวกับงานเพื่อให้รางวัล เป็นการสร้างแรงกระตุ้นให้อยากเรียนรู้งานให้เกิดความชำนาญ

๒. สอดแทรกความรู้โดยบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชิ้นงานแต่ละชิ้น มีการถาม-ตอบ ในแต่ละครั้งการบรรยายในชิ้นงานแต่ละชิ้น

๓. ลงมือปฏิบัติงาน มีการปฏิบัติแบบที่กำหนด และมอบหมาย แก้ปัญหาจากสถานการณ์ที่กำหนดไว้เป็นตัวอย่างของแต่ละชิ้นงาน

๔. ตรวจสอบผลงาน ตรวจสอบความเรียบร้อยของผลงานที่ได้ปฏิบัติแต่ละชิ้นงาน

๔.๑.๓ ผลผลิต (Output)

ผลผลิตของรูปแบบกระบวนการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์จากงานวิจัยให้สามเณรช่างสิบหมู่ ได้แก่ ประสิทธิภาพของการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์โดยนักวิจัยและช่างสล่าพุทธศิลป์ที่ได้ดำเนินการถ่ายทอดเทคนิค วิธีการ และทักษะในการทำงานสล่าพุทธศิลป์ทั้ง ๔ ชั้น คือ ธรรมาสันตุงกระด้าง บุซบก พระพุทธรูปไม้แกะสลัก จนสำเร็จเป็นพุทธศิลป์ที่มีความสวยงาม มีลวดลายวิจิตรพิสดาร มีความอ่อนช้อยตามเอกลักษณ์งานพุทธศิลป์จังหวัดแพร่

^{๘๘} สันทนา กลุ่มย่อย ลำดับที่ ๑

^{๘๙} สันทนา กลุ่มย่อย ลำดับที่ ๒

^{๙๐} สันทนา กลุ่มย่อย ลำดับที่ ๖

๔.๑.๔ การควบคุม (Control)

องค์ประกอบของการควบคุมของรูปแบบกระบวนการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์จากงานวิจัย ได้แก่ การตรวจสอบและควบคุมดำเนินกิจกรรมของสามเณรช่างสิบหมู่ที่เข้ารับการถ่ายทอดการลงมือทำงานพุทธศิลป์ที่ไม่เป็นไปตามแผน และการตรวจสอบความเข้าใจในเนื้อหา รูปแบบของงานที่ถ่ายทอดให้แก่สามเณรช่างสิบหมู่ ดังนี้

๑. มีการสอบถามเป็นระยะ ๆ ระหว่างดำเนินกิจกรรมเพื่อทวนสอบความเข้าใจในความรู้ และทักษะที่ได้จากถ่ายทอดองค์ความรู้

๒ การติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงาน ของผู้เข้ารับการถ่ายทอดองค์ความรู้ฯ กรณีมีการลงมือฝึกปฏิบัติงานเพื่อเป็นการควบคุม ตรวจสอบ และติดตามความก้าวหน้า สล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ที่มีประสิทธิภาพในการผลิตผลงานพุทธศิลป์ในรูปแบบของลงพื้นที่ติดตามในสถานที่จริง ซึ่งจะทำให้วิทยากร/นักวิจัยสามารถ ให้คำแนะนำแก่สามเณรช่างสิบหมู่ที่เข้ารับการถ่ายทอดงานได้ทันทีเพื่อปรับปรุงแก้ไขต่อไป

๔.๑.๕ ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback)

ข้อมูลย้อนกลับในรูปแบบกระบวนการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์ให้แก่สามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ เป็นการนำข้อมูลจากความคิดเห็นของผู้เข้ารับการถ่ายทอด นักวิจัย และผลงานสล่าพุทธศิลป์มาวิเคราะห์หาความบกพร่องเพื่อปรับปรุงแก้ไขรูปแบบกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้จากงานวิจัยให้แก่สามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น การขึ้นโครงรูปของชิ้นงาน บางชิ้นงานไม่สวยงาม “จำเป็นต้องมีการปรับโครงให้สวยงาม จะต้องให้ผู้เข้ารับการอบรมฝึกฝนจุดนี้บ่อย ๆ เพื่อความสวยงาม”^{๑๑}

๔.๑.๖ ผลการสนทนากลุ่มย่อย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ ในการสังเคราะห์องค์ความรู้ในรูปแบบกระบวนการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์ผู้วิจัยจัดเวทีการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) แลกเปลี่ยนความรู้ในกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับรูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดและการพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์ของช่างพุทธศิลป์ จังหวัดแพร่ พบว่า ทักษะงานสล่าพุทธศิลป์ ๑) ธรรมมาสน์ ๒) ตุงกระด้าง ๓) บุษบก ๔) พระพุทธรูปไม้แกะสลัก “ต้องอาศัยความสนใจของแต่ละบุคคลเป็นพื้นฐาน เพื่อให้การผลิตชิ้นงานมีความประณีต

^{๑๑} สนทนากลุ่มย่อย ลำดับที่ ๑๐

มากยิ่งขึ้น”^{๑๒} และ “ทักษะด้านงานพุทธศิลป์ก็ต้องอาศัยความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญในการผลิต เพราะงานพุทธศิลป์เหล่านี้จะบังคับให้เรียนรู้ก็ได้ เป็นงานที่ต้องใช้ความสนใจส่วนบุคคลเป็น พื้นฐานการเรียนรู้เสมอ”^{๑๓} จากประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มให้ความเห็นว่ “งานพุทธ ศิลป์เกิดขึ้นได้เพราะความสนใจใฝ่รู้ใฝ่เรียนของตนเอง และการสนับสนุนจากผู้ที่มีความรู้ในเรื่องนั้น ช่วยเสริมสร้างให้มีทักษะในการปฏิบัติเพื่อให้ได้ผลงานที่มีคุณภาพ”^{๑๔}

ภาพที่ ๔.๒ การสนทนากลุ่มย่อย

๔.๒ การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสถาปัตยกรรมศิลปกรรม วัสดุศิลปกรรม จังหวัดแพร่

กระบวนการถ่ายทอดการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสถาปัตยกรรมศิลปกรรม วัสดุศิลปกรรม จังหวัดแพร่ โดยการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้งานวิจัยมาเป็นตัวกำหนดกิจกรรมถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสถาปัตยกรรมศิลปกรรม วัสดุศิลปกรรม จังหวัดแพร่ ดังนี้

^{๑๒} สนทนากลุ่มย่อย ลำดับที่ ๑๑

^{๑๓} สนทนากลุ่มย่อย ลำดับที่ ๓

^{๑๔} สนทนากลุ่มย่อย ลำดับที่ ๑

๔.๒.๑ กิจกรรมการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะการทำธรรมาสน์

การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะการทำธรรมาสน์ คณะผู้วิจัยและกลุ่มช่างภูมิปัญญาพุทธศิลป์จังหวัดแพร่ได้ถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ ให้แก่นักเรียนสามเณรข้างสิบหมู่ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยมีขั้นตอนและกระบวนการในการทำธรรมาสน์ ดังมีรายละเอียดดังนี้

๑. กำหนดรูปแบบ วัดสัดส่วน เช่น ฐาน ความสูง พื้นที่ที่จะนำไปตั้ง เตรียมไม้ ขั้นตอนของการเตรียมไม้ ไม้ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก

ไม้ขนาดใหญ่ประมาณ ๓๐ เซนติเมตร ความหนา ๕ เซนติเมตร ความยาวประมาณ ๓๐๐ เซนติเมตรหรือ ๓ เมตร หรือ ๔๐๐ เซนติเมตร ๔ เมตรนำมาตัด ขนาดที่ ๒ คือ ไม้ขนาด ๑๕ เซนติเมตร หนา ๗ เซนติเมตร ยาวประมาณ ๓๐๐ เซนติเมตร ๔๐๐ เซนติเมตร และไม้ขนาดเล็กประมาณ ๗ เซนติเมตร ความหนา ๔ เซนติเมตร ความยาว ๓๐๐-๔๐๐ เซนติเมตร ไม้ทั้งหมดต้องนำมารีดหรือปัด รีดด้วยเครื่องรีด ปัดด้วยกบไฟฟ้าให้ได้ขนาดเท่ากันทั้งหมด ขั้นตอนถัดจากนั้นคือการวัดขนาดธรรมาสน์ที่มีขนาดฐานล่างกว้างที่สุด ประมาณ ๑๘๐ เซนติเมตรทั้ง ๔ ด้านเท่ากันโดยไม่มีการย่อมุมฐานเฉียงล่างสุดเรียกว่า ฐานเขี่ย ทำเป็นสี่เหลี่ยมใช้ไม้ขนาดใหญ่ที่มีความสูงไม้ของหน้าไม้ ๒๐ เซนติเมตร ถึง ๓๐ เซนติเมตรตามขนาดที่ต้องการความหนาดังที่ว่า

ขั้นถัดไปใช้ไม้ขนาดกลางที่ใช้ไม้ขนาดลดหลั่นกันไปตั้งแต่ชั้นที่ ๒ จะมีการย่อมุมไม้ ๑๒ ชั้นที่ ๒ ที่ ๓ ย่อมุมไม้ ๑๒ จะมีชั้นของบัวคว่ำก็ย่อมุมเช่นเดียวกัน การกำหนดวัดย่อมุมประมาณขนาด ๑๐ เซนติเมตร ทั้งด้านข้างลดหลั่นจากตัวฐานเขี่ยเข้ามา ๑๐ เซนติเมตร ย่อมุม ๑๐ เซนติเมตร จะมีรูปสอบเข้าข้างบนปลายเล็กเข้า สอดไปถึงตัวบัวคว่ำ ทั้งปลายบัวคว่ำและหลังบัวคว่ำจะมีไม้ค้ำ ไม้ขนาดเล็กหนา ๓ เซนติเมตร รองปลายบัวอยู่ กำหนดไว้ว่าค้ำจะหนาประมาณ ๓ เซนติเมตร หลังจากค้ำที่อยู่หลังบัวคว่ำจะเป็นชั้นของเอวชั้นหรือส่วนเอวรองรับกระดูกงู กล่าวโดยรวม คือ ช่วงกระดูกงู ที่ทำเป็นธรรมาสน์เมืองแพร่จะทำกระดูก ๒ ชั้น เป็นกระดูกงูคาบลูกแก้ว ตัวกระดูกงูจะมีความหนา ๕ เซนติเมตร มีค้ำชั้นบนกระดูกงูเป็นบัวหงายและบัวคว่ำวัดขนาดเท่ากันรับกัน มีชั้นรองบัวหงายจะเป็นลักษณะแผ่ออกคล้ายปากชั้นหรือปากพานที่มีขนาดแผ่ออกจากตัวเอวชั้นอีกประมาณ ๓ ชั้น ชั้นจะมีความยาวรับกันกับฐานที่รองบัวคว่ำ จะมีลักษณะเท่า ๆ กัน พอถึงชั้นรองบัวหงายชั้นที่ ๓ ตรงกันเมื่อวัดความกว้างจะเท่ากันกับฐานชั้นที่ ๒ นับจากฐานเขี่ยขึ้นมานี้เป็นส่วนของการกำหนดฐานธรรมาสน์

๒. การกำหนดเสา เสาจะย่อมุมไม้ ๑๒ ตัวเสาหลักมี ๑๒ ต้น ด้านในมุมจะมีเสาเรียกว่า เสาขอมหรือเสาเล็ก ช่วยยึดมุมภายในหนึ่งอีกด้านละ ๒ เสา รวมแล้วหนึ่งมุมจะมี ๕ เสา จะใช้เสาทั้งหมด ๒๐ เสา ด้านข้าง ๓ ด้านที่ไม่ใช่ทางขึ้นธรรมาสน์ จะมีเสาขอมขนาดเล็กใช้ยึดตรงกลางอีกด้านละ ๒ เสา นั้นธรรมาสน์หนึ่งหลังจะใช้เสาทั้งหมด ๒๖ เสา ขนาดของเสาอยู่ที่ เสาสี่เหลี่ยม ๗

เซนติเมตร แต่งเป็นรูปบัวคว่ำบัวหงายติดกับเสา มีกาบตรงกลางเสา เป็นตัวครอบเรียกว่ากาบกลาง เสา มีกาบบัวหัวเสาท้ายเสาหรือหัวเสาตีนเสาแล้วแต่จะเรียกในภาษาของช่าง ในระหว่างไม้ยึดเสา ไม้คานหรือไม้ซื่อสำหรับยึดเสา กำหนดเรียกว่า ข้างล่างเป็นคาน บนเป็นซื่อ เรียกกำหนดได้ง่าย คานยึดเสาส่วนที่ยึดฐานเสาข้างล่างมีไม้ขนาดกลางกำหนดระยะของไม้ขนาดกลางยึดเสาทั้งหมดใน ส่วนที่เป็นฐานที่รับช่วงตัวเรือนธรรมาสน์ ข้างบนเป็นซื่อที่ยึดปลายเสา ทั้งหมดตั้งแต่ตัวคานรับเสาลง ถึงซื่อ เรียกว่า ตัวเรือนธรรมาสน์ เมื่อยึดแล้วจะมีพนักอีก ๓ ด้านสูงประมาณ ๔๐ เซนติเมตร พนัก ๓ ด้านจะยึดระหว่างเสาขอมเล็กอีก ๓ ด้าน ส่วนทางขึ้นไม่ต้องมีเพราะจะต้องทำให้กว้างเวลาองค์ผู้ เทศน์ขึ้นได้สะดวก นี่ส่วนตัวเรือน

๓. ส่วนยอด จะใช้ไม้ขนาดกลาง เล็ก จะใช้ไม้แผ่นคือไม้ที่มีขนาดหนา ๑.๕ หรือ ๑ เซนติเมตร ที่มีหน้าไม้ใหญ่พอสมควรขนาดกว้าง ๑๐, ๑๕, ๒๐, ๓๐ เซนติเมตร ส่วนหลังคาจะลดหลั่นไป ตามนั้น กำหนดชั้นแรกรับตัวปลายเสาที่ประกอบเป็นโครงหลังคา ตัวหลังคาเกือบเท่ากัน จะทำให้ ครอบอีกด้านละ ๒ เซนติเมตรแต่ความสวยงามและความต้องการ มุมก็ย่อมุม ๑๒ เช่นเดียวกัน ตัว ประกอบหลังคาจะมีรอยแยกอยู่ ใช้แกะตัวขนาดครอบหลังคา ซึ่งตัวขนาดถ้าไม่ใช่ตัวขนาดจะใช้เป็นรูปเส้น ไม้โอบ เรียกว่า สันตะเข้ หรือสันจะเข้ ถ้าใช้ตามไม้เรียกว่า นาค นาคโอบมุมของหลังคาธรรมาสน์ ซึ่งมี ๑๒ มุมก็มี ๑๒ ตัว ตัวสลักจะใช้แกะลายกระจังใบเทศหรือกระจังใบอ้อย ตามความสวยงามที่ ช่างต้องการ ส่วนใหญ่ที่ทำเมืองแพรนิยมกระจังใบเทศสมสุข สลักกับหัวนาคความสูงพอกับหัวนาคที่ อยู่กุ่มุม บนหลังคาจะมีเอวคล้ายกระดุม เอวขึ้น ตัวไม่มีบัวคว่ำ บัวหงายเป็นแต่ไม้แผ่นย่อมุมขึ้นไปมี เอวมีประดับลวดลายหลังคาชั้นที่ ๒ จะมีขนาดเล็กลงไป ส่วนใหญ่จะย่อ แกนไม้ท่อนเดียวกลึงเป็นรูป ไม้หรือตรีบัว เป็นส่วนของยอด เมื่อครบแล้วนำมาประกอบ เรียกว่า ลายกระจังฐานตาอ้อย ในชั้นฐาน ลายดอกกระจังพุดพลู

ภาพที่ ๔.๓ ขั้นตอนการขึ้นฐานและทำธรรมมาสน์

๔.๒.๒ กิจกรรมการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะการทำตุ๊กกระด้าง

กิจกรรมการทำตุ๊กกระด้างมีขั้นตอนและกระบวนการในการทำดังมีรายละเอียด โดยจะเริ่มจากการคัดไม้เพราะตัวตุ๊กกระด้างเองไม่นิยมใช้ไม้หลายแผ่น นิยมใช้ไม้แผ่นเดียวมาทำ ขนาดที่ทำเป็นตุ๊กกระด้าง จะใช้ไม้ประมาณ หน้าไม้กว้าง ๔๐ ซม. ความหนา ๕ ซม. ความยาวตั้งแต่ ๓๐๐ ซม. ไปจนถึง ๕๐๐ ซม. ถ้านับเป็นเมตรก็คือ ๓ เมตร ๔ เมตร ๕ เมตร อันนี้คือไม้แผ่นเดียว การคัดไม้ นิยมใช้ไม้สักหรือไม้มีแก่น ไม้ที่ไม่แข็งเกินไป ใช้ไม้ที่ทนทานต่อสภาพดินฟ้าอากาศนั้นก็คือไม้สัก เมื่อได้ไม้แล้วนำไม้นั้นมาปัดมารีดให้เรียบไม่มีเสี้ยน ไม่มีกาน้ำไม้นั้นมาวัดให้ได้ขนาดตามที่ต้องการ แล้วมาสเก็ดภาพ มาวาดภาพ ตามที่ต้องการภาพที่วาดนั้น โดยส่วนใหญ่เราจะทำเป็นลายนาค ลายนาคเกี่ยวพันพญานาค ลายนาคช่องนักษัตร ๑๒ ราศี ก็จะเห็นอยู่ประมาณนี้ แล้วก็ส่วนหัวส่วนท้ายก็จะเป็นลายดอกไม้ ลายดอกเครือเถา ลายดอกพุดตาน ที่เห็นกันมากที่สุดก็คือลายนาค นาคเกี่ยวกัน นาคเกี่ยวกัน ก็จะทำเป็นคู่ อาจจะ ๘ คู่ ๔ คู่ ๘ คู่ แล้วแต่ขนาดของไม้ แล้วแต่ขนาดของตุ๊กที่ต้องการจะทำ แต่ถ้าใช้แบบนาคที่มีตัวใหญ่ก็จำนวนคู่ก็จะไม่มาก ถ้าขนาดตัวเล็กก็จะมีจำนวนหลายตัวหลายคู่ แต่เมื่อวาดเรียบร้อยก็แกะสลัก โดยใช้อุปกรณ์แกะสลัก ก็คือสิ่ว หรือเครื่องมือที่ช่วยขุดไม้ คือ ไร่ เตอร์ไฟฟ้า แต่ถ้าใช้สิ่วในการตัดแต่งให้ได้รูปได้ทรงได้ตัวของนาคเสร็จแล้วก็ขัดแต่งผิวให้เรียบ ด้วยกระดาษทรายส่วนไหนที่เป็นรอยไม้เรียบก็จะใช้กาบอีพ็อกซี่ หรือฝุ่นไม้ผสมกับกาบร้อน ตัดแล้วก็ขัดให้เกิดความเรียบและก็สวยงาม แล้วก็ทำการลงสี ใช้สีแดงหรือสีดำลงพื้นและใช้สีเหลืองในการรองพื้นสำหรับปิดทองในกรรมวิธีนี้ในอดีตจะใช้รักคือสีดำ หรือใช้ชาดซึ่งมีสีแดง เป็นสีธรรมชาติ ทั้งรักทั้งชาดเวลาลงไปก็สามารถที่จะปิดทองทับได้ ในปัจจุบันมีสีเฟล็กซ์ สีที่ใช้แทนรักใช้แทนชาดก็จะง่ายต่อการผลิตงานในส่วนนี้ ทดแทนกันและไม่ยุ่งยากในการรอเวลาถ้าเป็นรักบางทีก็จะใช้เวลาเป็นเดือนกว่าจะได้ปิดทอง สีชาดบางทีก็อยู่ที่สภาพดินฟ้าอากาศไม่ได้ ความชื้นไม่ได้ ก็จะแห้งเกินทองก็ไม่ติดหรือติดก็ไม่ทั่วจะมีเส้นทองก็จะแตกก็ไม่ทั่วมีเส้น ส่วนไหนที่จะให้เกิดความแวววาวก็จะใช้กระจกสีช่วย ประดับกระจกสีเข้าไปอันนี้ก็คือกรรมวิธีของการแกะสลักตุ๊กกระด้างที่ทำด้วยไม้

ภาพที่ ๔.๔ ขั้นตอนการทำตุ้กระด้าง

๔.๒.๓ กิจกรรมการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะการทำบุษบก

กรรมวิธีการทำบุษบกมีวิธีการทำคล้าย ๆ กับวิธีการทำธรรมาสน์จะเพิ่มข้อมูลตรงที่ว่า ถ้าไม่ย่อมุมก็ถือเป็นสี่เหลี่ยม ถ้ามีขนาดใหญ่ก็คือเพิ่ม ขยายความกว้างของฐาน ฐานเขียงหรือลดขนาด เพราะบุษบกจะมีทั้งใหญ่กว่าธรรมาสน์หรือเล็กกว่าธรรมาสน์ไม่สามารถที่จะบอกให้ชัดเจนได้ เพราะธรรมาสน์ สร้างให้พอดีกับคนขึ้นนั่งเทศน์พื้นที่ตัวเรือนจะอยู่ที่ประมาณ ๑๒๐ เซนติเมตร หรือ

๑๕๐ เซนติเมตร ไม่เกินนี้ส่วนบุชบกจะมีขนาดเล็กตั้งแต่ ๓๐ เซนติเมตร ๕๐ เซนติเมตร ๑๐๐ เซนติเมตร ๒๐๐ เซนติเมตร อยู่ที่ขนาดของสถานที่ ที่เขาจะเอาไปใช้กับอะไร ใช้ประดิษฐาน พระพุทธรูปก็จะใหญ่ตามขนาดของพระพุทธรูป ใช้ประดิษฐานพระธาตุก็จะขนาดเล็กกว่าธรรมาสน์ ถ้าใช้ประดิษฐานคัมภีร์ในการแท่ ถ้าเยอะก็ต้องขนาดใหญ่อย่างนี้ เป็นต้น ส่วนยอดและส่วนของ หลังคา ถ้าเป็นของเมืองแพร่ก็จะมีวิธีการทำแบบเดียวกับวิธีการทำธรรมาสน์

ภาพที่ ๔.๕ ขั้นตอนการทำส่วนยอดและหลังคาบุชบก

๔.๒.๔ กิจกรรมการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะการทำพระพุทธรูปไม้แกะสลัก

กรรมวิธีการทำพระพุทธรูปไม้แกะสลัก ขั้นที่ ๑ ศึกษารูปแบบของพระพุทธรูปที่เราจะทำการแกะสลักเพราะที่เราจะทำมีทั้งพระพุทธรูปปางคันยืน พระปางคันยืนก็นิยมเป็นพระประจำวันเกิด วันอาทิตย์ วันจันทร์ วันพุธ วันศุกร์ ส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูปยืน พระพุทธรูปปางคันยืนก็จะเป็นวันพฤหัสบดี วันเสาร์ ปางคันนาคปรกหรือทางสะดุ้งมารหรือปางคันมารวิชัย ส่วนพระนอนก็มีปางคันวันอังคาร เราก็ต้องศึกษารูปแบบพระก่อน ศึกษาแบบพระตามที่ต้องการแล้ว ก็มาดูวัสดุที่จะเอามาแกะสลักก็คือไม้สักนั้นแหละ เพราะหาง่ายและเนื้อไม้ก็ไม่แข็งเกินไป ทนทานต่อดิน ฟ้า อากาศ เนื่องกันต่อแมลงสัตว์ที่จะมาทำลายชิ้นงานที่ได้ทำไว้เราต้องเลือกไม้ เมื่อได้ไม้ตามขนาดที่ต้องการแล้ว ก็เอามาวัดสัดส่วน การกำหนดวัดสัดส่วนพระพุทธรูปยืน จะเป็น ๗ ส่วน ถ้าเป็นพระพุทธรูปนั่งก็จะวัดเป็น ๔ ส่วน ในขั้นตอนนี้จะพูดถึงการทำพระพุทธรูปยืน พระพุทธรูปยืนวัด ๗ ส่วน ที่เราก็คือปางคันวันเกิดประจำวันอาทิตย์ซึ่งถือว่าเป็นวันแรกในบรรดา ๗ วัน และวันอาทิตย์นี้เองแต่มีคตินิยมที่แสดงถึงความกตัญญูตเวทีที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญในขณะที่ตรัสรู้แล้วในสัปดาห์แรก เสวยวิมุตติสุขภายใต้ต้นศรีมหาโพธิ์แสดงกตัญญูตเวทีต่อพระศรีมหาโพธิ์ซึ่งเป็นบริภคเณศน์หรือเป็นสหชาติแต่ด้วยพระเนตรที่ไม่กระพริบถึง ๗ วัน ๑ สัปดาห์บางนี่เองจึงเป็นครั้งแรกของพระพุทธรูปประจำวันเกิดและเป็นที่มาของการสร้างพระประจำวันอาทิตย์ถือว่าเป็นดวงตาของพระสัพพัญญูเจ้า หรือเรียกว่าเป็นดวงตาของโลก ยังมีบทสวดมนต์อีก ในบทอุเทศยัญจุมาโมรปริต ที่เป็นบทนทกยุงที่แสดงความนพต่อพระอาทิตย์และพระจันทร์ เพื่อให้เกิดความปลอดภัยที่ทำไมถึงจะต้องสร้างพระปางคันวันอาทิตย์เป็นปางแรกพระพุทธรูปยืน เมื่อนำไม้มาวัดส่วนมาวัดเป็น ๗ ส่วน ที่บอกว่า ๔ ส่วนจากฐานขึ้นไป เมื่อในส่วนที่ ๔ จะไปจุดอยู่ที่พระนาภีหรือสะดือพระ

ดังนั้น ก็วัดลงมาเป็นส่วนๆ ส่วนหนึ่งก็จะเป็นฐาน ๓ ส่วนฐานขึ้นไปถึงสะดือนั้นเป็นพระบาท เป็นพระทรงแล้วก็ไปถึงพระนาภี อีก ๓ ส่วนที่เหลือวัดอย่างนั้นขึ้นไป เป็นพระอุระ พระโส พระพักตร์ ๆ แล้วก็แบ่งส่วนละเอียดขึ้นไปอีก จนถึงพระเศศ พระเศศโมลี พระยืนนี้แบ่งออกเป็น ๗ ส่วน ส่วนรายละเอียดกำหนดอื่นนั้นก็จะมีการวัดสัดส่วน ที่บอกว่า ในส่วนหนึ่งเอาส่วนหนึ่งให้มาแบ่งครึ่งได้พระบาทสองข้าง แบ่งครึ่งของครึ่งนั้นออกมาได้นี้ก็หัตถ์ได้นี้พระบาท ในส่วนของคิ้ว พระโอษฐ์ ปากจะยาวเท่ากันก็จะยาวเท่ากันในระหว่างพระอุระ ก็จะใช้ ๑ ส่วนแนวขวาง พระหัตถ์ในส่วนที่เป็นท่อนบนและท่อนล่างจะยาวเท่ากัน ส่วนพระหัตถ์ก็จะใช้ครึ่งส่วนของส่วนหนึ่ง ตามที่ได้แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน เอาส่วนหนึ่งนั้นมาเป็นตัวกำหนดวัด วิธีวัดพระยืน นอกนั้นก็ขึ้นอยู่กับเครื่องมือลงส่วลงน้ำหนักของมือว่าจะแกะได้ขนาดไหน ก็จะอยู่ที่การฝึกฝนของผู้ที่แลกเปลี่ยนในฝีมือช่าง เมื่อทำจนชำนาญแล้ว การพัฒนาฝีมือก็จะสวยงาม น่าเคารพ 'น่าบูชา ปางคันวันอาทิตย์พระหัตถ์ทั้งสองจะประสานกันอยู่ระหว่างพระอุทรหน้าท้อง มือทั้งสองประสานกัน เป็นรายละเอียดในการทำพระยืน

ส่วนพระนั่ง วัด ๔ ส่วน ๔ ส่วนครึ่งหนึ่งก็จะอยู่ที่พระนาภีเช่นเดียวกัน ส่วนหนึ่งเป็นฐาน อีกส่วนหนึ่งเป็นส่วนที่เป็นพระขงฆ์หรือที่นั่งขัดสมาธิและก็ไปถึงส่วนของพระหัตถ์พระพาหาท่อนล่าง แล้วก็พระอังสะป่า ไหลทั้งสอง แล้วก็พระอุระ แล้วก็แบ่ง ๒ ส่วนที่เหลืออยู่ข้างบนเป็นจนถึงไปจนถึง พระหนู (คาง) ถึงปลายคางแล้วก็เป็นส่วนของพระพักตร์ และพระเกศ ๒ ส่วนข้างบนนับจากพระนาภี ขึ้นไป ๒ ส่วนข้างบน นับขึ้นไปถึงพระเกศ ๒ ส่วนข้างล่างนับลงไปจนถึงฐาน ส่วนการกำหนดก็เอา ส่วนหนึ่งนั้นมาแบ่งเป็น ๓ ส่วนเป็นพระบาท ๒ ส่วนแต่เป็นพระบาทอีกส่วนหนึ่งนั้นเป็นพระ อกคูลีเป็นนิ้วส่วนหนึ่งส่วนสองส่วนนั้นเป็นกว่ามาฝ่าเท้า ๒ ส่วนนั้นเป็นระหว่างอกจะเป็นปลายนมทั้งสองข้าง ก็จะนับเอา ๒ ส่วน มาทำพระพักตร์หรือหน้า ความสูงของรูปหน้าจะเป็นรูปใบพลู ความสูงก็ ประมาณ ๒ ส่วน ไข่ ๒ ส่วนเป็นหน้า ๑ ส่วนปลายพระเกศโมลี หนึ่งส่วนนั้นเป็นหู ส่วนหนึ่งคือ ส่วนหนึ่งนั้นเป็นจุกส่วนหนึ่งเป็นปากอันนี้ก็เป็นกำหนดมาตราวัดในการกำหนดสัดส่วนของการ แกะสลักพระพุทธรูปปางคันฉ่อง

ภาพที่ ๔.๖ การแกะสลักพระพุทธรูปไม้

๔.๒.๕ วิเคราะห์ผลการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่

จากการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานพุทธศิลป์เมืองแพร่ ได้แก่ ธรรมาสัน ตุงกระด้าง บุซบก พระพุทธรูปไม้แกะสลัก โดยใช้รูปแบบการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์ ด้วยวิธีการเชิงระบบ (Systematic Approach) ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) การควบคุม (Control) ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) จนได้ผลของการถ่ายทอดและพัฒนางานสล่าพุทธศิลป์จำนวน ๔ ชิ้นงาน ได้แก่ ธรรมาสัน ตุงกระด้าง บุซบก และพระพุทธรูปไม้แกะสลัก ซึ่งการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือ สามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนบวรวิทยาลัย ตำบลร่องฟอง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ จำนวน ๑๐ รูป โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกสามเณรช่างสิบหมู่โดยคำนึงถึงคุณสมบัติ ดังนี้

๑. เป็นสามเณรที่เรียนวิชาช่างสิบหมู่
๒. มีความสนใจในงานช่างไม้
๓. มีความรู้ในการใช้เครื่องมือช่าง
๔. มีทักษะและสมาธิในการลงมือปฏิบัติงานช่าง
๕. มีเวลาในการลงมืองานช่างอย่างต่อเนื่อง

หลังจากที่ได้ฝึกอบรมสามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ดังกล่าว ผลการวิจัยพบว่า สามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ส่วนใหญ่ได้รับความรู้ ความเข้าใจและมีทักษะความชำนาญในงานสล่าพุทธศิลป์ได้เป็นอย่างดี มีบางส่วนที่ยังไม่ค่อยมีทักษะมาก แต่ก็สามารถทำงานสล่าพุทธศิลป์ได้เพียงแต่จะต้องเพิ่มทักษะและสมาธิในการลงมือปฏิบัติงานช่างและมีเวลาในการลงมือทำอย่างต่อเนื่องมากยิ่งขึ้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งในการอนุรักษ์พุทธศิลป์จังหวัดแพร่ที่มีลักษณะสำคัญด้านประติมากรรมโดยการแกะสลักด้วยไม้ สร้างขึ้นให้มีรูปร่างเหมือนจริงหรือเป็นรูปร่างที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ เป็นงานที่สร้างขึ้นมาเพื่อรับใช้พระพุทธศาสนาโดยตรงตั้งอยู่บนพื้นฐานความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและเป็นการสืบทอดอายุของพระพุทธศาสนา จากเหตุผลดังกล่าว กลุ่มปราชญ์ภูมิปัญญาจังหวัดแพร่ได้มีข้อคิดว่า สล่าส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุและจำนวนก็ลดลง การสืบทอดต่อกันงานพุทธศิลป์ให้คงอยู่และมีจำนวนสล่าเพิ่มมากยิ่งขึ้นนั้น สิ่งสำคัญควรแสวงหาผู้ที่สืบทอดงานพุทธศิลป์อย่างจริงจังเพื่อไม่ให้เกิดช่องว่างในระหว่างสล่ารุ่นเก่าและรุ่นใหม่ ทางโรงเรียนบวรวิทยาลัยจึงได้จัดการเรียนการสอนให้กับสามเณรนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายให้เห็นความสำคัญในเรื่องนี้ จึงได้คัดเลือกสามเณรนักเรียนที่กำลังเรียนหลักสูตรช่างสิบหมู่โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกคุณสมบัติผู้ที่ศึกษางานสล่าพุทธศิลป์อย่างจริงจัง จำนวน ๑๐ รูป

จากการวิเคราะห์ประเมินผลการอบรมกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ กลุ่มปราชญ์ภูมิปัญญาผลงานพุทธศิลป์ให้คำแนะนำและข้อคิด การถ่ายทอดและพัฒนางานสล่าพุทธศิลป์ผู้ที่เข้ารับการอบรมสิ่งสำคัญที่สุดคือ มีความรัก และความสนใจในงานช่างเป็นเบื้องต้น มีความพยายามในการทำด้วยใจรักและอย่างต่อเนื่อง ผู้ปกครองหรือผู้นำก็มีส่วนสำคัญในการกระตุ้นและส่งเสริมสนับสนุนไม่ว่าด้านการเงิน การทำงานตลอดจนถึงกำลังใจในการทำงานก็จะทำให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถที่จะพัฒนาและมีทักษะงานช่างได้อย่างรวดเร็ว พร้อมกันนี้ผู้เข้าอบรมเองก็ต้องนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับการทำงาน คือ หลักอิทธิบาท ๔ ได้แก่ ฉันทะ ความชอบความสนใจ วิริยะ ความเพียรพยายาม จิตตะ มีจิตใจจดจ่อ และวิมังสา การไตร่ตรองพิจารณาอย่างถี่ถ้วน

๔.๓ การเผยแพร่ภูมิปัญญางานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่

การเผยแพร่งานสล่ามีการเผยแพร่แบบครูพักลักจำของกลุ่มคนที่มีความสนใจในงานสล่าเท่านั้น งานสล่าจะบังคับให้เรียนรู้ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ ถ้าไม่มีใจรักในงานประเภทนี้ เป็นงานที่เกิดขึ้นจากจิตใจของแต่ละบุคคลเท่านั้น ที่จะสามารถทำให้ประสบผลสำเร็จและสามารถพัฒนาฝีมือให้มีความเชี่ยวชาญในงานสล่าพุทธศิลป์ได้กิจกรรมการเผยแพร่ภูมิปัญญางานพุทธศิลป์จนไปสู่การพัฒนาผลงานจนเป็นรูปธรรม ดังนี้

๔.๓.๑ การจัดเวทีสู่ชุมชนเพื่อเผยแพร่งานวิจัย

จากการศึกษารูปแบบกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์ได้รูปแบบกระบวนการในการถ่ายทอดกระบวนการทำงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์เรียบร้อยแล้ว หลังจากนั้นได้จัดกิจกรรมถ่ายทอดและพัฒนาทักษะการทำธรรมาสัน การทำตุ๊กตาระด้าง การทำบุษบก และการทำพระพุทธรูปไม้แกะสลักให้กับสามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ได้เรียนรู้และลงมือปฏิบัติจนสามารถทำงานสล่าพุทธศิลป์ได้สำเร็จเป็นชิ้นงานที่สมบูรณ์ มีลวดลายสวยงามวิจิตรพิสดาร และทรงคุณค่าทางด้านพุทธศิลป์ที่แฝงไปด้วยคุณธรรม จริยธรรม คณะผู้วิจัย ทำการติดต่อพื้นที่วิจัยเพื่อจัดเวทีงานพุทธศิลป์คืนข้อมูลการวิจัยให้กับชุมชน โดยนิมนต์และเรียนเชิญบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่วิจัย ชุมชนใกล้เคียง และองค์กรต่าง ๆ ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ โรงเรียนพระปริยัติธรรมในจังหวัดแพร่ คณะสงฆ์จังหวัดแพร่ วิทยาลัยชุมชนแพร่ สำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดแพร่ ผู้นำท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลร่องฟอง ผู้นำพื้นที่ประกอบด้วย กำนันตำบลร่องฟอง ผู้ใหญ่บ้านร่องฟอง และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ และประชาชนทั่วไป เข้าร่วมประชุมฟังการบรรยายองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์จังหวัดแพร่ประมาณ ๕๐ รูป/คน โดยพระมหาสิทธิชัย ชยสิทธิ,ดร. หัวหน้าแผนโครงการวิจัยชุดนี้ได้นำเสนอข้อมูลกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์

จังหวัดแพร่ และร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการหาแนวทางถ่ายทอดพัฒนาทักษะและการอนุรักษ์งานพุทธศิลป์โดยเริ่มจากหาสาเหตุของปัญหาไปสู่การแก้ปัญหาทั้งในระดับบุคคลและระดับภาพรวมของงานพุทธศิลป์จังหวัดแพร่ ใช้วิธีการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันโดยได้การสนทนาข้อมูลและอธิบายขยายความในบางประเด็นเพื่อให้เวทีสนทนาได้เข้าใจในกระบวนการถ่ายทอดพัฒนาทักษะงานส่วพุทธศิลป์ใน ๔ กิจกรรม ได้แก่ กระบวนการทำธรรมาสัน การทำตุ๊กกระดัง การทำบุชบก และการทำพระพุทธรูปไม้แกะสลัก จากการร่วมแลกเปลี่ยน ระดมสมองในเวทีดังกล่าว พบว่า

๑. สภาพปัญหา จากศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวงานส่วพุทธศิลป์จังหวัดแพร่ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ทั้ง ๕ วัดในจังหวัดแพร่ พบว่า ส่วนใหญ่งานพุทธศิลป์จังหวัดแพร่ได้รับอิทธิพลมาจากแรงศรัทธาของผู้ที่ต้องการถวาย ไม่ว่าจะเป็นขนาด ลวดลายและการประดับลวดลายต่าง ๆ จะมีความเชื่อตามที่ผู้ศรัทธาต้องการถวาย อีกทั้งการอุปถัมภ์ที่สร้างฝีมือในการทำก็มีความแตกต่างกันทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจและทักษะความชำนาญในการผลิตที่ต่างกันโดยสิ้นเชิง อีกประเด็นที่สำคัญคือ การสืบทอดทักษะงานส่วพุทธศิลป์ ส่วหรือช่างที่มีความชำนาญในการทำปัจจุบันเข้าสู่ในวัยผู้สูงอายุ และเยาวชนที่สนใจหรือต้องการที่ศึกษาโดยการเป็นส่ว ก็มีจำนวนน้อยมาก จำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะหาแนวทางแสวงหาผู้ที่จะสืบทอดงานส่วพุทธศิลป์ให้งานส่วยังคงอยู่เป็นศิลปวัฒนธรรมเมืองแพร่สืบต่อไป

๒. สาเหตุของปัญหา จากการระดมสมองในที่ประชุมและใช้หลักการทางวิชาการหาสาเหตุหลักของปัญหาในกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานส่วพุทธศิลป์และการสืบทอดงานส่วพุทธศิลป์ที่มีจำนวนน้อยลงมาจากสาเหตุหลัก ๕ ประการ ได้แก่

(๑) ด้านเศรษฐกิจ เมื่อเปรียบเทียบกับการลงทุนเรียนรู้และการประชาสัมพันธ์แล้วมีการเปรียบเทียบค่าแรงงานรายได้และค่าตอบแทนเป็นต้น อาชีพอื่นจะมีผลรวมที่สูงกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพงานพุทธศิลป์ นอกจากจะประสบผลสำเร็จในระดับการเป็นศิลปินหรือผู้มีชื่อเสียง ซึ่งมีส่วนน้อย

(๒) ด้านความเชื่อ ความศรัทธา การทำงานด้านพุทธศิลป์นั้นจะต้องอาศัยผู้ที่มีความเชื่อและความศรัทธาที่ยิ่งใหญ่และมั่นคงในการรังสรรค์ผลงานออกมาแต่ละชิ้น ผู้ที่มีคุณสมบัติเช่นนี้มีน้อยลงนับวันจะหายากตามไปด้วย

(๓) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การใช้เครื่องมือที่ทันสมัยและใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยเพื่อความสะดวกรวดเร็วมิผลลัพธ์ที่ประหยัด รวดเร็วและคุ้มค่ากว่างานแฮนด์เมด (Handmade)

(๔) ด้านการส่งเสริมสนับสนุน การสร้างบุคลากรด้านพุทธศิลป์ต้องอาศัยความร่วมมือกันที่เป็นรูปแบบเครือข่ายทั้งระดับบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(๕) ด้านการประชาสัมพันธ์ การรณรงค์ส่งเสริมเพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้ทุกภาคส่วนได้ร่วมด้วยช่วยกันให้มีผลงานด้านพุทธศิลป์ในเชิงปริมาณและคุณภาพต้องอาศัยการประชาสัมพันธ์ทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่องและเป็นที่ประจักษ์จะสามารถสร้างสรรค์งานพุทธศิลป์ให้สำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม

๓. แนวทางแก้ไขปัญหาการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์ จากสภาพปัญหาดังกล่าว จึงได้หาแนวทางแก้ไขโดยค้นพบวิธีแก้ไขปัญหามาจากผู้เข้าร่วม คือ คุณวิทยา สุริยะ ข้าราชการบำนาญ/ภูมิปัญญาท้องถิ่น เล่าให้ฟังว่า จากสาเหตุด้านความเชื่อ ความศรัทธาในการทำงานพุทธศิลป์จะเห็นว่า ผู้ที่จะสืบทอดงานพุทธศิลป์นอกจากมีความรักในงานศิลปะแล้ว ยังต้องมีความเชื่อ ความศรัทธาในพระพุทธรูปอีกด้วย จำเป็นมีการกระตุ้นหรือส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนได้หันมารักและชอบในงานศิลปะให้มากยิ่งขึ้น โดยความร่วมมือช่วยกันระหว่างช่างสล่าและหน่วยงานด้านการศึกษาประชาสัมพันธ์ให้สนใจงานพุทธศิลป์และบรรจุเนื้อหาด้านพุทธศิลป์ลงในกระบวนการเรียนการสอนในสถานศึกษาซึ่งเป็นการเรียนรู้โดยปริยาย

ในการนี้มีจัดบอร์ด ไลน์นิตและมีการสาธิตผลงานที่เป็นผลผลิตจากงานวิจัย นั่นคือ ธรรมาสัน ตุงกระด้าง บุซบก และพระพุทธรูปไม้แกะสลักมาโชว์ให้ผู้มาร่วมงานได้ชมและแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่จะสามารถนำไปปรับปรุงแก้ไข ในงานนี้ ได้รับความร่วมมือจากสามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ จำนวน ๑๐ รูป ได้สาธิตขั้นตอนกระบวนการการทำธรรมาสัน ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดแพร่ ขั้นตอนการทำตุงกระด้าง ขั้นตอนการทำบุซบกและขั้นตอนกระบวนการทำพระพุทธรูปไม้แกะสลัก และผู้เข้าร่วมได้ให้ข้อคิดและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผลงานวิจัยทั้ง ๔ ชิ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งการจัดเวทีสู่ชุมชนครั้งนี้เป็นการเผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีประโยชน์และเกิดองค์ความรู้แก่ผู้เข้าเยี่ยมชมและหน่วยงาน องค์กรเป็นอย่างมาก

ภาพที่ ๔.๗ การจัดเวทีแสดงผลงานสล่าพุทธศิลป์สู่ชุมชน

ภาพที่ ๔.๘ สาธิตวิธีทำงานสล่าพุทธศิลป์โดยสามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่

ภาพที่ ๔.๙ สาธิตการติดคำแปลงานสล่าพุทธศิลป์โดยผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่

๔.๓.๒ การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากการศึกษาข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) ที่เป็นแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับ “ยุวสลา : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่” ผลสรุปจากการผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๑๑ รูป/คน เกี่ยวกับการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์องค์ความรู้จากการสนทนากลุ่มย่อย การอบรมรูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์จังหวัดแพร่ให้กับสามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ จนสามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่มีความรู้ และสามารถทำงานสล่าพุทธศิลป์ได้ตามความถนัดของแต่ละรูป บางรูปสามารถพัฒนาทักษะงานพุทธศิลป์ให้มีความสวยงาม และมีองค์ประกอบและโครงสร้างที่สวยงาม ตลอดจนจนถึงสามารถทำงานสล่าพุทธศิลป์มีความสวยงามและมีลวดลายวิจิตรพิสดาร จนทำให้งานทุกชิ้นทรงคุณค่าและแฝงไปด้วยคติความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี ซึ่งมีหน่วยงาน องค์กรที่นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

๑. โรงเรียนพระปริยัติธรรมบวรวิศาลย์ แผนกสามัญศึกษา ตำบลร่องฟอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ได้นำผลงานวิจัย ได้แก่ ตูมกระด้าง ไปใช้ประดับที่บริเวณโรงเรียนและนำไปเป็นสื่อการเรียนการสอนของสามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่

๒. วัดทุ่งกวาว ตำบลทุ่งกวาว อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ได้นำผลงานวิจัย ได้แก่ บุซบก และพระพุทธรูปไม้แกะสลัก โดยเฉพาะบุซบกได้นำไปใส่สรีระศพพระเดชพระคุณพระราชนิเวศน์ อติตเจ้าอาวาสวัดทุ่งกวาว อดีตที่ปรึกษาธรรมาธิบดี วิทยาเขตแพร่และอดีตนายกสภาวิทยเขตแพร่ และพระพุทธรูปไม้แกะสลักนำไปประดิษฐานในอุโบสถในพุทธศาสนิกชนได้สักการะบูชา

๓. วัดยางน้อย ตำบลก่อเอ้ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ได้นำผลงานวิจัย ได้แก่ ธรรมาสน์ไปถวายแด่พระเดชพระคุณเจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรจารย์ อธิบดีสงฆ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานครซึ่งพระเดชพระคุณเจ้าประคุณสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้มอบถวายให้แก่วัดยางน้อย ตำบลก่อเอ้ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่านเพื่อใช้ในการเทศน์มหาชาติและในงานบุญต่างๆของวัดสืบไป

๔.๓.๓ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา

จากการทำงานวิจัยเรื่อง ยุวสลา : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ ได้ผลงานวิจัยที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน เป็นชิ้นงานสล่าด้านพุทธศิลป์ โดยผ่านการถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงปฏิบัติการให้กับสามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ได้ฝึกปฏิบัติและลงมือทำงานสามารถมีความรู้ ความชำนาญที่จะสามารถทำงานสล่าพุทธศิลป์ตามแบบงานสล่าพุทธศิลป์ที่ได้ออกแบบให้สามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ได้เป็นแบบงานสล่าที่มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของงานสล่าพุทธศิลป์เมืองแพร่ได้เป็นอย่างดี ซึ่งทางวัดร่องฟองและโรงเรียนบวรวิศาลย์ได้ปรึกษาหารือในการ

สร้างแหล่งเรียนรู้สำหรับผลงานสละพุทธศิลป์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาเมืองแพร่ให้เกิดการกระจายองค์ความรู้ให้กับสาธารณชน หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ โดยใช้แนวทางของชุดความรู้งานสละพุทธศิลป์ในอบรมและถ่ายทอดให้แก่กลุ่มเป้าหมายและผู้ที่มีความสนใจ ซึ่งองค์ประกอบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ๗ ด้าน ได้แก่

๑. ข้อมูล/ชุดความรู้ หมายถึง ข้อมูลเกี่ยวกับงานสละพุทธศิลป์ที่สามารถทำความเข้าใจได้และพร้อมนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มความรู้ ประสบการณ์ ทั้งความรู้ที่ฝังอยู่ในคน ซึ่งเป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์ของแต่ละบุคคล เช่น ทักษะในการทำงาน ซึ่งเป็นความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผลจนสามารถนำไปรวบรวมและถ่ายทอดได้ผ่านการถ่ายทอดและลงมือปฏิบัติ

๒. ผู้ให้ข้อมูล/ผู้ถ่ายทอด หมายถึง บุคคลที่สามารถบอกเล่าหรือถ่ายทอดข้อมูลชุดความรู้ให้แก่ผู้เข้ารับการอบรมจนให้เกิดการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการสามารถลงมือทำได้จริง และเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ได้ และมีความเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดเป็นอย่างดี

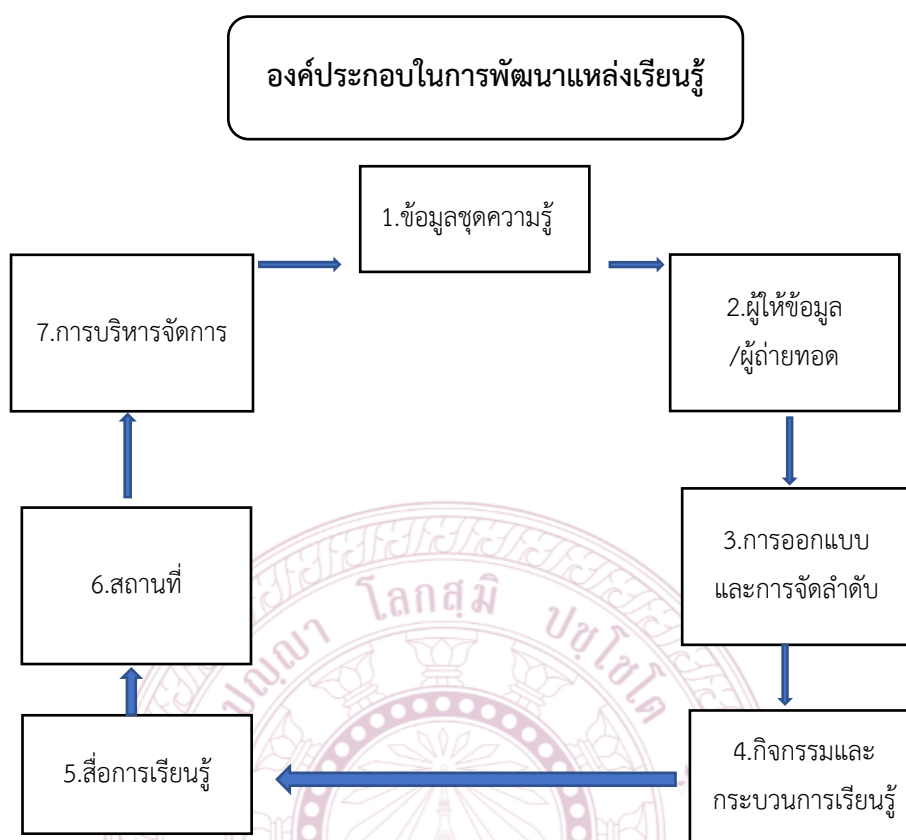
๓. การออกแบบและการจัดลำดับ หมายถึง ขั้นตอน วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ รูปแบบการเผยแพร่ หรือการนำข้อมูล เนื้อหาความรู้มาถ่ายทอดให้กับผู้สนใจ เช่น การลำดับเรื่องราว เหตุการณ์ที่น่าสนใจ การจัดทำกิจกรรมสาธิต เป็นต้น

๔. กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง กิจกรรมและกระบวนการที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การจัดกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้จากการลงมือทำ การเรียนรู้ที่ผ่านประสบการณ์จริง เป็นต้น

๕. สื่อการเรียนรู้ หมายถึง สื่อรูปแบบต่าง ๆ ที่ทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากกว่าการได้ฟังบรรยายเพียงอย่างเดียว เช่น อุปกรณ์สาธิต สิ่งของจริง ป้ายข้อมูล เป็นต้น การเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย สัมพันธ์กับข้อมูลจะช่วยสร้างความน่าสนใจให้แหล่งเรียนรู้ และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้

๖. สถานที่ หมายถึง สถานที่จริงหรือแหล่งที่มาของความรู้เป็นสถานที่จัดการเรียนรู้ เพราะจะสามารถเรียนรู้ได้จากสถานที่จริง โดยมีการปรับสภาพแวดล้อมของแหล่งเรียนรู้ให้เป็นห้องเรียน สร้างบรรยากาศเพื่อเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้

๗. การบริหารจัดการ หมายถึง การบริหารจัดการที่เป็นระบบชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่เป้าหมายของแหล่งเรียนรู้ ดังนั้น จึงต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ทั้งมีการวางแผนการปฏิบัติงาน การบริหารจัดการคณะทำงานที่จะขับเคลื่อนงานของแหล่งเรียนรู้ การจัดการงบประมาณหรือแหล่งที่มาของรายได้

ภาพที่ ๔.๑๐ องค์ประกอบในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้

๔.๔ สรุปองค์ความรู้

การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดและทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ และการเผยแพร่ภูมิปัญญา งานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ เป็นการวิจัยเชิงวิจัยและพัฒนา ที่จะนำไปสู่การพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ ซึ่งคณะผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ ดังนี้

๑. รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ โดยการสังเคราะห์ขึ้นตามแนวคิดวิธีระบบ (Systematic Approach) ประกอบด้วย องค์ประกอบ ๕ องค์ประกอบ คือ ๑. ปัจจัยนำเข้า (Input) องค์ประกอบที่เป็นปัจจัยนำเข้า ในรูปแบบกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ทักษะงานสล่าพุทธศิลป์สู่ยุวสลา ได้แก่ กำหนดเป้าหมายในการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์โดยมีการสำรวจความต้องการจำเป็นของกลุ่มเป้าหมาย วิเคราะห์ผู้รับการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์เป็นการช่วยให้กลุ่มปราชญ์และครูภูมิปัญญาพุทธ

ศิลป์ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของวัตถุประสงค์ความรู้ได้ถูกต้อง การออกแบบชิ้นงานในการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ได้มาจากวิทยากรหรือครูสล่าพุทธศิลป์จะออกแบบให้เหมาะสมกับกลุ่มสามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ การกำหนดกิจกรรมที่จะถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ การพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์โดยคำนึงถึงในการจะถ่ายทอดให้นักเรียนยุวสลาให้ได้ฝึกฝนในการลงมือทำงานได้อย่างเหมาะสม ๒. กระบวนการ (Process) องค์ประกอบของกระบวนการ โดยการสร้างความสนใจให้แก่ผู้เรียน กำหนดเงื่อนไขการเรียนรู้ของสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์โดยการให้รางวัลต่อผลงานเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ของสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ สอดแทรกความรู้ของชิ้นงานแต่ละชิ้น บรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชิ้นงานแต่ละชิ้น มีการถาม-ตอบ ในแต่ละครั้งการบรรยายในชิ้นงานแต่ละชิ้น ลงมือปฏิบัติงาน มีการปฏิบัติแบบที่กำหนดไว้เป็นตัวอย่างของแต่ละชิ้นงาน และตรวจดูผลงาน ตรวจความเรียบร้อยของผลงานที่ได้ปฏิบัติแต่ละชิ้นงาน ๓. ผลผลิต (Output) ประสิทธิภาพของชิ้นงานแต่ละชิ้นความสวยงามและความคงทนของชิ้นงาน และทักษะความสามารถในการผลิตชิ้นงานแต่ละชิ้นของสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ ๔. การควบคุม (Control) การตรวจสอบควบคุมการปฏิบัติงานการเรียนรู้ของสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ ตรวจสอบความเข้าใจของสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์เป็นระยะๆ ไปในแต่ละชิ้นงาน และ ๕. ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เป็นการนำข้อมูลของสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์จากการแสดงความคิดเห็นในผลงานที่แสดงถึงความบกพร่องของการปฏิบัติงานมาวิเคราะห์และปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่บกพร่องให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ในชิ้นงานทั้ง ๔ คือ ธรรมมาสน์ ตุงกระด้าง บุซบก และพระพุทธรูปไม้แกะสลัก

๒. การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์

มีการจัดกิจกรรมถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์ทั้ง ๔ กิจกรรม ได้แก่ กระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะการทำธรรมาสน์ การทำตุงกระด้าง การทำบุซบกและการทำพระพุทธรูปไม้แกะสลัก ซึ่งการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือ สามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนบวรวิทยาลัย ตำบลร่องฟอง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ จำนวน ๑๐ รูป ผลการวิจัยพบว่า สามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ส่วนใหญ่ได้รับความรู้ ความเข้าใจและมีทักษะความชำนาญในงานสล่าพุทธศิลป์ได้เป็นอย่างดี มีบางส่วนที่ยังไม่ค่อยมีทักษะมาก แต่ก็สามารถทำงานสล่าพุทธศิลป์ได้เพียงแต่จะต้องเพิ่มทักษะและสมาธิในการลงมือปฏิบัติงานช่างและมีเวลาในการลงมือทำอย่างต่อเนื่องมากยิ่งขึ้น

๓. การเผยแพร่ภูมิปัญญางานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์

๓.๑ การจัดเวทีสู่ชุมชนเพื่อเผยแพร่งาน คณะผู้วิจัยได้จัดเวทีโดยนิมนต์และเรียนเชิญหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม คณะสงฆ์จังหวัดแพร่ วิทยาลัยชุมชน

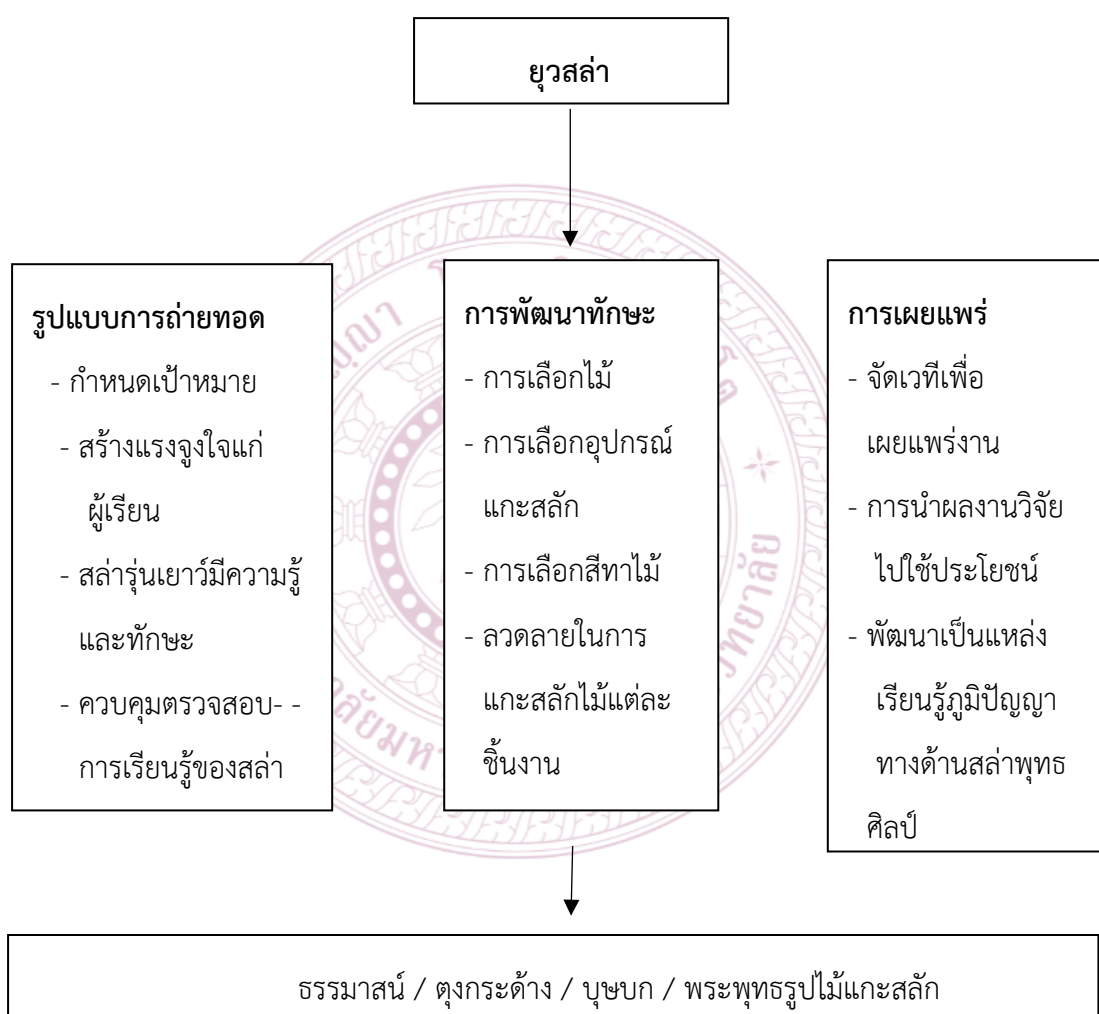
แพร่ สำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดแพร่ องค์การบริหารส่วนตำบลร่องฟอง และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ เข้าร่วมสนทนาและฟังการบรรยายองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดงานสถาปัตยกรรมศิลปจังหวัดแพร่ อีกทั้งมีการจัดบอร์ดไวน์นิลและสาธิตผลงานที่เป็นผลผลิตจากงานวิจัย นั่นคือ ธรรมาสัน ตุงกระด้าง บุชบก และพระพุทธรูปไม้แกะสลักมาโชว์ให้ผู้มาร่วมงานได้ชมและแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่จะสามารถนำไปปรับปรุงแก้ไข ซึ่งได้มีประชาชนทั่วไป และเจ้าคณะพระสังฆาธิการในจังหวัดแพร่มาเยี่ยมชมและให้ข้อคิดเกี่ยวกับผลงานวิจัยทั้ง ๔ ชิ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งถือว่าเป็นการเผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีประโยชน์และเกิดองค์ความรู้แก่ผู้เข้าเยี่ยมชมและหน่วยงาน องค์กรเป็นอย่างมาก

๓.๒ การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ จากการสนทนากลุ่มย่อย การอบรมรูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดงานสถาปัตยกรรมศิลปจังหวัดแพร่ให้กับสามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ จนสามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่มีความรู้ และสามารถทำงานสถาปัตยกรรมศิลปได้ตามความถนัดของแต่ละรูป บางรูปสามารถพัฒนาทักษะงานพุทธศิลป์ให้มีความสวยงาม และมีองค์ประกอบและโครงสร้างที่สวยงามตลอดจนสามารถทำงานสถาปัตยกรรมศิลปมีความสวยงามและมีลวดลายวิจิตรพิสดาร จนทำให้งานทุกชิ้นทรงคุณค่าและแฝงไปด้วยคติความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี ซึ่งมีหน่วยงาน องค์กรที่นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ๑. โรงเรียนพระปริยัติธรรมบวรวิซาลัย แผนกสามัญศึกษา ตำบลร่องฟอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ได้นำผลงานวิจัย ได้แก่ ตุงกระด้าง ไปใช้ประดับที่บริเวณโรงเรียนและนำไปเป็นสื่อการเรียนการสอนของสามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ ๒. วัดทุ่งกวาว ตำบลทุ่งกวาว อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ได้นำผลงานวิจัย ได้แก่ บุชบก และพระพุทธรูปไม้แกะสลัก โดยเฉพาะบุชบกได้นำไปใส่สรีระศพพระเดชพระคุณพระราชวิสุทธิตี อดีตเจ้าอาวาสวัดทุ่งกวาว อดีตที่ปรึกษา รองอธิการบดี วิทยาเขตแพร่และอดีตนายกสภาวิทยาเขตแพร่ ๓. วัดยางน้อย ตำบลก่อเอ้ อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี ได้นำผลงานวิจัยธรรมาสันไปถวายพระเดชพระคุณเจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีราจารย์ อธิบดีสงฆ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานครเพื่อนำไปประดิษฐานที่วัดยางน้อย ตำบลก่อเอ้ อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี

๓.๓ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา โดยผ่านการถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงปฏิบัติการให้กับสามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ได้ฝึกปฏิบัติและลงมือทำจนสามารถมีความรู้ ความชำนาญที่จะสามารถทำงานสถาปัตยกรรมศิลปตามแบบงานสถาปัตยกรรมศิลปที่ได้ออกแบบให้สามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ได้เป็นแบบงานสถาปัตยกรรมศิลปที่มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของงานสถาปัตยกรรมศิลปเมืองแพร่ได้เป็นอย่างดี หลังจากนั้น ทางวัดร่องฟองและโรงเรียนบวรวิซาลัยได้นำผลงานสถาปัตยกรรมศิลปไปสร้างห้องเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาเมืองแพร่ ได้แก่ ธรรมาสัน ตุงกระด้าง บุชบก และพระพุทธรูปไม้แกะสลัก โดยนำชุดความรู้งานสถาปัตยกรรมศิลปเพื่อไปอบรมและถ่ายทอดให้แก่กลุ่มเป้าหมายและผู้ที่มีความสนใจ ซึ่งองค์ประกอบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ๗ ด้าน ได้แก่ ๑. ข้อมูล/

ชุดความรู้ ๒. ผู้ให้ข้อมูล/ผู้ถ่ายทอด ๓. การออกแบบและการจัดลำดับ ๔. กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ ๕. สื่อการเรียนรู้ ๖. สถานที่ ๗. การบริหารจัดการ

สรุปองค์ความรู้

ภาพที่ ๔.๑๑ สรุปองค์ความรู้

ภาพที่ ๔. ธรรมาสถ์ ผลงานวิจัย

ภาพที่ ๔.๑๒ ธรรมาสถ์

ภาพที่ ๔.๑๓ ตุงกระด้าง

ภาพที่ ๔.๑๔ บุษบก

ภาพที่ ๔.๑๕ พระพุทธรูปไม้แกะสลัก

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ยุวสลา : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ ๒) เพื่อถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ ๓) เพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญางานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่สู่สาธารณะ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยและการพัฒนา (R&D: Research & Action Research) ซึ่งคณะผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ในการสรุปผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้จำนวน ๓ วัตถุประสงค์ ดังนี้

๕.๑.๑ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑

รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ ในการถ่ายทอดและการพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์มีรูปแบบและกระบวนการพัฒนา ดังนี้

๑) ปัจจัยนำเข้า (Input)

๑. การกำหนดเป้าหมายในการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ โดยมีการสำรวจความต้องการจำเป็นของกลุ่มเป้าหมายว่าต้องการความรู้ในงานสล่าพุทธศิลป์อย่างไร จากนั้นได้กำหนดจุดมุ่งหมายในการทำงานสล่าพุทธศิลป์เมืองแพร่เพื่อให้ผู้เข้ารับการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์เข้าใจ และสามารถนำไปพัฒนางานสล่าพุทธศิลป์ให้สอดคล้องกับสิ่งที่ผู้เข้ารับการถ่ายทอดตามที่ต้องการ โดยให้มีความรู้ ทักษะ และเจตคติในการทำงานสล่าพุทธศิลป์อย่างถูกต้อง และสวยงามตามที่คณะผู้วิจัย ได้พัฒนาการออกแบบชิ้นงาน ๔ ชิ้น นอกจากนี้จำต้องมีทักษะ คือ สามารถนำความรู้ที่ได้รับนำไปปฏิบัติงานหรือลงมือทำได้จริง จนทำให้เกิดความชำนาญ และปรับในการทำงานได้ตามเหตุการณ์หรือสถานการณ์ และสามารถทำงานพุทธศิลป์เชิงสร้างสรรค์ได้อย่างยั่งยืน ซึ่งในการ

กำหนดเป้าหมายนั้น คณะผู้วิจัย/ช่างสร้างงานพุทธศิลป์คำนึงถึงเป้าหมายหลักที่จะทำให้ผู้เข้าการถ่ายทอดที่มีพื้นฐานงานสล่าที่แตกต่างกันได้รับความรู้ ความเข้าใจและทักษะในการทำงานพุทธศิลป์ได้ จนสามารถนำไปปรับและพัฒนาการทำงานสล่าพุทธศิลป์ให้ได้ผลอย่างแท้จริง

๒. วิเคราะห์ผู้รับการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ ขั้นตอนนี้เป็นวิเคราะห์คุณสมบัติของสามเณรที่เรียนช่างสิบหมู่ โดยนักวิจัยและช่างสร้างงานพุทธศิลป์ได้กำหนดเนื้อหาหรือกรอบงานที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ จากการสังเกตและมอบหมายให้ลงมือปฏิบัติงานทำให้รู้ว่า ควรจะเพิ่มหรือเน้นถ่ายทอดให้กับผู้รับการถ่ายทอดท่านใดเป็นกรณีพิเศษ ดังนั้น เมื่อทราบพื้นฐานของสามเณรช่างสิบหมู่เช่นนี้แล้ว จะทำให้ถ่ายทอดองค์ความรู้และภาคปฏิบัติได้อย่างถูกต้องโดยเฉพาะการถ่ายทอดภาคปฏิบัติกับผู้ที่ยังไม่ชำนาญก็จะเน้นหรือให้ลงมือในส่วนที่ง่าย ๆ ก่อนแล้วค่อยให้ไปในส่วนที่ยากและละเอียดมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

๓. การออกแบบชิ้นงานในการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ ขั้นตอนนี้จะได้มาจากการต้องการจำเป็นของกลุ่มเป้าหมาย โดยนักวิจัยและช่างสร้างงานจะนำมาตั้งประเด็นเพื่อออกมาเป็น ความรู้และทักษะที่จะต้องลงมือปฏิบัติให้ได้ชิ้นงานให้เหมาะสมกับความรู้และทักษะเดิมของกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ธรรมสน่ ตุงกระด้าง บุชบก พระพุทธรูปไม้แกะสลัก

๔. การกำหนดกิจกรรมที่จะถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ ขั้นตอนนี้นักวิจัยและช่างสร้างงานพุทธศิลป์จะเป็นผู้กำหนดกิจกรรมการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์แก่กลุ่มเป้าหมายโดยคำนึงถึงงานสล่าพุทธศิลป์ทั้ง ๔ ชิ้นและทักษะที่ผู้เข้ารับการถ่ายทอดงานสล่าจะต้องลงมือปฏิบัติกับเวลาที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมแต่ละกิจกรรมดังกล่าวให้เหมาะสม

๕. การพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ขั้นตอนนี้เป็นกำหนดงานสล่าพุทธศิลป์ที่สามเณรช่างสิบหมู่ได้ลงมือปฏิบัติแล้วจนสำเร็จได้ผลงานออกมาเป็นชิ้นงานทั้ง ๔ ชิ้นงานแล้ว มีการถ่ายทอดทักษะงานที่ละเอียดโดยเฉพาะเทคนิคในการเก็บรายละเอียดของชิ้นงาน เช่น การเจาะร่องให้ดูดี ไม่ลึกลงและพอดีจะทำอย่างไร จะใช้อุปกรณ์ตัวไหนในการทำรายละเอียดแต่ละอย่างจนเกิดความชำนาญและได้งานที่สวยงาม และทรงคุณค่า

๒) กระบวนการ (Process)

องค์ประกอบของกระบวนการในรูปแบบ/กระบวนการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์จากงานวิจัยแก่นักเรียนช่างสิบหมู่ โดยมีรายละเอียดของกระบวนการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ กำหนดบทบาทของวิทยากรผู้ถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์ ขั้นตอนนี้จะเป็นการกำหนดบทบาทของนักวิจัยและช่างสร้างงานพุทธศิลป์ให้มีบทบาทในให้ความรู้ และควบคุม

กิจกรรมงานสล่าพุทธศิลป์ให้ดำเนินการไปตามแผน คอยให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือในการทำงาน พุทธศิลป์ได้ชิ้นงานจนสำเร็จ

ขั้นตอนที่ ๒ สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ของสล่ารุ่นเยาว์ เป็นการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ในลงมือปฏิบัติงานพุทธศิลป์แก่สามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ ให้รู้ถึงเป้าหมายของการทำงานที่เป็นความสำเร็จของชิ้นงาน และสามารถงานช่างพุทธศิลป์ไปเผยแพร่ให้กับชุมชน สังคม ตลอดจนสามารถเพิ่มคุณค่าและคุณภาพของชิ้นงานให้มีคุณค่าและมีคุณภาพที่เป็นที่ยอมรับของกลุ่มช่างพุทธศิลป์ได้อย่างสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ ๓ ดำเนินกิจกรรมการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์ เป็นกระบวนการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์ให้กับสามเณรช่างสิบหมู่ ให้เป็นไปตาม ๔ ขั้นตอนดังนี้

๑. สร้างความสนใจ โดยแบ่งกลุ่มเพื่อละลายพฤติกรรม มีการสอบถามความคาดหวัง การรับการถ่ายทอดงานช่างพุทธศิลป์ ตอบคำถามเกี่ยวกับงานเพื่อให้รางวัล เป็นการสร้างแรงกระตุ้นให้อยากเรียนรู้งานให้เกิดความชำนาญ

๒. สอดแทรกความรู้โดยบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชิ้นงานแต่ละชิ้น มีการถาม-ตอบ ในแต่ละครั้งการบรรยายในชิ้นงานแต่ละชิ้น

๓. ลงมือปฏิบัติงาน มีการปฏิบัติแบบที่กำหนด และมอบหมาย แก้ปัญหาจากสถานการณ์ที่กำหนดไว้เป็นตัวอย่างของแต่ละชิ้นงาน

๔. ตรวจสอบผลงาน ตรวจสอบความเรียบร้อยของผลงานที่ได้ปฏิบัติแต่ละชิ้นงาน

๓) ผลผลิต (Output)

ผลผลิตของรูปแบบกระบวนการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์จากงานวิจัยให้สามเณรช่างสิบหมู่ ได้แก่ ประสิทธิภาพของการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์โดยนักวิจัยและช่างสล่าพุทธศิลป์ที่ได้ดำเนินการถ่ายทอดเทคนิค วิธีการ และทักษะในการทำงานสล่าพุทธศิลป์ทั้ง ๔ ชั้น คือ ธรรมาสันตุงกระด้าง บุซบก พระพุทธรูปไม้แกะสลัก จนสำเร็จเป็นพุทธศิลป์ที่มีความสวยงาม มีลวดลายวิจิตรพิสดาร มีความอ่อนช้อยตามเอกลักษณ์งานพุทธศิลป์จังหวัดแพร่

๔) การควบคุม (Control)

องค์ประกอบการควบคุมของรูปแบบกระบวนการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์จากงานวิจัย ได้แก่ การตรวจสอบและควบคุมดำเนินกิจกรรมของสามเณรช่างสิบหมู่ที่เข้ารับการถ่ายทอดการลงมือทำงานพุทธศิลป์ที่ไม่เป็นไปตามแผน และการตรวจสอบความเข้าใจในเนื้อหา รูปแบบของงานที่ถ่ายทอดให้แก่สามเณรช่างสิบหมู่ ดังนี้

๑. มีการสอบถามเป็นระยะ ๆ ระหว่างดำเนินกิจกรรมเพื่อทวนสอบความเข้าใจในความรู้และทักษะที่ได้จากถ่ายทอดองค์ความรู้

๒ การติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงาน ของผู้เข้ารับการถ่ายทอดองค์ความรู้ฯ กรณีมีการลงมือฝึกปฏิบัติงานเพื่อเป็นการควบคุม ตรวจสอบ และติดตามความก้าวหน้า สล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ที่มีประสิทธิภาพในการผลิตผลงานพุทธศิลป์ในรูปแบบของลงพื้นที่ติดตามในสถานที่จริง ซึ่งจะทำให้วิทยากร/นักวิจัยสามารถ ให้คำแนะนำแก่สามเณรช่างสิบหมู่ที่เข้ารับการถ่ายทอดงานได้ทันทีเพื่อปรับปรุงแก้ไขต่อไป

๕) ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback)

ข้อมูลย้อนกลับในรูปแบบ/กระบวนการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์ให้แก่สามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ เป็นการนำข้อมูลจากความคิดเห็นของผู้เข้ารับการถ่ายทอด นักวิจัย และส่างานพุทธศิลป์มาวิเคราะห์หาความบกพร่องเพื่อปรับปรุงแก้ไขรูปแบบกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้จากงานวิจัยให้แก่สามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น การขึ้นโครงรูปของชิ้นงาน บางชิ้นงานไม่สวยงาม จำเป็นต้องมีการปรับโครงให้สวยงาม จะต้องให้ผู้เข้ารับการอบรมฝึกฝนจุดนี้บ่อย ๆ เพื่อความสวยงาม

๕.๑.๒ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒

กระบวนการถ่ายทอดการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ มาจากชุดองค์ความรู้ของแผนย่อยที่ ๑ มาเป็นตัวกำหนดกิจกรรมถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ ดังนี้

๑) กระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะการทำธรรมาสัน

การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะการทำธรรมาสัน คณะผู้วิจัยและกลุ่มช่างภูมิปัญญาพุทธศิลป์จังหวัดแพร่ได้สนทนาเฉพาะกลุ่มย่อยเพื่อระดมสมองในการสร้างกระบวนการถ่ายทอดทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ สามารถสรุปกระบวนการถ่ายทอดการทำธรรมาสันเมืองแพร่เพื่อถ่ายทอดกระบวนการนี้ให้กับนักเรียนสามเณรช่างสิบหมู่ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยมีขั้นตอนและกระบวนการดังมีรายละเอียด ดังนี้

กำหนดรูปแบบ วัดสัดส่วน เช่น ฐาน ความสูง พื้นที่ที่จะนำไปตั้ง เตรียมไม้ ขั้นตอนของการเตรียมไม้ ไม้ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก ไม้ขนาดใหญ่ประมาณ ๓๐ เซนติเมตร ความหนา ๕ เซนติเมตร ความยาวประมาณ ๓๐๐ เซนติเมตรหรือ ๓ เมตร หรือ ๔๐๐ เซนติเมตร ๔ เมตร นำมาตัด ขนาดที่ ๒ คือ ไม้ขนาด ๑๕ เซนติเมตร หนา ๗ เซนติเมตร ยาวประมาณ ๓๐๐ เซนติเมตร ๔๐๐ เซนติเมตร และไม้ขนาดเล็กประมาณ ๗ เซนติเมตร ความหนา ๔ เซนติเมตร ความยาว ๓๐๐-๔๐๐

เซนติเมตร ไม้ทั้งหมดต้องนำมารีดหรือปัด รีดด้วยเครื่องรีด ปัดด้วยกบไฟฟ้าให้ได้ขนาดเท่ากันทั้งหมด ขึ้นตอนถัดจากนั้นคือการวัดขนาด ธรรมเนียมที่มีขนาดฐานล่างกว้างที่สุด ประมาณ ๑๘๐ เซนติเมตรทั้ง ๔ ด้านเท่ากันโดยไม่มีการย่อมุม ฐานเขียงล่างสุดเรียกว่า ฐานเขียง ทำเป็นสี่เหลี่ยมใช้ไม้ขนาดใหญ่ที่มีความสูงไม้ของหน้าไม้ ๒๐ เซนต ถึง ๓๐ เซนตตามขนาดที่ต้องการความหนาตั้งที่ว่า ขึ้นถัดไปใช้ไม้ขนาดกลางที่ใช้ไม้ขนาดลดหลั่นกันไปตั้งแต่ชั้นที่ ๒ จะมีการย่อมุมไม้ ๑๒ ชั้นที่ ๒ ที่ ๓ ย่อมุมไม้ ๑๒ จะมีชั้นของบัวคว่ำก็ย่อมุมเช่นเดียวกัน การกำหนดวัดย่อมุมประมาณขนาด ๑๐ เซนติเมตร ทั้งด้านข้างลดหลั่นจากตัวฐานเขียงเข้ามา ๑๐ เซนติเมตร ย่อมุม ๑๐ เซนติเมตร จะมีรูปสอปเข้าข้างบนปลายเล็กเข้า สอดไปถึงตัวบัวคว่ำ ทั้งปลายบัวคว่ำและหลังบัวคว่ำจะมีไม้ค้ำ ไม้ขนาดเล็กหนา ๓ เซนติเมตร รองปลายบัวอยู่ กำหนดไว้ว่าค้ำจะหนาประมาณ ๓ เซนติเมตร หลังจากค้ำที่อยู่หลังบัวคว่ำจะเป็นชั้นของเอวชั้นหรือส่วนเอวรองรับกระดุก ก้าวโดยรวม คือ ช่วงกระดุก ที่ทำเป็นธรรมศาสตร์เมืองแพร่จะทำกระดุก ๒ ชั้น เป็นกระดุกงคาบลูกแก้ว ตัวกระดุกจะมีความหนา ๕ เซนต มีค้ำชั้นบนกระดุกเป็นบัวหงายและบัวคว่ำวัดขนาดเท่ากันรับกัน มีชั้นรองบัวหงายจะเป็นลักษณะแผ่ออกคล้ายปากชั้นหรือปากพานที่มีขนาดแผ่ออกจากตัวเอวชั้นอีกประมาณ ๓ ชั้น ชั้นจะมีความยาวรับกันกับฐานที่รองบัวคว่ำ จะมีลักษณะเท่า ๆ กัน พอถึงชั้นรองบัวหงายชั้นที่ ๓ ตรงกันเมื่อวัดความกว้างจะเท่ากันกับฐานชั้นที่ ๒ นับจากฐานเขียงขึ้นมานี้เป็นส่วนของการกำหนดฐานธรรมศาสตร์

การกำหนดเสา เสาจะย่อมุมไม้ ๑๒ ตัวเสาหลักมี ๑๒ ต้น ด้านในมุมจะมีเสาเรียกว่า เสาขอมหรือเสาเล็ก ช่วยยึดมุมภายในหนึ่งอีกด้านละ ๒ เสา รวมแล้วหนึ่งมุมจะมี ๕ เสา จะใช้เสาทั้งหมด ๒๐ เสา ด้านข้าง ๓ ด้านที่ไม่ใช่ทางขึ้นธรรมศาสตร์ จะมีเสาขอมขนาดเล็กใช้ยึดตรงกลางอีกด้านละ ๒ เสา นั้นธรรมศาสตร์หนึ่งหลังจะใช้เสาทั้งหมด ๒๖ เสา ขนาดของเสาอยู่ที่ เสาสี่เหลี่ยม ๗ เซนติเมตร แต่งเป็นรูปบัวคว่ำบัวหงายติดกับเสา มีกาบตรงกลางเสา เป็นตัวครอบเรียกว่ากาบกลางเสา มีกาบบัวหัวเสาท้ายเสาหรือหัวเสาตีนเสาแล้วแต่จะเรียกในภาษาของช่าง ในระหว่างไม้ยึดเสา ไม้คานหรือไม้ข้อสำหรับยึดเสา กำหนดเรียกว่า ข้างล่างเป็นคาน บนเป็นข้อ เรียกกำหนดได้ง่าย คานยึดเสาส่วนที่ยึดฐานเสาข้างล่างมีไม้ขนาดกลางกำหนดระยะของไม้ขนาดกลางยึดเสาทั้งหมดในส่วนที่เป็นฐานที่รับช่วงตัวเรือนธรรมศาสตร์ ข้างบนเป็นข้อที่ยึดปลายเสา ทั้งหมดตั้งแต่ตัวคานรับเสาสู่เสาสู่ข้อ เรียกว่า ตัวเรือนธรรมศาสตร์ เมื่อยึดแล้วจะมีพนักอีก ๓ ด้านสูงประมาณ ๔๐ เซนต พนัก ๓ ด้านจะยึดระหว่างเสาขอมเล็กอีก ๓ ด้าน ส่วนทางขึ้นไม่ต้องมีเพราะจะต้องทำให้กว้างเวลาองค์ผู้เทศน์ขึ้นได้สะดวก นี่ส่วนตัวเรือน

ส่วนยอด จะใช้ไม้ขนาดกลาง เล็ก จะใช้ไม้แผ่นคือไม้ที่มีขนาดหนา ๑.๕ หรือ ๑ เซนติเมตร ที่มีหน้าไม้ใหญ่พอสมควรขนาดกว้าง ๑๐,๑๕,๒๐,๓๐ เซนต ส่วนหลังคาจะลดหลั่นไปตามนั้น กำหนดชั้นแรกรับตัวปลายเสาที่ประกอบเป็นโครงหลังคา ตัวหลังคาเกือบเท่ากัน จะทำใหญ่ครอบอีกด้านละ ๒ เซนตสุดแต่ความสวยงามและความต้องการ มุมก็ย่อมุม ๑๒ เช่นเดียวกัน ตัว

ประกอบหลังคาจะมีรอยแยกอยู่ ใช้กะตัวนาคครอบหลังคา ซึ่งตัวนาคถ้าไม่ใช่ตัวนาคจะใช้เป็นรูปเส้นไม้โอบ เรียกว่า สันตะเข้ หรือสันจะเข้ ถ้าใช้ตามไม้เรียกว่า นาค นาคโอบมุมของหลังคาธรรมดาสามัญ ซึ่งมี ๑๒ มุมก็มี ๑๒ ตัว ตัวสลักจะใช้กะลายกระจิงไบเทศหรือกระจิงไบอ้อย ตามความสวยงามที่ช่างต้องการ ส่วนใหญ่ที่ทำเมืองแพรมิยมกระจิงไบเทศสมสุข สลักกับหัวนาคความสูงพอกับหัวนาคที่อยู่กุ่มม บนหลังคาจะมีเอวคล้ายกระดุง เอวขึ้น ตัวไม่มีบัวคว่ำ บัวหงายเป็นแต่ไม้แผ่นย้อมขึ้นไปมีเอวมีประดับลวดลายหลังคาชั้นที่ ๒ จะมีขนาดเล็กลงไป ส่วนใหญ่จะย่อ แกนไม้ท่อนเดียวกลึงเป็นรูปไม้หรือตรีบัว เป็นส่วนของยอด เมื่อครบแล้วนำมาประกอบ เรียกว่า ลายกระจิงฐานตาอ้อย ในชั้นฐานลายดอกกระจิงพุทพู่

๒) กิจกรรมการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะการทำตุ๊กกระด้าง

ตุ๊กกระด้างมีกรรมวิธีการทำตุ๊กกระด้าง โดยเริ่มจากการคัดไม้เพราะตัวตุ๊กกระด้างเองไม่นิยมใช้ไม้หลายแผ่น นิยมใช้ไม้แผ่นเดียวมาทำ ขนาดที่ทำเป็นตุ๊กกระด้าง จะใช้ไม้ประมาณ หน้าไม้กว้าง ๔๐ ซม. ความหนา ๕ ซม. ความยาวตั้งแต่ ๓๐๐ ซม.ไปจนถึง ๕๐๐ ซม. ถ้านับเป็นเมตรก็คือ ๓ เมตร ๔ เมตร ๕ เมตร อันนี้คือไม้แผ่นเดียว การคัดไม้นิยมใช้ไม้สักหรือไม่มีแก่น ไม้ที่ไม่แข็งเกินไป ไม้ที่ทนทานต่อสภาพดินฟ้าอากาศนั้นก็คือไม้สัก เมื่อได้ไม้แล้วนำมาปัดมารัด ให้เรียบไม่มีเสี้ยน ไม่มีกากนำไม้ขึ้นมาวัดให้ได้ขนาดตามที่ต้องการ แล้วนำมาสเก็ดภาพ มาวาดภาพ ตามที่ต้องการภาพที่วาดนั้น โดยส่วนใหญ่เราจะทำเป็นลายนาค ลายนาคเกี่ยวพันพฤษกษา ลายนาคช่องนักขัต ๑๒ ราศี ก็จะเห็นอยู่ประมาณนี้ แล้วก็ส่วนหัวส่วนท้ายก็จะเป็นลายดอกไม้ ลายดอกเครือเถา ลายดอกพุทตาน ที่เห็นกันมากที่สุดก็คือลายนาค นาคเกี่ยวกัน นาคเกี่ยวกัน ก็จะเป็นคู่ อาจจะ ๘ คู่ ๔ คู่ ๘ คู่ แล้วแต่ขนาดของไม้ แล้วแต่ขนาดของตุ๊กที่ต้องการจะทำ แต่ถ้าใช้แบบนาคที่มีตัวใหญ่ก็จำนวนคู่ก็จะไม่มาก ถ้าขนาดตัวเล็กก็จะมีจำนวนหลายตัวหลายคู่ แต่เมื่อวาดเรียบร้อยแล้วก็แกะสลักโดยใช้อุปกรณ์แกะสลัก ก็คือสิ่ว หรือเครื่องมือที่ช่วยขุดไม้ คือ เเราเตอร์ไฟฟ้า แต่ถ้าใช้สิ่วในการตัดแต่งให้ได้รูปได้ทรงได้ตัวของนาคเสร็จแล้วก็ขัดแต่งผิวให้เรียบ ด้วยกระดาษทรายส่วนไหนที่เป็นรอยไม้เรียบก็จะใช้กาอีพ็อกซี่ หรือฝุ่นไม้ผสมกับกาวร้อน ทิดแล้วก็ขัดให้เกิดความเรียบและก็สวยงาม แล้วก็ทำการลงสี ใช้สีแดงหรือสีดำลงพื้นและใช้สีเหลืองในการรองพื้นสำหรับปิดทองในกรรมวิธีนี้ในอดีตจะใช้รักคือสีดำ หรือใช้ชาดซึ่งมีสีแดง เป็นสีธรรมชาติ ทั้งรักทั้งชาดเวลาลงไปก็สามารถที่จะปิดทองทับได้ ในปัจจุบันมีสีเฟล็กซ์ สีที่ใช้แทนรักใช้แทนชาดก็จะง่ายต่อการผลิตงานในส่วนนี้ ทดแทนกันและไม่ยุ่งยากในการรอเวลาถ้าเป็นรักบางทีก็จะใช้เวลาเป็นเดือนกว่าจะได้ปิดทอง สีชาดบางทีก็อยู่ที่สภาพดินฟ้าอากาศไม่ได้ ความชื้นไม่ได้ ก็จะแห้งเกินทองก็ไม่ติดหรือติดก็ไม่ทั่วจะมีเส้นทองก็จะแตกก็ไม่ทั่วมีเส้น ส่วนไหนที่จะให้เกิดความแวววาวก็จะใช้กระจกสีช่วย ประดับกระจกสีเข้าไปอันนี้ก็คือกรรมวิธีของการแกะสลักตุ๊กกระด้างที่ทำด้วยไม้

๓) กิจกรรมการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะการทำบุษบก

กรรมวิธีการทำบุษบกมีวิธีการทำคล้าย ๆ กับวิธีการทำธรรมาสน์จะเพิ่มข้อมูลตรงที่ว่า ถ้าไม่ย่อมุมก็คือทำเป็นสี่เหลี่ยม ถ้ามีขนาดใหญ่ก็คือเพิ่ม ขยายความกว้างของฐาน ฐานเฉียงหรือลดขนาด เพราะบุษบกจะมีทั้งใหญ่กว่าธรรมาสน์หรือเล็กกว่าธรรมาสน์ไม่สามารถที่จะบอกให้ชัดเจนได้ เพราะธรรมาสน์ สร้างให้พอดีกับคนขึ้นนั่งเทศน์พื้นที่ตัวเรือนจะอยู่ที่ประมาณ ๑๒๐ เซนติเมตร หรือ ๑๕๐ เซนติเมตร ไม่เกินนี้ส่วนบุษบกจะมีขนาดเล็กตั้งแต่ ๓๐ เซนติเมตร ๕๐ เซนติเมตร ๑๐๐ เซนติเมตร ๒๐๐ เซนติเมตร อยู่ที่ขนาดของสถานที่ ที่เขาจะเอาไปใช้กับอะไร ใช้ประดิษฐาน พระพุทธรูปก็จะใหญ่ตามขนาดของพระพุทธรูป ใช้ประดิษฐานพระธาตุก็จะมีขนาดเล็กกว่าธรรมาสน์ ถ้าใช้ประดิษฐานคัมภีร์ในการแห่ ถ้าเยอะก็ต้องขนาดใหญ่อย่างนี้ เป็นต้น ส่วนยอดและส่วนของหลังคา ถ้าเป็นของเมืองแพร่ก็จะมีวิธีการทำแบบเดียวกับวิธีการทำธรรมาสน์

๔) กิจกรรมการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะการทำพระพุทธรูปไม้แกะสลัก

กรรมวิธีการทำพระพุทธรูปไม้ ขั้นที่ ๑ ต้องศึกษารูปแบบของพระพุทธรูปที่เราจะทำการแกะสลักเพราะที่เราจะทำมีทั้งพระพุทธรูปปรางค์ยืน พระปรางค์ยืนก็นิยมเป็นพระประจำวันเกิดวันอาทิตย์ วันจันทร์ วันพุธ วันศุกร์ ส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูปยืน พระพุทธรูปปรางค์นั่งก็จะเป็นวันพฤหัสบดี วันเสาร์ ปรางค์นาคปรกหรือทางสะดุ้งมารหรือปรางค์มารวิชัย ส่วนพระนอนก็มีปรางค์วันอังคาร เราก็ต้องศึกษารูปแบบพระก่อน ศึกษาแบบพระตามที่ต้องการแล้ว ก็มาดูวัสดุที่จะเอามาแกะสลักก็คือไม้สักนั้นแหละ เพราะหาง่ายและเนื้อไม้ก็ไม่แข็งเกินไป ทนทานต่อดิน ฟ้า อากาศ เนื่องกันต่อแมลงสัตว์ที่จะมาทำลายชิ้นงานที่ได้ทำไว้เราต้องเลือกไม้ เมื่อได้ไม้ตามขนาดที่ต้องการแล้ว ก็เอามาวัดสัดส่วน การกำหนดวัดสัดส่วนพระพุทธรูปยืน จะเป็น ๗ ส่วน ถ้าเป็นพระพุทธรูปนั่งก็จะวัดเป็น ๔ ส่วน ในขั้นตอนนี้จะพูดถึงการทำพระพุทธรูปยืน พระพุทธรูปยืนวัด ๗ ส่วน ที่เราก็คือปรางค์วันเกิดประจำวันอาทิตย์ซึ่งถือว่าเป็นวันแรกในบรรดา ๗ วัน และวันอาทิตย์นี้เองแต่มีคตินิยมที่แสดงถึงความกตัญญูทเวทิตที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญในขณะที่ตรัสรู้แล้วในสัปดาห์แรก เสวยวิมุตติสุขภายใต้ต้นศรีมหาโพธิ์แสดงกตัญญูทเวทิตต่อพระศรีมหาโพธิ์ซึ่งเป็นบริภคเณนนี้หรือเป็นสหชาติแต่ด้วยพระเนตรที่ไม่กระพริบถึง ๗ วัน ๑ สัปดาห์บางนี้เองจึงเป็นครั้งแรกของพระพุทธรูปประจำวันเกิดและเป็นที่มาของการสร้างพระประจำวันอาทิตย์ถือว่าเป็นดวงตาของพระสัพพัญญูเจ้า หรือเรียกว่าเป็นดวงตาของโลก ยังมีบทสวดมนต์อีก ในบทอุเทยญจักขุมา โมระปริต ที่เป็นบทนทกยูงที่แสดงความนพต่อพระอาทิตย์และพระจันทร์ เพื่อให้เกิดความปลอดภัยที่ทำไมถึงจะต้องสร้างพระปรางค์วันอาทิตย์เป็นปรางค์แรกพระพุทธรูปยืน เมื่อนำไม้มาวัดส่วนมาวัดเป็น ๗ ส่วน ที่บอกว่า ๔ ส่วนจากฐานขึ้นไป เมื่อในส่วนที่ ๔ จะไปจุดอยู่ที่พระนาภีหรือสะดือพระ

ดังนั้น กัณฑ์ลงมาเป็นส่วนๆ ส่วนหนึ่งก็จะเป็นฐาน ๓ ส่วนฐานขึ้นไปถึงสะดือนั้นเป็นพระบาท เป็นพระทรงแล้วก็ไปถึงพระนาภี อีก ๓ ส่วนที่เหลือวัดอย่างนั้นขึ้นไป เป็นพระพระอุระ พระโสพระพัก ๗ แล้วก็แบ่งส่วนระเียดขึ้นไปอีก จนถึงพระเกศ พระเกศโมลี พระยืนนี้แบ่งออกเป็น ๗ ส่วน ส่วนรายละเอียดกำหนดอื่นนั้นก็จะมีการวัดสัดส่วน ที่บอกว่า ในส่วนหนึ่งเอาส่วนหนึ่งให้มาแบ่งครึ่ง ได้พระบาทสองข้าง แบ่งครึ่งของครึ่งนั้นออกมาได้นี้ก็หัตถ์ได้นี้พระบาท ในส่วนของคิ้ว พระโอษฐ์ ปากจะยาวเท่ากันก็จะยาวเท่ากันในระหว่าง พระอุระ ก็จะใช้ ๑ ส่วนแนวขวาง พระหัตถ์ในส่วนที่เป็นท่อนบนและท่อนล่างจะยาวเท่ากัน ส่วนพระหัตถ์ก็จะใช้ครึ่งส่วนของส่วนหนึ่ง ตามที่ได้แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน เอาส่วนหนึ่งนั้นมาเป็นตัวกำหนดวัดวิธีวัดพระยืน นอกนั้นก็ขึ้นอยู่กับเครื่องมือนั่ง ลม น้ำหนักของมือว่าจะแกะได้ขนาดไหน ก็จะอยู่ที่การฝึกฝนของผู้ที่แลกเปลี่ยนในฝีมือช่าง เมื่อทำงานชำนาญแล้ว การพัฒนาฝีมือก็จะสวยงาม น่าเคารพ น่าบูชา ปรากฏวันอาทิตย์พระหัตถ์ทั้งสองจะประสานกันอยู่ระหว่างพระอุทรหน้าท้อง มือทั้งสองประสานกัน เป็นรายละเอียดในการทำพระยืน

ส่วนพระนั่ง วัด ๔ ส่วน ๔ ส่วนครึ่งหนึ่งก็จะอยู่ที่พระนาภีเช่นเดียวกัน ส่วนหนึ่งเป็นฐาน อีกส่วนหนึ่งเป็นส่วนที่เป็นพระขงหรือที่นั่งขัดสมาธิแล้วก็ไปถึงส่วนของพระหัตถ์พระบาทท่อนล่าง แล้วก็พระอังสะบ่า ไหล่ทั้งสอง แล้วก็พระอุระ แล้วก็แบ่ง ๒ ส่วนที่เหลืออยู่ข้างบนเป็นจนถึงไปจนถึงพระหนุคาง ถึงปลายคางแล้วก็เป็นส่วนของพระพัก และพระเกศ ๒ ส่วนข้างบนนับจากพระนาภีขึ้นไป ๒ ส่วนข้างบน นับขึ้นไปถึงพระเกศ ๒ ส่วนข้างล่างนับลงไปจนถึงฐาน ส่วนการกำหนดก็เอาส่วนหนึ่งนั้นมาแบ่งเป็น ๓ ส่วนเป็นพระบาท ๒ ส่วนแต่เป็นพระบาทอีกส่วนหนึ่งนั้นเป็นเป็นพระองค์ เป็นนิ้วส่วนหนึ่งส่วนสองส่วนนั้นเป็นกว่ามาฝ่าเท้า ๒ ส่วนนั้นเป็นระหว่างอกจะเป็นปลายนมทั้งสองข้าง ก็จะนับเอา ๒ ส่วน มาทำพระพักหรือหน้า ความสูงของรูปหน้าจะเป็นรูปใบโพธิ์ ความสูงก็ประมาณ ๒ ส่วน ใช้ ๒ ส่วนเป็นหน้า ๑ ส่วนปลายพระเกศโมลี หนึ่งส่วนนั้นเป็นหู ส่วนหนึ่งคิ้ว ส่วนหนึ่งนั้นเป็นจมูกส่วนหนึ่งเป็นปากอันนี้ก็เป็นกำหนดมาตราวัดในการกำหนดสัดส่วนของการแกะสลักพระพุทธรูปปรางค์นี้

๕.๑.๓ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓

๑) การจัดเวทีสู่ชุมชนเพื่อแพร่ฐาน

จากการถ่ายทอดกระบวนการทำงานสล่าพุทธศิลป์เมืองแพร่ให้กับสามเณรช่างสิบหมู่ได้เรียนรู้และลงมือปฏิบัติจนสามารถทำงานสล่าพุทธศิลป์ได้สำเร็จเป็นชิ้นงานที่สมบูรณ์ มีลวดลายสวยงามวิจิตรพิสดาร และทรงคุณค่าทางด้านพุทธศิลป์ที่แฝงไปด้วยคุณธรรม จริยธรรม คณะผู้วิจัยได้จัดเวทีโดยนิมนต์และเรียนเชิญหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม คณะสงฆ์จังหวัดแพร่ วิทยาลัยชุมชนแพร่ สำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดแพร่ องค์การบริหารส่วน

ตำบลร่องฟอง และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ เข้าร่วมฟังการบรรยาย องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดงานสถาปัตยกรรมศิลปวัฒนธรรม ในครั้งนี้มีจัดบอร์ด ไลน์นิลและนำผลงานที่เป็นผลผลิตจากงานวิจัย นั่นคือ ธรรมนูญ ตุงกระด้าง บุชบก และพระพุทธรูปไม้แกะสลักมาโชว์ให้ผู้มาร่วมงานได้ชมและแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่จะสามารถนำไปปรับปรุงแก้ไข ในงานนี้ ได้มีประชาชนทั่วไป และเจ้าคณะพระสังฆาธิการในจังหวัดแพร่มาเยี่ยมชมและให้ข้อคิดเกี่ยวกับผลงานวิจัยทั้ง ๔ ชิ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งถือว่าเป็นการเผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีประโยชน์และเกิดองค์ความรู้แก่ผู้เข้าเยี่ยมชมและหน่วยงาน องค์กรเป็นอย่างมาก

๒) การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากการศึกษาข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) ที่เป็นแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับ “ยุวสถา : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสถาปัตยกรรมศิลปวัฒนธรรม จังหวัดแพร่” ผลสรุปจากการผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๑๑ รูป/คน เกี่ยวกับการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสถาปัตยกรรมศิลปวัฒนธรรม จังหวัดแพร่ คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์องค์ความรู้จากการสนทนากลุ่มย่อย การออกแบบรูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดงานสถาปัตยกรรมศิลปวัฒนธรรมให้กับสามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ จนสามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่มีความรู้ และสามารถทำงานสถาปัตยกรรมศิลปวัฒนธรรมได้ตามความถนัดของแต่ละรูป บางรูปสามารถพัฒนาทักษะงานสถาปัตยกรรมศิลปวัฒนธรรมให้มีความสวยงาม และมีองค์ประกอบและโครงสร้างที่สวยงาม ตลอดจนจนถึงสามารถทำงานสถาปัตยกรรมศิลปวัฒนธรรมมีความสวยงามและมีลวดลายวิจิตรพิสดาร จนทำให้งานทุกชิ้นทรงคุณค่าและแฝงไปด้วยคติความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี ซึ่งมีหน่วยงาน องค์กรที่นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

๑. โรงเรียนพระปริยัติธรรมบวรวิศาลย์ แผนกสามัญศึกษา ตำบลร่องฟอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ได้นำผลงานวิจัย ได้แก่ ตุงกระด้าง ไปใช้ประดับที่บริเวณโรงเรียนและนำไปเป็นสื่อการเรียนการสอนของสามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่

๒. วัดทุ่งกวาว ตำบลทุ่งกวาว อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ได้นำผลงานวิจัย ได้แก่ บุชบก และพระพุทธรูปไม้แกะสลัก โดยเฉพาะบุชบกได้นำไปใส่สรีระศพพระเดชพระคุณพระราชาวิสุทธิ อดีตเจ้าอาวาสวัดทุ่งกวาว อดีตที่ปรึกษาธรรมาธิการบดี วิทยาเขตแพร่และอดีตนายกสภาวิทยาเขตแพร่ และพระพุทธรูปไม้แกะสลักนำไปประดิษฐานในอุโบสถในพุทธศาสนิกชนได้สักการะบูชา

๓. วัดยางน้อย ตำบลก่อเอ้ อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี ได้นำผลงานวิจัย ได้แก่ ธรรมนูญไปถวายแด่พระเดชพระคุณเจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชจารย์ อธิบดีสงฆ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานครซึ่งพระเดชพระคุณเจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้าคณะอุบลราชธานี ได้มอบถวายให้แก่วัดยางน้อย

ตำบลก่อเอ้ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานีเพื่อใช้ในการเทศน์มหาชาติและในงานบุญต่างๆของวัดสืบไป

๓) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา

จากการทำงานวิจัยเรื่อง ยุวสละ : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์ รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ ได้ผลงานวิจัยที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน เป็นชิ้นงานสล่าด้านพุทธศิลป์ โดยผ่านการถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงปฏิบัติการให้กับสามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ได้ฝึกปฏิบัติและลงมือทำงาน สามารถมีความรู้ ความชำนาญที่จะสามารถทำงานสล่าพุทธศิลป์ตามแบบงานสล่าพุทธศิลป์ที่ได้ออกแบบให้สามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ได้เป็นแบบงานสล่าที่มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของงานสล่าพุทธศิลป์เมืองแพร่ได้เป็นอย่างดี ซึ่งทางวัดร่องพองและโรงเรียนบวรวิชาลัยได้ปรึกษาหารือในการสร้างแหล่งเรียนรู้สำหรับผลงานสล่าพุทธศิลป์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาเมืองแพร่ให้เกิดการกระจายองค์ความรู้ให้กับสาธารณชน หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ โดยใช้แนวทางของชุดความรู้งานสล่าพุทธศิลป์ในอบรมและถ่ายทอดให้แก่กลุ่มเป้าหมายและผู้ที่มีความสนใจ ซึ่งองค์ประกอบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ๗ ด้าน ได้แก่

๑. ข้อมูล/ชุดความรู้ หมายถึง ข้อมูลเกี่ยวกับงานสล่าพุทธศิลป์ที่สามารถทำความเข้าใจได้และพร้อมนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มความรู้ ประสบการณ์ ทั้งความรู้ที่ฝังอยู่ในคน ซึ่งเป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์ของแต่ละบุคคล เช่น ทักษะในการทำงาน ซึ่งเป็นความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผลจนสามารถนำไปรวบรวมและถ่ายทอดได้โดยผ่านการถ่ายทอดและลงมือปฏิบัติ

๒. ผู้ให้ข้อมูล/ผู้ถ่ายทอด หมายถึง บุคคลที่สามารถบอกเล่าหรือถ่ายทอดข้อมูลชุดความรู้ให้แก่ผู้เข้ารับการอบรมจนให้เกิดการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการสามารถลงมือทำได้จริง และเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ได้ และมีความเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดเป็นอย่างดี

๓. การออกแบบและการจัดลำดับ หมายถึง ขั้นตอน วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ รูปแบบการเผยแพร่ หรือการนำข้อมูล เนื้อหาความรู้มาถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจ เช่น การลำดับเรื่องราว เหตุการณ์ที่น่าสนใจ การจัดทำกิจกรรมสาธิต เป็นต้น

๔. กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง กิจกรรมและกระบวนการที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การจัดกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้จากการลงมือทำ การเรียนรู้ที่ผ่านประสบการณ์จริง เป็นต้น

๕. สื่อการเรียนรู้ หมายถึง สื่อรูปแบบต่าง ๆ ที่ทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากกว่าการได้ฟังบรรยายเพียงอย่างเดียว เช่น อุปกรณ์สาธิต สิ่งของจริง ป้ายข้อมูล เป็นต้น การ

เลือกใช้สื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย สัมพันธ์กับข้อมูลจะช่วยสร้างความน่าสนใจให้แหล่งเรียนรู้ และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้

๖. สถานที่ หมายถึง สถานที่จริงหรือแหล่งที่มาของความรู้เป็นสถานที่จัดการเรียนรู้ เพราะจะสามารถเรียนรู้ได้จากสถานที่จริง โดยมีการปรับสภาพแวดล้อมของแหล่งเรียนรู้ให้เป็นห้องเรียน สร้างบรรยากาศเพื่อเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้

๗. การบริหารจัดการ หมายถึง การบริหารจัดการที่เป็นระบบชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่เป้าหมายของแหล่งเรียนรู้ ดังนั้น จึงต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ทั้งมีการวางแผนการปฏิบัติงาน การบริหารจัดการคณะทำงานที่จะขับเคลื่อนงานของแหล่งเรียนรู้ การจัดการงบประมาณหรือแหล่งที่มาของรายได้

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง ยุวสล่า : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑ รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่

พบว่า การถ่ายทอดและการพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ มีรูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะของงานสล่าโดยใช้วิธีการเชิงระบบ (Systematic Approach) ในการสังเคราะห์ รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่ารุ่นเยาว์ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) การควบคุม (Control) ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ดังนี้

๑) ปัจจัยนำเข้า (Input) ปัจจัยที่สำคัญ คือ การกำหนดเป้าหมายในการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ โดยมีการสำรวจความต้องการจำเป็นของกลุ่มเป้าหมายว่าต้องการความรู้ในงานสล่าพุทธศิลป์ การวิเคราะห์ผู้รับการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ ขั้นตอนนี้เป็น การวิเคราะห์คุณสมบัติของสามเณรที่เรียนช่างสิบหมู่ การออกแบบชิ้นงานในการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ ขั้นตอนนี้จะได้มาจากความต้องการจำเป็นของกลุ่มเป้าหมาย การกำหนดกิจกรรมที่จะถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ โดยกำหนดกิจกรรมการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์แก่กลุ่มเป้าหมายโดยคำนึงถึงงานสล่าพุทธศิลป์ และการพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ขั้นตอนนี้เป็น การกำหนดงานสล่าพุทธศิลป์ที่สามเณรช่างสิบหมู่ได้ลงมือปฏิบัติแล้วจนสำเร็จได้ผลงานออกมาเป็นชิ้นงานทั้ง ๔ ชิ้นงานแล้วเสร็จ

๒) กระบวนการ (Process) มีรายละเอียดของกระบวนการ คือ การกำหนดบทบาทของวิทยากรผู้ถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์ เป็นการกำหนดบทบาทของนักวิจัยและช่างสล่าพุทธศิลป์ให้มีบทบาทในให้ความรู้ และควบคุมกิจกรรมงานสล่าพุทธศิลป์ให้ดำเนินการไปตามแผน คอยให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือในการทำงาน พุทธศิลป์ได้ชิ้นงานจนสำเร็จ การสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ของสล่ารุ่นเยาว์ เป็นการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ในลงมือปฏิบัติงานพุทธศิลป์แก่สามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ ให้รู้ถึงเป้าหมายของการทำงาน การดำเนินกิจกรรมการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์เป็นกระบวนการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์ให้กับสามเณรช่างสิบหมู่ ให้เป็นไปตามความสนใจ **สอดคล้องกับงานวิจัยของเมธาวิ ธรรมชัย ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การสืบทอดและการสร้างงานช่างพุทธศิลป์ล้านนา : กรณีศึกษางานช่างฝีมือพระเบญจมิน สุตา จากงานพุทธศิลป์วัดหาดนาค ตำบลสบเตี๊ยะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การสืบทอดและการสร้างงานช่างพุทธศิลป์ล้านนา ในวัดหาดนาค เป็นงานช่างไม้ที่มี ความมุ่งหมาย ในการฝึกหัดให้กับพระภิกษุสามเณร และศิษย์ที่สนใจ เพื่อ ๑. เป็นพุทธบูชา ๒. เพื่อการศึกษาพุทธศิลป์ ๓. เพื่อเอาพุทธศิลป์กลับเข้ามาสู่วัด** ผลสำเร็จในการสืบทอดงานช่างพุทธศิลป์ของพระเบญจมิน สุตา ในวัดหาดนาค พบว่ามี ปัจจัย ดังนี้ ๑. ความเชี่ยวชาญหรือฝีมืองานช่าง ที่ได้รับการสืบทอดและเรียนรู้จากครอบครัว ๒. ความสนใจของพระภิกษุสามเณร กลุ่มลูกศิษย์ ที่ร่วมฝึกหัดงานช่างพุทธศิลป์กับพระอาจารย์ ๓. กระบวนการศึกษา คือ วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ๔. อุดมการณ์สืบทอดและอุดมการณ์สร้างงาน^{๑๕} โดยแบ่งกลุ่มเพื่อละลายพฤติกรรม มีการสอบถามความคาดหวังการรับการถ่ายทอดงานช่างพุทธศิลป์ ตอบคำถามเกี่ยวกับงานเพื่อให้รางวัล เป็นการสร้างแรงกระตุ้นให้อยากเรียนรู้งานให้เกิดความชำนาญ สอดแทรกความรู้โดยบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชิ้นงานแต่ละชิ้น มีการถาม-ตอบ ในแต่ละครั้งการบรรยายในชิ้นงานแต่ละชิ้น ลงมือปฏิบัติงาน มีการปฏิบัติแบบที่กำหนด และมอบหมายแก้ปัญหาจากสถานการณ์กำหนดไว้เป็นตัวอย่างของแต่ละชิ้นงาน และตรวจดูผลงาน ตรวจความเรียบร้อยของผลงานที่ได้ปฏิบัติแต่ละชิ้นงาน

๓) ผลผลิต (Output) ได้แก่ ผลผลิตของรูปแบบกระบวนการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์ จากงานวิจัยให้แก่สามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ ได้แก่ ประสิทธิภาพของการถ่ายทอดงานสล่าพุทธศิลป์ โดยนักวิจัยและช่างสล่าพุทธศิลป์ที่ได้ดำเนินการถ่ายทอดเทคนิค วิธีการ และทักษะในการทำงานสล่า

^{๑๕} เมธาวิ ธรรมชัย, “การสืบทอดและการสร้างงานช่างพุทธศิลป์ล้านนา : กรณีศึกษางานช่างฝีมือพระเบญจมิน สุตา จากงานพุทธศิลป์วัดหาดนาค ตำบลสบเตี๊ยะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

พุทธศิลป์ทั้ง ๔ ชั้น คือ ธรรมาสัน ตุงกระด้าง บุชบก พระพุทธรูปไม้แกะสลัก จนสำเร็จเป็นพุทธศิลป์ที่มีความสวยงาม มีลวดลายวิจิตรพิสดารและความอ่อนช้อยตามเอกลักษณ์งานพุทธศิลป์จังหวัดแพร่ **สอดคล้องกับงานวิจัย** ของพระครูสุตขยาภรณ์ (เขียวสุข) และอัครเจตน์ ชัยภูมิ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษากระบวนการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง” ผลการวิจัยพบว่า การแสดงออกต่องานพุทธศิลป์นครลำปางของชาวลำปาง เกิดขึ้นจากกำลังศรัทธาในพระรัตนตรัย และเชื่อในอานิสงส์ คือ ความสุขร่มเย็นที่จะได้รับ เพราะการอุทิศตนในการอนุรักษ์งานที่เกี่ยวข้องกับพุทธศิลป์นั้น กำลังศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างสรรค์และสืบทอดงานพุทธศิลป์ให้คงอยู่ และปัจจัยที่สร้างความสำเร็จในการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง ก็คือความมีศรัทธา ความเชื่อมั่นตนเอง มีความอดทน เสียสละ ความสนใจวิธีการสืบทอดงานพุทธศิลป์ การจินตนาการ ความมุ่งมั่น การกล้าตัดสินใจ และความสมัครใจ^{๑๖}

๔) การควบคุม (Control) ได้แก่ การตรวจสอบและควบคุมดำเนินกิจกรรมของสามเณรช่างสิบหมู่ที่เข้ารับการถ่ายทอดการลงมือทำงานพุทธศิลป์ที่ไม่เป็นไปตามแผน และการตรวจสอบความเข้าใจในเนื้อหา รูปแบบของงานที่ถ่ายทอดให้แก่สามเณรช่างสิบหมู่ โดยมีการสอบถามเป็นระยะ ๆ ระหว่างดำเนินกิจกรรมเพื่อทวนสอบความเข้าใจในความรู้และทักษะที่ได้จากถ่ายทอดองค์ความรู้ มีการติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงาน กรณีมีการลงมือฝึกปฏิบัติงานเพื่อเป็นการควบคุม ตรวจสอบ และติดตามความก้าวหน้า สล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ที่มีประสิทธิภาพในการผลิตผลงานพุทธศิลป์ในรูปแบบของลงพื้นที่ติดตามในสถานที่จริง ซึ่งสามารถให้คำแนะนำแก่สามเณรช่างสิบหมู่ที่เข้ารับการถ่ายทอดงานได้ทันทีเพื่อปรับปรุงแก้ไขต่อไป

๕) ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เป็นการนำข้อมูลป้อนกลับในรูปแบบหรือกระบวนการถ่ายทอดงานสลาพุทธศิลป์ให้แก่สามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ เป็นการนำข้อมูลจากความคิดเห็นของผู้เข้ารับการถ่ายทอด นักวิจัยและสลางานพุทธศิลป์มาวิเคราะห์หาความบกพร่องเพื่อปรับปรุงแก้ไขรูปแบบกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้จากงานวิจัยให้แก่สามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น การขึ้นโครงรูปของชิ้นงาน บางชิ้นงานไม่สวยงาม จำเป็นต้องมีการปรับโครงให้สวยงาม จะต้องให้ผู้เข้ารับการอบรมฝึกฝนจุดนี้บ่อย ๆ เพื่อความสวยงาม

^{๑๖} พระครูสุตขยาภรณ์ (เขียวสุข) และอัครเจตน์ ชัยภูมิ, “การศึกษากระบวนการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง”, บทความวิจัย, วารสารพุทธาเซียนศึกษา ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ ม.ค. - มิ.ย. ๒๕๕๙: ๗๔.

๕.๒.๒ การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่

พบว่า การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะการทำธรรมาสันให้แก่นักเรียนช่างสิบหมู่ โดยมีขั้นตอนและกระบวนการ ดังนี้

กำหนดรูปแบบ วัดสัดส่วน เช่น ฐาน ความสูง พื้นที่ที่จะนำไปตั้ง เตรียมไม้ ขั้นตอนของการเตรียมไม้ ไม้ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก ไม้ขนาดใหญ่ประมาณ ๓๐ เซนติเมตร ความหนา ๕ เซนติเมตร ความยาวประมาณ ๓๐๐ เซนติเมตรหรือ ๓ เมตร หรือ ๔๐๐ เซนติเมตร ๔ เมตร นำมาตัด ขนาดที่ ๒ คือ ไม้ขนาด ๑๕ เซนติเมตร หนา ๗ เซนติเมตร ยาวประมาณ ๓๐๐ เซนติเมตร ๔๐๐ เซนติเมตร และไม้ขนาดเล็กประมาณ ๗ เซนติเมตร ความหนา ๔ เซนติเมตร ความยาว ๓๐๐-๔๐๐ เซนติเมตร ไม้ทั้งหมดต้องนำมารีดหรือปิด รีดด้วยเครื่องรีด ปิดด้วยกบไฟฟ้าให้ได้ขนาดเท่ากันทั้งหมด ขั้นตอนถัดจากนั้นคือการวัดขนาด ธรรมาสันที่มีขนาดฐานล่างกว้างที่สุด ประมาณ ๑๘๐ เซนติเมตรทั้ง ๔ ด้านเท่ากันโดยไม่มีการย่อมุม ฐานเฉียงล่างสุดเรียกว่า ฐานเขี้ยว ทำเป็นสี่เหลี่ยมใช้ไม้ขนาดใหญ่ที่มีความสูงไม้ของหน้าไม้ ๒๐ เซนติเมตร ถึง ๓๐ เซนติเมตรตามขนาดที่ต้องการ

ขั้นถัดไปใช้ไม้ขนาดกลางที่ใช้ไม้ขนาดลดหลั่นกันไปตั้งแต่ชั้นที่ ๒ จะมีการย่อมุมไม้ ๑๒ ชั้นที่ ๒ ที่ ๓ ย่อมุมไม้ ๑๒ จะมีชั้นของบัวคว่ำก็ย่อมุมเช่นเดียวกัน การกำหนดวัดย่อมุมประมาณ ขนาด ๑๐ เซนติเมตร ทั้งด้านข้างลดหลั่นจากตัวฐานเขี้ยวเข้ามา ๑๐ เซนติเมตร ย่อมุม ๑๐ เซนติเมตร จะมีรูปสอบเข้าข้างบนปลายเล็กเข้า สอดไปถึงตัวบัวคว่ำ ทั้งปลายบัวคว่ำและหลังบัวคว่ำ จะมีไม้ค้ำ ไม้ขนาดเล็กหนา ๓ เซนติเมตร รองปลายบัวอยู่ กำหนดไว้ว่าค้ำจะหนาประมาณ ๓ เซนติเมตร หลังจากค้ำที่อยู่หลังบัวคว่ำจะเป็นชั้นของเอวชั้นหรือส่วนเอวรองรับกระดุกง กล่าวโดยรวม คือ ช่วงกระดุกง ที่ทำเป็นธรรมาสันเมืองแพร่จะทำกระดุก ๒ ชั้น เป็นกระดุกงคาบ ลูกแก้ว ตัวกระดุกงจะมีความหนา ๕ เซนติเมตร มีค้ำชั้นบนกระดุกงเป็นบัวหงายและบัวคว่ำวัดขนาด เท่ากันรับกัน มีชั้นรองบัวหงายจะเป็นลักษณะแผ่ออกคล้ายปากชั้นหรือปากพานที่มีขนาดแผ่ออก จากตัวเอวชั้นอีกประมาณ ๓ ชั้น ชั้นจะมีความยาวรับกันกับฐานที่รองบัวคว่ำ จะมีลักษณะเท่า ๆ กัน พอถึงชั้นรองบัวหงายชั้นที่ ๓ ตรงกันเมื่อวัดความกว้างจะเท่ากันกับฐานชั้นที่ ๒ นับจากฐานเขี้ยว ขึ้นมานี้เป็นส่วนของการกำหนดฐานธรรมาสัน

การกำหนดเสา เสาจะย่อมุมไม้ ๑๒ ตัวเสาหลักมี ๑๒ ต้น ด้านในมุมจะมีเสาเรียกว่าเสา ขอมหรือเสาเล็ก ช่วยยึดมุมภายในหนึ่งอีกด้านละ ๒ เสา รวมแล้วหนึ่งมุมจะมี ๕ เสา จะใช้เสา ทั้งหมด ๒๐ เสา ด้านข้าง ๓ ด้านที่ไม่ใช่ทางขึ้นธรรมาสัน จะมีเสาขอมขนาดเล็กใช้ยึดตรงกลางอีก ด้านละ ๒ เสา นั้นธรรมาสันหนึ่งหลังจะใช้เสาทั้งหมด ๒๖ เสา ขนาดของเสาอยู่ที่ เสาสี่เหลี่ยม ๗ เซนติเมตร แต่งเป็นรูปบัวคว่ำบัวหงายติดกับเสา มีกาบตรงกลางเสา เป็นตัวครอบเรียกว่ากาบกลาง เสา มีกาบบัวหัวเสาท้ายเสาหรือหัวเสาตีนเสาแล้วแต่จะเรียกในภาษาของช่าง ในระหว่างไม้ยึดเสา

ไม้คานหรือไม้ข้อสำหรับยึดเสา กำหนดเรียกว่า ข้างล่างเป็นคาน บนเป็นข้อ เรียกกำหนดได้ง่าย คานยึดเสาส่วนที่ยึดฐานเสาข้างล่างมีไม้ขนาดกลางกำหนดระยะของไม้ขนาดกลางยึดเสาทั้งหมดใน ส่วนที่เป็นฐานที่รับช่วงตัวเรือนธรรมาสน์ ข้างบนเป็นข้อที่ยึดปลายเสา ทั้งหมดตั้งแต่ตัวคานรับเสาลง ถึงข้อ เรียกว่า ตัวเรือนธรรมาสน์ เมื่อยึดแล้วจะมีพนักอีก ๓ ด้านสูงประมาณ ๔๐ เซนต์ พนัก ๓ ด้านจะยึดระหว่างเสาขอมเล็กอีก ๓ ด้าน ส่วนทางขึ้นไม่ต้องมีเพราะจะต้องทำให้กว้างเวลาองค์ผู้ เทศน์ขึ้นได้สะดวก นี่ส่วนตัวเรือน

ส่วนยอด จะใช้ไม้ขนาดกลาง เล็ก จะใช้ไม้แผ่นคือไม้ที่มีขนาดหนา ๑.๕ หรือ ๑ เซนติเมตร ที่มีหน้าไม้ใหญ่พอสมควรขนาดกว้าง ๑๐,๑๕,๒๐,๓๐ เซนต์ ส่วนหลังคาจะลดหลั่นไป ตามนั้น กำหนดชั้นแรกรับตัวปลายเสาที่ประกอบเป็นโครงหลังคา ตัวหลังคาเกือบเท่ากัน จะทำให้ใหญ่ ครอบอีกด้านละ ๒ เซนต์สุดแต่ความสวยงามและความต้องการ มุมก็ย่อมุม ๑๒ เช่นเดียวกัน ตัว ประกอบหลังคาจะมีรอยแยกอยู่ ใช้แกะตัวขนาดครอบหลังคา ซึ่งตัวขนาดถ้าไม่ใช่ตัวขนาดจะใช้เป็นรูปเส้น ไม้โอบ เรียกว่า สันตะเข้ หรือสันจะเข้ ถ้าใช้ตามไม้เรียกว่า นาค นาคโอบมุมของหลังคาธรรมาสน์ ซึ่งมี ๑๒ มุมก็มี ๑๒ ตัว ตัวสลักจะใช้แกะลายกระจิงใบเทศหรือกระจิงใบอ้อย ตามความสวยงามที่ ข้างต้องการ ส่วนใหญ่ที่ทำเมืองแพรนิยมกระจิงใบเทศสมสุข สลักกับหัวนาคความสูงพอกับหัวนาคที่ อยู่กุ่มม บนหลังคาจะมีเอวคล้ายกระดุม เอวขึ้น ตัวไม่มีบัวคว่ำ บัวหงายเป็นแต่ไม้แผ่นย่อมุมขึ้นไปมี เอวมีประดับลดหลั่นหลังคาชั้นที่ ๒ จะมีขนาดเล็กลงไป ส่วนใหญ่จะย่อ แกนไม้ท่อนเดียวกลึงเป็นรูป ไม้หรือตรีบัว เป็นส่วนของยอด เมื่อครบแล้วนำมาประกอบ เรียกว่า ลายกระจิงฐานตาอ้อย ในชั้นฐาน ลายดอกกระจิงพุทพู่

กิจกรรมการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะการทำตุ๊กกระด้าง พบว่า การถ่ายทอดตุ๊กกระด้างมี กรรมวิธีการถ่ายทอดการทำตุ๊กกระด้าง โดยเริ่มจากการคัดไม้เพราะตัวตุ๊กกระด้างเอง ไม่นิยมใช้ไม้ หลายแผ่น นิยมใช้ไม้แผ่นเดียวมาทำ ขนาดที่ทำเป็นตุ๊กกระด้าง จะใช้ไม้ประมาณ หน้าไม้กว้าง ๔๐ ซม. ความหนา ๕ ซม. ความยาวตั้งแต่ ๓๐๐ ซม.ไปจนถึง ๕๐๐ ซม. ถ้านับเป็นเมตรก็คือ ๓ เมตร ๔ เมตร ๕ เมตร อันนี้คือไม้แผ่นเดียว การคัดไม้นิยมใช้ไม้สักหรือไม่มีแก่น ไม้ที่ไม่แข็งเกินไป ใช้ไม้ที่ทนทานต่อสภาพดินฟ้าอากาศนั้นก็คือไม้สัก เมื่อได้ไม้แล้วนำไม้นั้นมาปัดมารีด ให้เรียบไม่มี เสี้ยน ไม่มีกากนำไม้นั้นมาวัดให้ได้ขนาดตามที่ต้องการ แล้วนำมาสเก็ดภาพ มาวาดภาพ ตามที่ ต้องการภาพที่วาดนั้น โดยส่วนใหญ่เราจะทำเป็นลายนาค ลายนาคเกี่ยวพันพญกษยา ลายนาคช้อง นกขัตร ๑๒ ราศี ก็จะมีอยู่ประมาณนี้ แล้วก็ส่วนหัวส่วนท้ายก็จะเป็นลายดอกไม้ ลายดอกเครือเถา ลายดอกพุทตาน ที่เห็นกันมากที่สุดก็คือลายนาค นาคเกี่ยวกัน นาคเกี่ยวกัน ก็จะเป็นคู้ อาจจะ ๘ คู้ ๔ คู้ ๘ คู้ แล้วแต่ขนาดของไม้ แล้วแต่ขนาดของตุ๊กที่ต้องการจะทำ แต่ถ้าใช้แบบนาคที่มีตัวใหญ่ก็ จำนวนคู้จะไม่มาก ถ้าขนาดตัวเล็กก็จะมีจำนวนหลายตัวหลายคู้ แต่เมื่อวาดเรียบร้อยแล้วก็แกะสลัก โดยใช้อุปกรณ์แกะสลัก ก็คือสิ่ว หรือเครื่องมือที่ช่วยขุดไม้ คือ เเราเตอร์ไฟฟ้า แต่ถ้าใช้ส่วในการตัด

แต่ทำให้ได้รูปได้ทรงได้ตัวของนาคนเสร็จแล้วก็ขัดแต่งผิวให้เรียบ ด้วยกระดาษทรายส่วนไหนที่เป็นรอยไม่เรียบก็จะใช้กาวยีพอกซี่ หรือฝุ่นไม้ผสมกับการร่อน ตัดแล้วก็ขัดให้เกิดความเรียบและก็สวยงาม แล้วก็ทำการลงสี ใช้สีแดงหรือสีดำลงพื้นและใช้สีเหลืองในการรองพื้นสำหรับปิดทองในกรรมวิธีนี้ในอดีตจะใช้รักคือสีดำ หรือใช้ชาดซึ่งมีสีแดง เป็นสีธรรมชาติ ทั้งรักทั้งชาดเวลาลงไปก็สามารถที่จะปิดทองทับได้ ในปัจจุบันมีสีเฟล็กซ์ สีที่ใช้แทนรักใช้แทนชาดก็จะง่ายต่อการผลิตงานในส่วนนี้ ทดแทนกันและก็ไม่ยุ่งยากในการรอเวลาถ้าเป็นรักบางทีก็จะใช้เวลาเป็นเดือนกว่าจะได้ปิดทอง สีชาดบางทีก็อยู่ที่สภาพดินฟ้าอากาศไม่ได้ ความชื้นไม่ได้ ก็จะแห้งเกินทองก็ไม่ติดหรือติดก็ไม่ทั่วจะมีเส้นทองก็จะแตกก็ไม่ทั่วมีเส้น ส่วนไหนที่จะให้เกิดความแวววาวก็จะใช้กระจกสีช่วย ประดับกระจกสีเข้าไปอันนี้ก็คือกรรมวิธีของการแกะสลักตุ๊กกระดังที่ทำได้ด้วยไม้

กระบวนการถ่ายทอดวิธีทำบุษบกมีวิธีการทำคล้าย ๆ กับวิธีการทำธรรมาสน์จะเพิ่มข้อมูลตรงที่ว่า ถ้าไม่ย่อมุมก็คือทำเป็นสี่เหลี่ยม ถ้ามีขนาดใหญ่ก็คือเพิ่ม ขยายความกว้างของฐาน ฐานเขียงหรือลดขนาด เพราะบุษบกจะมีทั้งใหญ่กว่าธรรมาสน์หรือเล็กกว่าธรรมาสน์ไม่สามารถที่จะบอกให้ชัดเจนได้เพราะธรรมาสน์ สร้างให้พอดีกับคนขึ้นนั่งเทศน์พื้นที่ตัวเรือนจะอยู่ที่ประมาณ ๑๒๐ เซนติเมตร หรือ ๑๕๐ เซนติเมตร ไม่เกินนี้ส่วนบุษบกจะมีขนาดเล็กตั้งแต่ ๓๐ เซนติเมตร ๕๐ เซนติเมตร ๑๐๐ เซนติเมตร ๒๐๐ เซนติเมตร อยู่ที่ขนาดของสถานที่ ที่เขาจะเอาไปใช้กับอะไร ใช้ประดิษฐานพระพุทธรูปก็จะใหญ่ตามขนาดของพระพุทธรูป ใช้ประดิษฐานพระธาตุก็จะขนาดเล็กกว่าธรรมาสน์ ถ้าใช้ประดิษฐานคัมภีร์ในการแห่ ถ้าเยอะก็ต้องขนาดใหญ่อย่างนี้ เป็นต้น ส่วนยอดและส่วนของหลังคา ถ้าเป็นของเมืองแพร์ก็จะมีวิธีการทำแบบเดียวกับวิธีการทำธรรมาสน์

กระบวนการถ่ายทอดการทำพระพุทธรูปไม้ ขึ้นที่ ๑ ต้องศึกษารูปแบบของพระพุทธรูปที่เราจะทำการแกะสลักเพราะที่เราจะทำมีทั้งพระพุทธรูปปรางค์ยืน พระปรางค์ยืนก็นิยมเป็นพระประจำวันเกิดวันอาทิตย์ วันจันทร์ วันพุธ วันศุกร์ ส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูปยืน พระพุทธรูปปรางค์นั่งก็จะเป็นวันพฤหัสบดี วันเสาร์ ปรางค์นาคปรกหรือทางสะดุ้งมารหรือปรางค์มารวิชัย ส่วนพระนอนก็จะมีปรางค์วันอังคาร เราก็ต้องศึกษารูปแบบพระก่อน ศึกษาแบบพระตามที่ต้องการแล้ว ก็มาดูวัสดุที่จะเอามาแกะสลักก็คือไม้สักนั้นแหละ เพราะหาง่ายและเนื้อไม้ก็ไม่แข็งเกินไป ทนทานต่อดินฟ้าอากาศ เนื่องกันต่อแมลงสัตว์ที่จะมาทำลายชิ้นงานที่ได้ทำไว้เราต้องเลือกไม้ เมื่อได้ไม้ตามขนาดที่ต้องการแล้ว ก็เอามาวัดสัดส่วน การกำหนดวัดสัดส่วนพระพุทธรูปยืน จะเป็น ๗ ส่วน ถ้าเป็นพระพุทธรูปนั่งก็วัดเป็น ๔ ส่วน ในขั้นตอนนี้จะพูดถึงการทำพระพุทธรูปยืน พระพุทธรูปยืนวัด ๗ ส่วน ที่เราก็คือปรางค์วันเกิดประจำวันอาทิตย์ซึ่งถือว่าเป็นวันแรกในบรรดา ๗ วัน และวันอาทิตย์นี้เองแต่มีคตินิยมที่แสดงถึงความกตัญญูทวาทที่พระพุทธรูปเจ้าทรงบำเพ็ญในขณะที่ตรัสรู้แล้วในสัปดาห์แรก เสวยวิมุตติสุขภายใต้ต้นศรีมหาโพธิ์แสดงกตัญญูทวาทต่อพระศรีมหาโพธิ์ซึ่งเป็นบริภคเณ็นนี้หรือเป็นสหชาติแต่ด้วยพระเนตรที่ไม่กระพริบถึง ๗ วัน ๑ สัปดาห์บางนี่เองจึงเป็นครั้งแรกของ

พระพุทธรูปประจำวันเกิดและเป็นที่มาของการสร้างพระประจำวันอาทิตย์ถือว่าเป็นดวงตาของพระ
สัพพัญญูเจ้า หรือเรียกว่าเป็นดวงตาของโลก ยังมีบทสวดมนต์อีก ในบทอุเทศยัญจักขุมโอมปริต ที่
เป็นบทนกยูงที่แสดงความนพต่อพระอาทิตย์และพระจันทร์ เพื่อให้เกิดความปลอดภัยที่ทำไมถึง
จะต้องสร้างพระปรางค์วันอาทิตย์เป็นปรางค์แรกพระพุทธรูปยืน เมื่อนำไม้มาวัดส่วนมาวัดเป็น ๗
ส่วน ที่บอกว่า ๔ ส่วน จากฐานขึ้นไป เมื่อในส่วนที่ ๔ จะไปจุดอยู่ที่พระนาภีหรือสะดือพระ

ดังนั้น ก็วัดลงมาเป็นส่วนๆ ส่วนหนึ่งก็จะเป็นฐาน ๓ ส่วนฐานขึ้นไปถึงสะดือนั้นเป็นพระ
บาท เป็นพระทรงแล้วก็ไปถึงพระนาภี อีก ๓ ส่วนที่เหลือวัดอย่างนั้นขึ้นไป เป็นพระอุระ พระศอ พระ
พักตร์ ฯลฯ แล้วก็แบ่งส่วนละเอียดขึ้นไปอีก จนถึงพระเกศ พระเกศโมลี พระยืนนี้แบ่งออกเป็น ๗ ส่วน
ส่วนรายละเอียดกำหนดอื่นนั้นก็จะมีการวัดสัดส่วน ที่บอกว่า ในส่วนหนึ่งเอาส่วนหนึ่งให้มาแบ่งครึ่ง
ได้พระบาทสองข้าง แบ่งครึ่งของครึ่งนั้นออกมาได้นี้ก็หัตถ์ได้นี้พระบาท ในส่วนของคิ้ว พระโอษฐ์
ปากจะยาวเท่ากันก็จะยาวเท่ากันในระหว่าง พระอุระ ก็จะใช้ ๑ ส่วนแนวขวาง พระหัตถ์ในส่วนที่
เป็นท่อนบนและท่อนล่างจะยาวเท่ากัน ส่วนพระหัตถ์ก็จะใช้ครึ่งส่วนของส่วนหนึ่ง ตามที่ได้แบ่ง
ออกเป็น ๔ ส่วน เอาส่วนหนึ่งนั้นมาเป็นตัวกำหนดวัดวิธีวัดพระยืน นอกนั้นก็ขึ้นอยู่กับการลง
เครื่องมือลงส่ว ลงน้ำหนักของมือว่าจะแกะได้ขนาดไหน ก็จะอยู่ที่การฝึกฝนของผู้ที่แลกเปลี่ยนใน
ฝีมือช่าง เมื่อทำงานชำนาญแล้ว การพัฒนาฝีมือก็จะสวยงาม นำเคารพ นำบูชา ปรางค์วันอาทิตย์พระ
หัตถ์ทั้งสองจะประสานกันอยู่ระหว่างพระอุทรหน้าท้อง มือทั้งสองประสานกัน เป็นรายละเอียดใน
การทำพระยืน

ส่วนพระนั่ง วัด ๔ ส่วน ๔ ส่วนครึ่งหนึ่งก็จะอยู่ที่พระนาภีเช่นเดียวกัน ส่วนหนึ่งเป็นฐาน
อีกส่วนหนึ่งเป็นส่วนที่เป็นพระขงฆ์หรือที่นั่งขัดสมาธิและก็ไปถึงส่วนของพระหัตถ์พระพาหาท่อนล่าง
แล้วก็พระอังสะป่า ไหล่ทั้งสอง แล้วก็พระอุระ แล้วก็แบ่ง ๒ ส่วนที่เหลืออยู่ข้างบนเป็นจนถึงไปจนถึง
พระหนุ (คาง) ถึงปลายคางแล้วก็เป็นส่วนของพระพักตร์ และพระเกศ ๒ ส่วนข้างบนนับจากพระนาภี
ขึ้นไป ๒ ส่วนข้างบน นับขึ้นไปถึงพระเกศ ๒ ส่วนข้างล่างนับลงไปจนถึงฐาน ส่วนการกำหนดก็เอา
ส่วนหนึ่งนั้นมาแบ่งเป็น ๓ ส่วนเป็นพระบาท ๒ ส่วนแต่เป็นพระบาทอีกส่วนหนึ่งนั้นเป็นพระ
องค์เป็นนิ้วส่วนหนึ่งส่วนสองส่วนนั้นเป็นกว่ามาฝ่าเท้า ๒ ส่วนนั้นเป็นระหว่างอกจะเป็นปลายนมทั้ง
สองข้าง ก็จะนับเอา ๒ ส่วน มาทำพระพักตร์หรือหน้า ความสูงของรูปหน้าจะเป็นรูปใบพลู ความสูงก็
ประมาณ ๒ ส่วน ใช้ ๒ ส่วนเป็นหน้า ๑ ส่วนปลายพระเกศโมลี หนึ่งส่วนนั้นเป็นหู ส่วนหนึ่งคิ้ว
ส่วนหนึ่งนั้นเป็นจมูกส่วนหนึ่งเป็นปากอันนี้ก็เป็นกำหนดมาตรวัดในการกำหนดสัดส่วนของการ
แกะสลักพระพุทธรูปปรางค์นี้

สรุปการจัดกิจกรรมเสริมทักษะในด้านงานสร้างสรรค์ภูมิภาครวม ๔ ทักษะ ได้แก่ ๑) การ
ทำธรรมมาสน์ ๒) การทำตุ๊กกระดัง ๓) การทำบุษบก ๔) การแกะสลักพระพุทธรูปไม้ ต้องอาศัย

ความชอบส่วนบุคคลและความหลงใหลในงานพุทธศิลป์อย่างแท้จริง เพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานด้านพุทธศิลป์อย่างแท้จริง

๕.๒.๓ เผยแพร่ภูมิปัญญางานสถาปัตยกรรมศิลปกรรมล้านนา จังหวัดแพร่สู่สาธารณะ

จากการศึกษารูปแบบกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสถาปัตยกรรมศิลปกรรมล้านนาที่ได้รับรูปแบบกระบวนการในการถ่ายทอดกระบวนการทำงานสถาปัตยกรรมศิลปกรรมล้านนาเรียบร้อยแล้ว หลังจากนั้นได้จัดกิจกรรมถ่ายทอดและพัฒนาทักษะการทำธรรมาสัน การทำตุ๊กตาร่าง การทำบุษบก และการทำพระพุทธรูปไม้แกะสลักให้กับสามเณรนักเรียนช่างสิบหมู่ได้เรียนรู้และลงมือปฏิบัติจนสามารถทำงานสถาปัตยกรรมศิลปกรรมล้านนาได้สำเร็จเป็นชิ้นงานที่สมบูรณ์ มีลวดลายสวยงามวิจิตรพิสดาร และทรงคุณค่าทางด้านพุทธศิลป์ที่แฝงไปด้วยคุณธรรม จริยธรรม คณะผู้วิจัย ทำการติดต่อพื้นที่วิจัยเพื่อจัดเวทีงานพุทธศิลป์คืนข้อมูลการวิจัยให้กับชุมชน โดยนิมนต์และเรียนเชิญบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่วิจัย ชุมชนใกล้เคียง และองค์กรต่าง ๆ ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ โรงเรียนพระปริยัติธรรมในจังหวัดแพร่ คณะสงฆ์จังหวัดแพร่ วิทยาลัยชุมชนแพร่ สำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดแพร่ ผู้นำท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลร่องพอง ผู้นำพื้นที่ประกอบด้วย กำนันตำบลร่องพอง ผู้ใหญ่บ้านร่องพอง และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ และประชาชนทั่วไป เข้าร่วมประชุมฟังการบรรยายองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการถ่ายตงานสถาปัตยกรรมศิลปกรรมล้านนาจังหวัดแพร่ประมาณ ๕๐ รูป/คน โดยพระมหาสิทธิชัย ชยสิทธิ,ดร. หัวหน้าแผนโครงการวิจัยชุดนี้ได้นำเสนอข้อมูลกระบวนการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสถาปัตยกรรมศิลปกรรมล้านนาจังหวัดแพร่ และร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการหาแนวทางถ่ายทอดพัฒนาทักษะและการอนุรักษ์งานพุทธศิลป์โดยเริ่มจากหาสาเหตุของปัญหาไปสู่การแก้ปัญหาทั้งในระดับบุคคลและระดับภาพรวมของงานพุทธศิลป์จังหวัดแพร่ ใช้วิธีการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันโดยได้การสนทนาข้อมูลและอธิบายขยายความในบางประเด็นเพื่อให้เวทีสนทนาได้เข้าใจในกระบวนการถ่ายทอดพัฒนาทักษะงานสถาปัตยกรรมศิลปกรรมล้านนาใน ๔ กิจกรรม ได้แก่ กระบวนการทำธรรมาสัน การทำตุ๊กตาร่าง การทำบุษบก และการทำพระพุทธรูปไม้แกะสลักสอดคล้องกับงานวิจัย ของอดุลย์ หลานวงศ์และคณะศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธศิลป์ : คุณค่าและอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า คุณค่าและอิทธิพลของพุทธศิลป์นั้นพบว่า พระพุทธรูปส่งผลต่อความเชื่อ ความเลื่อมใสศรัทธาของคนในชุมชน ยึดถือเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของพื้นที่นั้นๆ ทำให้เกิดความสันติสุขสงบร่มเย็นเกิดขึ้นในชุมชนและสังคม เกิดความสามัคคีปรองดองของคนในชุมชน เกิดจิตอาสาในการร่วมกันช่วยทำงานบุญประเพณีที่จัดขึ้นทุกปี เกิดรายได้จากการขายของชำร่วย ที่ระลึก และการจ้างคนในชุมชนเกิดขึ้นเพื่อช่วยจัดสถานที่ให้เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว เกิดการท่องเที่ยวอันเป็นผลมาจากวัฒนธรรมประเพณีที่มีการจัดติดต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นผลให้

เศรษฐกิจในท้องถิ่นนั้นมีรายได้หมุนเวียน ประชาชนมีพื้นที่เลี้ยงชีพนอกเหนือจากการอาชีพหลักด้านเกษตรกรรม^{๑๗}

จากการเผยแพร่งานสล่าพุทธศิลป์สู่สาธารณะซึ่งคณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ถึงคุณค่าที่สะท้อนถึงพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ที่มุ่งเน้น หลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ ได้แก่ ทาน ศีล และภาวนา ๑) ทาน คือ การแสดงพระธรรมเทศนาของพระภิกษุสามเณรเป็นองค์เทศน์เป็นการให้ธรรมทานอันเป็นการให้ที่ประเสริฐสูงสุดต่อยอดจากการให้ทานปัจจัย ๔ ๒) ศีล คือ การประพฤติปฏิบัติบำเพ็ญคุณงามความดีในช่วงที่ประกอบศาสนพิธีเป็นการสมาทานวิริติและสมุจเฉทวิริติทำให้ศาสนบุคคลได้มีโอกาสรักษาศีลให้เรียบร้อยดีงาม ๓) ภาวนา คือ การบำเพ็ญเพียรสมาธิในช่วงระยะเวลาที่เข้าร่วมกิจกรรมทำให้จิตใจเบิกบานแจ่มใส ไม่มีความวิตกกังวลหรืออาจมีน้อยกว่าภาวะปกติในกิจวัตรทั่วไป เป็นการสร้างคุณค่าเกี่ยวกับงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่สื่อถึงมิติหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับบุญกิริยาวัตถุอันเป็นพื้นฐานของความดีงามทั้งปวงดังกล่าวข้างต้น

๕.๒.๔ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา

จากการทำงานวิจัยเรื่อง ยุวสล่า : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ ได้ผลงานวิจัยที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน เป็นชิ้นงานสล่าด้านพุทธศิลป์ โดยผ่านการถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงปฏิบัติการให้กับสามเณรนักเรียนช่วงสิบหมู่ได้ฝึกปฏิบัติและลงมือทำจนสามารถมีความรู้ ความชำนาญที่จะสามารถทำงานสล่าพุทธศิลป์ตามแบบงานสล่าพุทธศิลป์ที่ได้ออกแบบให้สามเณรนักเรียนช่วงสิบหมู่ได้เป็นแบบงานสล่าที่มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของงานสล่าพุทธศิลป์เมืองแพร่ได้เป็นอย่างดี ซึ่งทางวัดร่องพองและโรงเรียนบวรวิซาลัยได้ปรึกษาหารือในการสร้างแหล่งเรียนรู้สำหรับผลงานสล่าพุทธศิลป์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาเมืองแพร่ให้เกิดการกระจายองค์ความรู้ให้กับสาธารณชน หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ โดยใช้แนวทางของชุดความรู้งานสล่าพุทธศิลป์ในอบรมและถ่ายทอดให้แก่กลุ่มเป้าหมายและผู้ที่มีความสนใจ ซึ่งองค์ประกอบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ๗ ด้าน ได้แก่ ๑. ข้อมูล/ชุดความรู้ที่เกี่ยวกับงานสล่าพุทธศิลป์ที่สามารถทำความเข้าใจได้และพร้อมนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มความรู้ ประสบการณ์ ทั้งความรู้ที่ฝังอยู่ในคน ซึ่งเป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์ของแต่ละบุคคล เช่น ทักษะในการทำงาน ซึ่งเป็นความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผลจนสามารถนำไปรวบรวมและถ่ายทอดได้โดยผ่านการถ่ายทอดและลงมือปฏิบัติ ๒. ผู้ให้ข้อมูล/ผู้ถ่ายทอด คือบุคคลที่สามารถบอกเล่าหรือถ่ายทอดข้อมูล

^{๑๗} อุดลย์ หลานวงศ์และคณะ, “พุทธศิลป์ : คุณค่าและอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของประชาชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, Journal of Buddhist Education and Research : JBER, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๓): ๒๖๖.

ชุดความรู้ให้แก่ผู้เข้ารับการอบรมจนให้เกิดการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการสามารถลงมือทำได้จริง และเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ได้ และมีความเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดเป็นอย่างดี ๓. การออกแบบและการจัดลำดับ คือ ขั้นตอน วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ รูปแบบการเผยแพร่ หรือการนำข้อมูล เนื้อหาความรู้มาถ่ายทอดให้กับผู้สนใจ เช่น การลำดับเรื่องราว เหตุการณ์ที่น่าเสนอ การจัดทำกิจกรรมสาธิต เป็นต้น ๔. กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การจัดกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้จากการลงมือทำ การเรียนรู้ที่ผ่านประสบการณ์จริง เป็นต้น ๕. สื่อการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ที่ทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากกว่าการได้ฟังบรรยายเพียงอย่างเดียว เช่น อุปกรณ์สาธิต สิ่งของจริง ป้ายข้อมูล เป็นต้น การเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย สัมพันธ์กับข้อมูลจะช่วยสร้างความน่าสนใจให้แก่การเรียนรู้ และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้ ๖. สถานที่จริงหรือแหล่งที่มาของความรู้เป็นสถานที่จัดการเรียนรู้ เพราะจะสามารถเรียนรู้ได้จากสถานที่จริง โดยมีการปรับสภาพแวดล้อมของแหล่งเรียนรู้ให้เป็นห้องเรียน สร้างบรรยากาศเพื่อเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ ๗. การบริหารจัดการ หมายถึง การบริหารจัดการที่เป็นระบบชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่เป้าหมายของแหล่งเรียนรู้ ดังนั้น จึงต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ทั้งมีการวางแผนการปฏิบัติงาน การบริหารจัดการคณะทำงานที่จะขับเคลื่อนงานของแหล่งเรียนรู้ การจัดการงบประมาณหรือแหล่งที่มาของรายได้สอดคล้องกับงานวิจัย ของพระครูภัทรจิตตาภรณ์ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธศิลป์ของอุโบสถในจังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่เป้าหมายโดยเฉพาะอุโบสถย่อมมีความสำคัญต่อชุมชนอย่างยิ่งในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แต่มีสิ่งหนึ่งที่ระดับตกแต่งให้เข้ากับเรื่องราวในพระพุทธศาสนา คือ พุทธศิลป์ของโบสถ์ที่จะส่งเสริมให้เกิดความเชื่อ ความศรัทธา วิจิตรตระการงดงามทางด้านจิตใจ สภาพปัญหาสำคัญของพุทธศิลป์ของอุโบสถ คือ งานช่างที่มีรูปแบบที่หลากหลาย และไม่สามารถที่จะอนุรักษ์แบบพุทธศิลป์ดั้งเดิมได้ มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ทั้งยังไม่มีคนสืบทอด ความสำคัญของพุทธศิลป์ของอุโบสถในจังหวัดนครราชสีมา พุทธศิลป์ของโบสถ์ที่ปรากฏมีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับความเชื่อ ความศรัทธาและประวัติเรื่องราวของพุทธศิลป์ที่นำมาประดับในโบสถ์หรือสร้างสรรค์จะต้องไม่ผิดเพี้ยนและสามารถพัฒนารูปแบบไปสู่โบสถ์อื่น ๆ ได้ ความสำคัญจึงอยู่ที่การกำหนดรูปแบบพุทธศิลป์ทั้งทางด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรมก็เป็นสิ่งหนึ่ง ในพุทธศิลป์นี้จะมีร่องรอยทางประวัติศาสตร์ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิด ความเชื่อของบุคคลในท้องถิ่นนั้นๆในแต่ละยุคแต่ละสมัย^{๑๘}

^{๑๘} พระครูภัทรจิตตาภรณ์ และคณะ, “รูปแบบการส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธศิลป์ของอุโบสถในจังหวัดนครราชสีมา”, วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓): ๑๓๕-๑๔๘.

๕.๓ ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากการศึกษา “ยุวสล่า : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะการวิจัย ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ๑) ควรส่งเสริมทางด้านงบประมาณให้เพียงพอต่อความต้องการในการพัฒนา ยุวสล่าจังหวัดแพร่
- ๒) ควรส่งเสริมทางด้านทักษะการแกะสลักลายใหม่ๆ ให้กับยุวสล่าเพื่อเพิ่มความหลากหลายทางด้านงานแกะสลักให้มีความสวยงามมากขึ้น
- ๓) ควรส่งเสริมทางด้านวิชาการความรู้ทางด้านเทคนิคใหม่ๆ หรือด้านการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

- ๑) โรงเรียนบวรวิชาลัย อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่สามารถนำไปพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์เมืองแพร่ให้กับสามเณรนักเรียนที่กำลังเรียนในระดับมัธยมศึกษาให้เป็นผู้มีขีดความสามารถในแกะสลักงานพุทธศิลป์ได้อย่างชำนาญและนักเรียนสามารถนำไปประกอบสัมมาชีพได้อย่างแท้จริง
- ๒) ผู้นำชุมชนสามารถนำผลการวิจัยไปปรับปรุงการพัฒนาชุมชนทางด้านการพัฒนาอาชีพให้กับชุมชนได้ในด้านของงานสล่าพุทธศิลป์

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

- ๑) ควรศึกษาเพิ่มเติมในส่วนของการขยายโอกาสให้กับประชาชนทั่วไปที่มีความสนใจได้เรียนรู้ร่วมกับยุวสล่า เพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพ
- ๒) ควรศึกษาการส่งเสริมการให้ชุมชนมีส่วนในการส่งเสริมทักษะงานสล่าพุทธศิลป์เมืองแพร่เพื่อให้เป็นธุรกิจของชุมชนแบบยั่งยืน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาฎีกา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมศิลปากร. ระบบวัฒนธรรมและคุณภาพมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

_____. วัฒนธรรม อารยธรรม ภูมิปัญญาและเทคโนโลยี. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๔๒.

_____. เครื่องประกอบพระราชอิสริยยศ ราชยาน ราชรถ และพระเมรุมาศ, กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๔๒.

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. สารานุกรมไทย ฉบับ ๑๘. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๔.

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พุทธศิลป์. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. วิเคราะห์ภูมิปัญญาอีสาน. มหาสารคาม: โรงพิมพ์สิริธรรมออฟเซต, ๒๕๓๘.

จารุวรรณ พึ่งเทียน. พุทธศิลป์. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

โชติ กัลยาณมิตร. พจนานุกรมสถาปัตยกรรมและศิลปะเกี่ยวเนื่อง. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ, ๒๕๔๘.

_____. สถาปัตยกรรมแบบไทยเดิม. กรุงเทพมหานคร: สมาคมสถาปนิกสยาม, ๒๕๓๙.

ชยันต์ วรรณะภูมิ. แนวคิดเรื่องกลุ่มอุปถัมภ์ของ ม.ร.ว.คิน รพีพัฒน์: นักมานุษยวิทยาที่ข้าพเจ้ารู้จัก คนธรรมดา: รวมบทความและข้อเขียนในวาระครบรอบ ๖๐ ปี ม.ร.ว.คิน รพีพัฒน์. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยเชิงพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๐.

บุญดี บุญญากิจและคณะ. การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, ๒๕๔๗.

บุญมี แท่นแก้ว. พุทธปรัชญาเถรวาท. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๕.

บุญเยี่ยม แยมเมือง. สุนทรียภาพทัศนศิลป์. กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๗.

- ปฐมภรณ์ จันท์แก้ว. “การสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและฟื้นฟูการท่องเที่ยวของตลาด
สามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศ
ศาสตรธุรกิจ. คณะนิเทศศาสตร์: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๕.
- ประเทือง คล้ายสุบรรณ. วัฒนธรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพมหานคร: สุทธิสารการพิมพ์, ๒๕๓๑.
- ประเวศ วะสี. การสร้างภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป,
๒๕๓๐.
- พระกวีวงศ์ (รวบรวม). ศิลปะและสุนทรียภาพทางวิญญาณ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ
, ๒๕๔๔.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๒๒.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). ศิลปะศาสตร์เพื่อการศึกษาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท
สงสยาม จำกัด, ๒๕๔๐.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้: แนวคิด เทคนิคและวิธีการ. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- มณี พะยอมยงค์ และคณะ” เครื่องสักการะล้านนา. เชียงใหม่: ส.ทรัพย์ การพิมพ์, ๒๕๔๙.
- ยิ่งยง เรืองทอง. พื้นฐานวัฒนธรรมไทย, อุบลราชธานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบัน
ราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๒.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับ
บลิชชั่น, ๒๕๔๖.
- _____. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕
ธันวาคม ๒๕๕๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน),
๒๕๕๖.
- รำไพพรรณ แก้วสุริยะ. เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว
: เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: อักษราพิพัฒน์, ๒๕๔๓.
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. ศิลปะในประเทศไทย : จากศิลปะโบราณในสยามถึงศิลปะสมัยใหม่.
กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือลาดพร้าว, ๒๕๔๘.
- _____. ๕ นาทีกับศิลปะไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปาณยา, ๒๕๓๑.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. พระพุทธรูปในประเทศไทย : รูปแบบ พัฒนาการและความเชื่อของคนไทย.
กรุงเทพมหานคร : สมาพันธ์, ๒๕๕๖.
- สงวน รอดบุญ. ศิลปกรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๙.

สมชาติ มณีโชติ. **จิตรกรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. **รายงานการสัมมนาเชิงวิชาการ เรื่อง ภูมิปัญญา**

ชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๓.

สุธิงค์ พงศ์ไพบูลย์. **วรรณคดีวิเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕.

เสรี พงศ์พิศ. **คีนสุรากล่องทางเลือกและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน**.

กรุงเทพมหานคร: ชาวบ้าน, ๒๕๒๙.

อภัย นาคคง. **ความรู้เบื้องต้นวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ**. กรุงเทพมหานคร: ท. วัฒนาการพิมพ์, ๒๕๒๖.

อารี สุทธิพันธ์. **ศิลปะนิยม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กระดาศสา, ๒๕๒๘.

อำนาจ เย็นสบาย. **ศิลปะวิจารณ์**. กรุงเทพมหานคร: แสงศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๒.

(๒) คุษณินิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

เมธาวี ธรรมชัย. “การสืบทอดและการสร้างงานช่างพุทธศิลป์ล้านนา : กรณีศึกษางานช่างฝีมือพระเบญจมิน สุตา จากงานพุทธศิลป์วัดหาดนาค ตำบลสบเตี๊ยะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

ชุตินา สุภาพ. “การศึกษาคติความเชื่อและรูปแบบตุงกระด้างที่พบในจังหวัดลำปาง”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ภาควิชาโบราณคดี**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐.

เดวิดสัน อ่างใน ปฐมภรณ์ จันทรแก้ว. การสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและฟื้นฟูการท่องเที่ยวของตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี. **วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์ธุรกิจ**. คณะนิเทศศาสตร์: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๕.

เนาวรัตน์ จิตินาชัยกุล. **ภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรมการแกะสลักไม้ : กรณีศึกษาสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สนป่าตอง อำเภอสนป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่**. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕.

ศิริพงศ์ ศักดิ์สิทธิ์. **คติการสร้างพระพุทธรูปไม้ในล้านนา**. มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕.

(๓) รายงานวิจัย:

นิตี เอียวศรีวงศ์. “ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากร”. **วารสารทิศทางไทย**, ๕ สิงหาคม ๒๕๓๖: ๓-๔.

มานิตย์ กันทะสัก. “พุทธศิลป์ล้านนา: แนวคิด คุณค่า การสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณและการเรียนรู้ของสังคม”. **รายงานการวิจัย**. วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

พูนชัย ปันธิยะ. “พุทธศิลป์ล้านนา แนวคิด คุณค่า เพื่อเสริมสร้างจริยธรรมทาง สังคม : กรณีศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๙.

วีรณัฐ วอนแก่นน้อย และคณะ. “ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการป่าชุมชนบ้านหินฮาว อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน”. **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๖๐.

(๔) บทความ:

โกสุม สายใจ. “ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการนิเทศภายในกับทักษะการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ของวิทยาลัยเทคนิคสุพรรณบุรี”. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ (ตุลาคม ๒๕๖๐ - มกราคม ๒๕๖๑).

พระครูสุตขยาภรณ์ (เขียวสุข) และอัครเจตน์ ชัยภูมิ. “การศึกษากระบวนการสืบทอดงานพุทธศิลป์ นครลำปาง”. **วารสารพุทธอาเซียนศึกษา**. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๙).

พระครูภัทรจิตตาภรณ์ และคณะ. “รูปแบบการส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธศิลป์ของอุโบสถในจังหวัด นครราชสีมา”. **วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓).

ฉลองเดช คุณานูมาต, “แนวคิดพระอดีตพุทธเจ้าในงานพุทธศิลป์ล้านนาเพื่อการสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัย”, **วารสารวิจิตรศิลป์**, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒

สมบัติ ประจัญสานต์. “กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น”. **วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่**. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓, (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๖๙).

สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง. “การศึกษาและสร้างสรรค์พุทธศิลป์ในวัดสี่สะเกต/หอพระแก้ว/พระธาตุหลวง/ประตูชัยเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในศิลปะรูปแบบโพสต์อิมเพรสชันนิซึม”. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**. ปีที่ ๓๕ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม - มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๙).

ศรัญญา ประสพชิงชนะ และคณะ. “การสำรวจองค์ความรู้ทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชนบ้านมาบหม้อ ตำบลบ้านปึก อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”. **วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา**. ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๕).

วริวรรณ เจริญรูป. “การพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม: กรณีศึกษาตุ่งล้านนา”. วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๒).

อดุลย์ หลานวงศ์และคณะ. “พุทธศิลป์ : คุณค่าและอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของประชาชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. Journal of Buddhist Education and Research : JBER, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๓).

(๕) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารอื่น ๆ:

-

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

กรมส่งเสริมการเกษตร. ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://tkagri.doae.go.th/temp.php?gps=title01> [๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๕].

ศูนย์ข้อมูลคติชนและวรรณกรรมลายลักษณ์เพชรบุรี มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ธรรมาสัน, ออนไลน์, แหล่งที่มา: <https://museum.socanth.tu.ac.th/wp-content/uploads/๒๐๒๒/๐๒/๐๗ธรรมาสัน.pdf> [๑๔ เมษายน ๒๕๖๖].

มณี พะยอมยงค์ และศิริรัตน์ อาศนะ, ตุ่งกระด้าง, ออนไลน์, แหล่งที่มา: <https://www.finearts.go.th/hariphunchaimuseum/view/๒๓๕๔๓-ตุ่งกระด้าง-๑> [๑๔ เมษายน ๒๕๖๖].

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม. นิทรรศการห้องพุทธศาสนา เครื่องสักการะล้านนาพัฒนาการ จด ก ำ เ นื ด เ ค รื่ อ ง ส ัก ก า ร ะ . อ อ น ไ ล น์ , แ ห ล ง ที่ ม า : <https://www.culture.cmru.ac.th/web60/learningcenter/ความสำคัญของของอาคาร/นิทรรศการห้องพุทธศาสนา/> /#:~:text=บุษบก%20หมายถึง%20เป็นที่,สารีริกธาตุและพระพุทธรูปสำคัญ [๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๖].

Mgronline. บุษบก เรือนที่ประทับแห่งฐานันดรสูง. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://mgronline.com/dhamma/detail/9510000063186> [๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๖].

จารุวัตร กลิ่นอยู่. ปฎิมากรรมพระไม้แกะสลักของชาวล้านนา...ศรัทธาผ่านงานศิลป์. ออนไลน์, แหล่งที่มา: [https://www.stou.ac.th/study/sumrit/1-60\(500\)/page1-1-60\(500\).html](https://www.stou.ac.th/study/sumrit/1-60(500)/page1-1-60(500).html) [๑๔ เมษายน ๒๕๖๖].

แป้นหม่าเก่า Ancient Phrae”

<https://www.facebook.com/Ancient.Phrae/posts/3494147603929843/>

จักรพงษ์ คำบุญเรือง.”ตุงกระด้าง” วัฒนธรรมล้านนาที่รับมาจากพม่า

<https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/1207624>.

(๗) สัมภาษณ์/สนทนากลุ่ม:

สนทนากลุ่ม. พระมหาสิทธิชัย ชยสิทธิ, ดร., ผู้อำนวยการสำนักวิชาการแพร่, วันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๖.

_____. พระสมุห์อนุสรณ์ กิตติวณโณ, ผศ.ดร., อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา, วันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๖.

_____. พระใบฎีกาศักดิ์ดิษฐ์ ส่วโร, ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตร พธ.ด., วันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๖.

_____. ผศ.ดร.พรหมเรศ แก้วโมลา, อาจารย์ประจำหลักสูตร พธ.ด., วันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๖.

_____. ผศ.ดร.เกรียงศักดิ์ พองคำ, อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา, วันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๖.

_____. พระสมุห์กิตติพัฒน์ สุทธิปภาโส, ผู้อำนวยการโรงเรียนบวรวิชาลัย วัดร่องพอง, วันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๖.

_____. นายเปรม คนทำ, ปราชญ์ภูมิปัญญางานพุทธศิลป์, วันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๖.

_____. นายโชติ อินแสน, ปราชญ์ภูมิปัญญางานพุทธศิลป์, วันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๖.

_____. นายอิทธิพล ปัญญาแฝง, ปราชญ์ภูมิปัญญางานพุทธศิลป์, วันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๖.

_____. นายวิทยา สุริยะ, ผู้ทรงคุณวุฒิงานพุทธศิลป์, วันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๖.

_____. นายปฏิพล พรินทรากุล, ผู้ทรงคุณวุฒิงานพุทธศิลป์, วันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๖.

_____. นายจรรุญ สุคันธมัลย์, ผู้ทรงคุณวุฒิงานพุทธศิลป์, วันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๖.

_____. นายสวัสดิ์ จุมพิต, ผู้ทรงคุณวุฒิงานพุทธศิลป์, วันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๖.

_____. นายเสน่ห์ โป่งสม, ผู้ทรงคุณวุฒิงานพุทธศิลป์, วันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๖.

_____. นายวินัย เรือนอินทร์, ผู้ทรงคุณวุฒิงานพุทธศิลป์, วันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๖.

๒. ภาษาอังกฤษ

๑. Primary Sources

Borchardt, A. (2003), The Creative City: Place & Creativity & People, Glasgow and Portland, (Research Term), the Machintosh School of Architecture, the Glasgow School Art.

Creative Economy Report (2008), The Challeng of Assessing the Creative Economy: towards Informed Policy-making,

Harold Milton Proshansky, (1978) , The city and self-identity. Environment and Behavior, 10,147-169.

Landry (2000, 2006, 2017), The Creative City: A Toolkit for Urban Innovator: Earthscan.

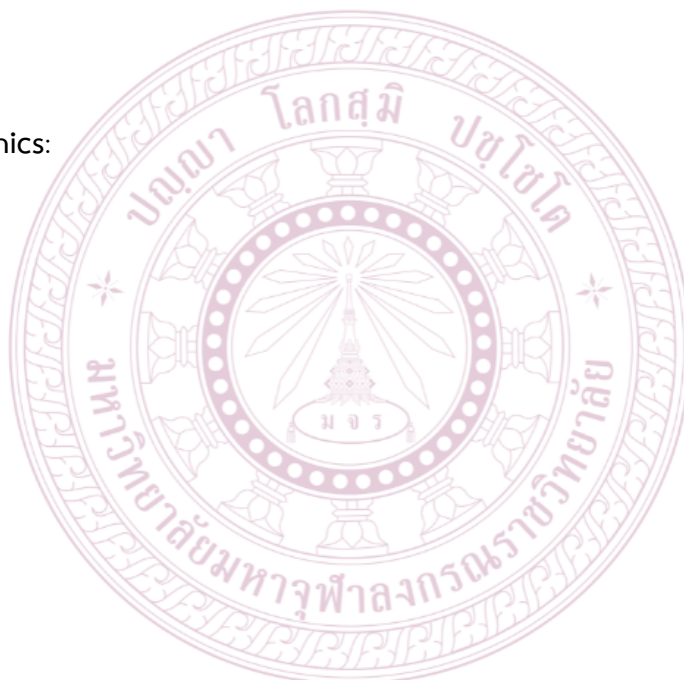
UNCTAD Annual Report 2008, **Creative Economy Report 2008**. United Nations, 332.

๒. Secondary Sources

(I) Books:

(II) Articles:

(IV) Electronics:

ภาคผนวก ก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสนทนากลุ่มย่อยเพื่อการวิจัย

เรื่อง ยวสลา : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อนามสกุลอายุ.....ปี
ที่อยู่ ตำบล
อำเภอ.....จังหวัด
วุฒิการศึกษา.....ตำแหน่งสถานที่ทำงาน.....
โทรศัพท์/มือถือ.....อีเมล.....

ตอนที่ ๒ รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดและการพัฒนาทักษะงานสละพุทธศิลป์รุ่นเยาว์
จังหวัดแพร่

๒.๑ ท่านมีวิธีการกำหนดรูปแบบกระบวนการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับงานพุทธศิลป์
อย่างไร

๒.๒ ท่านมีวิธีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับงานพุทธศิลป์อย่างไร

๒.๓ ท่านมีวิธีการพัฒนาทักษะเกี่ยวกับงานพุทธศิลป์อย่างไร

๒.๔ ท่านมีวิธีการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะความรู้งานพุทธศิลป์ผู้รับการถ่ายทอดและ
พัฒนาทักษะงานพุทธศิลป์สามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร

คณะวิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณมา
 ณ โอกาสนี้

แบบสนทนากลุ่มย่อยเพื่อการวิจัย

เรื่อง ยุวสล่า : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่

การจัดสนทนากลุ่มย่อย (Focus group discussion) ใช้แบบคำถามการสนทนากลุ่มย่อย โดยคณะผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นคำถามกึ่งปลายเปิด (Semi-structure interview) ประกอบด้วย ด้านภูมิปัญญาพุทธศิลป์ ด้านความต้องการพัฒนาทักษะงานพุทธศิลป์ ในจังหวัดแพร่เพื่อระดมความคิด ในการสังเคราะห์องค์ความรู้ เพื่อพัฒนากิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการในการออกแบบ การพัฒนา ศักยภาพของช่างพุทธศิลป์ และวิธีการเพิ่มมูลค่าทางภูมิปัญญาในสังคมร่วมสมัย

การสนทนากลุ่มย่อย ครั้งที่ ๑

๑. แนวทางในการถ่ายทอดทักษะงานสล่าให้กับคนรุ่นหลังควรมีแนวทางอย่างไร
๒. การถ่ายทอดทักษะงานสล่าพุทธศิลป์มีความยากง่ายอย่างไร
๓. การพัฒนาทักษะงานพุทธศิลป์จากรุ่นสู่ควรมีแนวทางการพัฒนาอย่างไร

การสนทนากลุ่มย่อย ครั้งที่ ๒

๑. วิธีการถอดบทเรียนของการถ่ายทอดทักษะงานสล่าพุทธศิลป์ควรมีวิธีการอย่างไร
๒. องค์ความรู้ที่ได้นั้นสามารถนำมาพัฒนาทักษะสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์อย่างไร
๓. ควรมีวิธีการแก้ไขปัญหาการพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์อย่างไร

ชุดกิจกรรม

เรื่อง ยุวสล่า : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่

กิจกรรมที่ ๑ สนทนากลุ่มย่อย ครั้งที่ ๑ เพื่อระดมสมองในการสร้างกระบวนการถ่ายทอดทักษะ

งานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์

๑. กลุ่มปราชญ์และช่างภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ในจังหวัดแพร่ จำนวน ๓ รูป/คน
๒. กลุ่มปราชญ์และช่างภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ในล้านนา จำนวน ๓ รูป/คน
๓. กลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ วัด สำนักงานพระพุทธศาสนา สำนักวัฒนธรรมจังหวัดแพร่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล และ มจร วิทยาเขตแพร่ จำนวน ๕ รูป/คน

กิจกรรมที่ ๒ กิจกรรมเชิงปฏิบัติการการถ่ายทอดทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์

๑. วิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบงานพุทธศิลป์ร่วมสมัย จำนวน ๒ คน
๒. กลุ่มปราชญ์และช่างภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ในจังหวัดแพร่ จำนวน ๒ รูป/คน
๓. กลุ่มยุวสล่า (หมายถึงสามเณรช่างสิบหมู่) ในจังหวัดแพร่ จำนวน ๑๐ รูป (กิจกรรมอบรมการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์)

กิจกรรมที่ ๓ สนทนากลุ่มย่อย ครั้งที่ ๒ เพื่อถอดองค์ความรู้ ถอดบทเรียน และสภาพปัญหา เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาในขั้นสุดท้าย

๑. กลุ่มปราชญ์และช่างภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ในจังหวัดแพร่ จำนวน ๓ รูป/คน
๒. กลุ่มปราชญ์และช่างภูมิปัญญางานพุทธศิลป์ในล้านนา จำนวน ๓ รูป/คน
๓. กลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ วัด สำนักงานพระพุทธศาสนา สำนักวัฒนธรรมจังหวัดแพร่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล และ มจร วิทยาเขตแพร่ จำนวน ๕ รูป/คน

กิจกรรมที่ ๔ จัดเวทีแสดงผลงานการพัฒนาทักษะสล่างานพุทธศิลป์ และเผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณชน

ภาคผนวก ข

หนังสือเชิญผู้ให้ข้อมูล

ที่ อว ๘๐๔๓.๔.๑ (๑) /

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตแพร่ เลขที่ ๑๑๑ หมู่ที่ ๕ ตำบล
แม่คำมี อำเภอเมืองแพร่

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สนับสนุนกลุ่มย่อยงานวิจัย ครั้งที่ ๑

นมัสการ

ด้วยกระผมผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ฟองคำ อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบในนามหัวหน้าโครงการวิจัย ด้วยทุนสนับสนุนการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๖ กำลังจัดทำวิจัย เรื่อง “ยุวส
ล่า : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่” เพื่อพัฒนางานวิชาการ
ให้กับบุคลากรของมหาวิทยาลัยและงานวิจัยตามภารกิจของอุดมศึกษา

ดังนั้น ทางคณะผู้วิจัย พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในด้านพุทธศิลป์
ในจังหวัดแพร่ สามารถให้คำแนะนำอันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิจัยอย่างมีคุณค่า ทาง
คณะผู้วิจัยจึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน เพื่ออนุญาตสนับสนุนกลุ่มย่อยตามประเด็นหัวข้อวิจัย ในวัน
อังคาร ที่ ๗ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ เวลา ๐๙.๐๐ น. ณ โรงเรียนบวรวิซาลัย ตำบลร่อง
ฟอง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ตามเอกสารแนบ และจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยต่อไป และ
ขอขอบคุณมา โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ฟองคำ)

หัวหน้าโครงการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

โทรศัพท์ ๐๘๖-๔๒๐-๐๐๖-๕

ที่ อว ๘๐๔๓.๔.๑ (๑)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัยวิทยาเขตแพร่ เลขที่ ๑๑๑ หมู่ที่
๕ ตำบลแม่คำมี อำเภอเมืองแพร่ จังหวัด
แพร่ ๕๔๐๐๐

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สนับสนุนกลุ่มย่อยงานวิจัย ครั้งที่ ๑

เรียน

ด้วยกระผมผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ พงศ์คำ อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบในนามหัวหน้าโครงการวิจัย ด้วยทุนสนับสนุนการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๖ กำลังจัดทำวิจัย เรื่อง
“ยุวสลา : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่” เพื่อพัฒนางาน
วิชาการให้กับบุคลากรของมหาวิทยาลัย และงานวิจัยตามภารกิจของอุดมศึกษา

ดังนั้น ทางคณะผู้วิจัย พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในด้านพุทธศิลป์
ในจังหวัดแพร่ สามารถให้คำแนะนำอันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิจัยอย่างมีคุณค่า ทาง
คณะผู้วิจัยจึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน เพื่ออนุญาตสนับสนุนกลุ่มย่อยตามประเด็นหัวข้อวิจัย ในวัน
อังคาร ที่ ๗ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ เวลา ๐๙.๐๐ น. ณ โรงเรียนบวรวิษาลย์ ตำบลร่อง
ฟอง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ตามเอกสารแนบ และจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยต่อไป และ
ขอขอบคุณมา โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ พงศ์คำ)

หัวหน้าโครงการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

โทรศัพท์ ๐๘๖-๔๒๐-๐๐๖-๕

ภาคผนวก ค

การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 29 เดือน พฤศจิกายน 2566

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ พองคำ

อาตมาภาพ พระมหาฐิติพงษ์ ฉายา วรทสฺสี ตำแหน่ง เจ้าอาวาส ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ วัดทุ่งกวาว
ที่อยู่ ตำบลทุ่งกวาว อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ 54000 โทรศัพท์ 0846-125342 ขอรับรองว่าได้มีการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “ยุวสลา : การถ่ายทอดและ
พัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่” ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของผู้ช่วยศาสตราจารย์
ดร.เกรียงศักดิ์ พองคำ โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยายการสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☒ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☐ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2566 จนถึง 30 กันยายน 2566 ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

ได้นำเอาความรู้ที่เกิดจากการวิจัยไปถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ และเป็นการ
เผยแพร่ภูมิปัญญางานพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ให้ทรงคุณค่าทั้งด้านรูปธรรมและนามธรรมในมิติของงาน
ศิลปะอย่างยั่งยืนสืบต่อไป

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(พระมหาฐิติพงษ์ วรทสฺสี)

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดทุ่งกวาว

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 1 เดือน กันยายน 2566

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ พงษ์คำ

อาตมาภาพ พระสมุห์กิตติพัฒน์ ฉายา สุทธิปภาโส ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนบวรวิทยาลัย ชื่อ
หน่วยงาน/องค์กร/ โรงเรียนบวรวิทยาลัย ที่อยู่ ตำบลร่องพอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ 54000 โทรศัพท์
087-3588906 ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย เรื่อง “ยุวสลา : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่” ซึ่งเป็น
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ พงษ์คำ โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยายการสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☒ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☐ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2565 จนถึง 30 กันยายน 2566 ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

ได้นำเอาความรู้ที่เกิดจากการวิจัยไปถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ และเป็นการ
เผยแพร่ภูมิปัญญางานพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ให้ทรงคุณค่าทั้งด้านรูปธรรมและนามธรรมในมิติของงาน
ศิลปะอย่างยั่งยืนสืบต่อไป

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(พระสมุห์กิตติพัฒน์ สุทธิปภาโส)

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนบวรวิทยาลัย

ภาคผนวก ง

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

1. ผลผลิต(Input) ที่ได้จากวิจัย

งานวิจัยนี้ ได้เอกสารผลงานทางวิชาการ เช่น

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ 1 ชิ้นบทความวิจัยจำนวน 1 ชิ้นอันประกอบด้วยองค์ความรู้ใหม่ คือ การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ ประกอบไปด้วย ข้อมูลพื้นฐานของสล่าเมืองแพร่ รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ การเผยแพร่ภูมิปัญญางานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่สู่สาธารณะ

2. ผลลัพธ์ (Outcome) ที่เกิดขึ้นและการนำไปใช้ประโยชน์

1) ประโยชน์กับวงวิชาการ

สำหรับโครงการวิจัยได้รับ 1. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ 1 ชิ้นบทความวิจัยจำนวน 1 ชิ้นอันประกอบด้วยองค์ความรู้ใหม่ คือ รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ การถ่ายทอดและพัฒนางานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ และการเผยแพร่ภูมิปัญญางานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่

2) ประโยชน์กับชุมชนและสังคม

วิจัยนี้ ทางโรงเรียนและวัดที่มีความสนใจเกี่ยวกับงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์สามารถนำผลการวิจัยนี้ไปประยุกต์กับการพัฒนาฝีมือทางด้านงานสล่าพุทธศิลป์และสามารถนำเอาความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ให้เข้ากับวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นทางด้านการแกะสลักลอยต่าง ๆ บนชิ้นงานพุทธศิลป์ได้

3) ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ

ผู้นำชุมชน วัดหรือผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่ ไปเป็นข้อมูลการพัฒนาส่งเสริมงานสล่าพุทธศิลป์ได้ และสามารถกระตุ้นการบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจภายในจังหวัดได้ นอกจากนี้ สามารถส่งเสริมให้เป็นอาชีพงานสล่าพุทธศิลป์ และยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างยั่งยืนได้

4) ประโยชน์เชิงนโยบาย

ผู้นำชุมชนหรือผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำเอาองค์ความรู้ทางด้านการถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ไปส่งเสริมสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่ได้รู้จักงานสล่าพุทธศิลป์ที่คอยเติมเต็มให้กับวัฒนธรรมท้องถิ่นทางด้านเครื่องใช้ไม้สอยทางศาสนา การแกะสลักลายไม้ การทำธรรมมาสน์ การแกะสลักพระพุทธรูป เป็นต้น

3. ผลกระทบ(Impact) ที่เกิดขึ้น

1) ผลกระทบเชิงวิชาการ

ผลจากการวิจัยชิ้นนี้ได้ส่งเสริมรูปแบบการถ่ายทอดวิชาการทางด้านงานสล่าพุทธศิลป์และวิธีการพัฒนาทักษะทางด้านฝีมือการผลิตชิ้นงานทางด้านพุทธศิลป์และได้แผนการเรียนรู้ของงานสล่าพุทธศิลป์ที่สามารถสืบทอดและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นได้ และสามารถนำเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอนของโรงเรียนต่างๆ ที่ให้ความสนใจทางด้านงานสล่าพุทธศิลป์ได้

2) ผลกระทบเชิงชุมชนและสังคม

ผลจากการวิจัยชิ้นนี้ได้ช่วยการพัฒนาชุมชนและองค์กรทางศาสนาให้เกิดมียุวสลาเกิดขึ้นในสังคมสามารถสร้างสรรค์ผลงานให้เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของคนในชุมชนและสังคมให้เหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบัน ที่ทันสมัย

3) ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ

ทำให้เกิดมีสินค้าทางด้านพุทธศิลป์เกิดขึ้นทำให้เกิดการกระตุ้นระบบทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนได้อีกทางหนึ่งและพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้มีความเจริญมากยิ่งขึ้นต่อไป

4) ผลกระทบเชิงสิ่งแวดล้อม

ได้นำองค์ความรู้การเผยแพร่และพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์สู่สาธารณะชนให้มีความรู้ทางด้านงานสล่ามากขึ้นในชุมชน โรงเรียนและสังคมได้

5) ผลกระทบเชิงนโยบาย

เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านงานสล่าพุทธศิลป์ที่เคยมีแต่สล่ารุ่นอาวุโสกลายเป็นสล่ารุ่นเยาว์มากขึ้นทำให้เกิดการสนับสนุนส่งเสริมให้เยาวชนได้รู้จักงานงานสล่าพุทธศิลป์มากยิ่งขึ้น และเป็นการพัฒนาชุมชนและสังคมในทางที่มุ่งสู่ความเจริญทางด้านงานสล่าพุทธศิลป์ประจำจังหวัดได้

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัย

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและไบนินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๖๒/๒๕๖๖

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: ยูวสลา : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่
(Young Buddhist Art : Transmission and Development of Skills for Young Buddhist Art in Phrae Province)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 800766071

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

ผู้วิจัยหลัก: ผศ.ดร.เกรียงศักดิ์ พองคำ

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๐ มีนาคม ๒๕๖๖

หมายเลขใบรับรอง: ว.๖๒/๒๕๖๖

วันที่ให้การรับรอง: ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๖

วันหมดอายุใบรับรอง: ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๗

ที่ อว ๘๐๐๗/ว.๖๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๒๐ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง รับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

เจริญพร ผศ.ดร.เกรียงศักดิ์ พองคำ / นักวิจัย วิทยาเขตแพร่

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย เพื่อทำ
 การวิจัยในเรื่อง “ยุวสลา : การถ่ายทอดและพัฒนาทักษะงานสล่าพุทธศิลป์รุ่นเยาว์ จังหวัดแพร่”
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ได้พิจารณาข้อเสนอการวิจัยของท่านแล้ว
 มีความเห็นว่า ข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการนี้ มีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจน
 กฎหมาย ข้อบังคับ และข้อกำหนด ไม่ต้องแก้ไขปรับปรุงแต่ประการใด จึงเห็นสมควร
 ให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

จึงเจริญพรมมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป.

ขอเจริญพร

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย และคณะ

๑. หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อภาษาไทย	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร. เกรียงศักดิ์ ฟองคำ
ชื่อภาษาอังกฤษ	Assistant Professor, Dr. Kriengsak Fongsak
เลขบัตรประชาชน	
ว/ด/ป	
วุฒิการศึกษา	พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชา ศาสนา มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๕๓๔) M.A. (Philosophy) University of Madras, India (พ.ศ. ๒๕๓๙) พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๕๖๓) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ๑๑๑ ม.5 บ้านหนองห้า ตำบล แม่คำมี อ.เมืองแพร่ จังหวัด แพร่ ๕๔๐๐๐
สถานที่ทำงาน	
ตำแหน่ง	ผู้ช่วยศาสตราจารย์
เบอร์โทรศัพท์	๐๘๖-๔๒๐-๐๐๖๕
อีเมล	kriengsakfong@gmail.com
nriis	นายเกรียงศักดิ์ ฟองคำ
งานวิจัย	๑. พระครูปลัดพรหมเรศ โชติวิโร, ผศ.ดร., ดร.อรอนงค์ ววงค์, นายเกรียงศักดิ์ ฟองคำ, บทบาทการเชื่อมโยง ภูมิภาคของพระมหาเถระในล้านนา, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย, ๒๕๖๐.

๒. พระราชเชมากร, ผศ.ดร., พระบุญเสริม กิตติวัฒนโธ, ดร.,
ผศ.รวีโรจน์ ศรีคำภา, ผศ.นวัชโรจน์ อินเต็ม, นายสุพจน์
แก้วไพฑูรย์, นายเกรียงศักดิ์ พองคำ การสืบค้นการ
จัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและการ
ถ่ายทอดภูมิปัญญาล้านนาเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น
จังหวัดแพร่, ๒๕๖๐.

๓. พระครูสังฆรักษ์บุญเสริม กิตติวัฒนโธ, ดร., พระศักดิ์ธัช
สัโร, ดร., ผศ.เกรียงศักดิ์ พองคำ, ดร.กาญจนา ดำจตุ,
นางคุณญา แก้วทันคำ เรื่อง สุขภาวะพระสงฆ์: การพัฒนา
รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะตามแนววิถีพุทธโดย
การบูรณาการสาธารณสุขชุมชนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีใน
ภาคเหนือตอนบน, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

๔. ผศ.ดร.เกรียงศักดิ์ พองคำ, พระศักดิ์ธัช สัโร, ดร.
เรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายจิตอาสาวิถีพุทธในการ
พัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนตำบลน้ำคำ
อำเภอเมืองแพร่

จังหวัดแพร่, ๒๕๖๕”

๕. ผศ.ดร.อรอนงค์ วุวงศ์, รศ.ฉวีวรรณ สุวรรณภา,
ผศ.ดร.เกรียงศักดิ์ พองคำ, ผศ.นวัชโรจน์ อินเต็ม
เรื่อง การพัฒนาเทคนิคและกระบวนการสร้างสรรค์เพื่อ
เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนของชุมชนลัมมาชีพ
ในจังหวัดแพร่,

ที่อยู่

๒๕๖๕.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

๑๑๑ ม.๕ บ้านหนองห้า ตำบล แม่คำมี อ.เมืองแพร่ จังหวัด

แพร่ ๕๔๐๐๐

๒. ประวัติผู้วิจัย

ชื่อภาษาไทย

พระครูสุนทรธรรมนิทัศน์, ผศ. ดร.

ชื่อภาษาอังกฤษ

Phrakrusunthondammanithat, Asst. Prof. Dr.

เลขบัตรประชาชน

ว/ด/ป

วุฒิการศึกษา

ศษ.บ.(ประถมศึกษา)

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (พ.ศ. ๒๕๔๒)

ศศ.ม. (พุทธศาสนศึกษา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(พ.ศ. ๒๕๔๘)

รป.ม. (รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต)

มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี (พ.ศ. ๒๕๕๘)

Ph.D. (Buddhist Studies) Magadh University, India

(๒๕๕๔)

สถานที่ทำงาน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

๑๑๑ ม.๕ บ้านหนองห้า ตำบล แม่คำมี อ.เมืองแพร่ จังหวัด

แพร่ ๕๔๐๐๐

ตำแหน่ง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์

เบอร์โทรศัพท์

๐๘๒-๐๒๙-๘๒๘๖

อีเมล

Palad_chalerm@hotmail.com

งานวิจัย

๑. พระครูสุนทรธรรมนิทัศน์.ดร., และคณะ เรื่อง

การประยุกต์ใช้หลักธรรมกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเครือข่ายทางสังคมในจังหวัด
แพร่ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

๒. พระครูสุนทรธรรมนิทัศน์, ดร. และคณะ, กระบวนการ
ปลูกฝังความสามัคคีเชิงพุทธแก่นักเรียนประถมศึกษาใน
จังหวัดแพร่, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

๓. รศ.รวีโรจน์ ศรีคำภา พระครูสุนทรธรรมนิทัศน์, ผศ. ดร.
พระมหาฐิติพงษ์ ผาสุก ผศ.นวัชโรจน์ อินเต็ม, เรื่อง สุขภาวะ
พระสงฆ์: การพัฒนารูปแบบสุขภาวะตามแนววิถีพุทธโดย
การบูรณาการสาธารณสุขเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของจังหวัด
พะเยา”, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๔.

๔. รศ.รวีโรจน์ ศรีคำภา พระครูสุนทรธรรมนิทัศน์, ผศ. ดร.,
เรื่อง ศึกษาความต้องการศึกษาต่อระดับบัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่,

สำนักวิชาการวิทยาเขตแพร่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่, ๒๕๖๒.

ที่อยู่

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

๑๑๑ ม.๕ บ้านหนองห้า ตำบล แม่คำมี อ.เมืองแพร่ จังหวัด

แพร่ ๕๔๐๐๐

๓. ประวัติผู้วิจัย

ชื่อภาษาไทย	ดร. ดำเนิน หมายดี
ชื่อภาษาอังกฤษ	Dr. Dumnurn Maidee
เลขบัตรประชาชน	
ว/ด/ป	
วุฒิการศึกษา	พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๕๕๐) พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๕๕๔) รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.) สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (พ.ศ. ๒๕๖๔) รัฐประศาสนศาสตร (พธ.ด.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๕๘) ๑๑๑ ม.๕ บ้านหนองห้า ตำบล แม่คำมี อ.เมืองแพร่ จังหวัด แพร่ ๕๔๐๐๐
สถานที่ทำงาน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๕๘) ๑๑๑ ม.๕ บ้านหนองห้า ตำบล แม่คำมี อ.เมืองแพร่ จังหวัด แพร่ ๕๔๐๐๐
ตำแหน่ง	อาจารย์
เบอร์โทรศัพท์	๐๘๖-๙๑๕-๘๙๒๕
อีเมล	Em_2526@hotmail.com
nriis	นายดำเนิน หมายดี
งานวิจัย	๑. ผศ.ดร.สมจิต ขอนวงศ์,ดร.ดำเนิน หมายดี และคณะ, เรื่อง การส่งเสริมศักยภาพเครือข่ายชุมชนท้องถิ่นในการ จัดการลุ่มแม่น้ำยม ๑๖ สาขาจังหวัดแพร่ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๖๔.

๒. ผศ.ดร.สมจิต ขอนวงศ์, ดร.ดำเนิน หมายดี,
 นายนิติพงษ์ กาวิวัน เรื่อง **รูปแบบการจัดการเชิงเครือข่าย
 วิสาหกิจผ้าทอในจังหวัดแพร่เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**
 สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย, ๒๕๖๓.

๓. ดร.ดำเนิน หมายดี, ดร.สายัณห์ อินนันใจ, นายพงษ์พิชิต
 อะทะเสน เรื่อง **วิสาหกิจผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปจังหวัดแพร่:
 องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่
 ยั่งยืน, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.**

๔. ผศ.ดร.สมจิต ขอนวงศ์, ดร.ดำเนิน หมายดี, นายนิติพงษ์
 กาวิวันเรื่อง **การบริหารโดยใช้องค์กรเครือข่ายแบบร่วมคิด
 ร่วมทำในการพัฒนาชุมชนของเทศบาลตำบลแม่หล่าย
 อำเภอเมือง จังหวัดแพร่, ๒๕๖๑**

ที่อยู่

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
 ๑๑๑ ม.๕ บ้านหนองห้า ตำบล แม่คำมี อ.เมืองแพร่ จังหวัด
 แพร่ ๕๔๐๐๐